

USTROJE SZKOLNE

PAŃSTW CZŁONKOWSKICH
UNII EUROPEJSKIEJ

Dobromir Dziewulak

USTROJE SZKOLNE

PAŃSTW CZŁONKOWSKICH UNII EUROPEJSKIEJ

Austria

Belgia

Bułgaria

Chorwacja

Cypr

Czechy

Dania

Estonia

Finlandia

Francja

Grecja

WARSZAWA 2020

Recenzja wydawnicza

dr hab. Justyna Łacny

Projekt okładki i stron tytułowych

Edyta Batóg

Redaktor techniczny

Renata Wenclawiak

Redakcja językowa

Tamara Kozuchowska

Korekta

Bożenna Lada

DOI: <https://doi.org/10.31268/d.dziewulak.2020.02>

© Copyright by Kancelaria Sejmu

Warszawa 2020

ISBN 978-83-7666-679-2

KANCELARIA SEJMU

Wydawnictwo Sejmowe

Wydanie pierwsze

Warszawa 2020

<http://wydawnictwo.sejm.gov.pl>

e-mail: wydawnictwo@sejm.gov.pl

Druk i oprawa: INTRO-DRUK

Ewie, Marcie i Dobrusi

Spis treści

Część 1. Austria	13
Część 2. Belgia	39
Wspólnota Francuska (<i>Communauté Française</i>)	45
Wspólnota Flamandzka (<i>Vlaamse Gemeenschap</i>)	61
Wspólnota Niemieckojęzyczna (<i>Deutschsprachigen Gemeinschaft</i>)	81
Część 3. Bułgaria	99
Część 4. Chorwacja	125
Część 5. Cypr	151
Część 6. Czechy	173
Część 7. Dania	195
Część 8. Estonia	221
Część 9. Finlandia	245
Część 10. Francja	283
Część 11. Grecja	323
Zakończenie	365
Spis ilustracji	372

Wstęp

Polityka oświatowa to planowa działalność państw, ich władz centralnych, lokalnych, a także wielu organizacji oraz instytucji krajowych i międzynarodowych realizowana jako proces diagnozowania bieżących zjawisk oświatowych oraz podejmowania decyzji dotyczących celu, kierunku, treści oraz całokształtu organizacji systemu kształcenia i wychowania. O polityce oświatowej możemy mówić w kontekście ogólnoświatowym (globalnym), kontynentalnym, regionalnym, państwowym, ale także lokalnym. Bez względu na obszar i skalę oddziaływań edukacyjnych konieczne jest opracowanie przemyślanej strategii będącej wypadkową powiązań wynikających z uwarunkowań ekonomicznych, ustrojowo-politycznych, historyczno-narodowych, społecznych, kulturowych, językowych, geograficznych czy demograficznych. Stąd też często tak duże i zaskakujące różnice, ale i podobieństwa, w organizacji systemów edukacyjnych w poszczególnych państwach na świecie.

Najczęściej analizowanym i najbardziej widocznym obszarem funkcjonowania oświaty państwa, oprócz poziomu kształcenia i analizy programów nauczania, jest jej wymiar organizacyjno-strukturalny nazywany systemem lub ustrojem szkolnym. Przyjęte modele organizacji i funkcjonowania ustrojów szkolnych wynikają co do zasady z wcześniej przyjętych kierunków polityki oświatowej państwa, a te są wynikiem często wieloletnich prac ustawodawczych, konsekwencją aktywności wielu rządowych i samorządowych podmiotów. Na decyzje w sprawie konkretnych rozwiązań organizacyjnych funkcjonowania ustrojów szkolnych może mieć większy lub mniejszy wpływ wiele czynników, czyli uwarunkowań, i to one najczęściej określają ostateczny kształt oraz cechy charakterystyczne szkolnych systemów. Postępujące zmiany cywilizacyjne w dwóch pierwszych dekadach XXI wieku, będące w dużej mierze konsekwencją rozwoju technologii informatycznych ułatwiających między innymi powszechny dostęp do informacji, w sposób oczywisty nie mogły zostać niezauważone przez rynek pracy, ale także przez sektor oświatowy. W konsekwencji zmianie uległy na przykład oczekiwania społeczne i potrzeby pracodawców, akcentujące i skupiające się na szkole jako instytucji nowoczesnej, otwartej na

zmiany, kreatywnej i reagującej na współczesne potrzeby uczniów i potencjalnych absolwentów.

Strategia oświatowa poszczególnych państw członkowskich Unii Europejskiej od wielu lat budzi duże zainteresowanie społeczne i eksperckie wynikające z jednej strony z naturalnej potrzeby dostosowania szkoły do potrzeb współczesnej cywilizacji, a z drugiej – z oczekiwań społecznych wobec władz państwowych i samorządowych w zakresie ustawicznego unowocześniania instytucji edukacyjnych, w których upatruje się źródeł sukcesów naukowych, gospodarczych i kulturalnych.

Niniejsza publikacja jest pierwszym tomem – z trzech planowanych – poświęconym ustrojowi szkolnym państw Unii Europejskiej. W oddanym do rąk czytelników opracowaniu przedstawiono analizę ustrojów szkolnych 11 państw prezentowanych w porządku alfabetycznym: Austrii, Belgii, Bułgarii, Chorwacji, Cypru, Czech, Danii, Estonii, Finlandii, Francji i Grecji.

Celem publikacji jest dokonanie usystematyzowanego przeglądu współczesnych ustrojów szkolnych państw członkowskich Unii Europejskiej z uwzględnieniem najważniejszych cech krajowych systemów edukacyjnych uzupełnionych zwartą analizą głównych problemów oraz planowanych kierunków reform edukacyjnych.

W konsekwencji tak określony cel został odzwierciedlony w strukturze publikacji, która powinna ułatwić czytelnikowi wyszukiwanie i porównywanie przedstawionych informacji. Struktura każdej części poświęconej ustrojowi szkolnemu innego państwa składa się z czterech rozdziałów zatytułowanych: *Podstawowe informacje*, *Administracja oświatowa*, *Organizacja systemu szkolnictwa*, *Kształcenie nauczycieli*, *Podsumowanie*, *Problemy*.

W rozdziale pierwszym przedstawiono podstawowe informacje dotyczące omawianego państwa, zwracając szczególną uwagę na uwarunkowania polityczne, geograficzne i demograficzno-społeczne. Zaprezentowano tu krótką charakterystykę funkcjonowania administracji oświatowej, a także uwzględniono źródła i poziom finansowania oświaty. Rozdział drugi – z założenia najobszerniejszy – poświęcono organizacji systemu szkolnictwa z uwzględnieniem szczegółowej analizy struktury ustroju szkolnego oraz opisu funkcjonowania poziomów edukacyjnych począwszy od edukacji przedszkolnej, przez kształcenie obowiązkowe, aż do poziomu szkolnictwa wyższego. Rozdział trzeci przedstawia organizację i system kształcenia nauczycieli, a rozdział czwarty – podsumowujący – służy przedstawieniu najważniejszych problemów analizowanego ustroju szkolnego ze wskazaniem planowanego zakresu zmian.

Zgodnie z przyjętym założeniem opracowanie koncentruje się na analizie szkolnictwa publicznego, bez uwzględnienia szkolnictwa prywatnego, eksperymentalnego i specjalnego, które to segmenty zostaną omówione w odrębnej publikacji książkowej.

Podstawowym źródłem przeprowadzonych badań i analiz stały się przepisy, raporty i inne dokumenty oświatowe. W pracy wykorzystano akty prawne (od ustaw zasadniczych po ministerialne okólniki) oraz aktualne informacje otrzymane z ministerstw odpowiedzialnych za problematykę oświaty, kultury, opieki społecznej, finansów i gospodarki. Zostały one uzupełnione o dane liczbowe uzyskane z urzędów statystycznych poszczególnych państw członkowskich. Drugim ważnym źródłem są analizy, raporty i opracowania porównawcze instytucji oraz organizacji międzynarodowych, m.in. takich jak: Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO), Międzynarodowe Biuro Oświaty (IBE-UNESCO), Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), Komisja Europejska (*European Commission*), Europejski Urząd Statystyczny (Eurostat), Sieć Informacji o Edukacji w Europie (Eurydice).

Do opisu i analizy struktur szkolnych wykorzystano Międzynarodową Standardową Klasyfikację Edukacji – ISCED (*International Standard Classification of Education*). Jest to system służący do gromadzenia, zestawiania i analizowania statystyk dotyczących edukacji (poziomów edukacyjnych, programów, szkoleń, dyplomów itp.), ułatwiających międzynarodową porównywalność¹. Schematy

¹ Klasyfikacja ISCED została opracowana w połowie lat siedemdziesiątych XX wieku przez Organizację Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO). Od tego czasu klasyfikację dwukrotnie poddawano rewizji i uaktualnieniu. Ostatnią zmianę przyjętą przez Konferencję Generalną UNESCO, przeprowadzono w listopadzie 2011 r., a jej wyniki oznaczono jako ISCED 2011 – i taki zapis stosuje się w krajowych i międzynarodowych opracowaniach dotyczących opisu i analizy funkcjonowania systemów edukacyjnych.

Od tego czasu klasyfikację dwukrotnie poddawano rewizji i uaktualnieniu. Ostatnią zmianę przejętą przez Konferencję Generalną UNESCO przeprowadzono w listopadzie 2011 r., a jej wyniki oznaczono ISCED 2011 – i taki zapis stosuje się w krajowych i międzynarodowych opracowaniach dotyczących opisu i analizy funkcjonowania systemów edukacyjnych. Zgodnie z ISCED 2011 poziomy edukacyjne występujące w ustrojach szkolnych poszczególnych państw oznacza się następująco:

- ISCED 0: Wczesna edukacja (podkategoria opieka żłobkowa oznaczona jest jako ISCED 010, a edukacja przedszkolna jako ISCED 020),
- ISCED 1: Szkolnictwo początkowe lub podstawowe,
- ISCED 2: Szkolnictwo średnie I (pierwszego) stopnia,
- ISCED 3: Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia,
- ISCED 4: Szkolnictwo policealne,
- ISCED 5: Szkolnictwo wyższe krótkoterminowe,

systemów szkolnych analizowanych państw zaczerpnięto lub opracowano na podstawie źródeł Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju – OECD (*Organisation for Economic Cooperation*)².

Trafiająca na rynek wydawniczy publikacja skierowana jest do osób zawodowo zajmujących się zagadnieniami polityki oświatowej i edukacji. Opracowanie powstało z myślą o jego przydatności dla przedstawicieli władz ustawodawczych i wykonawczych w pracach nad problematyką oświatową. Stanowi także wygodne źródło informacji o charakterze porównawczym dla członków władz samorządowych, dyrektorów szkół, nauczycieli, pedagogów, doradców zawodowych, wykładowców akademickich oraz studentów kierunków pedagogicznych.

-
- ISCED 6: Poziom licencjacki lub równoważny,
 - ISCED 7: Poziom magisterski lub równoważny,
 - ISCED 8: Poziom doktorancki lub równoważny.

² <https://gpseducation.oecd.org>.

Część 1

Austria

1.1. Podstawowe informacje. Administracja oświatowa

Austria jest republiką federacyjną. Federację tworzą samodzielne kraje związkowe – landy (*Bundesland*): Burgenland, Karyntia, Dolna Austria, Górna Austria, Salzburg, Styria, Tyrol, Voralberg i Wiedeń. Kraje związkowe dzielą się na 85 powiatów (*Bezirk*), te zaś na 2100 gmin (*Gemeinde*), w tym 15 miast statutarnych (*Statutarstadt*).

Głową państwa jest prezydent federalny wybierany w powszechnych wyborach na sześćoletnią kadencję. Na czele rządu federalnego stoi kanclerz federalny. Władza ustawodawcza należy do dwuizbowego parlamentu. Izba niższa – Rada Narodowa (*Nationalrat*) liczy 183 członków wybieranych na czteroletnią kadencję. Izba wyższa – Rada Federalna (*Bundesrat*) liczy 62 członków, wybieranych przez parlamenty poszczególnych krajów związkowych na czas ich kadencji.

Austria jest członkiem Unii Europejskiej od 1 stycznia 1995 roku.

Obszar Austrii liczy 83 854 km², zamieszkuje go 8 772 865 mieszkańców (2017 r.)¹. Zgodnie z art. 8 Federalnej Ustawy Konstytucyjnej Republiki Austrii (dalej: konstytucja) językiem państwowym jest język niemiecki².

Odpowiedzialność za uchwalanie i wdrażanie przepisów oświatowych podzielona jest między federację i landy. Zgodnie z art. 81a konstytucji administracja federalna w dziedzinie szkolnictwa, wychowania i w sprawach internatów jest wykonywana przez odpowiedniego ministra federalnego oraz przez federalne władze oświatowe.

Oświata i organizacja kształcenia pozostaje w gestii Federalnego Ministerstwa Edukacji, Nauki, Badań (*Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft, Forschung*; dalej: Ministerstwo Edukacji)³.

Administracja federalna w dziedzinie szkolnictwa, wychowania i w sprawach internatów jest wykonywana przez odpowiedniego ministra federalnego oraz –

¹ Eurostat, https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en

² *Konstytucja Austrii*, [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staśkiewicz, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011, s. 24, http://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2015/05/Austria_pol010811.pdf.

³ <https://bmbwf.gv.at/>.

o ile nie dotyczy to spraw szkół wyższych i akademii sztuk pięknych, a także spraw szkół rolniczych i leśnych oraz spraw internatów w tych szkołach – przez federalne władze oświatowe podległe ministrowi federalnemu⁴.

Szczebel federalny odpowiada całościowo za system edukacji, a w tym w zasadzie za wszystkie aspekty organizacji szkół, organizację kształcenia w szkołach, szkoły prywatne oraz wynagrodzenia i uprawnienia emerytalne kadry edukacyjnej. Szczebel federalny wyznacza ogólne ramy, natomiast wdrażaniem szczegółowych przepisów zajmują się parlamenty landów. Landy odpowiadają głównie za zapewnienie kadry nauczycielskiej w obowiązkowym szkolnictwie publicznym. Wspierają ponadto gminy w tworzeniu i prowadzeniu szkół na tym poziomie, przekazując fundusze na budowę szkół, którymi zarządzają. Landy ponoszą wyłączną odpowiedzialność za żłobki i przedszkola.

W ramach administracyjnej struktury oświatowej, zgodnie z art. 81a pkt (2) konstytucji, na obszarze każdego landu tworzy się krajową radę szkolną, a na obszarze okręgu okręgową radę szkolną. W Wiedniu krajowa rada szkolna wykonuje także zadania okręgowej rady szkolnej i nosi nazwę Miejska Rada Szkolna dla Wiednia. Rzeczowy zakres działania krajowych i okręgowych rad szkolnych reguluje federalna ustawa.

Doradztwo edukacyjno-zawodowe oraz zadania orientacji szkolnej realizowane są przez Ministerstwo Edukacji oraz Ministerstwo Pracy, Spraw Społecznych, Zdrowia i Ochrony Konsumenta (*Bundesministerium für Arbeit, Soziales, Gesundheit und Konsumentenschutz*)⁵.

Finansowanie edukacji

Obowiązek finansowania działalności publicznych placówek oświatowych całkowicie spoczywa na państwie. W Austrii w 2017 roku wartość produktu krajowego brutto (PKB) wyniosła 370 295,8 mln euro, a PKB na osobę – 42 100 euro⁶. W tym samym roku wydatki publiczne Austrii na oświatę sektora rządowego i samorządowego osiągnęły wartość 4,8% PKB⁷ (w 2017 r. średnia w państwach UE to 4,6%

⁴ *Konstytucja Austrii*, dz. cyt., s. 57, http://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2015/05/Austria_pol010811.pdf.

⁵ <https://www.sozialministerium.at/site/>.

⁶ Eurostat Gross domestic product at market prices. Austria, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>.

⁷ Eurostat Statistics Explained. Government expenditure on education, 2017 (% of GDP), data extracted in March 2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?ti>

PKB)⁸. Na edukację przedszkolną i szkolnictwo podstawowe Austria przeznaczyła 1,4% PKB, na szkolnictwo średnie – 2,1% PKB, na szkolnictwo wyższe – 0,7% PKB oraz 0,6% PKB na inne obszary edukacyjne⁹.

Jednocześnie w 2017 roku procentowy udział wydatków na oświatę w budżecie państwa utrzymywał się na poziomie 9,9%¹⁰, co stanowi niewielki wzrost w porównaniu do 9,4% w 2014 roku (w 2017 r. średnia w państwach UE to 10,2%)¹¹.

title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png.

⁸ Tamże, s. 3.

⁹ Total general government expenditure on education, 2017 (% of GDP % of total expenditure), [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

¹⁰ Education and Training Monitor 2019, Public expenditure on education, 2017(%), Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2019, s. 105, <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>.

¹¹ Tamże, s. 5–6 oraz na podstawie National Accounts of OECD Countries General Government Accounts 2010–2017, National Accounts of OECD Countries, General Government Accounts 2018, OECD Publishing, Paris 2019, s. 32, https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/na_gga-2019-en.pdf?expires=1572094380&id=id&acname=oid031443&checksum=1E3B2772ECA07F-F8A291FAC7897FFF23.

1.2. Organizacja systemu szkolnictwa w Austrii

W Austrii długość obowiązkowego szkolnego została określona na 9 lat i objęci są nim uczniowie od 6 do 15 roku życia, czyli uczniowie szkoły podstawowej (od 6 do 10 roku życia), szkoły średniej pierwszego stopnia (od 10 do 14 roku życia) oraz pierwszej klasy w szkołach średnich drugiego stopnia (od 14 do 15 roku życia). Przed rozpoczęciem obowiązkowej nauki w 1 klasie szkoły podstawowej obowiązkowy jest także dla pięcioletków ostatni rok nauki przedszkolnej (dotyczy to dzieci, które do 1 września ukończyły 5 lat). Dzieci urodzone przed 1 września w roku w którym rozpoczynają szkołę idą do 1 klasy jako sześciolatki, a te, które urodziły się po 1 września, mogą rozpocząć naukę rok później. O tym decydują rodzice i pedagodzy szkolni na podstawie wyników testów dojrzałości szkolnej.

Struktura ustroju szkolnego w Austrii

Zgodnie federalną ustawą o organizacji szkolnictwa (dalej: SchOG)¹ w strukturze ustroju szkolnego Austrii wyróżniamy następujące poziomy kształcenia:

- ISCED 0 – Wczesna edukacja
 - żłobek (*Krippe*) – wiek: 0–3 lata,
 - przedszkole (*Kindergarten*) – wiek: 3–6 lat.
- ISCED 1 – Szkolnictwo podstawowe
 - szkoła podstawowa (*Volksschule*) – wiek: 6–10 lat.
- ISCED 2 – Szkolnictwo średnie I (pierwszego) stopnia
 - szkolnictwo średnie pierwszego stopnia – wiek: 10–14 lat,
 - szkoła średnia ogólnokształcąca o profilu akademickim – I stopień (*AHS, Allgemein bildende höhere Schule – Unterstufe*),
 - nowa szkoła średnia (*NMS, Neue Mittelschule*),

¹ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Schulorganisationsgesetz, <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009265>.

- niższa szkoła średnia zawodowa (*Hauptschule*) (do końca roku szkolnego 2018/2019)².
- ISCED 3 – Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia
 - szkolnictwo średnie drugiego stopnia – wiek: 14–18/19 lat,
 - szkoła średnia ogólnokształcąca o profilu akademickim – II stopień (*AHS, Allgemein bildende höhere Schule – Oberstufe*),
 - szkoła średnia ogólnokształcąca (*Oberstufenrealgymnasium*),
 - szkoła średnia politechniczna (*Polytechnische Schule*) – wiek: 14–15 lat, prowadzi wstępne roczne kształcenie zawodowe, tzw. rok przedzawodowy,
 - szkoła średnia zawodowa (*Berufsschule und Lehre*) – wiek: 15–19 lat,
 - szkoła średnia zawodowa (*BMS, Berufsbildende mittlere Schule*) – wiek: 14–18 lat,
 - szkoła średnia zawodowa (*BHS, Berufsbildende höhere Schule*) – wiek: 14–17/18 lat.
- ISCED 4 i 5 – Szkolnictwo policealne i wyższe krótkiego cyklu
 - szkoła zdrowia i pielęgniarstwa (*Schule für Gesundheits- und Krankenpflege*) – wiek: powyżej 18 lat;
 - kolegium (*Kolleg*) – wiek: powyżej 18 lat.
- ISCED 5, 6, 7, 8 – Szkolnictwo wyższe
- szkoły wyższe – wiek: powyżej 18 lat.

Edukacja przedszkolna

W Austrii dla dzieci w wieku 0–3 rok życia organizowana jest prywatna opieka w żłobkach (*Krippe*). Dla dzieci w wieku 3–6 lat istnieje możliwość zapisania do publicznego lub prywatnego przedszkola (*Kindergarten*). Ostatni rok wychowania przedszkolnego jest obowiązkowy dla dzieci w wieku 5–6 lat.

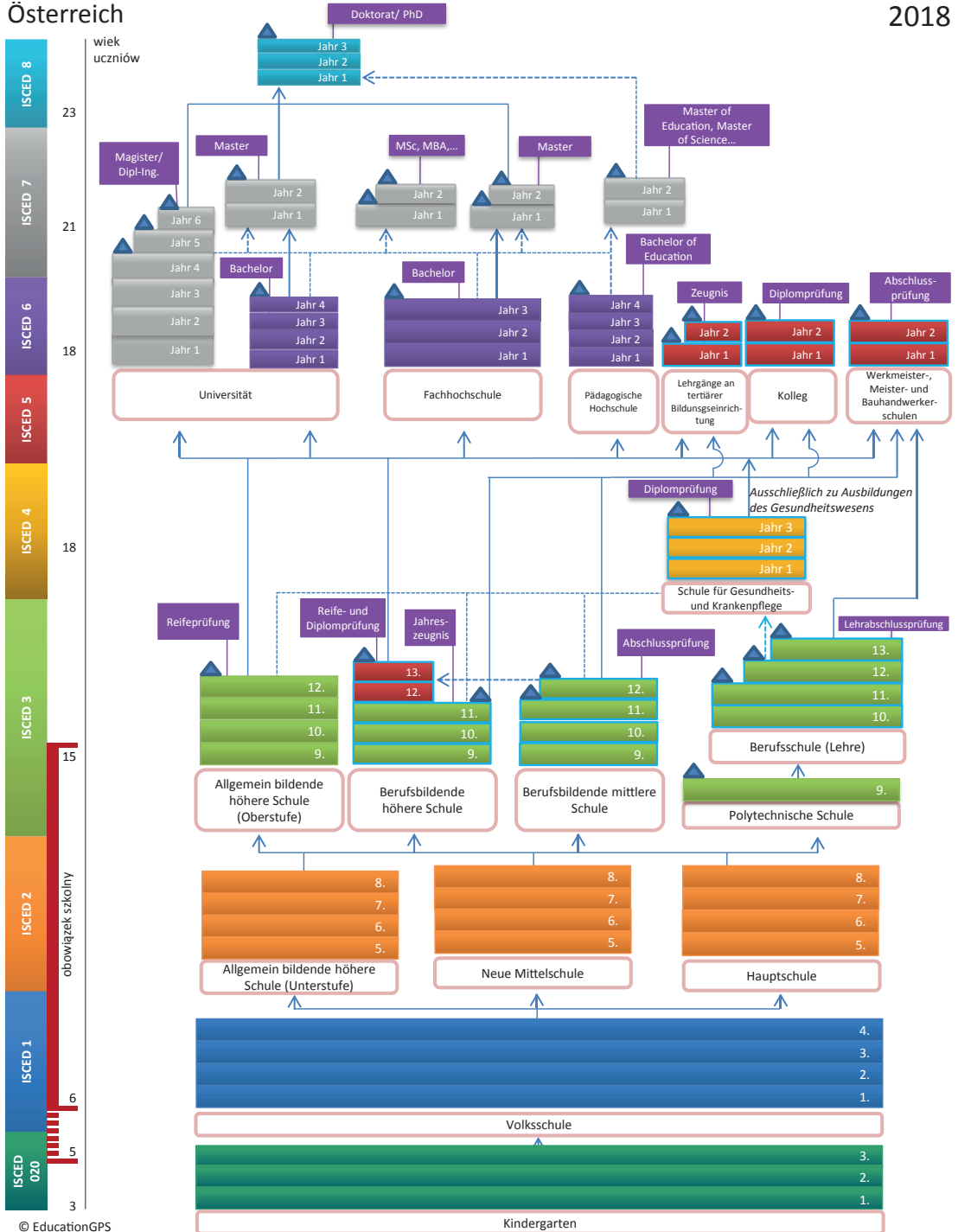
Szkolnictwo podstawowe

Obowiązkowe kształcenie rozpoczyna się w wieku 6 lat. Pierwszym szczeblem kształcenia jest czteroletnia szkoła podstawowa (*Volksschule*). Organizacyjnie podzielona jest na dwa dwuletnie poziomy: poziom I (*Grundstufe I*) oraz poziom II (*Grundstufe II*). Głównym zadaniem szkoły podstawowej jest rozwój, poznawczy,

² Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Schulorganisationsgesetz, Fassung vom 08.07.2018, § 3. Gliederung der österreichischen Schulen, <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009265>.

Österreich

2018

Legenda (wyjaśnienie terminów użytych na rysunku)

POZIOMY EDUKACYJNE

Kindergarten – przedszkole

Volksschule – szkoła podstawowa

Allgemein bildende höhere Schule (Unterstufe) – szkoła średnia ogólnokształcąca o profilu akademickim (I stopień)

Neue Mittelschule – nowa szkoła średnia

Hauptschule – niższa szkoła średnia zawodowa

Allgemein bildende höhere Schule (Oberstufe) – szkoła średnia ogólnokształcąca o profilu akademickim (II stopień)

Berufsbildende höhere Schule – szkoła średnia zawodowa

Berufsbildende mittlere Schule – szkoła średnia zawodowa

Polytechnische Schule – szkoła średnia politechniczna

Berufsschule (Lehre) – szkoła średnia zawodowa

Schule für Gesundheits- und Krankenpflege – szkoła zdrowia i pielęgniarstwa

Werkmeister-, Meister- und Bauhandwerkerschulen – szkoły mistrzostwa rzemiosł budowlanych

Kolleg – kolegium

Lehrgänge an tertiärer. Bildungseinrichtung – kursy w szkolnictwie wyższym. Placówka edukacyjna.

Pädagogische Hochschule – wyższe szkoły/akademie/universytety pedagogiczne

Fachhochschule – wyższe szkoły techniczne i zawodowe

Universität – uniwersytety

DYPLOMY

Reifeprüfung – egzamin dojrzałości (matura)

Reife- und Diplomprüfung – egzamin dojrzałości i końcowy egzamin dyplomowy

Jahreszeugnis – roczne zaświadczenie

Abschlussprüfung – egzamin końcowy

Lehrabschlussprüfung – egzamin końcowy związany zakończeniem praktyki zawodowej

Abschlussprüfung – egzamin kończący szkołę rzemiosł

Diplomprüfung – końcowy egzamin dyplomowy

Zeugnis – świadectwo ukończenia kursu

Bachelor – licencjat

Bachelor of Education – licencjat z edukacji

Master of Education – dyplom magistra edukacji

Master – magisterium

MSc – Master of Science (zawodowy tytuł magistra nauk ścisłych, technicznych lub przyrodniczych)

MBA – Master of Business Administration (zawodowy tytuł magistra zarządzania)

Magister/ Dipl.Ing. – magisterium/dyplom magistra inżyniera po studiach jednolitych

Doktorat/ PhD – dyplom doktora nauk

OPIS TRANSFERÓW EDUKACYJNYCH (STRZAŁKI) I OZNACZEŃ LAT NAUKI

1. – lata edukacji przedszkolnej i szkolnej

Ausschließlich zu Ausbildungen des Gesundheitswesens – tylko do szkolenia w zakresie opieki zdrowotnej

Jahr – rok (studiów)

emocjonalny i społeczny ucznia oraz wyrabianie kompetencji językowych i matematycznych. *Volksschule* powinna zapewnić warunki do nabywania wiedzy i umiejętności niezbędnych do aktywnego rozwiązywania problemów. W szkole podstawowej jeden nauczyciel uczy wszystkich przedmiotów w klasie. Zgodnie z § 14 SchOG w *Volksschule* liczba uczniów w klasie powinna wynosić minimum 10 i nie przekraczać liczby 20 dzieci.

Na koniec *Volksschule* nie organizuje się żadnych zewnętrznych egzaminów. Jednakże w ostatniej klasie uczniowie obowiązkowo przystępują do sprawdzianów i testów szkolnych z języka niemieckiego i matematyki. Pozostałe przedmioty oceniane są na podstawie całorocznej pracy i aktywności uczniów. Kończąc szkołę, otrzymują wykaz ocen wraz z krótką charakterystyką ucznia.

Szkolnictwo średnie

Szkolnictwo średnie pierwszego stopnia

Warunkiem koniecznym rozpoczęcia kształcenia na poziomie obowiązkowego szkolnictwa średniego pierwszego stopnia jest uzyskanie pozytywnych ocen końcowych z 4 klasy *Volksschule*. Ukończenie 4 klasy umożliwia rozpoczęcie nauki w czteroletniej szkole średniej ogólnokształcącej I stopnia – AHS (*Allgemein bildende höhere Schule – Unterstufe*) lub w czteroletniej niższej szkole średniej zawodowej (*Hauptschule*), lub w czteroletniej nowej szkole średniej NMS (*Neue Mittelschule*). Sposób naboru jest zróżnicowany, jednak ze względu na rejonizację uczniowie szkół publicznych będący w wieku obowiązku szkolnego i mieszkający w rejonie konkretnej szkoły muszą być do niej przyjęci. Natomiast uczniowie spoza rejonu i kandydaci do AHS mogą zostać przyjęci w wyniku wstępnego egzaminu lub konkursu świadectw.

Ogólnokształcące szkoły AHS przyjmują uczniów z bardzo dobrymi i dobrymi wynikami uzyskanymi na świadectwie ukończenia *Volksschule* i/lub podczas egzaminów wstępnych. Szkoła AHS organizacyjnie składa się z dwóch czteroletnich stopni: stopień niższy (*Unterstufe*) i stopień wyższy (*Oberstufe*). Celem AHS niższego stopnia jest otwarcie absolwentom dowolnej ścieżki kształcenia w szkolnictwie średnim drugiego stopnia. Natomiast AHS niższego stopnia ma zapewnić podstawowe wykształcenie ogólne zgodne z zainteresowaniami uczniów przez rozwinięcie ich talentów i potrzeb edukacyjnych. Na zakończenie kształcenia w AHS niższego stopnia nie organizuje się żadnych zewnętrznych egzaminów. W ostatniej klasie uczniowie obowiązkowo przystępują do sprawdzianów i te-

stów szkolnych z języka niemieckiego i matematyki oraz niektórych wybranych przedmiotów. Wszystkie pozostałe przedmioty oceniane są na podstawie całorocznej pracy i aktywności uczniów. Kończąc szkołę, otrzymują wykaz ocen wraz z krótką charakterystyką ucznia. Po ukończeniu AHS I stopnia absolwent może kontynuować naukę w AHS II stopnia, która prowadzi do egzaminu maturalnego i otwiera ścieżkę do studiów wyższych, lub podjąć naukę w każdej szkole średniej drugiego stopnia o dowolnym profilu.

Zawodowe niższe szkoły średnie (*Hauptschule*), które sukcesywnie od roku szkolnego 2018/2019 będą zastępowane placówkami o nazwie nowa szkoła średnia (*Neue Mittelschule*; dalej: NMS), to szkoły których zadaniem jest przygotowanie uczniów do zdobycia konkretnego zawodu w połączeniu z kontynuacją kształcenia ogólnego. Cechą charakterystyczną NMS jest, że są zakładane i prowadzone zgodnie z oczekiwaniami lokalnych społeczności i potrzebami lokalnych rynków pracy. Ważnym obowiązkowym elementem realizowanego programu jest orientacja i poradnictwo zawodowe, którym objęci są wszyscy uczniowie. Zawodowe niższe szkoły średnie mogą realizować bardzo szeroki profil kształcenia – od politechnicznego i handlowego, po artystyczny. W ostatniej klasie uczniowie obowiązkowo przystępują do sprawdzianów i testów szkolnych z języka niemieckiego i matematyki oraz niektórych wybranych przedmiotów. Wszystkie pozostałe przedmioty oceniane są na podstawie całorocznej pracy i aktywności uczniów. Kończąc szkołę, otrzymują wykaz ocen wraz z krótką charakterystyką ucznia. W trakcie trwania nauki w *Hauptschule* – i/lub po jej ukończeniu – najlepsi uczniowie i/lub absolwenci mają możliwość przeniesienia się do AHS I lub II stopnia. Pozostali uczniowie mogą kontynuować kształcenie w zawodowych wyższych szkołach średnich.

Zgodnie ustawą o organizacji szkolnictwa celem czteroletniej *Neue Mittelschule* – obok kontynuacji uzupełniania kształcenia ogólnego – jest pomoc uczniom w poszukiwaniu i rozwijaniu zainteresowań, odnalezieniu własnych zdolności i talentów, udzielenie wsparcia w obszarze indywidualnych, specjalnych potrzeb edukacyjnych oraz pomoc uczniowi w świadomym dokonaniu wyboru jego ścieżki życiowej i zawodowej. Program nauczania opiera się na kilku grupach przedmiotowych: przedmioty obowiązkowe (język niemiecki, język obcy, fizyka, matematyka, geografia, chemia itd.), przedmioty w ramach trzech indywidualnych obszarów tematycznych: obszar I – humanistyczny, lingwistyczny, ścisły, gospodarczy, artystyczny; obszar II – praktyczne ćwiczenia zorientowane na rozwój kariery zawodowej; obszar III – informatyka. Organizacja pracy opiera się na grupowaniu uczniów w małych zespołach. Kla-

sy można łączyć w zależności od potrzeb organizacyjnych i/lub programowych, tworząc tematyczne uczniowskie zespoły pracy. W szkołach średnich niższego stopnia nauczanie prowadzone jest przez nauczycieli przedmiotowych. Zgodnie z § 21 SchOG liczba uczniów w klasie powinna wynosić minimum 20 i nie przekraczać liczby 25.

Podobnie jak w pozostałych typach szkół średnich pierwszego stopnia – także i w NMS – w ostatniej klasie uczniowie obowiązkowo przystępują do sprawdzianów i testów szkolnych z języka niemieckiego i matematyki oraz niektórych wybranych przedmiotów. Wszystkie pozostałe przedmioty oceniane są na podstawie całorocznej pracy i aktywności uczniów. Kończąc szkołę, otrzymują wykaz ocen wraz z krótką charakterystyką ucznia.

Szkolnictwo średnie drugiego stopnia

Na poziomie szkolnictwa średniego drugiego stopnia wyróżniamy szkoły ogólnokształcące oraz szkoły o profilu technicznym (zawodowym). Wśród ogólnokształcących są to: szkoły średnie ogólnokształcące II stopnia – AHS (*Allgemein bildende höhere Schule – Oberstufe*) oraz gimnazja realne – ORG (*Oberstufenrealgymnasium*).

W ramach szkół o profilu technicznym wyróżniamy szkoły politechniczne (*Polytechnische Schule*), zasadnicze szkoły zawodowe (*Berufsschule*), kolegia lub licea techniczno-zawodowe – BHS (*Berufsbildende höhere Schule*) i szkoły średnie techniczno-zawodowe – BMS (*Berufsbildende mittlere Schule*)

Czteroletnie szkoły średnie ogólnokształcące II stopnia AHS stanowią kontynuację szkół AHS I stopnia. Warunkiem przyjęcia ucznia do szkoły są wyniki w nauce uzyskane na świadectwie AHS I stopnia lub, jeżeli uczeń kończył inną szkołę średnią pierwszego stopnia niż AHS, zdanie egzaminu wstępnego. Szkoły AHS stanowią ofertę edukacyjną dla uczniów z bardzo dobrymi wynikami w nauce. Kształcenie w AHS II stopnia prowadzi do egzaminu maturalnego (*Reifeprüfung*) i otwiera drogę do podjęcia studiów wyższych.

Czteroletnie gimnazja realne ORG przyjmują absolwentów AHS I stopnia i NMS. Gimnazjum realne ORG to typ ogólnokształcącej szkoły średniej profilowanej z przewagą przedmiotów matematyczno-przyrodniczych. Specjalizują się one także w kształceniu, m.in. o wąskim profilu informatycznym, medialnym, artystycznym, wyczynowo-sportowym. Warunkiem przyjęcia do *Oberstufenrealgymnasium* są bardzo dobre wyniki ukończenia AHS I stopnia i/lub – w zależności od profilu placówki – zdanie egzaminu wstępnego połączonego ze spraw-

dzianem predyspozycji i zdolności wynikających z profilu szkoły. Kształcenie w ORG, podobnie jak w AHS II stopnia, prowadzi do egzaminu maturalnego (*Reifeprüfung*) i otwiera drogę do podjęcia studiów wyższych.

Oprócz średnich szkół ogólnokształcących uczniowie mogą kontynuować ostatni rok obowiązkowego szkolnego w szkołach o profilu technicznym.

Absolwenci NMS – oprócz wyboru dalszej nauki w ORG – mogą rozpocząć kształcenie w BHS. Zgodnie z § 65 SchOG placówki BHS mają zapewnić absolwentom wykształcenie średnie ogólne i specjalistyczne techniczne umożliwiające wykonywanie zawodu w wyspecjalizowanych obszarach przemysłu, środowiska, ekonomii, sztuki, handlu i usług, a także otwierające drogę do podjęcia studiów wyższych. *Berufsbildende höhere Schule* są placówkami o charakterze kolegiów lub liceów techniczno-zawodowych. Przyjęcie do szkół tego typu odbywa się na podstawie świadectwa ukończenia ósmego roku nauki (14/15 rok życia), a średnia ocen na świadectwie powinna być co najmniej oceną dobrą. O przyjęciu do BHS można ubiegać się także na podstawie egzaminu wstępnego. Ukończenie nauki prowadzi bezpośrednio do wykonywania zawodu i/lub umożliwia jej kontynuowanie na poziomie studiów wyższych. Nauka w BHS trwa od czterech do pięciu lat w pełnym wymiarze godzin. Program nauczania podzielony jest na trzy części: edukacja ogólna, teoria zawodowa, praktyka zawodowa. Absolwent *Berufsbildende höhere Schule* uzyskuje podwójne kwalifikacje: ogólnokształcące (świadectwo maturalne) i zawodowe (dyplom zawodowy). Może też przystąpić do zawodowego egzaminu maturalnego *Berufsreifeprüfung* (BRPG), który zgodnie z federalną ustawą o zawodowym egzaminie dojrzałości³ potwierdza ukończenie szkoły średniej drugiego stopnia, daje tytuł wykwalifikowanego pracownika oraz uprawnia do podjęcia nauki w szkolnictwie policealnym i wyższym, a także umożliwia podjęcie pracy na stanowiskach średniego szczebla w sektorze publicznym.

Zgodnie z § 52 SchOG zadaniem szkół średnich zawodowych – BMS (*Berufsbildende mittlere Schule*) jest pogłębienie zdobytego w *Hauptschule* wykształcenia ogólnego oraz zapewnienie absolwentom podstawowej wiedzy technicznej i odpowiednich umiejętności kwalifikujących ich do wykonywania wybranego zawodu w przemyśle, rzemiośle, handlu, branży rolniczo-leśnej, odzieżowej (projektowanie, moda), turystycznej, usługach lub jednego z zawodów w obszarze

³ Bundesgesetz über die Berufsreifeprüfung (Berufsreifeprüfungsgesetz – BRPG); Gesamte Rechtsvorschrift für Berufsreifeprüfungsgesetz, <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10010064>.

pomocy społecznej lub sztuki. Liczba osób w klasie nie powinna być mniejsza niż 20 i nie przekraczać liczby 30 uczniów.

Warunkiem przyjęcia do BMS jest posiadanie świadectwa ukończenia *Hauptschule* lub *Neue Mittelschule*. Uzupełnieniem tych świadectw może być dyplom ukończenia rocznego kształcenia przedzawodowego w *Polytechnische Schule*. W niektórych placówkach dodatkowo wymagane jest zdanie egzaminu sprawdzającego predyspozycje zawodowe kandydata (np. szkoły artystyczne). Placówki te oferują szkolenie w pełnym wymiarze pod kątem konkretnego zawodu obejmujące przedmioty ogólne i zawodowe. Kształcenie zawodowe składa się przede wszystkim z zajęć praktycznych w warsztatach szkolnych i laboratoriach. Nauka – w zależności od profilu szkoły – trwa od roku do czterech lat (choć dominują szkoły trzy- lub czteroletnie) i kończy się egzaminem ogólnokształcącym i zawodowym, zdawanym przed specjalną komisją.

Uczniowie, którzy w wyniku ukończenia *Hauptschule* lub *Neue Mittelschule*, uzyskali na świadectwach słabe wyniki w nauce i/lub nie mają sprecyzowanych zainteresowań związanych z dalszym kształceniem i wyborem profilu szkoły mogą rozpocząć naukę w jednorocznej (lub rzadziej dwuletniej) szkole politechnicznej (*Polytechnische Schule*). Przeznaczona jest ona dla uczniów w wieku od 14 do 15 lat – co zbiega się z ostatnim rokiem obowiązkowego szkolnego – chcących bezpośrednio po zakończeniu edukacji obowiązkowej podjąć pracę lub kontynuować kształcenie zawodowe w systemie dualnym⁴. Zgodnie § 28 SchGO⁵ celem tej szkoły jest zapewnienie uczniom intensywnego wsparcia orientacji i poradnictwa zawodowego⁶, pomoc w wyborze dalszej ścieżki zawodowej, poszerzenie ich wiedzy ogólnej, rozbudzenie zainteresowań przedmiotowych, wyposażenie w kwalifikacje umożliwiające kontynuowanie nauki.

⁴ System dualny zakłada połączenie nauki teoretycznej z praktyczną nauką zawodu, która stanowi *de facto* wstępne szkolenie zawodowe. Terminujący uczniowie podejmują równoległe przyuczenie do zawodu w zakładzie pracy i kształcenie w niepełnym wymiarze w szkole. Zakład pracy pokrywa koszt części praktycznej szkolenia realizowanego na jego terenie (w tym pensje terminujących uczniów), a szkoła finansowana jest ze środków publicznych.

⁵ <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009265>.

⁶ Podstawowe pojęcia z obszaru orientacji i doradztwa zawodowego zostały szerzej wyjaśnione w publikacji: D. Dziewulak *Doradztwo edukacyjno-zawodowe w szkolnictwie zawodowym i w wybranych państwach Unii Europejskiej*, „Analizy BAS” 2013, nr 4(93), Biuro Analiz Sejmowych, s. 1–8, [http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/ECBB4C2938216BB-1C1257B4A0036C07D/\\$file/Analiza_BAS_2012_93.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/ECBB4C2938216BB-1C1257B4A0036C07D/$file/Analiza_BAS_2012_93.pdf).

W ramach roku nauki uczniowie objęci są doradztwem zawodowym oraz szkoleniem praktycznym w firmach w zawodach odpowiadających głównym dziedzinom gospodarki. Program *Polytechnische Schule* obejmuje przedmioty obowiązkowe ogólne, takie jak: język niemiecki, matematyka, język obcy, ekonomia i nauki polityczne, religia, orientacja zawodowa i praktyczne umiejętności życiowe oraz przedmioty do wyboru w ramach jednej z siedmiu specjalizacji (*Fachbereiche*). Pula przedmiotów obowiązkowych i dodatkowych w ramach wybranych specjalizacji określana jest na poziomie szkoły. *Polytechnische Schule* mogą funkcjonować jako samodzielne placówki lub są łączone z innymi – najczęściej z ogólnokształcącymi szkołami średnimi. Liczba osób w klasie nie powinna być mniejsza niż 20 i nie przekraczać liczby 25 uczniów.

Po ukończeniu *Polytechnische Schule* jej absolwenci uzyskują świadectwo ukończenia wstępnego kształcenia zawodowego (*Abschlusszeugnis*), a w zależności od wyników w nauce, możliwości i potrzeb mogą starać się o przyjęcie do 1 klasy BMS, BHS lub do trzyletniej *Berufsschule* – zasadniczej szkoły zawodowej.

Zgodnie § 46 SchOG⁷ celem tej szkoły jest poszerzenie wiedzy ogólnej umożliwiającej rozumienie mechanizmów społecznych i rynkowych związanych z ustawowością kształcenia oraz wyposażenie absolwentów w uprawnienia do wykonywania zawodu.

Do *Berufsschule* uczęszczają uczniowie kształcący się w systemie dualnym łączącym naukę teoretyczną z praktyczną nauką zawodu. Zasadnicze szkoły zawodowe przeznaczone są dla uczniów w wieku 16–19 lat. W systemie dualnym bierze udział ok. 40 tysięcy przedsiębiorstw, szczególnie małych i średnich, zwłaszcza z branży handlowej, rzemieślniczej i turystycznej. System proponuje kształcenie w 220 zawodach. Stosunek czasu przeznaczonego przez ucznia na praktyczną naukę zawodu w miejscu pracy do nauki w szkole wynosi ok. 4:1. Celem kształcenia w szkole jest uzupełnienie i poszerzenie ogólnej wiedzy ucznia, a przede wszystkim zdobycie podstawowej wiedzy teoretycznej w zakresie wybranej specjalizacji. Uczeń kształcący się w systemie dualnym jest zatrudniony na podstawie umowy czeladniczej i ma prawo do wynagrodzenia na poziomie 25–40% początkowej pensji wykwalifikowanego pracownika. Poziom wynagrodzenia wzrasta corocznie. W systemie dualnym kształcą się ok. 40% uczniów kończących edukację obowiązkową, z czego jedna trzecia to dziewczęta. Najczęściej wybierane obszary kształcenia to: handel i rzemiosło, przemysł, turystyka

⁷ <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009265>.

i wypoczynek, transport, doradztwo i informacja oraz bankowość i ubezpieczenia. W przypadku większości specjalności uczniowie przystępują do egzaminu końcowego po trzech latach nauki. Kształcenie w systemie dualnym może zakończyć się po:

- 2,5 roku – głównie w wypadku zawodów rzemieślniczych (np. cukiernik, konserwator fasad budynków i pomników, masażysta),
- 3 latach – co dotyczy ok. 70% zawodów, m.in.: pracownik biurowy, sprzedawca, fryzjer, kucharz, stolarz,
- 3,5 roku – głównie w wypadku zawodów technicznych, takich jak: mechanik samochodowy, technik laboratoryjny, optyk, fotograf itp.,
- 4 latach – np. w zawodach technik dentystyczny, technik mechanik, technik elektryk.

W *Berufsschule* oprócz systemu dualnego mogą pobierać naukę uczniowie terminujący (*apprentices*), czyli tacy, którzy odbywają kształcenie w niepełnym wymiarze w szkole i jednocześnie podejmują przyuczenie do zawodu w miejscu pracy. W takim przypadku kształcenie zawodowe w *Berufsschule* rozpoczyna się w momencie podjęcia pracy przez terminującego ucznia i trwa od 2 do 4 lat.

Szkolnictwo policealne

Zgodnie z § 73 SchGO⁸ szkoły policealne nazywane kolegiami (*Kolleg*) to dwu- i/lub trzyletnie placówki kształcenia specjalistycznego w różnych dziedzinach – technicznych, ekonomicznych, medycznych, społecznych, handlowych edukacyjnych i artystycznych. Szkoły umiejscowione są na poziomie szkolnictwa policealnego lub w ramach krótkiego cyklu szkolnictwa wyższego. Warunkiem rozpoczęcia nauki w tych szkołach jest uzyskanie dyplomu ukończenia szkoły średniej technicznej lub zawodowej. W niektórych specjalistycznych kierunkach niezbędne jest przedstawienie zaświadczenia o stażu, praktykach w konkretnym zawodzie (np. elektryk, handlowiec) lub o własnych osiągnięciach (np. artystycznych). Nauka w kolegiach kończy się komisyjnym, specjalistycznym egzaminem dyplomowym (*Diplomprüfung*), który ze względu na specyfikę kształconego zawodu może składać się z kilku etapów: teoria, praktyka, osiągnięcia, staż na różnych stanowiskach, prezentacja projektu itp. Najbardziej popularne kierunki kształcenia

⁸ <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009265>.

w *Kolleg* to: inżynieria budowlana, chemia, elektroniczne przetwarzanie danych, media wizualne, projektowanie wnętrz, projektowanie odzieży i moda, edukacja przedszkolna, handel, turystyka i wypoczynek⁹.

Szkolnictwo wyższe

Podstawy prawne austriackiego publicznego i prywatnego szkolnictwa wyższego zawarte zostały w akcie prawnym – Skonsolidowane prawo federalne: całe prawodawstwo dla prawa uniwersyteckiego 2002¹⁰. Zgodnie z prawem federalnym następujące kategorie uczelni uprawnione są do prowadzenia studiów wyższych:

- uniwersytety (*Universität*) oraz działające przy nich centra kształcenia ustawicznego lub kolegia nauczycielskie¹¹,
- wyższe szkoły techniczne i zawodowe (*Fachhochschulen*),
- wyższe szkoły/akademie pedagogiczne (*Pädagogische Hochschule/Akademie*),
- akademie dla pracowników służb paramedycznych i kolegia dla położnych (*Akademien für gehobene technisch-medizinische Dienste und Hebammenakademien*).

Absolwenci szkół średnich II stopnia AHS, ORG, BHS, którzy chcą rozpocząć studia na uniwersytetach, muszą posiadać dyplom maturalny (*Reifeprüfung*) lub dyplom zawodowego egzaminu maturalnego (*Berufsreifeprüfung*). Na niektórych kierunkach uniwersyteckich i większości uczelni artystycznych obowiązują egzaminy wstępne. Kandydaci do wyższych szkół technicznych i zawodowych (*Fachhochschulen*) muszą legitymować się maturą (*Reifeprüfung*) lub dyplomem zawodowego egzaminu maturalnego (*Berufsreifeprüfung*), a w niektórych przypadkach świadectwem specjalistycznych kwalifikacji zawodowych. Niektóre *Fachhochschulen* wymagają także zdania dodatkowego egzaminu wstępnego.

Austriackie uczelnie wyższe oferują studia licencjackie (6–8 semestrów), studia magisterskie (2–4 semestry), studia jednolite (8–12 semestrów) i studia dok-

⁹ <https://www.studium.at/kolleg>.

¹⁰ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Universitätsgesetz 2002, <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20002128>.

¹¹ Od 1 października 2007 r. kształcenie nauczycieli realizowane dotychczas w akademiach pedagogicznych (*Pädagogischen Akademien*), instytutach pedagogicznych (*Pädagogischen Institute*) lub akademiach edukacji zawodowej (*Berufspädagogischen Akademien*) zostało włączone do placówek uniwersyteckich.

toranckie (min. 6 semestrów). Każde z nich kończą się egzaminem i/lub pracą dyplomową. W wyniku ukończenia studiów licencjackich absolwent uzyskuje tytuł *Bachelor*, po ukończeniu studiów II stopnia tytuł *Master*, po ukończeniu studiów jednolitych dyplom *Diplomstudium*, a po studiach doktoranckich *Doktoratsstudium*.

1.3. Kształcenie nauczycieli

W Austrii nauczyciele przedszkolni, wychowawcy i edukatorzy są kształceni w specjalistycznych placówkach szkolnictwa średniego. Kształcenie nauczycieli, którzy podejmują pracę w szkolnictwie podstawowym, średnim pierwszego i drugiego stopnia realizowane jest na poziomie szkolnictwa wyższego.

Dla potrzeb edukacji przedszkolnej kształcenie nauczycieli realizowane jest przez szkoły zawodowe dla nauczycieli przedszkolnych (*Bildungsanstalten für Kindergartenpädagogik*) oraz szkoły zawodowe dla pedagogów, wychowawców i edukatorów (*Bildungsanstalten für Sozialpädagogik*):

- *Bildungsanstalten für Kindergartenpädagogik* to szkoły pięcioletnie, które przyjmują uczniów po ukończeniu 14/15 roku życia. Szkoły przygotowują do egzaminu maturalnego i dyplomowego. Oprócz specjalizacji nauczycielskiej na poziomie przedszkolnym, szkoły kształcą również wychowawców do szkół z internatem, a także – od 1999 roku – oferują specjalizację z wczesnej edukacji i opieki. Dodatkowo istnieje również możliwość realizowania czterosemestralnego kursu uprawniającego do pracy w przedszkolach specjalnych.
- *Bildungsanstalten für Sozialpädagogik* to szkoły pięcioletnie, które przyjmują kandydatów, którzy ukończyli 14/15 rok życia. Szkoły przygotowują do egzaminu maturalnego i dyplomowego w ramach specjalizacji edukacja społeczna – praca z wychowankami w ośrodkach dla dzieci i młodzieży. Istnieje także możliwość zdobycia uprawnień pedagogicznych do pracy w przedszkolach lub ośrodkach dla dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Placówki prowadzą także kursy dla dorosłych w trybie wieczorowym.

Nauczyciele szkół podstawowych i średnich mają możliwość uzyskania uprawnień nauczycielskich, korzystając z dwóch ścieżek kształcenia. Pierwsza to ukończenie studiów licencjackich w wyższych kolegiach pedagogicznych – PH (*Pädagogische Hochschule*) oraz magisterskich w uniwersytetach (*Universität*). Druga to ukończenie studiów licencjackich i magisterskich w uniwersytetach. Obie ścieżki kształcenia wymagają od kandydatów na przyszłych nauczycieli ukończenia szkoły średniej typu AHS, ORG lub BHS, posiadania matury oraz przejścia wieloetapowej, selekcyjnej procedury kwalifikacyjnej. Pierwszy etap

nauki w wyższych kolegiach pedagogicznych lub uniwersytetach trwa 4 lata (8 semestrów) i kończy się uzyskaniem stopnia licencjata (*Bachelor*). Po ukończeniu studiów absolwenci muszą odbyć w klasie szkolnej roczną zawodową praktykę nauczycielską (*1 Jahr „Induktionsphase”*), pozostając w tym okresie pod stałym nadzorem nauczyciela-mentora, którego zadaniem jest m.in. sprawowanie opieki przedmiotowo-pedagogicznej oraz ocenianie przydatności zawodowej nauczyciela-praktykanta. Kolejnym etapem edukacji nauczycielskiej jest ukończenie na uniwersytecie studiów magisterskich (2–3 semestry).

Nauczyciele, którzy zamierzają podjąć pracę w szkołach średnich ogólnokształcących i technicznych – AHS (*Allgemein bildende Höhere Schule – Oberstufe*), ORG (*Oberstufenrealgymnasium*) oraz BHS (*Berufsbildende höhere Schule*) – bezpośrednio otwierających uczniom drogę do studiów wyższych, muszą ukończyć kształcenie nauczycielskie realizowane w ścieżce uniwersyteckiej. Do podjęcia pracy nauczycielskiej w pozostałych szkołach, a zwłaszcza w szkołach zawodowych BMS (*Berufsbildende mittlere Schule*), *Neue Mittelschule* i *Hauptschule*, obowiązują studia w wyższych kolegiach pedagogicznych (PH) i/lub uniwersytetach. Przyszli nauczyciele wychowania fizycznego na wszystkich poziomach edukacyjnych i typach szkół muszą ukończyć Federalną Akademię Sportu – BSPA (*Bundessportakademien*).

Nauczyciele posiadają status urzędników państwowych. Zatrudniani są przez rząd federalny lub przez władze landów.

1.4. Podsumowanie. Problemy

Austriacki system szkolny od wielu lat podlega nieustannym reformom zapoczątkowanych i realizowanych w ostatnich dwóch dekadach XXI wieku. Do najważniejszych należałoby zaliczyć realizację idei Nowej Szkoły Średniej oraz zmiany w kształceniu nauczycieli. Ważnym wydarzeniem organizacyjno-programowym dla austriackiego systemu szkolnego było stworzenie na poziomie szkoły średniej pierwszego stopnia nowej instytucji szkolnej – *Neue Mittelschule* (NMS), która do końca 2020 roku powinna całkowicie zastąpić niższą szkołę średnią zawodową (*Hauptschule*). Oferta programowa i organizacyjna NMS skierowana jest do uczniów, którzy po ukończeniu czteroletniej szkoły podstawowej (*Volksschule*) nie mają jeszcze sprecyzowanych zainteresowań przedmiotowych, a ich dotychczasowe wyniki w nauce nie predestynują ich do podjęcia nauki w szkole średniej ogólnokształcącej pierwszego stopnia o profilu akademickim AHS. Celem NMS jest bezpośrednie włączenie orientacji i poradnictwa zawodowego w proces dydaktyczny realizowany w formie odkrywania uzdolnień uczniów, wspierania w poznawaniu poszczególnych obszarów nauki, a osiągnięcia uczniów są klasyfikowane według poziomów i kryteriów jakości. W NMS małe postępy lub brak zainteresowań ucznia nie dyskwalifikują go, lecz zgodnie ze stosowaną w szkole zasadą kultury drugiej szansy (*Kultur der zweiten Chance*) ma możliwość ponownej realizacji programu w indywidualnym toku nauczania.

Drugim ważnym reformowanym elementem oświaty jest system kształcenia nauczycieli. Przez wiele lat kształcenie nauczycieli dla potrzeb szkolnictwa obowiązkowego realizowane było przez wyspecjalizowane placówki, takie jak: akademie pedagogiczne – PÄDAK (*Pädagogische Akademie*), akademie edukacji zawodowej – BPAK (*Berufspädagogischen Akademien*), akademie edukacji religijnej – RPA (*Religionspädagogischen Akademien*), a dla potrzeb szkolnictwa ponadobowiązkowego przez instytuty pedagogiczne – PI (*Pädagogische Institute*), instytuty edukacji religijnej – RPI (*Religionspädagogischen Instituten*). Od 2007 roku zadania kształcenia nauczycieli przejęły wyższe kolegia pedagogiczne – PH (*Pädagogische Hochschule*) oraz uniwersytety. Zmiany mają nie tylko charakter organizacyjny, ale przede wszystkim programowy wynikający z po-

trzeby lepszej selekcji kandydatów do zawodu nauczycielskiego, aktywnej roli nauczyciela-przewodnika we współczesnej edukacji i wymogu posiadania przez przyszłego nauczyciela wykształcenia magisterskiego.

Bibliografia

Breit S. et al., *Nationaler Bildungsbericht Österreich 2018*, Band 2, https://www.bifie.at/wp-content/uploads/2019/03/NBB_2018_Band2_final.pdf.

Konstytucja Austrii, [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staśkiewicz, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011, http://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2015/05/Austria_pol010811.pdf.

Oberwimmer K. et al., *Nationaler Bildungsbericht Österreich 2018*, Band 1, https://www.bifie.at/wp-content/uploads/2019/03/NBB_2018_Band1_v2_final.pdf.

Akty prawne

Ustawa o organizacji szkolnictwa (Schulorganisationsgesetz); Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Schulorganisationsgesetz; <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009265>.

Strony internetowe

Austrian Federal Chancellery 2019, National Reform Programme (NRP) 2019. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2019-european-semester-national-reform-programme-austria_en.pdf.

Council of the European Union 2019, Council Recommendation on the 2019 National Reform Programme of Austria and delivering a Council opinion on the 2018 Stability Programme of Austria, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2019-european-semester-national-reform-programme-austria_en.pdf.

Education at a Glance 2019. OECD indicators, OECD Publishing, Paris 2019, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires=1572096028&id=id&accname=guest&checksum=740A63FFC7D18F36E1CB2FF14B10911A>.

Education and Training Monitor 2019 Austria. Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-austria_en.pdf.

- Education and Training Monitor 2019, Public expenditure on education, 2017 (%), Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>.
- European Commission 2018, Eurydice, Teaching Careers in Europe, Access, Progression and Support, <https://www.zrssi.si/ups/wp-content/uploads/Teaching-Careers-in-Europe-Access-Progression-and-Support-2018.pdf>.
- European Commission 2019, Austria Country Report 2019, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-austria_en.pdf.
- European Council 2019, Recommendation for a Council Recommendation on the 2019 National Reform Programme of Austria and delivering a Council opinion on the 2019 Stability Programme of Austria, <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1560256438669&uri=CELEX%3A52019DC0520>.
- Eurostat Gross domestic product at market prices. Austria, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>.
- Eurostat Statistics Explained. Government expenditure on education, 2017 (% of GDP), data extracted in March 2019, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_education.
- Federalne Ministerstwo Edukacji, Nauki, Badań (*Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft, Forschung*), <https://bmbwf.gv.at/>.
- Federalne Ministerstwo Edukacji, Nauki, Badań oraz Ministerstwo Pracy, Spraw Społecznych, Zdrowia i Ochrony Konsumenta (*Bundesministerium für Arbeit, Soziales, Gesundheit und Konsumentenschutz*); <https://www.sozialministerium.at/site/>.
- Gesamte Rechtsvorschrift für Berufsreifeprüfungsgesetz, <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10010064>.
- [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).
- https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/austria_en.
- https://read.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2017_eag-2017-en#page1.
- <http://mavoieproeurope.onisep.fr/en/initial-vocational-education-and-training-in-europe/austria/>.
- <https://www.euvetsupport.eu/index.php?id=180>.
- https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/austria_en.
- https://read.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2017_eag-2017-en#page1.
- <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009265>.

<https://www.studium.at/kolleg>.

OECD 2018, *Effective Teacher Policies: Insights from PISA*, PISA, OECD Publishing, Paris 2018, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264301603-en.pdf?expires=1567085842&id=id&accname=oid031827&checksum=E900A0044C6C19480FA8A5DE47458B93>.

OECD 2019a, *Starting strong 2018*, OECD Publishing, Paris 2019, <http://www.oecd.org/education/school/startingstrong.htm>.

OECD 2019, *TALIS 2018 Results, vol. I: Teachers and School Leaders as Lifelong Learners*, <https://doi.org/10.1787/1d0bc92a-en>.

Część 2

Belgia

2.1. Podstawowe informacje. Administracja oświatowa

Belgia (Królestwo Belgii) jest monarchią konstytucyjną. Belgia jest państwem federalnym, a jej podział administracyjny odzwierciedla złożoną strukturę etniczną, kulturową i językową. Podzielona jest na trzy wspólnoty, trzy regiony administracyjne oraz cztery regiony językowe. Wspólnoty to: Francuska (*Communauté Française*), Flamandzka (*Vlaamse Gemeenschap*) i Niemieckojęzyczna (*Deutschsprachige Gemeinschaft*). Regiony administracyjne to: Waloński, Flamandzki i Brukselski, które dzielą się na prowincje – po pięć w każdym regionie. Regiony mają własne organy ustawodawcze i wykonawcze: parlament regionalny i rząd regionalny. Regiony językowe to: region francuskojęzyczny, region niderlandzkojęzyczny (język flamandzki), dwujęzyczny region stołeczny Brukseli i region niemieckojęzyczny¹.

Głową państwa jest król i do niego należy władza wykonawcza. Federalna władza ustawodawcza wykonywana jest wspólnie przez króla i dwuizbowy parlament: Izbę Reprezentantów (fr. *Chambre des Représentants*, nid. *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, niem. *Abgeordnetenversammlung*), która liczy 150 członków wybieranych na czteroletnią kadencję i Senat (fr. *Sénat*, nid. *Senaat*, niem. *Senat*), który składa się z 71 członków powoływanych na czteroletnią kadencję. Dodatkowo prawo z urzędu do zasiadania w Senacie mają dzieci króla. Na czele rządu federalnego stoi premier. Uprawnienia władzy federalnej odnoszą się do ogólnego interesu wszystkich Belgów, w taki sposób, aby zapewnić i wykorzystać dla dobra wszystkich wspólnot „wspólne dziedzictwo”, za które uważa się przedsiębiorstwa publiczne (koleje, poczta), wymiar sprawiedliwości, siły zbrojne, policję federalną, ubezpieczenia społeczne (emerytury, renty), politykę pieniężną, politykę podatkową, ochronę depozytów bankowych, dług publiczny, politykę jądrową.

Belgia jest członkiem Unii Europejskiej od 25 marca 1957 roku (państwo założycielskie).

¹ *Konstytucja Królestwa Belgii*, [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, dz. cyt., s. 87.

Obszar Belgii liczy 30 528 km², zamieszkuje go 11 351 727 mieszkańców (2017 r.)². W 2017 roku w Regionie Flamandzkim zamieszkiwało 57,6% wszystkich mieszkańców Belgii, w Regionie Walońskim – 31,9%, a w Regionie Stołecznym Bruksela – 10,5%³. Zgodnie z podziałem na trzy wspólnoty, w Belgii obowiązują trzy języki: francuski, niderlandzki i niemiecki. Największą grupą językową są osoby posługujące się językiem niderlandzkim – ok. 60%, językiem francuskim posługuje się ok. 40%, niemieckim – mniej niż 1%⁴.

Struktura organizacyjna systemu szkolnego Belgii nie jest jednolita. Administracja szkolna jest zdecentralizowana. Brak jest federalnego ministerstwa oświaty, a zarządzanie i odpowiedzialność za kształt i funkcjonowanie oświaty zgodnie z art. 127–129 Konstytucji Belgii (dalej: konstytucja)⁵ spoczywa na poszczególnych wspólnotach. W konsekwencji struktury oświatowe wspólnot: Francuskiej, Flamandzkiej i Niemieckojęzycznej są regulowane odrębnymi ustawami. Występują w nich inne typy szkół, inne programy, inne modele kształcenia nauczycieli i odmienne organizacje pracy szkolnej.

W gestii władz federalnych pozostaje ustalenie wieku rozpoczynania i końca obowiązku szkolnego, określenie minimalnych wymogów dotyczących uzyskiwania i wydawania dyplomów oraz określenie systemu wynagrodzeń w oświacie. Zgodnie z art. 24 konstytucji⁶ Wspólnota zapewnia wolność nauczania i organizuje nauczanie neutralne światopoglądowo, a sposób jego realizacji i finansowanie określają ustawy lub dekrety wspólnot⁷.

Finansowanie edukacji

Obowiązek finansowania działalności publicznych placówek oświatowych całkowicie spoczywa na państwie, jednakże należy zwrócić uwagę, że środki przyznawane na oświatę pochodzą przede wszystkim z budżetów wspólnot i uzupełniane są dotacjami federalnymi.

² Eurostat, https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en.

³ Service Public Fédéral Intérieur, http://www.ibz.rrn.fgov.be/fileadmin/user_upload/fr/pop/statistiques/population-bevolking-20170101.pdf.

⁴ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/be.html>.

⁵ *Konstytucja Królestwa Belgii*, dz. cyt., s. 102.

⁶ Tamże, s. 89.

⁷ Tamże.

W 2017 roku wartość produktu krajowego brutto (PKB) wynosiła 446 364,9 mln euro, a PKB na osobę – 39 330 euro⁸. W tym samym roku centralne wydatki publiczne Belgii na oświatę osiągnęły wartość 6,3% PKB⁹, (w 2017 r. średnia w państwach UE to 4,6% PKB)¹⁰. Na edukację przedszkolną i szkolnictwo podstawowe Belgia przeznaczyła 2,1% PKB, na szkolnictwo średnie 2,5% PKB, na szkolnictwo wyższe 0,9% PKB oraz 0,8% PKB na inne obszary edukacyjne¹¹. W 2017 roku procentowy udział wydatków na oświatę w budżecie państwa utrzymywał się na poziomie 12,1%¹², co stanowi wzrost w porównaniu do 11,5% w 2014 roku (w 2017 r. średnia w państwach UE to 10,2%)¹³.

⁸ Eurostat Gross domestic product at market prices. Belgium, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>.

⁹ Eurostat Statistics Explained. Government expenditure on education, 2017 (% of GDP), data extracted in March 2019, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

¹⁰ Tamże, s. 3.

¹¹ Total general government expenditure on education, 2017 (% of GDP % of total expenditure), [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

¹² Education and Training Monitor 2019. Public expenditure on education, 2017 (%), Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, s. 105, <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>.

¹³ Tamże, s. 5–6 oraz na podstawie: National Accounts of OECD Countries General Government Accounts 2010–2017, National Accounts of OECD Countries, General Government Accounts 2018, OECD Publishing, Paris 2019, s. 32, https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/na_gga-2019-en.pdf?expires=1572094380&id=id&accname=oid031443&checksum=1E3B2772ECA07F-F8A291FAC7897FFF23.

Wspólnota Francuska (*Communauté Française*)

2a.1. Podstawowe informacje. Administracja oświatowa

W Belgii przynależność do francuskiej grupy językowej deklaruje ok. 40% mieszkańców kraju. Jest to druga, po niderlandzkiej (ok. 60%), grupa językowa w kraju. Zdecydowana większość obywateli Wspólnoty Francuskiej zamieszkuje regiony Waloński i Stołeczny Brukseli, które administracyjnie obsługiwane są przez Federację Walonia-Bruksela (*Fédération Wallonie-Bruxelles*). Federacja ma swój parlament (*Parlement de la Fédération Wallonie-Bruxelles*) i rząd (*Gouvernement de la Fédération Wallonie-Bruxelles*).

Edukacja, wychowanie, szkolnictwo wszystkich szczebli, kształcenie ustawiczne, badania naukowe oraz całokształt polityki oświatowej pozostaje w gestii parlamentu i rządu Federacji.

Do kompetencji rządu w zakresie oświaty należy organizacja i kontrola systemu oświatowego, wyznaczanie kierunków rozwoju, podejmowanie reform, tworzenie programów, wdrażanie metod dydaktycznych i wychowawczych, budowanie i utrzymywanie struktur szkolnych oraz podejmowanie wszelkich środków, które mogą poprawić ich funkcjonowanie¹. Zadania te realizowane są przez Ministerstwo Federacji Walonii-Brukseli (*Ministère de la Fédération Wallonie-Bruxelles*), w strukturze którego za sprawy edukacji odpowiedzialny jest Departament ds. Oświaty (*Administration générale de l'Enseignement*)².

Oświata we Wspólnocie Francuskiej organizowana i prowadzona jest przez różne podmioty finansowane z różnych źródeł. Dwie główne grupy instytucji edukacyjnych to sieć oświaty publicznej (*enseignement officiel*) i sieć oświaty wolnej³ (*enseignement libre*).

¹ Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA); https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/administration-and-governance-central-and-or-regional-level-5_fr.

² Visio-Organigramme MFWB, http://www.federation-wallonie-bruxelles.be/index.php?eID=tx_nawsecuredl&u=0&g=0&hash=dbac19c9ff9b5973d6ad15fb388802be50d00356&file=fileadmin/sites/portail/uploads/Illustrations_documents_images/A._A_propos_de_la_Federation/4._Ministere/4.1._Organigramme/Organigramme_25FEV_2015.pdf.

³ Najbliższym polskim odpowiednikiem belgijskiego terminu oświata wolna (*enseignement libre*) jest oświata niepubliczna.

Sieć oświaty publicznej

W ramach oświaty publicznej jednostkami prowadzącymi szkoły są dwa główne podmioty: Federacja Walonia-Bruksela (całościowe finansowanie przez rząd Federacji) oraz dwie rady: Rada władz subsydiowanej neutralnej edukacji publicznej – CPEONS (*Conseil des Pouvoirs organisateurs de l'Enseignement officiel neutre subventionné*)⁴ lub Rada edukacji gmin i prowincji – CECP (*Conseil de l'enseignement des communes et provinces*)⁵. Placówki zakładane przez Federację Walonia-Bruksela są w całości finansowane przez rząd Federacji, a placówki prowadzone przez CPEONS i CECP otrzymują tylko określone subwencje. Szkoły oświaty publicznej (Federacja, CPEONS, CECP) są placówkami świeckimi (neutralnymi światopoglądowo).

Sieć oświaty wolnej (niepublicznej)

W sieci oświaty wolnej jednostkami prowadzącymi szkoły są trzy podmioty: Federacja Wolnych Szkół Niezależnie Subwencionowanych – FELSI (*Fédération des Etablissements Libres Subventionnés Indépendants*)⁶, Sekretariat Generalny Kształcenia Katolickiego – SeGEC (*Secrétariat Général de l'Enseignement Catholique*)⁷ oraz osoby prywatne, które prowadzą placówki niezależne od systemu edukacji. Placówki zakładane przez FELSI i SeGEC są finansowane przede wszystkim z własnych źródeł, ale otrzymują także dodatkowe subwencje z Federacji Walonia-Bruksela. Szkoły niezależne od systemu edukacji (prywatne) utrzymują się wyłącznie z własnych źródeł. Szkoły FELSI są placówkami świeckimi, natomiast szkoły SeGEC są placówkami o charakterze wyznaniowym.

Nad sprawami organizacji, koordynacji i kontroli funkcjonowania systemu oświaty Federacji Walonia-Bruksela czuwa Generalny Inspektorat (*Service général de l'inspection*) powołany na podstawie dekretu z 8 marca 2007 r.⁸

⁴ <http://www.cpeons.be/>.

⁵ <http://www.cecp.be/>.

⁶ <http://www.felsi.eu>.

⁷ <http://enseignement.catholique.be>.

⁸ Décret relatif au service général de l'inspection, au service de conseil et de soutien pédagogiques de l'enseignement organisé par la Communauté française, aux cellules de conseil et de soutien pédagogiques de l'enseignement subventionné par la Communauté française et au statut des membres du personnel du service général de l'inspection et des conseillers pédagogiques, http://www.galilex.cfwb.be/document/pdf/31929_008.pdf.

2a.2. Organizacja systemu szkolnictwa we Wspólnocie Francuskiej

Zgodnie z art. 1 ustawy o obowiązku szkolnym¹, w Belgii obowiązkowy okres uczęszczania do szkoły i pobierania nauki wynosi 12 lat². Długość trwania nauki składa się z dwóch części i wynosi:

- 9 lat w pełnym wymiarze godzin dla uczniów w wieku 6–15 lat i
- 3 lata w pełnym lub niepełnym wymiarze godzin (np. łączenie nauki w szkole z nauką zawodu w przedsiębiorstwie) dla uczniów w wieku 15–18 lat.

Okres obowiązkowej nauki w pełnym wymiarze godzin (obowiązek szkolny) obejmuje 9 lat, w tym maksymalnie 7 lat nauki w szkole podstawowej i co najmniej pierwsze 2 lata nauki w pełnym wymiarze godzin w szkole średniej. Dalsza edukacja przez okres 3 lat jest także obowiązkowa i może odbywać się w niepełnym lub pełnym wymiarze godzin (obowiązek pobierania nauki) do ukończenia wieku 18 lat. Edukacja obowiązkowa jest bezpłatna.

Struktura ustroju szkolnego Wspólnoty Francuskiej

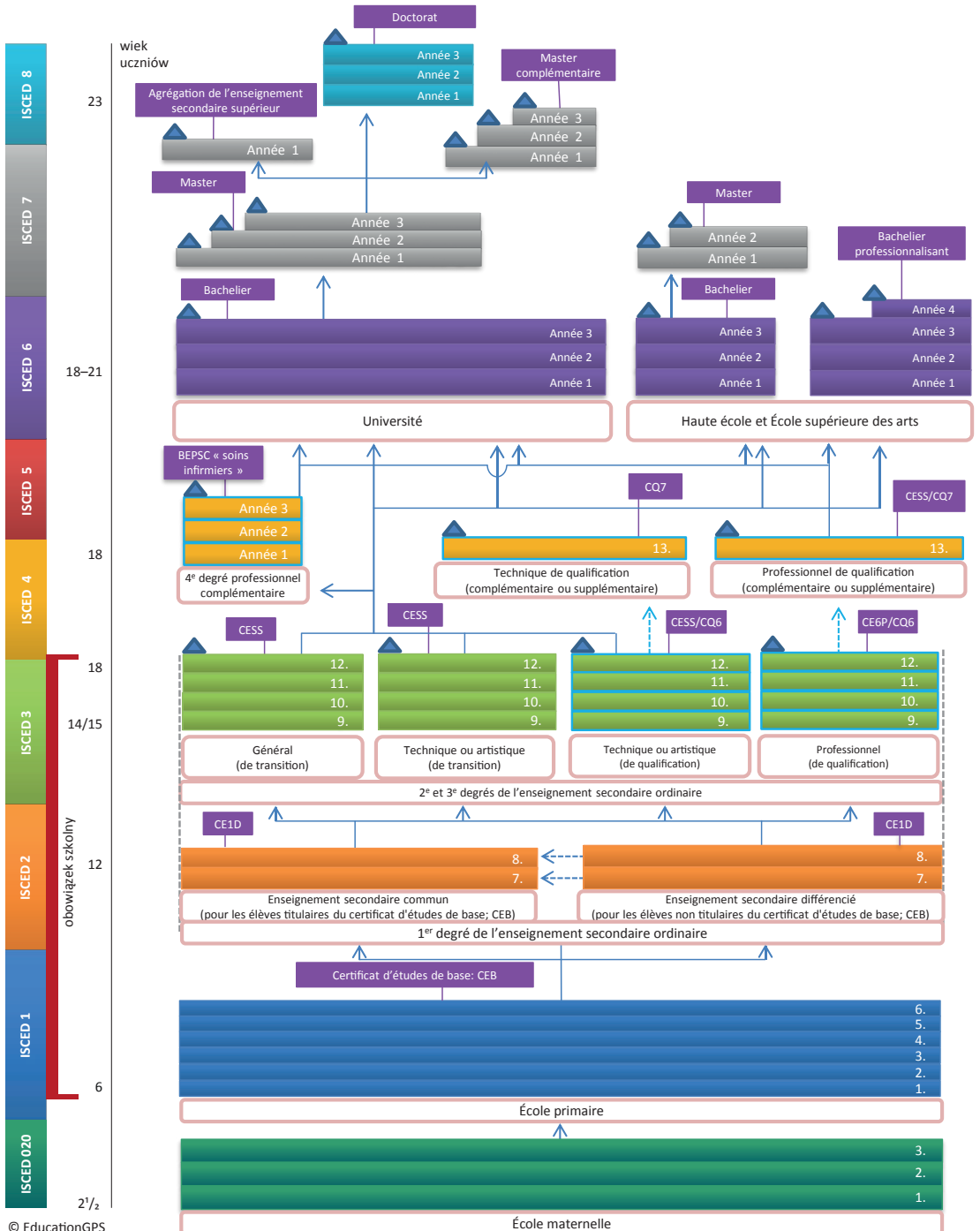
Zgodnie z dekretem określającym organizację i strukturę szkolnictwa³ we Wspólnocie Francuskiej wyróżniamy następujące poziomy kształcenia:

- ISCED 0 – Wczesna edukacja
 - przedszkole (*école maternelle*) – wiek: 2,5–6 lat.
- ISCED 1 – Szkolnictwo podstawowe
 - szkoła początkowa (*école primaire*) – wiek: 6–12 lat.
- ISCED 2 – Szkolnictwo średnie I (pierwszego) stopnia

¹ Loi concernant l'obligation scolaire L. 29-06-1983 MB 06-07-1983, http://www.gallilex.cfwb.be/document/pdf/09547_001.pdf.

² <http://www.enseignement.be/index.php?page=24546>.

³ Décret définissant les missions prioritaires de l'enseignement fondamental et de l'enseignement secondaire et organisant les structures propres à les atteindre. Lois 21557 D. 24-07-1997 M.B. 23-09-199. Date et page Moniteur belge: 23/09/1997 p.24653, http://www.gallilex.cfwb.be/document/pdf/21557_036.pdf.

Legenda (wyjaśnienie terminów użytych na rysunku)

POZIOMY EDUKACYJNE

École maternelle – przedszkole

École primaire – szkoła początkowa

1er degré de l'enseignement secondaire ordinaire – pierwszy stopień (cykl) szkolnictwa średniego

Enseignement secondaire commun (pour les élèves titulaires du certificat d'études de base; CEB) – szkolnictwo średnie wspólne (dla studentów posiadających świadectwo ukończenia edukacji podstawowej; CEB)

Enseignement secondaire différencié (pour les élèves non titulaires du certificat d'études de base; CEB) – szkolnictwo średnie zróżnicowane (dla studentów nie posiadających świadectwa ukończenia edukacji podstawowej; CEB)

2e et 3e degrés de l'enseignement secondaire ordinaire – pierwszy i drugi stopień (cykl) szkolnictwa średniego

Général (de transition) – profil ogólnokształcący (sekcja przejściowa)

Technique ou artistique (de transition) – profil techniczny lub artystyczny (sekcja przejściowa)

Technique ou artistique (de qualification) – profil techniczny lub artystyczny (sekcja kwalifikacji)

Professionnel (de qualification) – profil zawodowy (sekcja kwalifikacji)

4e degré professionnel complémentaire – czwarty stopień szkolnictwa średniego zawodowego uzupełniającego (poziom szkolnictwa policealnego, nie wyższe)

Technique de qualification (complémentaire ou supplémentaire) – szkoły średnie techniczne z sekcji kwalifikacji (kształcenie uzupełniające lub dodatkowe)

Professionnel de qualification (complémentaire ou supplémentaire) – szkoły średnie zawodowe z sekcji kwalifikacji (kształcenie uzupełniające lub dodatkowe)

Université – uniwersytet

Haute école et Ecole supérieure des arts – wyższa szkoła i wyższa szkoła artystyczna

DYPLOMY

Certificat d'études de base: CEB – świadectwo ukończenia edukacji podstawowej

CE1D (Certificat d'études du 1er Degré) – świadectwo ukończenia szkoły średniej pierwszego stopnia

CESS (Certificat d'enseignement secondaire supérieur) – świadectwo ukończenia szkoły średniej drugiego stopnia

CQ6 (Certificat de qualifications de 6ème professionnelle) – świadectwo uzyskania kwalifikacji zawodowych 6 klasy zawodowej szkoły średniej drugiego stopnia

CE6P (Certificat d'étude de 6ème professionnelle) – świadectwo kształcenia zawodowego 6 klasy w szkole średniej drugiego stopnia o profilu artystycznym lub zawodowym

BEPSC „soins infirmières” (Brevet d'Enseignement Professionnel Secondaire Complémentaire) – Dyplom Kształcenia Zawodowego Średniego Uzupełniającego (poziom szkolnictwa policealnego, nie wyższe) uprawniający do wykonywania zawodu np. opieka pielęgniarstwa

CQ7 (Certificat de qualifications de 7ème professionnelle) – świadectwo kwalifikacji zawodowych 7 klasy zawodowej szkoły średniej uzupełniającej drugiego stopnia (poziom szkolnictwa policealnego, nie wyższe)

Bachelier – licencjat

Bachelier professionnalisant – licencjat zawodowy ze specjalnością

Master – magister

Master complémentaire – magister studiów uzupełniających

Agrégation de l'enseignement secondaire supérieur – dyplom uprawniający do podjęcia pracy nauczycielskiej w szkolnictwie średnim drugiego stopnia

Doctorat – doktorat

OPIS TRANSFERÓW EDUKACYJNYCH (STRZAŁKI) I OZNACZEŃ LAT NAUKI

1. – lata edukacji przedszkolnej i szkolnej

Année 3 – rok studiów

- szkoła średnia I stopnia (*établissement d'enseignement secondaire*) – wiek: 12–14 lat.
- ISCED 3 – Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia
- szkoła średnia II stopnia (*établissement d'enseignement secondaire*) – wiek: 14–18 lat.
- ISCED 4 – Szkolnictwo policealne
- szkoła średnia zawodowa uzupełniająca IV stopnia (*enseignement professionnel secondaire complémentaire – 4ème degré*) – wiek: powyżej 18 lat.
- ISCED 6, 7, 8 – Szkolnictwo wyższe
- szkolnictwo wyższe (*enseignement supérieur*), poziom licencjacki, magisterski i doktorski – wiek: powyżej 18 lat.

Edukacja przedszkolna

We Wspólnocie Francuskiej placówki edukacji przedszkolnej są bezpłatne i nieobowiązkowe. Rodzice mogą zapisać dziecko do jednego z czterech typów placówek:

- przedszkola publicznego organizowanego przez Francuską Wspólnotę,
- przedszkola publicznego organizowanego przez władze lokalne – prowincje (*les provinces*) i gminy (*les communes*),
- przedszkola niepublicznego (*enseignement libre*) świeckiego,
- przedszkola niepublicznego (*enseignement libre*) wyznaniowego (katolicyzm, protestantyzm, judaizm, islam, prawosławie).

Korzystanie z placówek edukacji przedszkolnej jest powszechne, a współczynnik skolaryzacji dzieci trzy-, cztero- i pięcioletnich niezmiennie od 2012 roku utrzymuje się na poziomie 85–90%⁴.

Przedszkole, choć nieobowiązkowe, stanowi w strukturze organizacji systemu szkolnego trzyletnią integralną część pierwszego etapu edukacji podstawowej (*enseignement fondamental*)⁵.

⁴ http://www.directionrecherche.cfwb.be/index.php?eID=tx_nawsecuredl&u=0&file=fileadmin/sites/sr/upload/sr_super_editor/sr_editor/documents/statistiques/CC2014_enseignement.pdf&hash=fb147f40a01618de36b9ec551ba1567c99d482d3.

⁵ Władze oświatowe planują, że od roku szkolnego 2020/2021 r. obowiązkiem szkolnym mają zostać objęte dzieci od 5 roku życia. Władze oświatowe planują, że od roku szkolnego 2020/2021 r. obowiązkiem szkolnym mają zostać objęci uczniowie od 5 roku życia; <http://www.enseignement.be/index.php?page=24546>.

Szkolnictwo podstawowe

Sześćoletnia szkoła początkowa (*école primaire*) objęta jest obowiązkiem szkolnym i przeznaczona dla uczniów w wieku od 6 do 12 lat. Przez dwie pierwsze klasy (określane jako P1, P2), wraz z trzema latami edukacji przedszkolnej (określanymi jako M1, M2, M3), stanowi kontynuację I etapu edukacji podstawowej. Kolejne cztery lata szkoły początkowej podzielone są na dwa dwuletnie cykle edukacyjne (P3 i P4 – cykl 1 oraz P5 i P6 – cykl 2), które stanowią II etap edukacji podstawowej. Na zakończenie etapu edukacji podstawowej, czyli po 6 klasie (P6) szkoły początkowej przewidziany jest dla wszystkich uczniów obowiązkowy egzamin końcowy edukacji podstawowej. Jest to zewnętrzny egzamin z języka francuskiego, matematyki oraz wiedzy ogólnej i kompetencji społecznych. Egzamin odbywa się w połowie czerwca i trwa przez cztery dni. Żeby zdać egzamin uczeń musi uzyskać z każdego przedmiotu co najmniej 50% punktów. W wypadku gdy jeden z przedmiotów jest poniżej 50%, komisja może przeanalizować wyniki kształcenia z ostatnich dwóch lat i na tej podstawie wydać ostateczną decyzję. Uczniowie, którzy zdali egzamin, uzyskują świadectwo ukończenia edukacji podstawowej – CEB (*Certificat d'Études de Base*)⁶, które uprawnia do dalszej nauki na poziomie szkoły średniej pierwszego stopnia – ścieżka ogólnokształcąca.

Szkolnictwo średnie

Szkolnictwo średnie (*enseignement secondaire*) dzieli się na szkolnictwo średnie pierwszego i drugiego stopnia. Oba poziomy rozdzieleno na trzy cykle (stopnie) – po dwa lata każdy:

- szkoła średnia I stopnia
 - cykl (stopień) obserwacji (*degré d'observation*) – dla uczniów w wieku od 12 do 14 lat (maksymalnie 16 lat).
- szkoła średnia II stopnia
 - cykl (stopień) orientacji (*degré d'orientation*) – dla uczniów w wieku od 14 do 16 lat,
 - cykl (stopień) determinacji (*degré de détermination*) – dla uczniów w wieku od 16 do 18 lat.

⁶ <http://www.enseignement.be/index.php?page=25527>, <http://www.enseignement.be/index.php?page=26245>.

Szkolnictwo średnie I (pierwszego) stopnia

Warunkiem koniecznym rozpoczęcia nauki na poziomie szkolnictwa średniego pierwszego stopnia w ścieżce ogólnokształcącej jest uzyskanie CEB. Uczniowie posiadający CEB mogą rozpocząć naukę w pierwszym cyklu obserwacji (*degré d'observation*), w pierwszej klasie o profilu ogólnokształcącym – 1C (*1ère année commune*) i kontynuować w drugim roku nauki – w klasie 2C (*2e année commune*).

Uczniowie, którzy nie posiadają CEB rozpoczynają naukę w pierwszym cyklu obserwacji (*degré d'observation*) w 1 klasie o profilu zróżnicowanym uzupełniającym – 1D (*1ère année différenciée*) z możliwością kontynuowania nauki w 2 klasie – 2D (*2e année différenciée*). Głównym celem tego profilu jest umożliwienie uzupełnienia wiedzy i przygotowanie uczniów do uzyskania CEB. Uczniowie, którzy uzyskają *Certificat d'Études de Base*, mogą zostać przeniesieni do profilu ogólnokształcącego. Uczniowie, którzy ukończyli 16 lat i nie uzyskali CEB, otrzymują możliwość realizacji obowiązku nauczania przez uczestnictwo w specjalnym roku kształcenia o profilu zróżnicowanym uzupełniającym wspieranym przez orientację pedagogiczno-zawodową w klasie określonej symbolem 3 S-DO (*année spécifique de différenciation et d'orientation*). Klasy 3 S-DO organizowane są na poziomie szkolnictwa średniego drugiego stopnia o profilu zawodowym w celu wsparcia uczniów w wyborze i uzyskaniu przez nich uprawnień zawodowych umożliwiających wejście na rynek pracy.

Po zakończeniu szkoły średniej I stopnia, czyli po drugiej klasie 2C lub 2D, podobnie jak w wypadku edukacji podstawowej, przewidziany jest dla wszystkich uczniów obowiązkowy egzamin końcowy. Egzamin obejmuje sprawdziany z języka francuskiego, języków obcych, matematyki, nauk przyrodniczych oraz z przedmiotów określonych profilem szkoły. Warunki zdania egzaminu są identyczne jak w przypadku CEB – uzyskanie z każdego przedmiotu co najmniej 50% punktów. Uczniowie, którzy zdali egzamin, uzyskują świadectwo ukończenia szkoły średniej pierwszego stopnia – CE1D (*Certificat d'Études du 1er Degré*), które uprawnia do dalszej nauki na poziomie szkoły średniej drugiego stopnia.

Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia

Warunkiem koniecznym rozpoczęcia nauki na poziomie szkolnictwa średniego drugiego stopnia jest posiadanie świadectwa CE1D.

Szkolnictwo średnie drugiego stopnia dzieli się na 4 profile kształcenia:

- ogólnokształcący – G (*général*),

- techniczny – T (*technique*),
- artystyczny – A (*artistique*),
- zawodowy – P (*professionnel*).

Nauka w szkole średniej trwa 4 lata, ale istnieje możliwość przedłużenia jej o rok, aby lepiej przygotować się do końcowego egzaminu szkoły średniej II stopnia. Pierwszy rok nauki – dla typów G, T i A nazywano sekcją przejściową (*section de transition*), a dla typu P sekcją kwalifikacji (*section de qualification*) – jest rokiem orientacji, w którym zapadają decyzje o dalszej ścieżce kształcenia. Uczniowie mają zatem do wyboru:

- sekcję przejściową w szkole średniej o profilu ogólnokształcącym (*général*) – klasy 3G⁷ oraz technicznym (*technique*) lub artystycznym (*artistique*) – klasy 3TT,
- sekcję kwalifikacji w szkole średniej zawodowej artystycznej (*artistique*) oraz technicznej (*technique*) – klasy 3TQ, i przysposabiającej do konkretnego zawodu (*professionnel*) – klasy 3P.

Obowiązkowe kształcenie ogólnokształcące, techniczne i artystyczne odbywa się w pełnym wymiarze godzin, a zawodowe może odbywać się w niepełnym wymiarze, czyli w systemie dualnym, gdzie część czasu przeznaczona jest na naukę w szkole, a część w zakładzie pracy.

Kształcenie w szkole średniej o profilu ogólnokształcącym, technicznym i artystycznym kończy się egzaminem zewnętrznym z języka francuskiego i historii. Uzyskanie z każdego przedmiotu co najmniej 50% punktów uprawnia do uzyskania świadectwa ukończenia szkoły średniej drugiego stopnia – CESS (*Certificat d'enseignement secondaire supérieur*). Egzamin jest obowiązkowy dla wszystkich uczniów kończących ostatnią klasę szkoły średniej (klasa szósta – 6G, 6TT, 6TQ, 6P) lub klasę dodatkową (klasa siódma – 7G, 7TQ, 7P). W szkołach artystycznych i technicznych, zgodnie z profilem placówek, dodatkowo organizuje się egzaminy potwierdzające umiejętności zawodowe.

Kształcenie w szkole średniej zawodowej artystycznej i szkole przysposabiającej do konkretnego zawodu kończy się egzaminem (może mieć formę realizacji projektu, wykonania określonego zadania zawodowego itp.) uprawniającym do uzyskania świadectwa kształcenia zawodowego 6 klasy zawodowej szkoły średniej II stopnia – CE6P (*Certificat d'étude de 6ème professionnelle*) lub świadectwa uzyskania kwalifikacji zawodowych 6 klasy zawodowej szkoły średniej II stopnia – CQ6 (*Certificat de qualifications de 6ème professionnelle*).

⁷ Szkoła średnia II stopnia stanowi integralną część dwóch lat nauki w szkole średniej I stopnia i stąd oznaczenia kolejnych klas rozpoczynają się od cyfry 3.

Szkolnictwo policealne

We Wspólnocie Francuskiej system szkolnictwa policealnego – określane jako szkolnictwo średnie zawodowe uzupełniające IV stopnia (*enseignement professionnel secondaire complémentaire – 4ème degré*) – zespolony jest ze średnim kształceniem i doskonaleniem zawodowym. Szkoły średnie techniczne i zawodowe z sekcji kwalifikacji (*section de qualification*) proponują różne formy rocznego uzupełniającego kształcenia i doskonalenia zawodowego w dodatkowych klasach siódmych 7TQ lub 7P, np. z dziedziny hotelarstwo europejskie, opieka nad dziećmi. Warunkiem koniecznym do rozpoczęcia nauki w uzupełniającym kształceniu zawodowym jest ukończenie 6 klasy szkoły średniej drugiego stopnia i uzyskanie świadectwa CESS lub CE6P, lub CQ6. Absolwenci rocznego kształcenia uzupełniającego uzyskują świadectwa kwalifikacji zawodowych 7 klasy zawodowej szkoły średniej II stopnia – CQ7 (*Certificat de qualifications de 7ème professionnelle*) lub świadectwa kształcenia zawodowego 7 klasy szkoły średniej II stopnia – CE7 (*Certificat d'étude de 7ème professionnelle*).

Oprócz jednorocznych szkół uzupełniających kształcenie zawodowe ważnym segmentem szkolnictwa poziomu ISCED 4 są trzyletnie szkoły o profilu medycznym i paramedycznym. Placówki tego typu głównie organizowane i prowadzone są przez Radę władz subsydiowanej neutralnej edukacji publicznej – CPEONS (*Conseil des Pouvoirs organisateurs de l'Enseignement officiel neutre subventionné*). Zgodnie z art. 2 dekretu z 11 maja 2017 r. dotyczącego kształcenia zawodowego na poziomie średnim uzupełniającym⁸ wśród zawodów, które nie wymagają wykształcenia wyższego, a mogą być nauczane w ramach kształcenia uzupełniającego zawodowego, znajdują się między innymi zawody pielęgniarstwa i położnej oraz zawody paramedyczne, takie jak np: logopeda, audiolog, dietetyk, asystent farmaceuty, ergoterapeuta, opiekun medyczny, terapeuta zajęciowy, ortoptysta, technik obrazowania medycznego. W tych właśnie specjalnościach, po odbyciu wymaganych praktyk i zdaniu egzaminów, absolwenci otrzymują dyplom/patent (*brevet*)⁹ uprawniający do wykonywania określonego zawodu.

⁸ Décret relatif au quatrième degré de l'enseignement professionnel secondaire complémentaire, section soins infirmiers D. 11-05-2017 M.B. 23-06-2017, <http://www.cpeons.be/Files/files/Second/EPSC%20-%204%C3%A8%20degr%C3%A9%20infirmi%C3%A8res/2017-05-11%20D%C3%A9cret%20cc%204%C3%A8%20degr%C3%A9%20EPSC%20section%20soins%20infirmiers.pdf>.

⁹ Tamże, s. 13: Annexe au décret du 11 mai 2017 relatif au quatrième degré de l'enseignement professionnel secondaire complémentaire, section soins infirmiers.

Szkolnictwo wyższe

Podmioty szkolnictwa wyższego posiadające akredytacje Federacji Walonia-Bruksela wdrożyły główne reformy i założenia procesu bolońskiego¹⁰, co doprowadziło do pełnej integracji z Europejskim Obszarem Szkolnictwa Wyższego. Wszystkie inne placówki szkolnictwa wyższego nieposiadające akredytacji uważane są za oferujące prywatną edukację. Kształcenie realizowane przez te podmioty nie podlega żadnym regulacjom, zarówno pod względem wymaganych opłat, jak i treści oferowanych programów.

Podstawy prawne szkolnictwa wyższego Federacji zostały zawarte w dekreecie z 7 listopada 2013 r. określającym warunki funkcjonowania kształcenia wyższego oraz organizację studiów wyższych (dalej: dekret)¹¹. Artykuł 83 dekretu określa cztery obszary nauki, w których mogą być organizowane studia wyższe. Są to: nauki humanistyczne i społeczne, zdrowie, nauka i technika, sztuka. Zgodnie z art. 10–12 dekretu wśród uczelni uznanych przez władze Federacji znalazło się 6 uniwersytetów (*Universités*), 19 wyższych szkół (*Hautes Écoles*) i 16 wyższych szkół artystycznych (*Écoles Supérieures des Arts*) – akademie, instytuty, konserwatoria.

Warunkiem rozpoczęcia nauki w wybranej placówce szkolnictwa wyższego jest uzyskanie świadectwa ukończenia szkoły średniej drugiego stopnia CESS o profilu ogólnokształcącym (G) oraz technicznym lub artystycznym (TT). Kandydaci, którzy nie posiadają wyżej wymienionego świadectwa lub ekwiwalentnego dyplomu, muszą przystąpić do obowiązkowego egzaminu wstępnego (*examen d'admission*) organizowanego przez szkoły wyższe. Dodatkowo w uczelniach artystycznych obowiązują selekcyjne egzaminy związane z określeniem uzdolnień i umiejętności kandydatów.

Uczelnie proponują studia licencjackie (3 lata), studia magisterskie (2–4 lata) i studia doktoranckie (min. 3 lata i więcej). Każde z nich kończą się egzaminem i/lub pracą dyplomową. W wyniku ukończenia studiów licencjackich absolwent uzyskuje dyplom licencjata (*bachelier*) lub licencjata zawodowego ze specjalnością (*bachelier professionnalisant*), np. licencjat ze specjalnością prawa podatkowego. Po ukończeniu studiów magisterskich absolwent uzyskuje dyplom magi-

¹⁰ Proces boloński (ang. *Bologna process*) to całokształt działań podejmowanych przez państwa europejskie skierowanych na współpracę, koordynację i harmonizację systemów szkolnictwa wyższego.

¹¹ Décret définissant le paysage de l'enseignement supérieur et l'organisation académique des études D.07-11-2013, Docu 39681, http://www.galilex.cfwb.be/document/pdf/39681_029.pdf.

stra (*master*) lub magistra ze specjalnością w konkretnym zawodzie (*master de spécialisation*) lub magistra studiów uzupełniających (*master complémentaire*), a po ukończeniu studiów doktoranckich i obronie pracy doktorskiej – dyplom i stopień doktora (*docteur*).

2a.3. Kształcenie nauczycieli

We Wspólnocie Francuskiej nauczyciele na wszystkich poziomach edukacyjnych muszą posiadać ukończone studia wyższe. Nauczyciele z poziomu placówek przedszkolnych, szkół początkowych i średnich pierwszego stopnia muszą mieć ukończone studia licencjackie, a z poziomu szkół średnich drugiego stopnia i wszystkich innych placówek powyżej szkolnictwa średniego – muszą posiadać wykształcenie wyższe magisterskie.

Kształcenie nauczycieli prowadzone jest w placówkach szkolnictwa wyższego w:

- uniwersytetach (*Universités*),
- wyższych szkołach (*Hautes Écoles*),
- wyższych szkołach artystycznych (*Écoles Supérieures des Arts*) i
- placówkach kształcenia ustawicznego noszących nazwę instytucji promocji społecznej (*Établissements de Promotion sociale*).

Kształcenie nauczycieli dla potrzeb edukacji wczesnoszkolnej i podstawowej realizowane jest w wyższych szkołach (*Hautes Écoles*) specjalizujących się w dziedzinie edukacji. Studia poziomu licencjackiego trwają 3 lata i kończą się uzyskaniem tytułu nauczyciela kształcenia przedszkolnego (*instituteur de l'enseignement maternel*) lub nauczyciela kształcenia początkowego (*instituteur de l'enseignement primaire*).

Kandydaci do zawodu nauczyciela w szkole średniej I stopnia, muszą ukończyć trzyletnie studia licencjackie w wyższych szkołach (*Hautes Écoles*) z przedmiotu, jakiego będą nauczać, uzupełnione o dodatkowe przedmioty z dziedzin nauk pedagogicznych, psychologicznych i oświatowych. Studia kończą się uzyskaniem tytułu nauczyciela szkoły średniej niższej (*professeur du secondaire inférieur*). Nauczyciele muzyki muszą ukończyć studia licencjackie w Wyższej Szkole Artystycznej (*Ecole supérieure des Arts*).

Kandydaci, którzy zamierzają podjąć pracę w charakterze nauczyciela przedmiotu w szkole średniej II stopnia, muszą ukończyć studia magisterskie na uniwersytecie (*université*) z dziedziny, którą chcą nauczać. Studia kończą się uzyskaniem tytułu nauczyciela szkoły średniej wyższej/drugiego stopnia (*professeur*

du secondaire supérieur). Absolwent studiów po zdaniu egzaminów i uzyskaniu tytułu nauczycielskiego odbywa obowiązkowy roczny staż, od wyniku którego ostatecznie zależy podjęcie pracy. Nauczyciele przedmiotów technicznych i zawodowych w szkołach średnich drugiego stopnia muszą ukończyć w *Hautes Écoles* studia licencjackie z kierunkowego przedmiotu oraz ukończyć kształcenie pedagogiczne w placówkach promocji społecznej (*Établissements de Promotion sociale*), uzyskując Świadectwo Zdolności Pedagogicznych – CAP (*Certificat d’Aptitudes Pédagogiques*)¹, wydawane przez Komisję Językową Federacji Walonia-Bruksela.

¹ <http://www.enseignement.be/index.php?page=27003>.

2a.4. Podsumowanie. Problemy

Cechą charakterystyczną polityki oświatowej Wspólnoty Francuskiej realizowanej przez parlament i rząd Federacji Walonia-Bruksela jest nieustanne reformowanie i poszukiwanie nowych rozwiązań edukacyjnych. Od początku XXI wieku podjęto wiele reform dotyczących np. kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli czy nadzoru pedagogicznego. W konsekwencji różnych idei, potrzeb i nurtów reformatorskich we francuskojęzycznej oświacie w 2017 roku powstał dokument partycypacyjny – Pakt na rzecz doskonałości w kształceniu (*Le Pacte pour un Enseignement d'excellence*)¹. Jego autorami byli eksperci, naukowcy, nauczyciele, dyrektorzy szkół, rodzice i przedstawiciele różnych środowisk społecznych. Dokument wskazuje oczekiwane i konieczne, najpilniejsze oraz najważniejsze kierunki przemian w oświacie Wspólnoty Francuskiej na najbliższe 15 lat, czyli do 2032 roku. Wśród najważniejszych zadań wskazano m.in.:

- wzrost uczestnictwa w edukacji przedszkolnej (wprowadzenie obowiązku przedszkolnego dla dzieci od 5 roku życia),
- opracowanie nowoczesnej jednolitej ramy programowej dla dzieci w wieku 3–15 lat (program interdyscyplinarny połączony z politechnicznym),
- nowa strategia walki z drugorocznością (orientacja i poziomowanie),
- mniej administracji – więcej pedagogiki (radikalne zmniejszenie obowiązków administracyjno-dokumentacyjnych realizowanych przez nauczycieli).

Jednym z najważniejszych problemów, z jakimi od wielu lat boryka się szkolnictwo obowiązkowe Federacji Walonia-Bruksela, jest zagadnienie terminowego kończenia poszczególnych poziomów edukacyjnych oraz drugoroczność, czyli pozostawanie w tej samej klasie na kolejny rok lub kolejne lata. Zgodnie z danymi statystycznymi z 2018 roku władz oświatowych Federacji, w latach 2015–2016 w szkołach początkowych 14% uczniów nie kończyło w terminie podstawowej edukacji, a w szkołach średnich wartość ta wyniosła aż 48%², co stano-

¹ <http://www.pactedexcellence.be/index.php/lessentiel-du-pacte/>.

² Les indicateurs de l'enseignement 2017, Fédération Wallonie-Bruxelles, Ministère Administration générale de l'Enseignement Service général du Pilotage du Système éducatif, Bruxelles 2018, <http://www.enseignement.be/index.php?page=0&navi=2264>.

wiło najwyższy wskaźnik w Europie. Stan ten utrzymuje się w oświacie Wspólnoty Francuskiej od dłuższego czasu, a władze szkolne próbują przeciwdziałać temu zjawisku między innymi przez dodatkowe wsparcie językowe dla uczniów z rodzin emigranckich, wprowadzenie zintensyfikowanej pracy indywidualnej z uczniem z trudnościami edukacyjnymi, zmniejszanie liczby uczniów w klasie, tworzenie uczniowskich grup wsparcia przedmiotowego oraz kształcenie ustawiczne nauczycieli.

Wspólnota Flamandzka (*Vlaamse Gemeenschap*)

2b.1. Podstawowe informacje. Administracja oświatowa

Językiem oficjalnym Wspólnoty Flamandzkiej jest niderlandzki nazywany także językiem flamandzkim. W Belgii przynależność do niderlandzkiej grupy językowej deklaruje ok. 60% mieszkańców kraju. Jest to najliczniejsza grupa językowa w kraju, drugą jest francuska grupa językowa, do której przynależność deklaruje ok. 40% mieszkańców. Mniejszości narodowe na obszarze belgijskiej Flandrii mówią także po francusku, turecku, arabsku, włosku, hiszpańsku, angielsku, niemiecku i w jidysz. Większość z nich to imigranci, którzy przybyli do Belgii w ciągu ostatnich dziesięcioleci. W niektórych miejscowościach w pobliżu granicy z Walonią francuski jest drugim językiem urzędowym. Podobnie rzecz ma się z językiem niderlandzkim w pogranicznych gminach walońskich.

Obywatele Wspólnoty Flamandzkiej zamieszkują regiony Flandrii i Region Stołeczny Brukseli. Władzę we Wspólnocie sprawuje parlament (*Vlaams Parlement*) i rząd (*Vlaamse overheid*). Językiem oficjalnym jest język niderlandzki.

Edukacja, wychowanie, szkolnictwo wszystkich szczebli, kształcenie ustawiczne, badania naukowe oraz całokształt polityki oświatowej pozostaje w gestii parlamentu i rządu Wspólnoty.

Do kompetencji rządu w zakresie oświaty należy organizacja i kontrola systemu oświatowego, wyznaczanie kierunków rozwoju, podejmowanie reform, tworzenie programów, wdrażanie metod dydaktycznych i wychowawczych, budowanie i utrzymywanie struktur szkolnych oraz podejmowanie wszelkich środków, które mogą poprawić ich funkcjonowanie¹. Zadania te realizowane są przez Ministerstwo Oświaty i Kształcenia (*Beleidsdomein Onderwijs en Vorming*)², w którym wyodrębniono administracyjnie jeden departament, trzy agencje i cztery rady:

- Departament Edukacji i Szkoleń (*Departement Onderwijs en Vorming*)³,

¹ Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA); https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/belgium-flemish-community_en.

² <https://www.vlaanderen.be/nl/contact/adressengids/administratieve-diensten-van-de-vlaamse-overheid/beleidsdomein-onderwijs-en-vorming>.

³ <https://www.vlaanderen.be/organisaties/departement-onderwijs-en-vorming>.

- Agencja ds. Usług Edukacyjnych (*Agentschap voor Onderwijsdiensten*)⁴,
- Agencję ds. Szkolnictwa Wyższego, Kształcenie dorosłych, Kwalifikacje (*Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs, Kwalificaties en Studietoelagen*)⁵,
- Agencja ds. Infrastruktury Edukacyjnej (*Agentschap voor Infrastructuur in het Onderwijs*)⁶,
- Flamandzka Rada Uniwersytecka (*Vlaamse Hogescholenraad*)⁷,
- Flamandzka Rada Międzyuniwersytecka (*Vlaamse Interuniversitaire Raad*)⁸,
- Rada ds. Sporów związanych z decyzjami podjętymi w sprawie postępów w nauce (*Raad voor Betwistingen inzake Studievoortgangsbepalingen*)⁹,
- Flamandzka Rada Edukacji (*Vlaamse Onderwijsraad*)¹⁰.

W zakresie kompetencji Ministerstwa Oświaty i Kształcenia leży realizacja polityki oświatowej Wspólnoty, organizacja systemu szkolnego, opracowywanie wymagań programowych i egzaminacyjnych, kształcenie nauczycieli oraz wszelkie inne zagadnienia związane z procesem dydaktyczno-wychowawczym oraz organizacyjnym w oświacie.

Oświata we Wspólnocie Flamandzkiej zorganizowana i prowadzona jest przez różne podmioty, różnie zarządzane i różnie finansowane. Wspólnota nie posiada autonomii finansowej i w 95% finansowana jest z budżetu państwa.

Szkoły zakładane i prowadzone przez władze Wspólnoty znajdują się w tzw. oficjalnej (publicznej) sieci szkolnej (*officieel onderwijs*). Mogą być to szkoły zakładane przez rząd Wspólnoty (*gemeenschapsonderwijs*) lub władze lokalne (*gemeentelijke, provinciale*). Placówki niepubliczne prowadzone przez osoby fizyczne, stowarzyszenia, kongregacje, instytucje, związki wyznaniowe – wspierane dotacjami rządowymi – określane są jako bezpłatna sieć szkolna (*vrij onderwijs*). Oprócz szkół oficjalnych i niepublicznych funkcjonuje także niewielka liczba samofinansujących się wolnych (*vrije*) placówek prywatnych nieotrzymujących dofinansowania od flamandzkiego rządu.

⁴ <https://www.vlaanderen.be/organisaties/agentschap-voor-onderwijsdiensten>.

⁵ <https://www.vlaanderen.be/organisaties/agentschap-voor-hoger-onderwijs-volwassenenonderwijs-kwalificaties-en-studietoelagen>.

⁶ <https://www.vlaanderen.be/organisaties/agentschap-voor-infrastructuur-in-het-onderwijs>.

⁷ <https://www.vlaanderen.be/organisaties/vlaamse-hogescholenraad>.

⁸ <https://www.vlaanderen.be/organisaties/vlaamse-interuniversitaire-raad>.

⁹ <https://www.vlaanderen.be/organisaties/raad-voor-betwistingen-inzake-studievoortgangsbepalingen>.

¹⁰ <https://www.vlaanderen.be/organisaties/vlaamse-onderwijsraad>

Szkoły całkowicie finansowane z budżetu Wspólnoty Flamandzkiej lub placówki niepubliczne otrzymujące dotacje działają w jednej z trzech głównych sieci edukacyjnych (*onderwijsnet*).

- Działaj! Edukacja Wspólnoty Flamandzkiej (*GO! – onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap*)¹¹ – sieć szkół finansowana przez rząd Wspólnoty promująca i realizująca model edukacji społecznej. Projekt koncentruje się na wychowaniu dziecka do stania się wolnym, dojrzałym człowiekiem w nowoczesnym społeczeństwie. Promuje aktywne obywatelstwo oparte na szacunku, szczerości, równości, otwartości i zaangażowaniu człowieka. Szkoły pracujące w sieci Działaj! Edukacja Wspólnoty Flamandzkiej skupiają się w procesie wychowawczym na szacunku wobec uniwersalnych prawa człowieka i podstawowych wolności, na działaniach zgodnych z demokratycznymi wartościami oraz na budowaniu sprawiedliwości społecznej,
- Oficjalnie dotowana edukacja – OGO (*Officieel gesubsidieerde onderwijs*)¹² – sieć edukacyjna przeznaczona dla szkół organizowanych i prowadzonych przez władze lokalne. Głównym celem jest udzielanie wsparcia finansowego, pomoc dydaktyczna i organizacyjna w realizacji edukacyjnych inicjatyw uczniów, nauczycieli lub szkół oraz dofinansowanie kształcenia w przedmiotach: etyka lub wybrana religia,
- Prywatna dotowana edukacja – VGO (*Gesubsidieerd vrij onderwijs*)¹³ – sieć edukacyjna placówek niepublicznych prowadzonych przez osoby fizyczne, stowarzyszenia, kongregacje, instytucje, związki wyznaniowe. Uczęszcza do nich ponad 60% wszystkich dzieci zapisanych do przedszkoli i szkół początkowych oraz ponad 75% uczniów szkół średnich. Celem sieci jest wspieranie finansowe szkół w zakresie wychowawczym, metodycznym i organizacyjnym.

¹¹ <http://www.g-o.be/>.

¹² <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/officieel-en-vrij-onderwijs-onderwijsnetten-en-koepels>.

¹³ <https://www.vlaanderen.be/nl/onderwijs-en-wetenschap/onderwijsaanbod/officieel-en-vrij-onderwijs-onderwijsnetten-en-koepels>.

2b.2. Organizacja systemu szkolnictwa we Wspólnocie Flamandzkiej

Zgodnie z art. 1 ustawy z 29 czerwca 1983 r. o obowiązku szkolnym¹ w Belgii obligatoryjny okres uczęszczania do szkoły i pobierania nauki wynosi 12 lat². Okres obowiązkowej nauki w pełnym wymiarze godzin (obowiązek szkolny) obejmuje 9 lat, w tym maksymalnie 7 lat nauki w szkole podstawowej i co najmniej pierwsze 2 lata nauki w pełnym wymiarze godzin w szkole średniej. Dalsza edukacja przez okres 3 lat jest także obowiązkowa i może odbywać się w pełnym lub niepełnym wymiarze godzin (np. łączenie nauki w szkole z nauką zawodu w przedsiębiorstwie) dla uczniów w wieku 15–18 lat. Edukacja obowiązkowa jest bezpłatna.

Określanie początku i końca obowiązku szkolnego jest wyłączone z kompetencji wspólnot, zatem długość obowiązkowej nauki we Wspólnocie Flamandzkiej jest identyczna jak na całym terytorium Królestwa Belgii i wynosi 12 lat.

Struktura ustroju szkolnego Wspólnoty Flamandzkiej

Zgodnie z dekretem z 17 kwietnia 1997 r. o szkolnictwie podstawowym (dalej: dekret o szkolnictwie podstawowym)³, we Wspólnocie Flamandzkiej wyróżniamy następujące poziomy kształcenia:

- ISCED 0 – Wczesna edukacja
 - przedszkole (*kleuteronderwijs*) – wiek: 2,5–6 lat.
- ISCED 1 – Szkolnictwo podstawowe
 - szkoła początkowa (*lager onderwijs*) – wiek: 6–12 lat.
- ISCED 2 – Szkolnictwo średnie I (pierwszego) stopnia
 - szkoła średnia I stopnia (*secundair onderwijs 1ste graad*) – wiek: 12–14 lat.
- ISCED 3 – Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia

¹ Loi concernant l'obligation scolaire L. 29-06-1983 MB 06-07-1983, http://www.gallilex.cfwb.be/document/pdf/09547_001.pdf.

² <http://www.enseignement.be/index.php?page=24546>.

³ Decreet basisonderwijs BS 17/04/1997 (pagina 8972), <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=12254>.

- szkoła średnia II stopnia (*secundair onderwijs 2de graad*) – wiek: 14–18 lat.
- ISCED 4 – Szkolnictwo policealne
- szkoła średnia wyższa zawodowa uzupełniająca IV stopnia (*middelbaar beroepsonderwijs als aanvulling op de vierde graad – 4de graad*) – wiek: powyżej 18 lat.
- ISCED 5, 6, 7, 8 – Szkolnictwo wyższe
- szkolnictwo wyższe (*hoger onderwijs*) – poziom licencjacki, magisterski i doktorski.

Edukacja przedszkolna

We Wspólnocie Flamandzkiej zgodnie z dekretem o zarządzaniu szkolnictwem podstawowym⁴ edukacja przedszkolna jest bezpłatna i nieobowiązkowa. Obejmuje dzieci w wieku od 2,5 roku do 6 lat. Rodzice mogą zapisać dzieci do przedszkoli publicznych organizowanych przez Wspólnotę Flamandzką, władze lokalne lub podmioty prywatne. W roku szkolnym 2016/2017 najwięcej przedszkoli – 61,7% działało w sieci oświatowej VGO, 22,6% w sieci OGO, a 15,7% w sieci GO⁵.

Placówki przedszkolne mogą być zlokalizowane w kompleksie szkolnym lub w oddzielnych budynkach. Wszystkie nowo budowane szkoły początkowe mają obowiązek otwierania oddziałów przedszkolnych i przyjmowania do nich dzieci. Opieka przedszkolna cieszy się dużym zaufaniem społecznym, co jest konsekwencją dużej dostępności do placówek i wysokiego poziomu edukacji. Dostępność wychowania przedszkolnego jest powszechna i choć przedszkole nie jest obowiązkowe to zdecydowana większość dzieci zamieszkałych we Wspólnocie Flamandzkiej uczęszcza do wybranych placówek. W 2016 roku do przedszkoli uczęszczało 98,6% trzylatków, 98,9% czterolatków i 99,0% pięciolatków⁶. Bardzo wysoki procent skolaryzacji przedszkolnej (zwłaszcza pięciolatków) wynika też z faktu, że warunkiem niezbędnym i koniecznym przyjęcia dziecka do szkoły początkowej jest jego udział w zajęciach przedszkolnych w placówce niderlandskojęzycznej przez 250 dni w roku poprzedzającym rozpoczęcie edukacji obowiązkowej⁷.

⁴ Tamże.

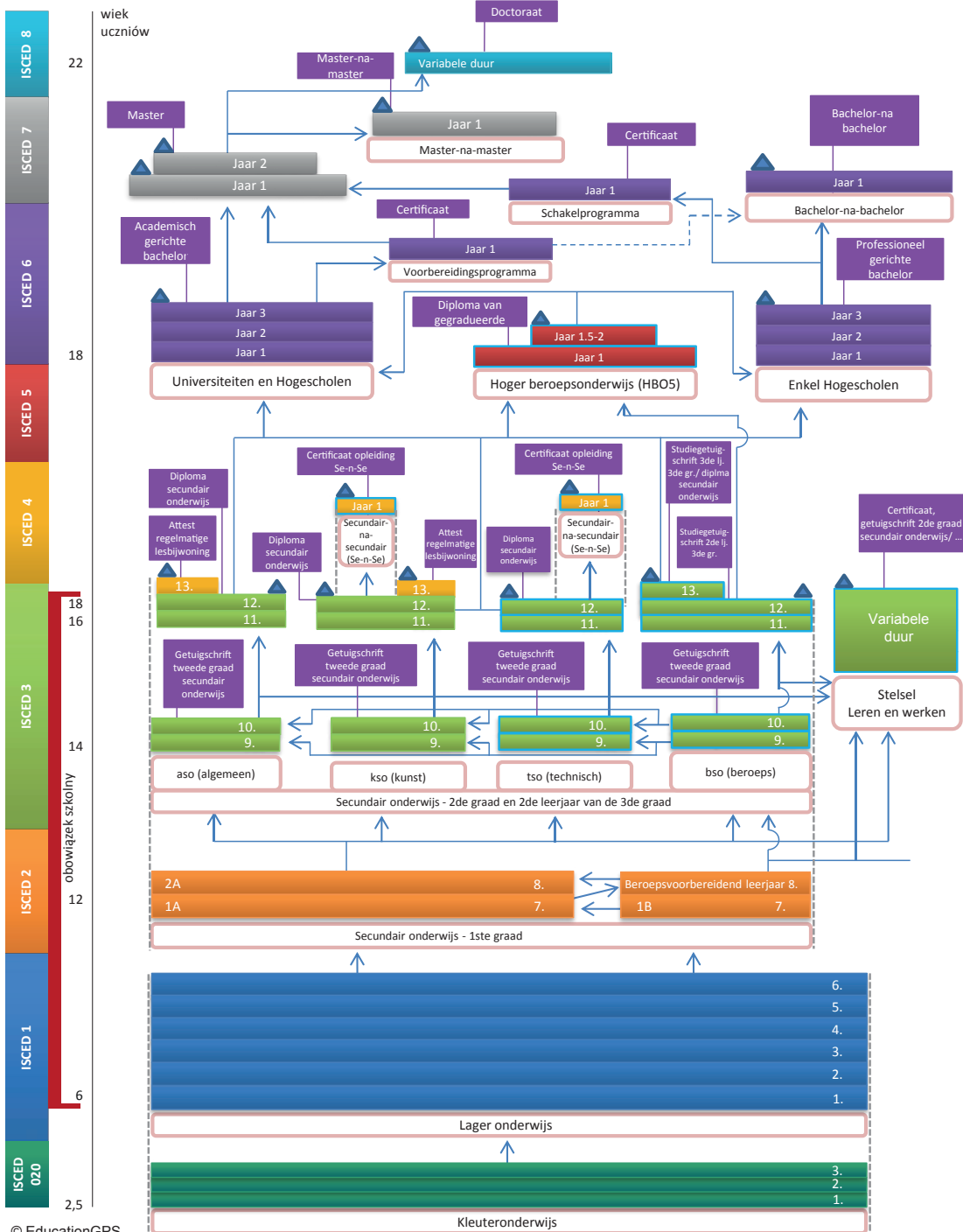
⁵ Vlaams onderwijs in cijfers 2016–2017, <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/vlaams-onderwijs-in-cijfers-2016-2017>.

⁶ <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/kleuteronderwijs>.

⁷ Cijfers, <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/kleuteronderwijs>.

België (Vlaamse Gemeenschap)

2018

Legenda (wyjaśnienie terminów użytych na rysunku)

POZIOMY EDUKACYJNE

Kleuteronderwijs – przedszkole

Lager onderwijs – szkoła początkowa

Secundair onderwijs – 1ste graad – szkoła średnia I stopnia

Tweede leerjaar van de eerste graad – druga klasa pierwszego stopnia

Beroepsvoorbereidend leerjaar 8ste – przedzawodowy przygotowawczy rok nauki (klasa 8)

Secundair onderwijs – 2de graad en 2de leerjaar van de 3de graad – szkoła średnia II stopnia etap 2 i etap 3

ASO (algemeen secundair onderwijs) – szkoła średnia II stopnia o profilu ogólnokształcącym

KSO (kunstsecundair onderwijs) – szkoła średnia II stopnia o profilu artystycznym

TSO (technisch secundair onderwijs) – szkoła średnia II stopnia o profilu technicznym

BSO (beroepssecundair onderwijs) – szkoła średnia II stopnia o profilu zawodowym

Stelsel Leren en werken – system edukacyjny łączący naukę z pracą zawodową

Variabele duur – zmienny i zróżnicowany czas kształcenia

Secundair-na-Secundair (Se-n-Se) – uzupełniający rok nauki określany jako klasa zaawansowanego kształcenia na poziomie wyższej szkoły średniej (kształcenie policealne)

Universiteiten en Hogescholen – uniwersytety i wyższe szkoły

Hoger beroepsonderwijs (HBO5) – wyższe kształcenie zawodowe (krótki cykl – HBO5)

Enkel Hogescholen – wyższe szkoły (tylko profil zawodowy)

Voorbereidingsprogramma – program przygotowawczy

Schakelprogramma – program pomostowy (roczne studia przeznaczone dla studentów, którzy uzyskali zawodowy tytuł licencjata – prowadzą do uzyskania certyfikatu ukończenia programu pomostowego)

Bachelor-na-bachelor – licencjat po licencjacie (roczne studia specjalizacyjne)

Master-na master – magisterium po magisterium (roczne studia specjalizacyjne)

DYPLOMY

Getuigschrift tweede graad secundair onderwijs – świadectwo ukończenia 2 etapu szkoły średniej drugiego stopnia

Attest regelmatige lesbijwoning – zaświadczenie dotyczące regularnego uczestnictwa w kształceniu

Diploma secundair onderwijs – dyplom ukończenia szkoły średniej

Studiegetuigschrift 2de lj. 3de gr. – świadectwo ukończenia 2. roku etapu 3. szkoły średniej II stopnia

Studiegetuigschrift 3de lj. 3de gr./diploma secundair onderwijs – świadectwo ukończenia 3. roku etapu 3. szkoły średniej II stopnia/ świadectwo ukończenia szkoły średniej

Certificaat, getuigschrift 2de graad secundair onderwijs/ ... – certyfikat, świadectwo ukończenia 2 etapu szkoły średniej drugiego stopnia

Certificaat opleiding Se-n-Se – certyfikat rocznego uzupełniającego zaawansowanego kształcenia realizowanego na poziomie wyższej szkoły średniej

Diploma van gegradueerde – dyplom ukończenia wyższego kształcenia zawodowego (krótki cykl – HBO5)

Certificaat – certyfikat ukończenia rocznego programu przygotowawczego/ pomostowego

Academisch gerichte bachelor – licencjat o profilu akademickim

Professioneel gerichte bachelor – licencjat o profilu zawodowym

Bachelor-na bachelor – licencjat po licencjacie (roczne studia specjalizacyjne)

Master – magister

Master-na master – magisterium po magisterium (roczne studia specjalizacyjne)

Doctoraat – doktorat

OPIS TRANSFERÓW EDUKACYJNYCH (STRZAŁKI) I OZNACZEŃ LAT NAUKI

1. – lata edukacji przedszkolnej i szkolnej

Jaar 3 – rok studiów

Szkolnictwo podstawowe

Sześcioletnia szkoła początkowa (*lager onderwijs*) zgodnie z dekretem o zarządzaniu szkolnictwem podstawowym objęta jest obowiązkiem szkolnym i przeznaczona dla uczniów w wieku od 6 do 12 lat. Większość szkół to placówki niderlandskojęzyczne, jednakże na obszarach zamieszkałych przez rodziny posługujące się językiem francuskim istnieje możliwość wyboru szkoły francuskojęzycznej.

Szkoła początkowa podzielona jest na sześć klas. Z klasy do klasy uczniowie przechodzą na podstawie oceny opisowej nauczyciela prowadzącego. W sytuacji, gdy zdolności uczniów i ich tempo uczenia się wpływają na przyspieszenie lub opóźnienie procesu edukacyjnego, mogą zostać przeniesieni do wyższej klasy lub ją powtórzyć, o czym decyduje – w porozumieniu z rodzicami dziecka – Rada Pedagogiczna szkoły. Naukę można skrócić lub wydłużyć maksymalnie o dwa lata, co sprawia, że w niektórych indywidualnych przypadkach uczeń kończy szkołę początkową w wieku 10 lat (w przypadku skrócenia nauki) lub 14 lat (w przypadku jej wydłużenia)⁸. Zgodnie z przepisami uczniowie w wieku 15 lat nie mogą już uczęszczać do szkoły początkowej⁹. W związku z powyższym, gdy mimo wydłużenia nauki o dwa lata nadal uczeń nie spełnia wymagań związanych z ukończeniem szkoły, przenoszony jest do szkoły średniej I stopnia (sekcja B) o profilu kształcenia przedzawodowego.

Obecność ucznia w szkole stanowi fundamentalną zasadę edukacyjną. Rodzice mają prawo zwolnić ucznia z zajęć szkolnych na okres nie dłuższy niż 3 dni, ale tylko cztery razy w roku szkolnym. W przypadku dłuższych nieobecności uczeń zwolnienie z zajęć szkolnych musi uzyskać od lekarza.

Na zakończenie szkoły początkowej nie przewiduje się zewnętrznego egzaminu końcowego. Zgodnie z obowiązującymi przepisami (decyzja rządu flamandzkiego dotycząca zasad wydawania zaświadczenia o wykształceniu podstawowym nr BS05/02/1999)¹⁰ po ukończeniu 6 klasy uczniowie otrzymują świadectwo ukończenia kształcenia w szkole początkowej (*Getuigschrift basisonderwijs*)¹¹,

⁸ <https://www.vlaanderen.be/nl/onderwijs-en-wetenschap/onderwijsaanbod/naar-de-lagere-school>.

⁹ Tamże, s. 1.

¹⁰ Besluit van de Vlaamse regering betreffende de regels voor het uitreiken van het getuigschrift van basisonderwijs en het vastleggen van de vorm ervan BS05/02/1999, <http://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=12251>.

¹¹ Getuigschrift basisonderwijs in het gewoon lager onderwijs, <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/getuigschrift-basisonderwijs-in-het-gewoon-lager-onderwijs>.

wydawane przez szkolną Radę Pedagogiczną na podstawie postępów i wyników w nauce oraz innych osiągnięć szkolnych. Uczniowie, którzy nie uzyskali świadectwa ukończenia szkoły, otrzymują zaświadczenia potwierdzające wykaz realizowanych przedmiotów wraz z liczbą odbytych godzin.

Szkolnictwo średnie

Szkolnictwo średnie (*secundair onderwijs*) organizacyjnie podzielone jest na dwa poziomy: szkołę średnią I i II stopnia. Oba poziomy rozdzielono na trzy etapy (stopnie) – trwające po dwa lata każdy:

- szkoła średnia I stopnia (etap I)
 - klasa A – dla uczniów w wieku od 12 do 14 lat,
 - klasa B – dla uczniów, którzy nie uzyskali świadectwa ukończenia szkoły początkowej – uczniowie w wieku od 12 do 14 lat,
- szkoła średnia II stopnia (etap II i III)
 - etap II – dla uczniów w wieku od 14 do 16 lat,
 - etap III – dla uczniów w wieku od 16 do 18 lat.

Szkolnictwo średnie I (pierwszego) stopnia

Szkoła średnia I stopnia podzielona jest na dwa ciągi edukacyjne:

- klasy A dla uczniów, którzy otrzymali świadectwo ukończenia szkoły początkowej oraz
- klasy B dla uczniów bez takiego świadectwa (ok. 6% absolwentów szkoły początkowej) lub uczniów bardziej zainteresowanych nauką o charakterze praktycznym. Uczniowie z klas B, gdy uzyskają w trybie uzupełniającym świadectwo ukończenia szkoły początkowej mogą przenieść się do ciągu edukacyjnego klas A¹².

Nauka w klasach A trwa dwa lata (1A i 2A)¹³. Ma charakter ogólnokształcący bez szczegółowego profilowania oraz wspomagający ucznia w wyborze dalszego profilu kształcenia (ogólny, artystyczny, techniczny, zawodowy). Wśród proponowanych przedmiotów znajdują się języki niderlandzki, francuski, angielski (do drugiej klasy), matematyka, nauki przyrodnicze lub biologia, albo fizyka, edukacja w dziedzinie filozofii życia, historia i geografia, edukacja artystyczna i sztuki

¹² <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/het-voltijds-gewoon-secundair-onderwijs>.

¹³ <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/het-voltijds-gewoon-secundair-onderwijs>.

wizualne lub edukacja muzyczna, wychowanie fizyczne, wychowanie techniczne. W programie oferowane są także pakiety specjalistycznych przedmiotów fakultatywnych ukierunkowane na rozbudzenie zainteresowania ucznia różnymi dziedzinami wiedzy i życia.

Nauka w klasach B też trwa dwa lata (1B i 2B)¹⁴. Pierwszy rok 1B ma charakter ogólnokształcący, lecz profilowany na zagadnienia przygotowujące do rozpoczęcia kształcenia zawodowego. Drugi rok 2B jest przygotowawczym rokiem przedzawodowym (*beroepsvoorbereidend leerjaar*), podczas którego uczniowie zapoznają się z ofertą kształcenia w różnych obszarach zawodowych, dokonują wstępnych wyborów na podstawie własnych zainteresowań i predyspozycji. Rok 2B przygotowuje do rozpoczęcia nauki na poziomie szkoły średniej II stopnia (etap II), gdzie uczeń może wybrać jedną ze specjalizacji w zawodowym szkolnictwie średnim.

Po zakończeniu nauki w szkole średniej I stopnia uczeń może otrzymać świadectwa ukończenia szkoły średniej I stopnia (*getuigschrift op het einde van de 1ste graad*) oraz świadectwo kierunkowe (*oriënteringsattest*) uzupełnione o certyfikaty (świadectwa) wybranych przedmiotów, dziedzin lub ścieżek kształcenia, które określają dalsze postępowanie edukacyjne (np. kontynuacja ścieżki przedmiotowej, powtarzanie przedmiotu, uzupełnienie wiedzy). Świadectwa i certyfikaty wydawane są przez szkolną Radę Pedagogiczną. Wydawane są trzy typy certyfikatów – A, B i C¹⁵:

- Certyfikat A (*A-attest*) oznacza, że uczeń zaliczył i spełnił wszystkie niezbędne wymagania, aby rozpocząć naukę na poziomie szkolnictwa średniego drugiego stopnia. Posiadając certyfikat A, uczeń może wybrać dowolny kierunek dalszego kształcenia średniego. Przyjęcie do wybranej szkoły będzie dodatkowo zależało od warunków wstępnych określonych przez szkołę.
- Certyfikat B (*B-attest*) oznacza, że uczeń ukończył szkołę średnią I stopnia, lecz wyniki z jednego lub kilku wskazanych przedmiotów nie są zadowalające. Uzyskując certyfikat B, uczeń może wybrać dalsze kształcenie w takich szkołach, które zaakceptują prezentowane wyniki lub powtórzyć ostatni rok szkolny.
- Certyfikat C (*C-attest*) oznacza, że uczeń nie uzyskał zaliczenia i musi powtórzyć ostatni rok szkolny.

¹⁴ <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/het-voltijds-gewoon-secundair-onderwijs>.

¹⁵ <http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/diploma-en-studiebewijzen-in-het-voltijds-secundair-onderwijs>.

Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia (etap II i etap III)

Nauka w szkole średniej II stopnia podzielona jest na dwa etapy. Etap II trwa dwa lata (klasa 3 i 4), a następujący po nim etap III – dwa lub trzy lata (klasa 5, 6 i/lub 7). Rozpoczęcie nauki na poziomie szkoły średniej II stopnia wymaga od ucznia podjęcia decyzji w sprawie wyboru profilu szkoły.

Warunkiem koniecznym rozpoczęcia nauki na poziomie szkolnictwa średniego drugiego stopnia jest posiadanie jednego z trzech certyfikatów – A, B lub C. Decyzję o przyjęciu do wybranej szkoły podejmują komisje szkolne, które biorą pod uwagę dotychczasowe wyniki w nauce określone uzyskanym certyfikatem, wiek ucznia (może być różny ze względu na możliwość poprawiania w kolejnych latach wyników certyfikatu), analizując inne dotychczasowe osiągnięcia kandydata i/lub sytuację rodzinną, życiową ucznia.

Szkolnictwo średnie drugiego stopnia dzieli się na cztery profile kształcenia:

- ogólnokształcące – ASO (*algemeen secundair onderwijs*),
- artystyczne – KSO (*kunstsecundair onderwijs*),
- techniczne – TSO (*technisch secundair onderwijs*),
- zawodowe – BSO (*beroepssecundair onderwijs*).

Nauka na etapie II szkoły średniej II stopnia trwa 2 lata (klasa 3 i 4) i stanowi pierwszą fazę wyboru dalszego kształcenia. Nauka w ogólnokształcących szkołach średnich ASO skupiona jest na szerokiej edukacji ogólnokształcącej. Szkoły te nie przygotowują do konkretnego zawodu. Ich celem jest wyposażenie uczniów w solidne teoretyczne podstawy wiedzy z różnych dziedzin umożliwiające kontynuację nauki na poziomie szkolnictwa wyższego. Program kształcenia w technicznych szkołach średnich TSO obejmuje przedmioty ogólnokształcące i techniczno-teoretyczne uzupełnione o cykl zajęć praktycznych. Po ukończeniu TSO młody człowiek może podjąć pracę w wyuczonej specjalności lub rozpocząć studia wyższe. Program kształcenia w artystycznych szkołach średnich KSO łączy edukację ogólnokształcąca z praktyczną realizacją projektów artystycznych. Absolwent KSO może podjąć pracę w wyuczonym zawodzie artystycznym lub rozpocząć studia wyższe. Program kształcenia w zawodowych szkołach średnich BSO zorientowany jest na naukę konkretnego zawodu uzupełnioną wykształceniem ogólnym. Po ukończeniu BSO jego absolwent może podjąć pracę w wyuczonym zawodzie lub rozpocząć studia wyższe.

Po dwóch latach nauki (ukończenie klasy 4) w wybranej szkole absolwenci mogą uzyskać wiele różnych dyplomów (*diploma*), certyfikatów (*certificaat*) i świadectw (*getuigschrift*) potwierdzających ukończenie szkoły i/lub kształcenia

w obszarze wybranych przedmiotów, modułów, specjalności. To, jakie dyplomy lub zaświadczenia będzie potrzebować uczeń, zależy od jego dalszej drogi edukacyjnej i/lub zawodowej. Wydawane przez szkołę dyplomy i świadectwa mogą różnić się od siebie ich zawartością (np. inne oceny, inna liczba uzyskanych certyfikatów, zrealizowanych projektów, uzyskanych uprawnień, odbytych godzin wykładowych i szkoleniowych).

Na przykład uczniowie, którzy kształcili się w szkole średniej II stopnia przez co najmniej dwa lata, zdobyli co najmniej 1 certyfikat i w stopniu wystarczającym osiągnęli cele kształcenia ogólnego, otrzymują świadectwo ukończenia etapu II w szkole średniej II stopnia (*Getuigschrift tweede graad secundair onderwijs*)¹⁶, lecz takie świadectwo u innych uczniów może zawierać większą liczbę lat nauki, uzyskanych certyfikatów i wyższych ocen z kształcenia ogólnego.

Po ukończeniu etapu II szkoły średniej II stopnia absolwenci mają najczęściej 16 lat i nadal ciąży na nich obowiązek nauki do 18 roku życia. Zatem uczniowie muszą podjąć dalszą edukację, ale w jakiej formie będą ją realizować, to pozostaje do decyzji samych zainteresowanych. Uczniowie mogą:

- kontynuować naukę w tej samej szkole na poziomie etapu III,
- zmienić profil szkoły na inny,
- rozpocząć kształcenie średnie zawodowe w niepełnym wymiarze czasu – DBSO (*Deeltijds beroepssecundair onderwijs*)¹⁷, uzupełnione o praktyczne nauczanie zawodu w miejscu pracy.

Nauka w szkole średniej II stopnia na etapie III trwa od dwóch do trzech lat (klasa 5, 6 i/lub 7). W ofercie edukacyjnej pozostają szkoły z etapu II, czyli: ASO, TSO, KSO i BSO. Program nauczania kierunkowego na tym etapie ma charakter bardziej specjalistyczny, a kształcenie ogólne skupione na tematycznym rozszerzaniu zainteresowań własnych uczniów. Ukończenie klas 5 i 6 zapewnia realizację obowiązku pobierania nauki do 18 roku życia. Po ukończeniu szkoły średniej uczniowie mogą uzyskać świadectwo ukończenia drugiego roku szkoły średniej II stopnia (*Studiegetuigschrift tweede leerjaar derde graad secundair onderwijs*) i/lub dyplom szkoły średniej (*diploma secundair onderwijs*)¹⁸. Warunkiem uzyskania świadectwa jest co najmniej czteroletni udokumentowany okres nauki

¹⁶ Getuigschrift tweede graad secundair onderwijs, <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/diploma-en-studiebewijzen-in-het-deeltijds-beroepssecundair-onderwijs>.

¹⁷ <https://www.vlaanderen.be/nl/onderwijs-en-wetenschap/onderwijsaanbod/deeltijds-beroepssecundair-onderwijs-dbso>.

¹⁸ <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/diploma-en-studiebewijzen-in-het-deeltijds-beroepssecundair-onderwijs>.

w szkole średniej II stopnia, uzyskanie co najmniej 1 certyfikatu i osiągnięcie w stopniu wystarczającym celów kształcenia ogólnego zawartych w programie nauczania. Natomiast warunkiem uzyskania dyplomu szkoły średniej jest co najmniej pięcioletni udokumentowany okres nauki w szkole średniej II stopnia, uzyskanie certyfikatu z II etapu szkoły średniej, uzyskanie co najmniej 1 innego certyfikatu oraz osiągnięcie w stopniu wystarczającym celów kształcenia ogólnego zawartych w programie nauczania.

Większość szkół średnich drugiego stopnia proponuje swoim uczniom jeszcze jeden, uzupełniający rok nauki określany jako klasa 7 lub klasa zaawansowanego kształcenia na poziomie szkoły średniej nazywana Se-n-Se (*Secundair-na-Secundair*)¹⁹. Naukę w klasie 7 lub Se-n-Se mogą rozpocząć kandydaci, którzy uzyskali dyplom ukończenia szkoły średniej w specjalności zgodnej z profilem klasy, do której aplikują. Przeniesienie się do Se-n-Se z innej specjalności jest możliwe po uzyskaniu zgody Rady Pedagogicznej szkoły, w której funkcjonuje klasa zaawansowanego kształcenia. Nauka w klasach Se-n-Se trwa od 1 do 3 semestrów i kończy się uzyskaniem certyfikatu zaawansowanego kształcenia na poziomie szkoły średniej (*certificaat Secundair-na-Secundair*).

Kształcenie średnie zawodowe w niepełnym wymiarze godzin

Dla uczniów w wieku od 15 lub 16 lat (lecz nie starszych niż 25 lat), którzy po ukończeniu etapu II szkoły średniej II stopnia chcieliby kontynuować kształcenie średnie zawodowe, łącząc naukę z pracą zawodową, istnieje możliwość wyboru ścieżki kształcenia średniego zawodowego w niepełnym wymiarze godzinowym – DBSO (*Deeltijds beroepssecundair onderwijs*)²⁰. Proces organizacji i realizacji dużej edukacji prowadzony jest przez centra kształcenia klasy średniej – SYNTRA (*Centra voor Middenstandsopleiding*)²¹ lub centra nauki i pracy – CLW (*Centrum voor Leren en Werken*)²². Prowadzą nabór kandydatów, pomagają w stworzeniu profilu zawodowego zdolności, umiejętności i zainteresowań uczniów, badają potrzeby rynku pracy oraz współpracują ze szkołami KSO, BSO oraz przygotowują indywidualny program edukacyjny dla ucznia. Część teoretyczna kształcenia odbywa się w centrach edukacji w niepełnym wymiarze godzinowym – CDO (*cen-*

¹⁹ <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/secundair-na-secundair>.

²⁰ <https://www.vlaanderen.be/nl/onderwijs-en-wetenschap/onderwijsaanbod/deeltijds-beroepssecundair-onderwijs-dbsso>.

²¹ <https://www.syntra.be/nl>.

²² <http://clwp.be/>.

trum voor deeltijds onderwijs)²³, a część praktyczna we wskazanym przedsiębiorstwie na podstawie umowy z pracodawcą o pracę wykonywaną w formie praktyk (*leertijd*). W wyniku odbytego kształcenia, po zdaniu niezbędnych egzaminów absolwenci otrzymują świadectwo kwalifikacji zawodowych uzyskanych w niepełnym wymiarze godzin (*kwalificatiegetuigschrift van het deeltijds beroeps onderwijs*)²⁴ i/lub dyplom ukończenia szkoły średniej (*diploma secundar onderwijs*).

W tej ścieżce kształcenia istnieje możliwość dalszej edukacji na poziomie zawodowego szkolnictwa wyższego (*hoger beroeps onderwijs*), które prowadzi do uzyskania certyfikatu wykształcenia wyższego (*getuigschrift beroeps onderwijs hoger*).

Szkolnictwo policealne

Podstawą prawną dla funkcjonowania edukacji, która odbywa się powyżej poziomu szkolnictwa średniego oraz dla poziomu szkolnictwa wyższego, jest dekret z 20 lipca 2009 r. dotyczący wykształcenia średniego po ukończeniu szkoły średniej i wyższego wykształcenia zawodowego²⁵.

W systemie szkolnym Wspólnoty Flamandzkiej nie istnieje struktura szkolnictwa policealnego, jednakże najbliższe istocie szkolnictwa tego poziomu kształcenia jest:

- szkolnictwo średnie wyższe zawodowe uzupełniające IV stopnia (*middelbaar beroepsonderwijs als aanvulling op de vierde graad – 4de graad*) – zespolone ze średnim zaawansowanym kształceniem i doskonaleniem zawodowym oraz
- wyższa edukacja zawodowa – HBO5 (*hoger beroepsonderwijs*).

Szkolnictwo średnie wyższe zawodowe uzupełniające IV stopnia to szkoły średnie ogólnokształcące, techniczne, artystyczne i zawodowe (etap III) proponujące roczne klasy uzupełniające Se-n-Se, które często traktowane są już jako klasy poziomu ponad średniego, ale jeszcze nie wyższego. Warunkiem koniecznym do rozpoczęcia nauki w średnim zaawansowanym uzupełniającym kształceniu jest ukończenie 6 klasy szkoły średniej II stopnia i uzyskanie świadectwa ukończenia drugiego roku szkoły średniej II stopnia (*Studiegetuigschrift tweede*

²³ <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/deeltijds-leren-en-deeltijds-werken>.

²⁴ <https://www.vlaanderen.be/nl/onderwijs-en-wetenschap/onderwijsaanbod/deeltijds-beroeppssecundair-onderwijs-dbo>.

²⁵ Decreet betreffende het secundair na secundair onderwijs en het hoger beroepsonderwijs BS 20/07/2009 (pagina 49999), <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=14112>

leerjaar derde graad secundair onderwijs) i/lub dyplom szkoły średniej (*diploma secundair onderwijs*).

Wyższe kształcenie zawodowe HBO5 (tzw. krótki cykl kształcenia wyższego – ISCED 5) przygotowuje do wykonywania zawodu, ale także stanowi pomost do kontynuacji nauki na poziomie studiów licencjackich. Kształcenie odbywa się w niektórych wyższych szkołach/koledżach (*Hogescholen*)²⁶ i centrach edukacji dorosłych – CVO (*Centrum voor Volwassenenonderwijs*)²⁷ z wyjątkiem edukacji pielęgniarzek, które prowadzone jest w oddzielnych placówkach. Kształcenie na poziomie HBO5 trwa od 1,5 do 2,5 roku i oferowane jest w dziedzinach biotechniki, opieki zdrowotnej, opieki społecznej, handlu, administracji biznesowej oraz technologii przemysłowych. Absolwent wyższej edukacji zawodowej – w zależności od uzyskanych wyników i zrealizowanej liczby godzin szkoleniowych – uzyskuje certyfikat (*certificaat HBO5*) lub dyplom absolwenta (*diploma van gegradueerde HBO5*). Ani certyfikat, ani dyplom absolwenta nie jest równoznaczny z zawodowym tytułem licencjata.

Szkolnictwo wyższe

Podmioty szkolnictwa wyższego posiadające akredytacje rządu Wspólnoty Flamandzkiej wdrożyły główne reformy i założenia procesu bolońskiego, co doprowadziło do pełnej integracji z Europejskim Obszarem Szkolnictwa Wyższego. Wszystkie inne placówki szkolnictwa wyższego nieposiadające akredytacji uważane są za oferujące prywatną edukację.

Podstawy prawne szkolnictwa wyższego Wspólnoty zostały zawarte w dekreście z 14 sierpnia 2003 r. o restrukturyzacji szkolnictwa wyższego we Flandrii²⁸. Zgodnie z art. 4 i 5 dekretu wśród uczelni uznanych przez władze Wspólnoty znalazło się 6 uniwersytetów (*Universiteit*)²⁹, 15 wyższych szkół (*Hogeschool*)³⁰ i akademii lub instytutów artystycznych (*School of Arts*)³¹.

Warunkiem rozpoczęcia nauki w wybranej placówce szkolnictwa wyższego jest uzyskanie świadectwo ukończenia drugiego roku szkoły średniej II stop-

²⁶ <http://data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/lijst.aspx?hs=411>.

²⁷ <http://data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/lijst.aspx?hs=vwo>.

²⁸ Decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen; BS14/08/2003, <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=13425>.

²⁹ <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/lijst.aspx?hs=511&hz=1>.

³⁰ <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/lijst.aspx?hs=411&hz=1>.

³¹ <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/lijst.aspx?hs=316>.

nia (*Studiegetuigschrift tweede leerjaar derde graad secundair onderwijs*) i/lub dyplom szkoły średniej (*diploma secundair onderwijs*) ASO, KSO, TSO lub BSO. Kandydaci, którzy nie posiadają wyżej wymienionych świadectw lub ekwiwalentnego dyplomu muszą przystąpić do obowiązkowego egzaminu wstępnego organizowanego przez szkoły wyższe. Dodatkowo w uczelniach artystycznych obowiązują selekcyjne egzaminy związane z określeniem uzdolnień i umiejętności kandydatów.

Uczelnie proponują studia licencjackie akademickie lub studia licencjackie zawodowe (3 lata), studia magisterskie (2–4 lata) i studia doktoranckie (min. 3 lata i więcej). Każde z nich kończą się egzaminem i/lub pracą dyplomową. Absolwent w wyniku ukończenia studiów:

- licencjackich zawodowych (dominuje praktyka zawodowa) uzyskuje dyplom licencjata zawodowego (*professionele bachelor*),
- licencjackich akademickich lub w dziedzinach artystycznych (pogłębiona edukacja teoretyczna połączona z badaniami) uzyskuje dyplom licencjata akademickiego (*academische bachelor*),
- magisterskich (zaawansowana wiedza naukowa lub zdobycie zaawansowanych kompetencji artystycznych) uzyskuje dyplom magistra (*master*)³²,
- doktoranckich (konieczne prowadzenie badań ważnych dla nauki i publiczna obrona pracy doktorskiej) uzyskuje dyplom i stopień doktora (*doctor*).

W ramach studiów podyplomowych uczelnie wyższe proponują roczne studia specjalizacyjne. Dla posiadaczy dyplomów licencjata o profilu zawodowym są to studia określane mianem licencjat po licencjacie (*Bachelor-na-bachelor*), a dla posiadaczy dyplomu magistra o profilu akademickim – studia magisterium–po-magisterium (*Master-na-master*).

³² Po ukończeniu niektórych studiów licencjackich i magisterskich można odbyć roczne studia uzupełniające o charakterze badawczym i uzyskać tytuł licencjata zaawansowanego (*bachelor-na-bacheloropleiding*) i/lub magistra zaawansowanego (*master-na-masteropleiding*). Studia uzupełniające zapewniają poszerzenie nabytej wiedzy i zdobycie nowych kompetencji badawczych.

2b.3. Kształcenie nauczycieli

We Wspólnocie Flamandzkiej nauczyciele na wszystkich poziomach edukacyjnych muszą posiadać ukończone studia wyższe. Nauczyciele z poziomu placówek przedszkolnych, szkół początkowych i średnich pierwszego stopnia muszą mieć ukończone studia licencjackie, a z poziomu szkół średnich drugiego stopnia i wszystkich innych placówek powyżej szkolnictwa średniego – muszą posiadać wykształcenie wyższe magisterskie. Dyplom nauczycielski (*diploma van leraar*) można uzyskać na dwa sposoby: ukończyć zintegrowane kształcenie nauczycieli (*geïntegreerde lerarenopleidingen*)¹ i/lub specjalistyczne kształcenie nauczycieli – SLO (*specifieke lerarenopleiding*)².

Zintegrowane kształcenie nauczycieli to studia licencjackie prowadzone przez kolegia uniwersyteckie (*Hogescholen*), które przygotowują do uzyskania dyplomu nauczyciela przedszkola (*kleuteronderwijzer*), nauczyciela szkoły początkowej – nauczyciel (*leraar in het lager onderwijs – onderwijzer*) i nauczyciela szkoły średniej (*leraar in het secundair onderwijs*). Studia trwają 3 lata, podczas których należy uzyskać 180 pkt ECTS³, w tym 45 pkt za zajęcia praktyczne.

Specjalistyczne kształcenie nauczycieli (SLO) ma charakter zaawansowanego kursu pedagogiczno-nauczycielskiego. Przeznaczone jest dla osób, które posiadają dyplom ukończenia studiów wyższych i/lub dyplom placówki kształcenia dorosłych, i/lub są w trakcie innych studiów, i/lub mają odpowiednie doświadczenie zawodowe. Kształcenie prowadzone jest przez uniwersytety, kolegia nauczycielskie i Ośrodki Edukacji Dorosłych – CVO (*Centra voor Volwassenenonderwijs*). Program kształcenia składa się w połowie z teorii i pięćsetgodzinnego stażu nauczycielskiego – LIO (*Leraar-In-Opleiding baan*). Nauczyciel stażysta, który od-

¹ <https://www.vlaanderen.be/nl/onderwijs-en-wetenschap/werken-het-onderwijs/lerarenopleidingen>.

² <http://www.onderwijstalent.be/leraar-worden/specifieke-lerarenopleiding-slo>.

³ Europejski System Transferu Punktów (*European Credit Transfer System*) jest systemem punktów zaliczeniowych stosowanym w szkołach wyższych Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, który obejmuje wszystkie kraje zaangażowane w proces boloński. W większości krajów biorących udział w procesie bolońskim ECTS wprowadzono do krajowych systemów szkolnictwa wyższego za pomocą odpowiednich aktów prawnych.

bywa praktykę w placówce edukacyjnej (szkoły, ośrodki kształcenia itp.), jest w niej zatrudniony tylko na czas stażu. Dalsze zatrudnienie zależy od osiągniętych wyników kształcenia SLO i potrzeb placówki. Nauczyciele nie mają statusu urzędników państwowych. Ich status jest zróżnicowany ze względu na afiliację do określonej sieci edukacyjnej, w której działa ich placówka.

2b.4. Podsumowanie. Problemy

Od wielu lat w oświacie Wspólnoty Flamandzkiej trwa ożywiona dyskusja na temat konieczności przeprowadzenia systemowych zmian w szkolnictwie średnim, które nie było reformowane od przeszło 30 lat. W dyskusji podkreśla się konieczność dalszego wyrównywania szans edukacyjnych uczniów oraz wprowadzenia zmian programowych, które z jednej strony wynikałyby ze zmian następujących we współczesnej cywilizacji, a z drugiej odpowiadałyby oczekiwaniom uczniów, nauczycieli, rodziców i dynamicznie zmieniającego się rynku pracy.

Zgodnie z dekretem o równych szansach edukacyjnych¹ w szkolnictwie Wspólnoty Flamandzkiej realizowana jest już polityka równych szans w zakresie kształcenia i dostępu do edukacji (w skrócie nazywana GOK). Jej celem jest zapobieganie wykluczeniu, podziałowi społecznemu i dyskryminacji w szkolnictwie ze szczególnym uwzględnieniem dzieci pochodzących ze środowisk defaworyzowanych. Na realizację polityki równych szans edukacyjnych składa się:

- zintegrowana oferta wsparcia dzieci i młodzieży, zwłaszcza będącej w trudnej sytuacji życiowej, m.in. przez pomoc pedagogiczną szkół, poradni, ośrodków opieki dziecka, wsparcie psychologiczne, mieszkaniowe, materialne,
- prawo do zapisania się przez każde dziecko do wybranej szkoły,
- ochrona prawna realizowana przez: 1) ustanowienie lokalnych platform konsultacyjnych – LOP (*Lokale Overlegplatforms*), odpowiedzialnych za lokalne wdrażanie polityki równych szans edukacyjnych, oraz 2) działalność organizacji praw ucznia, które monitorują prawa uczniów.

W grudniu 2017 roku rząd flamandzki podjął ostateczną decyzję w sprawie daty rozpoczęcia reformy edukacji w szkolnictwie średnim. Początek wieloletniego procesu modernizacji instytucji edukacyjnych i ich programów zaplanowano na jesień 2019 roku. Wśród najpilniejszych obszarów wymagających zmian znalazły się:

- drugoroczność oraz kończenie kształcenia bez uzyskania świadectwa szkoły średniej,

¹ Decreet betreffende gelijke onderwijskansen-I, B.S.14/09/2002, <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=13298>.

- brak spójnej koncepcji kształcenia ogólnego, która utrudnia kontynuację nauki na szczeblu szkolnictwa wyższego,
- wymagania szkoły średniej wobec absolwentów szkół początkowych nieadekwatne do programów kształcenia; sprawiają, że uczniowie szkoły początkowej coraz częściej decydują się na powtórzenie ostatniego roku nauki, gdyż nie widzą innej możliwości dokonania dobrego i świadomego wyboru dalszej drogi edukacyjnej,
- programy szkół i oferta możliwych specjalizacji nienadążająca za oczekiwaniami uczniów i potrzebami rynku pracy; powoduje to powszechne zmęczenie szkołą i obniżającą się motywację młodzieży do podejmowania ambitnych planów edukacyjnych,
- klasy B w szkole średniej I stopnia, które nie spełniają swojego zadania. Pierwotnie klasy B były zaplanowane jako rok pomostowy dla uczniów, którzy nie otrzymali świadectwa szkoły początkowej, ale po roku nauki mieli uzyskać to świadectwo i dołączyć do uczniów w klasie A. W praktyce tylko 3–4% uczniów przechodzi z klasy 1B do A. Pozostali trafiają do szkół średnich zawodowych BSO,
- zmiana wyposażenia i infrastruktury. Sprzęt i infrastruktura szkół technicznych i zawodowych nie odpowiada współczesnym wymaganiom edukacyjnym i przemianom zmieniającego się rynku pracy.

Na rok szkolny 2019/2020 władze Wspólnoty Flamandzkiej zaplanowały także przeprowadzenie reformy programowej szkolnictwa średniego. Ma ona polegać, zgodnie z aktualnymi tendencjami rynku pracy, na przebudowaniu dotychczasowych 27 edukacyjnych obszarów specjalizacji zawodowej i na ich podstawie stworzeniu 7 podstawowych dziedzin kształcenia technicznego i zawodowego².

Będą to:

- nauka, technologia, inżynieria, matematyka,
- ekonomia i organizacja pracy,
- sztuka i wytwórczość,
- język i kultura,
- społeczeństwo,
- sport, rolnictwo i ogrodnictwo,
- żywność i polityka żywnościowa.

² <https://www.vlaanderen.be/nl/onderwijs-en-wetenschap/onderwijsaanbod/voltijds-secundair-onderwijs>.

Wspólnota Niemieckojęzyczna (*Deutschsprachigen Gemeinschaft*)

2c.1. Podstawowe informacje. Administracja oświatowa

Wspólnota Niemieckojęzyczna jest najmniejszą z trzech wspólnot językowych Belgii. Obejmuje obszar dziewięciu gmin w dwóch niemieckich kantonach Walonii (Eupen i Saint-Vith), co odpowiada ok. 3% powierzchni kraju zamieszkałego przez 76 920 mieszkańców, co stanowi ok. 0,7% całej populacji Belgii¹. Wspólnota nie posiada autonomii finansowej i w 98% finansowana jest z budżetu Federacji. Językiem oficjalnym Wspólnoty jest niemiecki, jednakże w kilku szkołach podstawowych języka francuskiego używa się jako języka mniejszości.

Całokształt polityki oświatowej pozostaje w gestii parlamentu (*Parlament der Deutschsprachigen Gemeinschaft*)² i rządu Wspólnoty (*Regierung der Deutschsprachigen Gemeinschaft*)³. Problematyka nauczania, wychowania, organizacji szkolnictwa i kształcenia ustawicznego realizowana jest w Ministerstwie Wspólnoty Niemieckojęzycznej (*Ministerium der Deutschsprachigen Gemeinschaft*) przez Departament Kształcenia i Organizacji Szkolnictwa (*Fachbereich Ausbildung und Unterrichtsorganisation*)⁴.

Do kompetencji rządu w zakresie oświaty należy organizacja i kontrola systemu szkolnego, wyznaczanie kierunków rozwoju, podejmowanie reform, tworzenie programów, wdrażanie metod dydaktycznych i wychowawczych, budowanie i utrzymywanie struktur oświatowych. Ministerstwo nadzoruje przedszkola, szkoły wszystkich typów i szczebli oraz Autonomiczną Wyższą Szkołę.

Kształcenie w języku oficjalnym Wspólnoty reguluje dekret z 19 kwietnia 2004 r. w sprawie przekazywania umiejętności językowych i stosowania języków w edukacji⁵. Dekret ustanawia niemiecki jako język urzędowy na wszystkich po-

¹ Statistics Belgium 2017. Direction générale Statistique – Statistics Belgium 2017, https://statbel.fgov.be/sites/default/files/files/documents/FR_kerncijfers_2017_web.pdf.

² <http://www.pdg.be/>.

³ http://www.ostbelgienlive.be/desktopdefault.aspx/tabid-218/8563_read-50493/.

⁴ http://www.ostbelgienlive.be/PortalData/2/Resources/downloads/divers/2018_05_24_Organigramm_OS_B_DE.pdf.

⁵ Dekret über die Vermittlung und den Gebrauch der Sprachen im Unterrichtswesen, <http://reflex.raadvst-consetat.be/reflex/pdf/Mbbs/2004/11/09/88916.pdf>.

ziomach edukacji. Dodatkowo zobowiązuje gminy do organizacji nauki języka francuskiego lub niderlandzkiego w przedszkolach i szkołach podstawowych, w wypadku gdy w placówce jest co najmniej 15 przedszkolaków lub 30 uczniów szkół podstawowych, których językiem ojczystym jest francuski lub niderlandzki.

System szkolny we Wspólnocie Niemieckojęzycznej organizowany i prowadzony jest przez podmioty publiczne i niepubliczne. Szkoły publiczne to placówki organizowane i finansowane bezpośrednio przez Wspólnotę (*Gemeinschaftsschulen*) lub przez poszczególne gminy (*Gemeindeschulen*)⁶. Natomiast szkoły niepubliczne określane we Wspólnocie jako „szkoły wolne” (*Freie Schulen*) to placówki organizowane i prowadzone przez Sekretariat ds. Edukacji Katolickiej (*Sekretariat des Katholischen Unterrichtswesens*)⁷. W programie szkół publicznych, obok przedmiotów nauczania zaznajamiających z podstawowymi dziedzinami nauki, uczniowie mają do wyboru etykę lub przedmiot dotyczący wybranej przez nich religii. W programie katolickich szkół wolnych przewidziana jest możliwość nauki różnych religii pod warunkiem akceptacji założeń programowych wybranej placówki (*wenn diese mit dem Schulprojekt einverstanden sind*)⁸. W roku szkolnym 2016/2017 do katolickiego szkolnictwa podstawowego uczęszczało 40,14% populacji uczniów, do średniego – 59,42%⁹.

⁶ Schule in der Deutschsprachigen Gemeinschaft. Informationen für Zugezogene, http://info-integration.be/wp-content/uploads/2017/02/InfoBroschu%CC%88re_Schulen_DE_ansicht.pdf.

⁷ Sekretariat des Katholischen Unterrichtswesens (SKU), <http://enseignement.catholique.be/segec/index.php?id=40>.

⁸ Schule in der Deutschsprachigen Gemeinschaft. Informationen für Zugezogene, http://info-integration.be/wp-content/uploads/2017/02/InfoBroschu%CC%88re_Schulen_DE_ansicht.pdf.

⁹ L'enseignement en général. Répartition de la population scolaire dans l'enseignement catholique (2016–2017), <http://enseignement.catholique.be/segec/index.php?id=1344>.

2c.2. Organizacja systemu szkolnictwa we Wspólnocie Niemieckojęzycznej

We Wspólnocie Niemieckojęzycznej, tak jak na terenie całej Belgii uczniowie podlegają obowiązkowej edukacji do ukończenia 18 roku życia. Zgodnie art. 1 ustawy z 29 czerwca 1983 r. o obowiązku szkolnym¹, obligatoryjny okres uczęszczania do szkoły i pobierania nauki wynosi 12 lat. We Wspólnocie Niemieckojęzycznej długość trwania obowiązku szkolnego składa się z dwóch części i wynosi:

- 9 lub 10 lat w pełnym wymiarze godzin dla uczniów w wieku 6–15/16 lat i
- 2 lub 3 lata w pełnym lub niepełnym wymiarze godzin (np. łączenie nauki w szkole z nauką zawodu w przedsiębiorstwie) dla uczniów w wieku 15/16–18 lat.

Okres obowiązkowej nauki w pełnym wymiarze godzin (obowiązek szkolny) obejmuje 9 lat, w tym maksymalnie 7 lat nauki w szkole podstawowej i co najmniej pierwsze 2 lata nauki w pełnym wymiarze godzin w szkole średniej. Dalsza edukacja przez okres 3 lat jest także obowiązkowa i może odbywać się w niepełnym lub pełnym wymiarze godzin (obowiązek pobierania nauki) do ukończenia wieku 18 lat. Edukacja obowiązkowa jest bezpłatna.

Struktura ustroju szkolnego Wspólnoty Niemieckojęzycznej

Zgodnie z ustawą z 29 czerwca 1983 r. o obowiązku szkolnym² oraz dekretem z 31 sierpnia 1998 r. o zadaniach podmiotów prowadzących szkoły i personelu szkolnego w sprawie postanowień pedagogicznych i organizacyjnych dla szkół publicznych i niepublicznych we Wspólnocie Niemieckojęzycznej³, które okre-

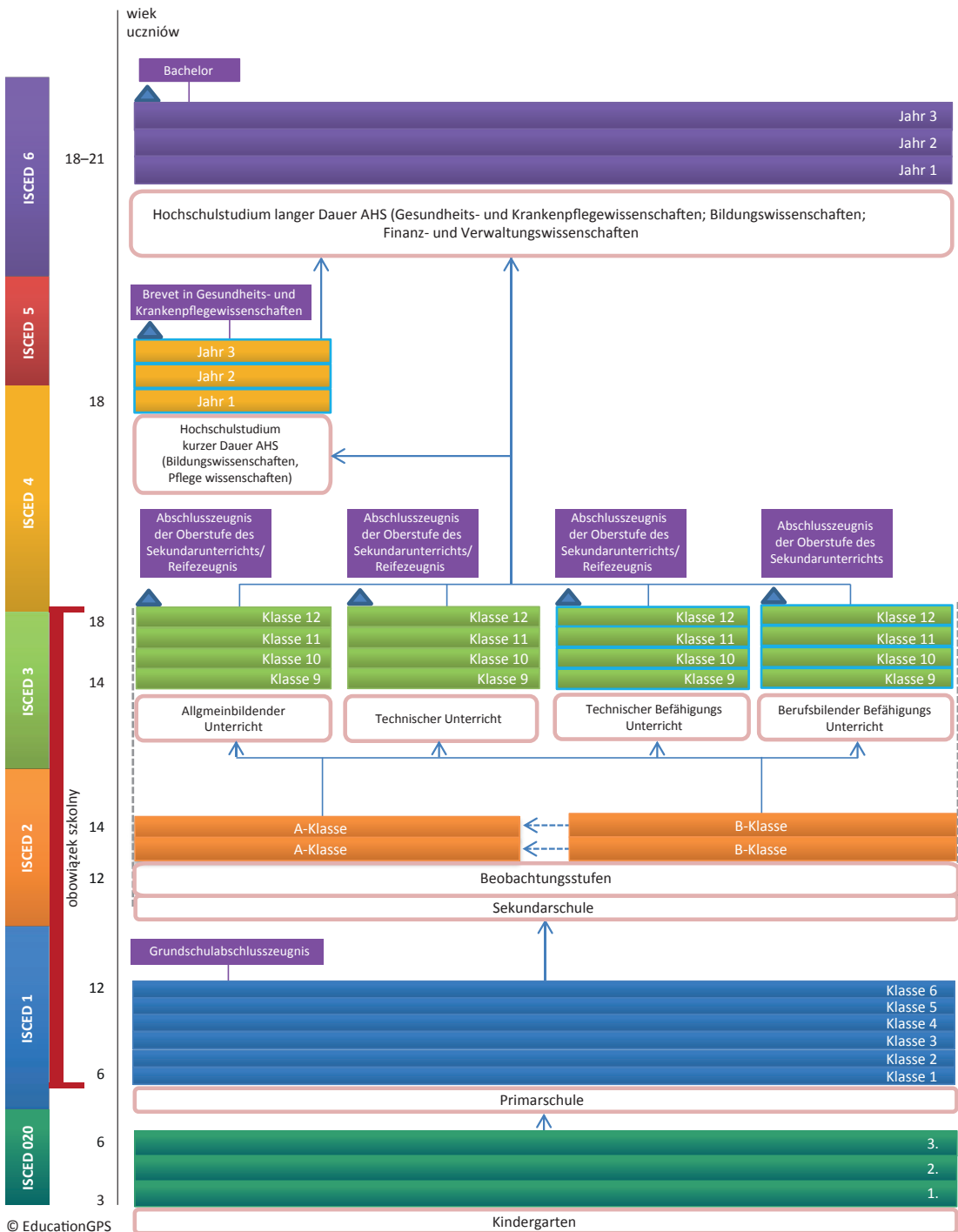
¹ Loi concernant l'obligation scolaire L. 29-06-1983 MB 06-07-1983, https://www.gallilex.cfwb.be/document/pdf/09547_001.pdf.

² Gesetz über die Schulpflicht 29 Juni 1983; www.scta.be/MalmedyUebersetzungen/.../19830629.arb.doc.

³ Dekret vom 31. August 1998 über den Auftrag an die Schulträger und das Schulpersonal sowie über die allgemeinen pädagogischen und organisatorischen Bestimmungen für die Regelschulen: Artikel 23 bis 27, <http://www.pdg.be/portaldata/4/resources/downloads/koorddek/1998-08-31.pdf>.

Belgien (Deutschsprachigen Gemeinschaft)

2018

Legenda (wyjaśnienie terminów użytych na rysunku)

POZIOMY EDUKACYJNE

Kindergarten – przedszkole

Primarschule – szkoła podstawowa

Sekundarschule – szkoły średnia I i II stopnia

Beobachtungsstufen – poziom obserwacji pedagogicznej

A-Klasse – klasy A o profilu ogólnokształcącym

B-Klasse – klasy B o profilu zawodowym

Allgemeinbildender Unterricht – szkoły o profilu ogólnokształcącym

Technischer Unterricht – szkoły o profilu technicznym

Technischer Befähigungs Unterricht – szkoły o profilu techniczno-zawodowym

Berufsbilender Befähigungs Unterricht – szkoły o profilu zawodowym

Hochschulstudium kurzer Dauer AHS (Bildungswissenschaften, Pflege wissenschaften) – wyższe studium AHS (edukacja, pielęgniarstwo)

Hochschulstudium langer Dauer AHS (Gesundheits- und Krankenpflegewissenschaften; Bildungswissenschaften; Finanz- und Verwaltungswissenschaften) – wyższa szkoła AHS (nauki o zdrowiu i pielęgniarstwo; edukacja; finanse i administracja)

DYPLOMY

Grundschulabschlusszeugnis – świadectwo ukończenia szkoły podstawowej

Abschlusszeugnis der Oberstufe des Sekundarunterrichts – świadectwo ukończenia szkoły średniej II stopnia

Reifezeugnis – świadectwo maturalne

Brevet in Gesundheits- und Krankenpflegewissenschaften – dyplom uprawniający do wykonywania zawodu w dziedzinie zdrowia i pielęgniarstwa

Bachelor – licencjat

OPIS TRANSFERÓW EDUKACYJNYCH (STRZAŁKI) I OZNACZEŃ LAT NAUKI

1. – lata edukacji przedszkolnej

Klasse 2 – lata nauki w szkole

Jahr 3 – rok studiów

ślają organizację i strukturę szkolnictwa obowiązkowego we Wspólnocie Niemieckojęzycznej, wyróżniamy następujące poziomy kształcenia:

- ISCED 0 – Wczesna edukacja
 - przedszkole (*Kindergarten*) – wiek: 3–6 lat.
- ISCED 1 – Szkolnictwo podstawowe
 - szkoła podstawowa (*Grundschule*) – wiek: 6–12 lat.
- ISCED 2 – Szkolnictwo średnie I (pierwszego) stopnia
 - szkoła średnia I stopnia (*Sekundarschule*) – wiek: 12–14 lat,
 - poziom obserwacji (*Beobachtungsstufen*),
 - klasy A (*A-Klasse*) o profilu ogólnokształcącym,
 - klasy B (*B-Klasse*) o profilu zawodowym.
- ISCED 3 – Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia
 - szkoła średnia II stopnia (*Sekundarschule*) – wiek: 14–18 lat,
 - poziom orientacji (*Orientierungsstufe*) – wiek: 14–16 lat,
 - poziom determinacji (*Bestimmungsstufe*) – wiek: 16–18 lat.
- ISCED 4 – Szkolnictwo policealne
 - Autonomiczna Szkoła Wyższa – AHS (*Autonomen Hochschule*) – wiek: powyżej 18 lat.
- ISCED 6 – Szkolnictwo wyższe
 - szkoła wyższa (*Hochschule*) – tylko poziom licencjacki – wiek: powyżej 18 lat.

Edukacja przedszkolna

We Wspólnocie Niemieckojęzycznej opieka w żłobkach (*Krippe*) dla dzieci w wieku 0–3 roku życia jest płatna i organizowana przez podmioty prywatne – nie podlega Departamentowi Kształcenia i Organizacji Szkolnictwa. Wspólnota zapewnia natomiast każdemu dziecku w wieku 3–6 lat bezpłatną i nieobowiązkową edukację przedszkolną, z której korzysta każdego roku ponad 97% uprawnionych⁴.

Szkolnictwo podstawowe

Obowiązkowa sześcioletnia szkoła początkowa (*Primarschule*) przeznaczona dla uczniów w wieku od 6 do 12 lat. Szkoła podzielona jest na trzy dwuletnie etapy edukacyjne, które w zależności od postępów ucznia mogą być skracane (o rok) lub wydłużane, nie więcej jednak jak do 14 roku życia. Dla nauczanych przedmio-

⁴ <http://www.ostbelgienbildung.be/>.

tów opracowano kluczowe kompetencje (minimalne wymogi), które zostały zatwierdzone przez parlament Wspólnoty. Nie ma listy obowiązkowych czy zalecanych podręczników, a nauczyciele mają dużą swobodę w zakresie doboru metod nauczania i sposobu oceniania uczniów. Nauczyciele najczęściej stosują ocenę ciągłą uzupełnioną o wyniki egzaminów i informacje na temat postępów w nauce, odkrytych uzdolnień, rozwoju osobowości. O promowaniu ucznia do wyższej klasy decyduje wychowawca i dyrektor szkoły. Na zakończenie etapu edukacji podstawowej, czyli po 6 klasie szkoły początkowej, uczniowie otrzymują świadectwo ukończenia szkoły podstawowej (*Grundschulabschlusszeugnis*). Świadectwo wydawane jest na podstawie wyników szkolnych i uprawnia do rozpoczęcia nauki w 1 klasie szkoły średniej I stopnia. Uczniowie, którzy nie otrzymali takiego dokumentu, ale ukończyli 6 klasę, również mogą zapisać się do szkoły średniej I stopnia z możliwością uzyskania świadectwa w kolejnym roku szkolnym. Decyzja o powtórzeniu 6 klasy szkoły początkowej lub rozpoczęciu nauki w szkole średniej I stopnia podejmowana jest na podstawie wspólnej decyzji, którą podejmują: szkoła, Centrum Zdrowego Rozwoju Dzieci i Młodzieży – Kaleido (*Zentrum für gesunde Entwicklung von Kindern und Jugendlichen – Kaleido*)⁵, rodzice i uczeń.

Szkolnictwo średnie

Zgodnie z dekretem z 31 sierpnia 1998 r. o zadaniach podmiotów prowadzących szkoły i personelu szkolnego w sprawie postanowień pedagogicznych i organizacyjnych dla szkół publicznych i niepublicznych we Wspólnocie Niemieckojęzycznej⁶, szkolnictwo średnie podzielone jest na trzy dwuletnie poziomy edukacyjne. Jeden w szkole średniej I stopnia – poziom obserwacji (*Beobachtungsstufe*) i dwa kolejne w szkole średniej II stopnia: poziom orientacji (*Orientierungsstufe*) oraz poziom determinacji (*Bestimmungsstufe*).

Szkolnictwo średnie I (pierwszego) stopnia

Warunkiem koniecznym do rozpoczęcia nauki w szkole średniej I stopnia – poziom obserwacji (*Beobachtungsstufe*) jest uzyskanie świadectwa ukończenia

⁵ <http://www.kaleido-ostbelgien.be/>.

⁶ 31. August 1998 – Dekret über den Auftrag an die Schulträger und das Schulpersonal sowie über die Allgemeinen Pädagogischen und Organisatorischen Bestimmungen für die [Regel- und Förderschulen], <http://www.pdg.be/portaldata/4/resources/downloads/koorddek/1998-08-31.pdf>.

szkoły podstawowej (*Grundschulabschlusszeugnis*) lub – jeżeli takiego świadectwa uczeń nie uzyskał – potwierdzenie ukończenia 6 klasy *Primarschule*. Szkoły średnie pierwszego stopnia podzielone są na klasy A (*A-Klasse*) o profilu ogólnokształcącym i klasy B (*B-Klasse*) nazywanej klasą adaptacyjną (*Anpassungsklasse*) o profilu zawodowym. Uczniowie, którzy uzyskali świadectwo ukończenia szkoły podstawowej mogą zostać przyjęci do *A-Klasse*. Uczniowie, którzy nie uzyskali *Grundschulabschlusszeugnis*, ale ukończyli 6 klasę *Primarschule* kierowani są do *B-Klasse*, choć w wyjątkowych przypadkach mogą też zostać przyjęci do *A-Klasse*. Nauka w klasach A i B trwa dwa lata (uczniowie w wieku 12–14 lat), a jej głównym celem jest przygotowanie ucznia do podjęcia decyzji o wyborze dalszej drogi kształcenia na poziomie szkoły średniej II stopnia. Program nauczania oprócz przedmiotów ogólnokształcących obejmuje zagadnienia z obszarów techniczno-zawodowych wspierane przez działalność orientacji i poradnictwa pedagogiczno-zawodowego. Władze oświatowe Wspólnoty nie organizują wystandardyzowanych egzaminów, więc placówki szkolne mają dużą samodzielność w tworzeniu programu nauczania, jego realizacji i w sposobie przeprowadzania zaliczeń i egzaminów. Na zakończenie szkoły średniej I stopnia placówki szkolne wydają uczniom świadectwo ukończenia drugiej klasy A i B uzupełnione o sugestie dotyczące dalszej drogi kształcenia. Uczniowie z trudnościami w nauce mogą powtórzyć klasę.

Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia

Warunkiem koniecznym rozpoczęcia nauki w czteroletniej szkole średniej II stopnia jest ukończenie poziomu obserwacji (*Beobachtungsstufe*) w szkole średniej I stopnia. Uczniowie kontynuują naukę, przechodząc przez kolejne dwa dwuletnie poziomy: poziom orientacji oraz poziom determinacji. Poziom orientacji (*Orientierungsstufe*) dla uczniów w wieku 14–16 lat zbiega się także z ukończeniem kształcenia obowiązkowego w pełnym wymiarze czasowym. Po tym etapie istnieje możliwość zmiany kierunku lub profilu kształcenia. Poziom determinacji (*Bestimmungsstufe*) przeznaczony dla uczniów w wieku 16–18 lat może być realizowany w ramach kształcenia obowiązkowego w pełnym lub niepełnym wymiarze.

Uczniowie mają do wyboru cztery kierunki kształcenia: ogólnokształcący, techniczny, techniczno-zawodowy i przysposabiający do zawodu. Nauka odbywa się w czterech typach placówek, do których zalicza się szkoły:

- ogólnokształcące (*Allgemeinbildender Unterricht*),
- techniczne (*Technischer Unterricht*),

- techniczno-zawodowe (*Technischer Befähigungs Unterricht*),
- zawodowe (*Berufsbilender Befähigungs Unterricht*).

Szkoły ogólnokształcące przygotowują do podjęcia nauki na poziomie szkolnictwa wyższego. Szkoły techniczne i techniczno-zawodowe umożliwiają uzyskanie uprawnień do wykonywania zawodu lub do podjęcia dalszej nauki na poziomie szkoły wyższej. Szkoły zawodowe umożliwiają podjęcie pracy w wyuczonej specjalności zawodowej, a absolwenci po ukończeniu kształcenia uzupełniającego mogą kontynuować naukę na studiach licencjackich w wyższych szkołach (*Hochschulstudium – kurzer Dauer*).

Na zakończenie nauki w szkołach średnich drugiego stopnia uczniowie uzyskują świadectwo ukończenia szkoły średniej (*Abschlusszeugnis der Oberstufe des Sekundarunterrichts*). Dodatkowo mogą przystąpić do zewnętrznego egzaminu maturalnego organizowanego przez władze oświatowe Wspólnoty. Do egzaminu maturalnego może przystąpić każdy bez żadnych wymagań wstępnych dotyczących wieku, wcześniej uzyskanych wyników w nauce, posiadanych świadectw lub dyplomów. Egzamin organizowany jest raz w roku, trwa kilka dni, jest płatny i obejmuje kilkanaście przedmiotów z wielu dziedzin. W wyniku pozytywnie zdanych egzaminów uzyskuje się świadectwo maturalne (*Reifezeugnis*)⁷, które uprawnia do podjęcia studiów wyższych.

Szkolnictwo policealne i wyższe

We Wspólnocie Niemieckojęzycznej w szkolnictwie policealnym i wyższym uczestniczyło 219 uczniów i studentów (2016 r.), co stanowiło 1,74% wszystkich osób zarejestrowanych w placówkach szkolnych Wspólnoty. Ze względu na małą liczbę mieszkańców Wspólnoty kształcenie policealne realizowane jest tylko dla jednej wybranej dziedziny, a studia wyższe prowadzone są tylko w ramach studiów licencjackich. Do podjęcia studiów wymagane jest posiadanie świadectwa ukończenia szkoły średniej II stopnia lub innego równorzędnego dyplomu.

Zgodnie z dekretami z 27 czerwca 2005 r. i 24 października 2011 r., dotyczącymi powołania Autonomicznej Szkoły Wyższej⁸, za studia na roku przygotowaw-

⁷ 18. April 1994 – Dekret Bezüglich der Einsetzung des Prüfungsausschusses der Deutschsprachigen Gemeinschaft für den Sekundarunterricht sowie der Durchführung der Prüfungen vor Diesem Ausschuss, <http://www.pdg.be/portaldata/4/resources/downloads/koorddek/1998-08-31.pdf>.

⁸ 27. Juni 2005 – Dekret zur Schaffung einer Autonomen Hochschule, http://www.ahs-dg.be/PortalData/47/Resources/dokumente/portraet/2005-06-27_Dekret_zur_Schaffung_einer_Au

czym, kształcenie policealne i kształcenie wyższe we Wspólnocie odpowiedzialna jest Autonomiczna Szkoła Wyższa – AHS (*Autonomen Hochschule Ostbelgien*)⁹.

Szkolnictwo policealne

W ramach szkolnictwa policealnego AHS prowadzi:

- rok przygotowawczy (*Vorbereitungsjahr*) przeznaczony dla osób, które chcą przygotować się do egzaminu maturalnego (*Reifezeugnis*). Nauka trwa 1 rok, w wyniku którego absolwenci – jednocześnie wraz z przygotowaniem do matury – mogą uzyskać uprawnienia animatora dziecięcego (*Kinderanimator*),
- uzupełniające kształcenie średnie zawodowe (*Ergänzender berufsbildender Sekundarunterricht*)¹⁰ w zakresie pielęgniarstwa. Nauka trwa 3,5 roku i kończy się uzyskaniem dyplomu uprawniającego do wykonywania zawodu z zakresu opieki zdrowotnej i pielęgniarstwa (*Brevet in Gesundheits- und Krankenpflegewissenschaften*).

Szkolnictwo wyższe

Studia wyższe, ale tylko I stopnia, prowadzone są w AHS w trzech następujących dziedzinach:

- nauki o zdrowiu i pielęgniarstwie (*Gesundheits- und Krankenpflegewissenschaften*),
- edukacja (*Bildungswissenschaften*),
- finanse i administracja (*Finanz- und Verwaltungswissenschaften*).

Nauka w AHS trwa 4 lata (240 pkt ECTS) i kończy się uzyskaniem dyplomu licencjata (*Bachelor*) w wybranej dziedzinie oraz specjalizacji.

Po ukończeniu studiów licencjackich osoby zainteresowane studiami II i III stopnia, po spełnieniu formalnych wymagań, mogą podjąć dalsze studia w Niemczech lub w dowolnej uczelni na terenie Belgii.

tonomen_Hochschule.pdf.

⁹ <https://www.ahs-ostbelgien.be/hochschule/>.

¹⁰ http://www.ahs-dg.be/desktopdefault.aspx/tabid-5437/9429_read-52503/.

2c.3. Kształcenie nauczycieli

We Wspólnocie Niemieckojęzycznej nauczyciele na wszystkich poziomach edukacyjnych muszą posiadać ukończone studia wyższe. Nauczyciele z poziomu placówek przedszkolnych, edukacji podstawowej (szkół początkowych i średnich pierwszego stopnia) muszą mieć ukończone co najmniej studia licencjackie, a z poziomu szkół średnich drugiego stopnia i wszystkich innych placówek powyżej szkolnictwa średniego – muszą posiadać wykształcenie wyższe magisterskie.

Kształcenie nauczycieli prowadzone jest w Autonomicznej Szkole Wyższej na Wydziale Nauk Pedagogicznych. Studia poziomu licencjackiego kończą się uzyskaniem dyplomu licencjata oraz tytułu nauczyciela kształcenia przedszkolnego (*Lehramt Kindergarten*) lub nauczyciela kształcenia początkowego (*Lehramt Primarschule*).

Kandydaci do zawodu nauczyciela w szkole średniej II stopnia, muszą ukończyć studia magisterskie, które realizują za granicą – najczęściej w Niemczech – lub w wybranym uniwersytecie lub szkole wyższej w Belgii. Uzyskanie dyplomu nauczyciela szkoły średniej II stopnia wymaga, podobnie jak w pozostałych wspólnotach Belgii, ukończenia studiów z przedmiotu, jakiego będą nauczać, uzupełnionych o dodatkowe przedmioty z dziedzin nauk pedagogicznych, psychologicznych i oświatowych. Ponadto kandydaci, którzy zamierzają podjąć pracę w charakterze nauczyciela przedmiotu w szkole średniej II stopnia, muszą odbyć obowiązkowy roczny staż zakończony oceną przydatności do zawodu.

2c.4. Podsumowanie. Problemy

Wspólnota Niemieckojęzyczna jest najmniejszą powierzchniowo (3% całego kraju) i ludnościowo (0,7% całej populacji) Wspólnotą Belgii. W konsekwencji na tle całej belgijskiej oświaty cechą charakterystyczną jest relatywnie „kameralny” charakter szkolnictwa tej Wspólnoty. Dane statystyczne wskazują, że od lat dziewięćdziesiątych XX wieku do drugiej dekady XXI wieku liczba uczniów utrzymuje się na podobnym poziomie. W 2016 roku do przedszkoli uczęszczało 2367 dzieci, do szkół początkowych – 4812 uczniów, do szkół średnich – 4876, a do jedynej szkoły wyższej AHS – 219 studentów. W placówkach edukacji specjalnej pozostawało 261 uczniów, a kształcenie w niepełnym wymiarze realizowało 41 słuchaczy¹. W 2018 roku liczba osób wykonujących zawód nauczyciela lub doradcy pedagogiczno-zawodowego w strukturach oświatowych wynosiła 2120 nauczycieli, z czego 33% zatrudnionych było w szkołach początkowych, 38% w szkołach średnich, a 2% w Autonomicznej Szkole Wyższej. Pozostałe 27% w szkolnictwie ustawicznym, specjalnym i placówkach doradztwa pedagogicznego.

Zasadniczo w szkołach Wspólnoty Niemieckojęzycznej nauczanie odbywa się w języku niemieckim, a pierwszym językiem obcym jest język francuski. Jednak w szkołach podstawowych, na obszarach, gdzie dominuje ludność francuskojęzyczna, utworzono tzw. departamenty ochrony mniejszości francuskojęzycznej i tam lekcje odbywają się w języku francuskim. W takich szkołach język niemiecki jest nauczany jako pierwszy język obcy. Problem dwu- lub wielojęzyczności związany jest także z uczniami, którzy po raz pierwszy trafiają do szkół we Wspólnocie Niemieckojęzycznej i to bez względu na poziom i typ szkolnictwa. Zgodnie z dekretem z 26 czerwca 2017 r. dotyczącym przyjmowania do szkół nowoprzybyłych uczniów (*neue angekommene Studenten*), którzy wcześniej nie mieli styczności z placówkami oświatowymi Wspólnoty², uczeń taki ma obowiązek uczęszczania do klasy uzupełniającej jego znajomość języka. Celem jest udzielenie pomocy uczniowi w szybszym nauczaniu się języka i przyspieszenie jego integracji ze środowiskiem rówieśniczym szkoły.

¹ http://www.ostbelgienbildung.be/desktopdefault.aspx/tabid-2195/4516_read-32080/.

² http://www.etaamb.be/fr/decret-du-26-juin-2017_n2017206200.html

Bibliografia

Konstytucja Królestwa Belgii, [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staśkiewicz, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011.

Akty prawne

Ustawa o obowiązku szkolnym, Loi concernant l'obligation scolaire L. 29-06-1983 MB 06-07-1983, http://www.gallilex.cfwb.be/document/pdf/09547_001.pdf.

Ustawa o kształceniu obowiązkowym we Wspólnocie Niemieckojęzycznej, Gesetz über die Schulpflicht 29 Juni 1983, www.scta.be/MalmedyUebersetzungen/.../19830629.arb.doc.

Dekret powołujący Generalny Inspektorat Oświaty we Wspólnocie Francuskiej, Décret relatif au service général de l'inspection, au service de conseil et de soutien pédagogiques de l'enseignement organisé par la Communauté française, aux cellules de conseil et de soutien pédagogiques de l'enseignement subventionné par la Communauté française et au statut des membres du personnel du service général de l'inspection et des conseillers pédagogiques, http://www.gallilex.cfwb.be/document/pdf/31929_008.pdf.

Dekret z 24 lipca 1997 r. określający organizację i strukturę szkolnictwa we Wspólnocie Francuskiej, Décret définissant les missions prioritaires de l'enseignement fondamental et de l'enseignement secondaire et organisant les structures propres à les atteindre. Lois 21557 D. 24-07-1997 M.B. 23-09-199. Date et page Moniteur belge: 23/09/1997 p. 24653, http://www.gallilex.cfwb.be/document/pdf/21557_036.pdf.

Dekret z 11 maja 2017 r. dotyczący kształcenia zawodowego na poziomie średnim uzupełniającym, Décret relatif au quatrième degré de l'enseignement professionnel secondaire complémentaire, section soins infirmiers D. 11-05-2017 M.B. 23-06-2017, <http://www.cpeons.be/Files/files/Second/EPSC%20-%204%C3%A8%20degr%C3%A9%20infirmi%C3%A8res/2017-05-11%20D%C3%A9cret%20cc%204%C3%A8%20degr%C3%A9%20EPSC%20section%20soins%20infirmiers.pdf>.

Aneks do dekretu z 11 maja 2017 r. dotyczącego kształcenia zawodowego na poziomie średnim uzupełniającym, Annexe i au décret du 11 mai 2017 relatif au quatrième degré de l'enseignement professionnel secondaire complémentaire, section soins infirmiers.

- Dekret z 7 listopada 2013 r. określający warunki funkcjonowania kształcenia wyższego oraz organizację studiów wyższych, Décret définissant le paysage de l'enseignement supérieur et l'organisation académique des études D.07-11-2013, Docu 39681, http://www.gallilex.cfwb.be/document/pdf/39681_029.pdf.
- Dekret z 17 kwietnia 1997 r. o szkolnictwie podstawowym (we Wspólnocie Flamandzkiej), Decreet basisonderwijs BS 17/04/1997, <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=12254>.
- Dekret o wykształceniu średnim po ukończeniu szkoły średniej i wyższym wykształceniu zawodowym, Decreet betreffende het secundair na secundair onderwijs en het hoger beroepsonderwijs, <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=14112>.
- Dekret z 14 sierpnia 2003 r. o restrukturyzacji szkolnictwa wyższego we Flandrii. Decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen; BS14/08/2003, <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=13425>.
- Dekret o równych szansach edukacyjnych w szkolnictwie Flamandzkiej Wspólnoty, Decreet betreffende gelijke onderwijskansen – I, <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=13298>.
- Dekret z 31 sierpnia 1998 r. o zadaniach podmiotów prowadzących szkoły i personelu szkolnego w sprawie postanowień pedagogicznych i organizacyjnych dla szkół publicznych i niepublicznych we Wspólnocie Niemieckojęzycznej.
- Dekret vom 31. August 1998 über den Auftrag an die Schulträger und das Schulpersonal sowie über die allgemeinen pädagogischen und organisatorischen Bestimmungen für die Regelschulen: Artikel 23 bis 27, <http://www.pdg.be/portaldata/4/resources/downloads/koordek/1998-08-31.pdf>.
- Dekret z 31 sierpnia 1998 r. o zadaniach podmiotów prowadzących szkoły i personelu szkolnego w sprawie postanowień pedagogicznych i organizacyjnych dla szkół publicznych i niepublicznych we Wspólnocie Niemieckojęzycznej, 31. August 1998 – Dekret über den Auftrag an die Schulträger und das Schulpersonal sowie über die Allgemeinen Pädagogischen und Organisatorischen Bestimmungen für die [Regel- und Förderschulen], <http://www.pdg.be/portaldata/4/resources/downloads/koordek/1998-08-31.pdf>.
- Dekret dotyczący matur we Wspólnocie Niemieckojęzycznej, Dekret Bezüglich der Einsetzung des Prüfungsausschusses der Deutschsprachigen Gemeinschaft für den Sekundarunterricht sowie der Durchführung der Prüfungen vor Diesem Ausschuss, <http://www.pdg.be/portaldata/4/resources/downloads/koordek/1998-08-31.pdf>.
- Dekret dotyczący powołania Autonomicznej Szkoły Wyższej – AHS, Dekret zur Schaffung einer Autonomen Hochschule, http://www.ahs-dg.be/PortalData/47/Resourcen/dokumente/portraet/2005-06-27_Dekret_zur_Schaffung_einer_Autonomen_Hochschule.pdf.

Strony internetowe

- L'enseignement en général. Répartition de la population scolaire dans l'enseignement catholique (2016–2017), <http://enseignement.catholique.be/segec/index.php?id=1344>.
- Besluit van de Vlaamse regering betreffende de regels voor het uitreiken van het getuigschrift van basisonderwijs en het vastleggen van de vorm ervan BS05/02/1999, <http://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=12251>.
- EACEA, Education, Audiovisuel et Culture Executive Agence, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/administration-and-governance-central-and-or-regional-level-5_fr.
- EACEA, Education, Audiovisuel et Culture Agence Executive, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/belgium-flemish-community_en.
- Education and Training Monitor 2019 Belgique. Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-belgium_fr.pdf.
- Education and Training Monitor 2019. Public expenditure on education, 2017(%), Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>.
- Eurostat Gross domestic product at market prices. Belgium, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>.
- Eurostat Statistics Explained. Government expenditure on education, 2017 (% of GDP), data extracted in March 2019, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_education.
- Getuigschrift tweede graad secundair onderwijs, <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/diploma-en-studiebewijzen-in-het-deeltijds-beroepssecundair-onderwijs>.
- Getuigschrift basisonderwijs in het gewoon lager onderwijs, <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/getuigschrift-basisonderwijs-in-het-gewoon-lager-onderwijs>.
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/be.html>.
- [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).
- <http://mavoieproeurope.onisep.fr/la-voie-pro-en-europe/belgique/>.
- <http://www.enseignement.be/index.php?page=0&navi=2264>.
- <http://www.enseignement.be/index.php?page=24546>.
- <http://www.enseignement.be/index.php?page=0&navi=2264>.
- https://read.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2017_eag-2017-en#page1.
- <http://www.cpeons.be/>.

- <http://www.cecpc.be/>.
- <http://www.felsi.eu>.
- <http://enseignement.catholique.be>.
- http://www.directionrecherche.cfwb.be/index.php?eID=tx_nawsecuredl&u=0&file=fileadmin/sites/sr/upload/sr_super_editor/sr_editor/documents/statistiques/CC2014_enseignement.pdf&hash=fb147f40a01618de36b9ec551ba1567c99d482d3.
- <http://www.enseignement.be/index.php?page=25527>.
- <http://www.enseignement.be/index.php?page=26245>.
- <http://www.enseignement.be/index.php?page=27003>.
- <http://www.pactedexcellence.be/index.php/lessentiel-du-pacte/>.
- <http://mavoieproeurope.onisep.fr/la-voie-pro-en-europe/belgique/>.
- https://read.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2017_eag-2017-en#page1.
- <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/>.
- <http://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=BFL>.
- <https://www.vlaanderen.be/nl/contact/adressengids/administratieve-diensten-van-de-vlaamse-overheid/beleidsdomein-onderwijs-en-vorming>.
- <https://www.vlaanderen.be/organisaties/departement-onderwijs-en-vorming>.
- <https://www.vlaanderen.be/organisaties/agentschap-voor-onderwijsdiensten>.
- <https://www.vlaanderen.be/organisaties/agentschap-voor-hoger-onderwijs-volwassenenonderwijs-kwalificaties-en-studietoelagen>.
- <https://www.vlaanderen.be/organisaties/agentschap-voor-infrastructuur-in-het-onderwijs>.
- <https://www.vlaanderen.be/organisaties/vlaamse-hogescholenraad>.
- <https://www.vlaanderen.be/organisaties/vlaamse-interuniversitaire-raad>.
- <https://www.vlaanderen.be/organisaties/raad-voor-betwistingen-inzake-studievoortgangsbepalingen>.
- <https://www.vlaanderen.be/organisaties/vlaamse-onderwijsraad>.
- <http://www.g-o.be/>.
- <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/official-en-vrij-onderwijs-onderwijsnetten-en-koepels>.
- <https://www.vlaanderen.be/nl/onderwijs-en-wetenschap/onderwijsaanbod/official-en-vrij-onderwijs-onderwijsnetten-en-koepels>.
- <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/vlaams-onderwijs-in-cijfers-2016-2017>.
- <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/kleuteronderwijs>.
- <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/kleuteronderwijs>.
- <https://www.vlaanderen.be/nl/onderwijs-en-wetenschap/onderwijsaanbod/naar-de-lagere-school>.
- <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/het-voltijds-gewoon-secundair-onderwijs>.

- <http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/diploma-en-studiebewijzen-in-het-voltijds-secundair-onderwijs>.
- <https://www.vlaanderen.be/nl/onderwijs-en-wetenschap/onderwijsaanbod/deeltijds-beroepssecundair-onderwijs-dbo>.
- <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/diploma-en-studiebewijzen-in-het-deeltijds-beroepssecundair-onderwijs>.
- <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/secundair-na-secundair>.
- <https://www.vlaanderen.be/nl/onderwijs-en-wetenschap/onderwijsaanbod/deeltijds-beroepssecundair-onderwijs-dbo>.
- <https://www.syntra.be/nl>.
- <http://clwp.be/>.
- <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/deeltijds-leren-en-deeltijds-werken>.
- <http://data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/lijs.aspx?hs=411>.
- <https://www.vlaanderen.be/nl/onderwijs-en-wetenschap/werken-het-onderwijs/lerarenopleidingen>.
- <http://www.onderwijstalent.be/leraar-worden/specifieke-lerarenopleiding-slo>.
- <http://mavoieproeurope.onisep.fr/de/berufsausbildungs-wege-in-europa/belgien/>.
- http://info-integration.be/wp-content/uploads/2017/02/InfoBroschu%CC%88re_Schulen_DE_ansicht.pdf.
- <http://www.pdg.be/>.
- http://www.ostbelgienlive.be/desktopdefault.aspx/tabid-218/8563_read-50493/.
- http://www.ostbelgienlive.be/PortalData/2/Resources/downloads/divers/2018_05_24_Organigramm_OSB__DE.pdf.
- <http://reflex.raadvst-consetat.be/reflex/pdf/Mbbs/2004/11/09/88916.pdf>.
- <http://enseignement.catholique.be/segec/index.php?id=1344>.
- <http://www.ostbelgienbildung.be/>.
- <http://www.kaleido-ostbelgien.be/>.
- http://www.ahs-dg.be/desktopdefault.aspx/tabid-5437/9429_read-52503/.
- http://www.ostbelgienbildung.be/desktopdefault.aspx/tabid-2195/4516_read-32080/.
- Les indicateurs de l'enseignement 2017, Fédération Wallonie-Bruxelles, Ministère Administration générale de l'Enseignement Service général du Pilotage du Système éducatif, Bruxelles 2018, <http://www.enseignement.be/index.php?page=0&navi=2264>.
- National Accounts of OECD Countries General Government Accounts 2010–2017, OECD (2019), National Accounts of OECD Countries, General Government Accounts 2018, OECD Publishing, Paris 2019, https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/na_gga-2019-en.pdf?expires=1572094380&id=id&accname=oid0314443&checksum=1E3B2772ECA07F-F8A291FAC7897FFF23.

Schule in der Deutschsprachigen Gemeinschaft. Informationen für Zugezogene, http://info-integration.be/wp-content/uploads/2017/02/InfoBroschu%CC%88re_Schulen_DE_ansicht.pdf.

Sekretariat des Katholischen Unterrichtswesens (SKU), <http://enseignement.catholique.be/segec/index.php?id=40>.

Service Public Fédéral Intérieur, http://www.ibz.rrn.fgov.be/fileadmin/user_upload/fr/pop/statistiques/population-bevolking-20170101.pdf.

Statistics Belgium 2017. Direction générale Statistique – Statistics Belgium 2017, https://stat-bel.fgov.be/sites/default/files/files/documents/FR_kerncijfers_2017_web.pdf.

Visio-Organigramme MFWB, http://www.federation-wallonie-bruxelles.be/index.php?e-ID=tx_nawsecuredl&u=0&g=0&hash=dbac19c9ff9b5973d6ad15fb388802be50d00356&file=fileadmin/sites/portail/uploads/Illustrations_documents_images/A._A_propos_de_la_Federation/4._Ministere/4.1._Organigramme/Organigramme_25FEV_2015.pdf.

Część 3

Bułgaria

3.1. Podstawowe informacje. Administracja oświatowa

Bułgaria jest republiką opartą na demokracji parlamentarnej. Głową państwa jest prezydent wybierany (razem z wiceprezydentem) w powszechnych wyborach na pięcioletnią kadencję. Szefem rządu jest premier, który mianowany jest przez prezydenta. Władza ustawodawcza należy do jednoizbowego parlamentu (*Народно събрание*). Deputowani Zgromadzenia Narodowego wybierani są na czteroletnią kadencję.

Bułgaria jest członkiem Unii Europejskiej od 1 stycznia 2007 roku.

Obszar Bułgarii liczy 110 910 km², zamieszkuje go 7 050 000 mieszkańców (2017 r.)¹. Skład etniczny (według spisu z 2010 r.): Bułgarzy – 83,1%, Turcy – 8,8%, Romowie – 3,3%, Rumuni – 1,3%, Włachowie – 0,1%, inne grupy etniczne – 3,4%. Językiem urzędowym jest język bułgarski. Zgodnie z art. 36 Konstytucji Republiki Bułgarii (dalej: konstytucja) obywatele, dla których język bułgarski nie jest językiem macierzystym, mają prawo, obok obowiązkowej nauki języka bułgarskiego, uczyć się swojego języka i posługiwać się nim².

Administracyjnie Bułgaria podzielona jest na 28 prowincji (*области*) obejmujących 278 gmin (*общиности*). Gminy posiadają osobowość prawną, przysługuje im prawo własności i mogą prowadzić swoją gospodarkę opartą na niezależnym budżecie. Władze w gminach sprawują rady gminne, które są podstawowym elementem władzy samorządowej.

Zagadnienia oświaty należą do sfery polityki państwa. Zgodnie z art. 23 konstytucji to państwo tworzy warunki swobodnego rozwoju nauki, oświaty i sztuki oraz je wspiera³. Podstawowe zasady prawne dotyczące funkcjonowania oświaty uchwalane są przez Parlament, a odpowiedzialność za wdrożenie ich w życie spoczywa na rządzie. Jednolitym systemem oświaty zarządza bułgar-

¹ Eurostat. La population de l'UE en hausse à près de 513 millions d'habitants au 1er janvier 2018, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9063748/3-10072018-BP-FR.pdf/fbaad51a-5e4f-4b1a-9636-6e9b85f5d8e0>.

² *Konstytucja Republiki Bułgarii*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2012, s. 64.

³ Tamże, s. 57.

skie Ministerstwo Edukacji i Nauki (*Министерство на образованието и науката*)⁴.

Na mocy ustawy o edukacji przedszkolnej i szkolnej z 13 października 2015 r.⁵ administracja oświatowa jest podzielona na cztery szczeble: krajowy, regionalny, gminny i szkolny. Ministerstwo Edukacji i Nauki określa i realizuje krajową politykę edukacyjną oraz planuje i organizuje działania związane z rozwojem edukacji, przygotowując długofalowe programy i projekty wdrożeniowe. Organy gminne odpowiedzialne za edukację, które należą do struktury krajowej, uczestniczą w realizacji gminnej polityki edukacyjnej i odpowiadają m.in. za edukację przedszkolną, realizację obowiązku szkolnego i finansowanie. Autonomia szkół została w ostatnich latach znacznie rozszerzona. Zadaniem organów administracyjnych szkół, którymi są rada pedagogiczna, zarząd i dyrektorzy szkół, jest zadbanie o to, by szkoła spełniała niezbędne wymogi w zakresie dydaktyki, organizacji, metodyki, administracji i zarządzania. Nadzór i inspekcje w szkołach prowadzi Ministerstwo Edukacji i Nauki, inspektoraty regionalne, dyrektorzy szkół i ich asystenci.

Finansowanie edukacji

Obowiązek finansowania działalności placówek oświatowych spoczywa na władzach centralnych oraz administracji lokalnej. W 2017 roku wartość produktu krajowego brutto (PKB) wyniosła 52 310,0 mln euro, a PKB na osobę – 7390 euro⁶. W tym samym roku wydatki publiczne Bułgarii na oświatę osiągnęły wartość 3,6% PKB⁷ (w 2017 r. średnia w państwach UE to 4,6% PKB)⁸. Na edukację przedszkolną i szkolnictwo podstawowe Bułgaria przeznaczyła 0,7% PKB, na szkolnictwo średnie – 1,8% PKB, na szkolnictwo wyższe – 0,7% PKB oraz 0,4% PKB

⁴ <https://www.mon.bg/>.

⁵ Закон за предучилищното и училищното образование, Обн. ДВ. бр. 79 от 13 Октомври 2015, <https://www.navet.government.bg/bg/zakon-za-preduchilishnoto-i-uchilishnoto-obrazovanie/>.

⁶ Eurostat Gross domestic product at market prices. Bulgaria, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>.

⁷ Eurostat Statistics Explained. Government expenditure on education, 2017 (% of GDP), data extracted in March 2019, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

⁸ Tamże, s. 3.

na inne obszary edukacyjne⁹. Ponad połowa środków finansowych na oświatę (67%) pochodzi z budżetów władz lokalnych, 32% z centralnego budżetu, a 1% – z funduszy pozabudżetowych¹⁰. W 2017 roku procentowy udział wydatków na oświatę w budżecie państwa utrzymywał się na poziomie 10,2%¹¹, co stanowi wzrost w porównaniu do 9,5% w 2014 roku (w 2017 r. średnia w państwach UE to 10,2%)¹².

Dystrybucja centralnych środków budżetowych przeznaczonych na poszczególne poziomy edukacyjne kształtuje się następująco: przedszkola – 17%, szkoły podstawowe – 17%, szkoły średnie pierwszego stopnia – 19%, szkoły średnie drugiego stopnia – 9%, szkoły średnie zawodowe – 12% oraz szkoły wyższe – 26%¹³.

⁹ Total general government expenditure on education, 2017 (% of GDP % of total expenditure), [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

¹⁰ <https://www.mon.bg/>.

¹¹ Education and Training Monitor 2019. Public expenditure on education, 2017 (%), Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, s. 105, <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>.

¹² Tamże, s. 5–6 oraz na podstawie: National Accounts of OECD Countries General Government Accounts 2010–2017; OECD 2019, National Accounts of OECD Countries, General Government Accounts 2018, OECD Publishing, Paris 2019, s. 32, https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/na_gga-2019-en.pdf?expires=1572094380&id=id&accname=oid031443&checksum=1E3B2772ECA07FF8A291FAC7897FFF23.

¹³ <https://www.mon.bg/>.

3.2. Organizacja systemu szkolnictwa w Bułgarii

Zgodnie z art. 53 konstytucji nauczanie szkolne jest obowiązkowe do 16 roku życia, a nauka na poziomie podstawowym i średnim w szkołach państwowych i gminnych jest bezpłatna¹. Długość obowiązku szkolnego została określona na 9 lat i zgodnie z art. 8 ustawy o edukacji przedszkolnej i szkolnej objęci są nim uczniowie w wieku od 7 do 16 roku życia. Ustawa dopuszcza rozpoczęcie nauki w szkole podstawowej w wieku 6 lat dla uczniów o odpowiedniej dojrzałości szkolnej, których rodzice wyrażają zgodę na wcześniejsze podjęcie obowiązkowej nauki przez ich dziecko. Przed rozpoczęciem obowiązku szkolnego dzieci od 5 do 7 roku życia obowiązkowo uczestniczą w dwuletniej edukacji przedszkolnej.

Struktura ustroju szkolnego w Bułgarii

Według art. 18 i 26 ustawy o edukacji przedszkolnej i szkolnej w strukturze ustroju szkolnego Bułgarii wyróżniamy następujące poziomy kształcenia:

- ISCED 0 – Edukacja przedszkolna
 - żłobek – *detska jasla* (детска ясла) – wiek: 3 miesiące – 3 lata,
 - przedszkole – *detska gradina* (детска градина) – wiek: 3–7 lat.
- ISCED 1 i 2 – Szkolnictwo podstawowe i średnie I (pierwszego) stopnia²
 - szkoła początkowa – *naczalno uczylizhte* (начално училище) – wiek: 7–11 lat,
 - szkoła podstawowa – *osnowno uczylizhte* (основно училище) – wiek: 11–14 lat.
- ISCED 3 – Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia
 - Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia – wiek: 14–18/19 lat:
 - liceum ogólnokształcące – *gimnazija* (гимназия) – wiek: 14–18/19 lat,

¹ <http://mavoieproeurope.onisep.fr/la-voie-pro-en-europe/bulgarie/>, <http://www.fulbright.bg/en/educational-services/education-usa-advising/educational-services-for-visiting-us-schools/educational-system-of-bulgaria/>, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/bulgaria_en. *Konstytucja Republiki Bułgarii*, dz. cyt., s. 68.

² Na strukturę siedmioletniej szkoły podstawowej składa się czteroletnia szkoła początkowa i trzyletnia szkoła podstawowa.

- liceum profilowane – *profilirna gimnazija (профилирана гимназия)* – wiek: 14–19 lat,
- liceum zawodowe – *profesionalna gimnazija (професионална гимназия)* – wiek: od 14 do 16/17/18/19 lat.
- ISCED 4 – Szkolnictwo policealne
- policealna szkoła zawodowa – *profesionalen koleż (професионален колеж)* – wiek: powyżej 18 lat.
- ISCED 5, 6, 7, 8 – Szkolnictwo wyższe
- szkolnictwo wyższe – *wisze obrazowanije (висше образование)* – wiek: powyżej 19 lat.

Edukacja przedszkolna

W Bułgarii żłobki – *detska jaslă (детска ясла)* podlegają Ministerstwu Zdrowia i przeznaczone są dla dzieci od 3 miesiąca życia do 3 roku życia. Przedszkola (*detska gradina*) podlegają Ministerstwu Edukacji i Nauki i obejmują opieką dzieci od 3 do 7 roku życia. Wychowanie przedszkolne dla dzieci w wieku 5–7 lat jest obowiązkowe, a odsetek korzystających w roku szkolnym 2018/2019 z opieki przedszkolnej wyniósł 79,9%³. Zgodnie z art. 19 ustawy o edukacji przedszkolnej i szkolnej⁴ obowiązkowa edukacja przedszkolna w placówkach publicznych prowadzonych przez władze centralne lub lokalne jest bezpłatna. Ponad 96% placówek przedszkolnych zakładanych i prowadzonych jest przez gminy⁵.

Szkolnictwo podstawowe

Zgodnie z art. 23 ustawy o edukacji przedszkolnej i szkolnej, bezpłatna siedmioletnia szkoła podstawowa składa się z dwóch etapów: szkoły początkowej i szkoły podstawowej. We wszystkich klasach szkoły początkowej i podstawowej uczniowie mają zapewniony bezpłatny dostęp do podręczników.

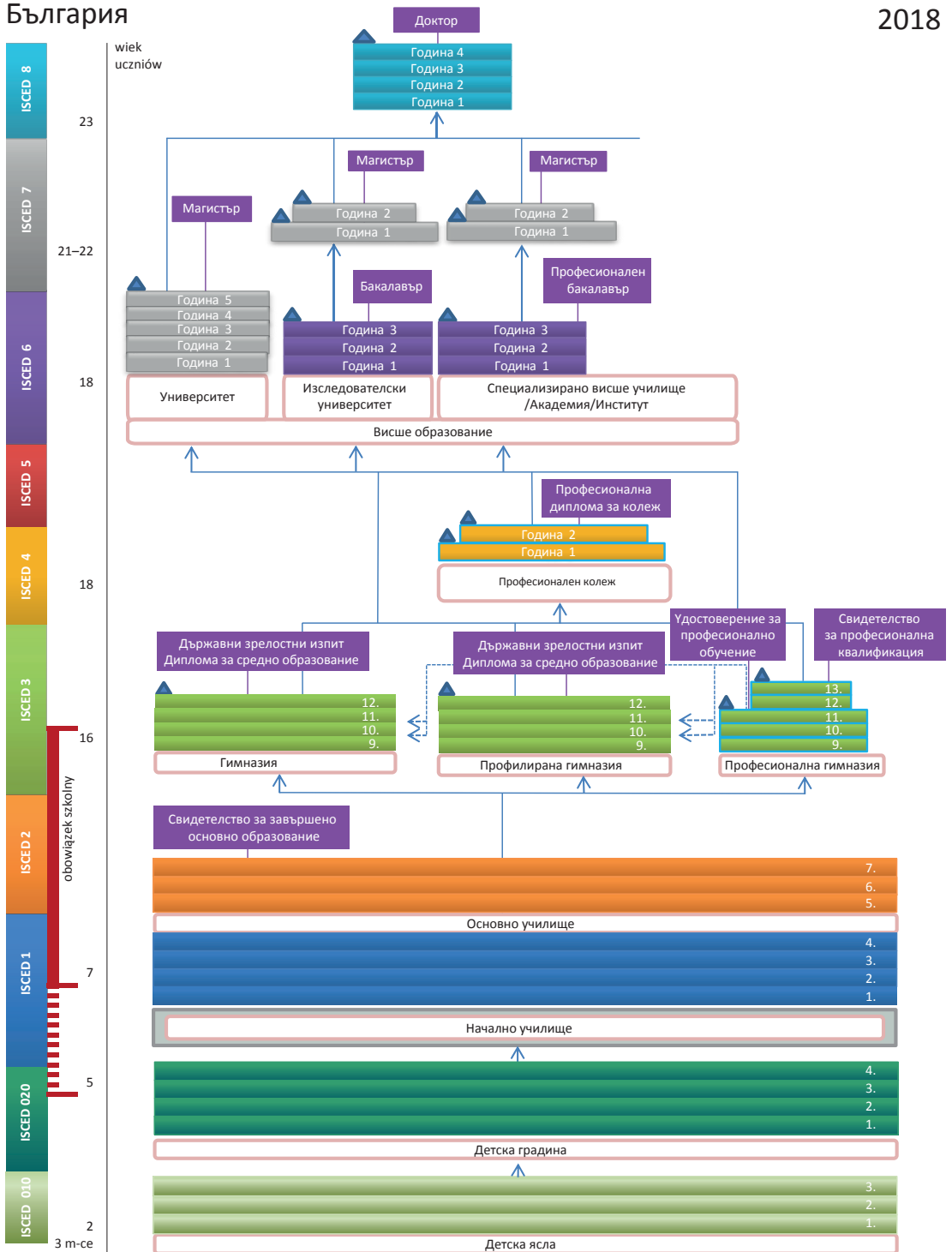
³ Narodowy Instytut Statystyczny Bułgarii (*Национален статистически институт Република България*). Wskaźnik skolaryzacji netto ludności w systemie edukacji, <https://www.nsi.bg/bg/>.

⁴ Закон за предучилищното и училищното образование, Обн. ДВ. бр. 79 от 13 Октомври 2015, <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2132585473>.

⁵ Narodowy Instytut Statystyczny Bułgarii, dz. cyt.

България

2018

Legenda (wyjaśnienie terminów użytych na rysunku)

ПОЗИОМЫ ЕДУКАЦИЈНЕ

Детска ясла – żłobek (detska jasła)

Детска градина – przedszkole (detska gradina)

Начално училище – szkoła początkowa (naczalno uczyliszte)

Основно училище – szkoła podstawowa (osnowno uczyliszte)

Гимназия – liceum ogólnokształcące (gimnazija)

Профилirana гимназия – liceum profilowane (profilirana gimnazija)

Професионална гимназия – liceum zawodowe (profesjonalna gimnazija)

Професионален колеж – policealna szkoła zawodowa (profesionalen kolež)

Висше образование – szkolnictwo wyższe (wissze obrazowanije)

Университет – uniwersytet (uniwersitet)

Изследователски университет – uniwersytet badawczy (izsledowatelски uniwersitet)

Специализирано висше училище – wyspecjalizowana szkoła wyższa (specializirano wissze ucziliszte)

Академия – akademia (akademija)

Институт – instytut (institut)

ДУПЛОМУ

Свидетелство за завършено основно образование – świadectwo ukończenia szkoły podstawowej (swidetelstwo, za zawrszeno osnowno obrazowanije)

Държавни зрелостни изпит – egzamin maturalny (drżawni zrelostni izpit)

Диплома за средно образование – dyplom ukończenia szkoły średniej (diploma za sredno obrazowanije)

Удостоверение за професионално обучение – certyfikat szkolenia zawodowego (udostowerenije za profesionalno obuczenije)

Свидетелство за професионална квалификация – świadectwo kwalifikacji zawodowych (swidetelstwo za profesionalna kwalifikacija)

Професионална диплома за колеж – zawodowe świadectwo ukończenia policealnej szkoły zawodowej (profesionalna diploma za kolež)

Бакалавър – licencjat, bałaarz (bakalawr)

Професионален бакалавър – licencjat zawodowy (profesionalen bakalawr)

Магистър – magister (magistr)

Доктор – doktor (doktor)

ОПИС ТРАНСФЕРÓВ ЕДУКАЦИЈНЫХ (СТРЗАЉКИ) I ОЗНАЧЕЊ ЛАТ НАУКИ

1. – lata opieki żłobkowej, edukacji przedszkolnej i szkolnej

Година – rok (godina) studiów

Zgodnie z art. 9 rozporządzenia nr 11 Ministra Edukacji i Nauki z 1 września 2016 r. w sprawie oceniania wyników uczniów⁶, w systemie szkolnym Bułgarii obowiązuje pięciostopniowa cyfrowa skala ocen, gdzie 6 jest oceną najwyższą, a 2 oceną najniższą niezaliczającą:

- 6 – ocena celująca (*отличен*),
- 5 – ocena bardzo dobra (*много добър*),
- 4 – ocena dobra (*добър*),
- 3 – ocena średnia (*среден*),
- 2 – ocena słaba (*слаб*).

Warunkiem otrzymania promocji do następnej klasy jest uzyskanie co najmniej oceny 3 z każdego przedmiotu podlegającego ewaluacji. Przy ocenie 2 z jednego przedmiotu uczeń może być promowany do następnej klasy, ale po pozytywnym zdaniu egzaminu poprawkowego.

Pierwszy etap szkoły podstawowej – szkoła początkowa (*начално училище*) – trwa 4 lata i przeznaczona jest dla uczniów w wieku od 7 do 11 roku życia. Pod koniec czwartej klasy uczniowie przystępują do ogólnokrajowego sprawdzianu czwartoklasisty, realizowanego w ramach krajowej oceny zewnętrznej⁷, którego celem jest pomiar indywidualnych osiągnięć uczniów z czterech obszarów przedmiotowych: języka bułgarskiego, matematyki, przyrody oraz z przedmiotu człowiek i społeczeństwo. Po ukończeniu 4 klasy i zdaniu sprawdzianu czwartoklasisty uczniowie otrzymują zaświadczenie ukończenia szkoły początkowej, które uprawnia do rozpoczęcia nauki na drugim etapie – w szkole podstawowej (*основно училище*). Etap ten trwa 3 lata, składa się z klasy 5, 6 oraz 7 i przeznaczony jest dla uczniów w wieku od 11 do 14 roku życia. Na zakończenie 7 klasy szkoły podstawowej uczniowie przystępują do kolejnej krajowej oceny zewnętrznej. Po ukończeniu 7 klasy i zdaniu sprawdzianu końcowego uczniowie otrzymują świadectwo ukończenia szkoły podstawowej (*Свидетелство за завършено основно образование*)⁸.

Szkolnictwo średnie

Programy nauczania dla szkolnictwa średniego ustalane są na szczeblu centralnym. Przedmioty ogólnokształcące (język ojczysty, historia, matematyka, geogra-

⁶ Наредба № 11 от 1 Септември 2016 г. за оценяване на резултатите от обучението на учениците, <https://www.lex.bg/en/laws/ldoc/2136905302>.

⁷ Tamże.

⁸ <https://www.navet.government.bg/bg/media/ZAKON-ZA-PREDUCHILISHTNOTO-I-UCHILISHTNOTO-OBRAZOVANIE.pdf>.

fia itd.) są obowiązkowe dla wszystkich typów szkół. Przedmioty specjalistyczne i fakultatywne wybiera szkoła zgodnie ze swoim profilem. W szkołach średnich zawodowych program nauczania obejmuje obowiązkowe przedmioty ogólnokształcące, specjalistyczne przedmioty zawodowe oraz praktyki zgodne z profilem szkoły.

Zgodnie z ustawą o edukacji przedszkolnej i szkolnej oraz ustawą z 13 października 2015 r. o narodowej edukacji⁹ po ukończeniu obowiązkowej szkoły podstawowej uczniowie nadal podlegają obowiązkowi szkolnemu (do ukończenia 16 lat), więc są zobowiązani do wyboru jednej z trzech ścieżek dalszego kształcenia oferowanych przez system szkolny. Mogą kontynuować naukę w strukturze szkolnictwa średniego ogólnokształcącego lub średniego zawodowego¹⁰.

Szkolnictwo średnie ogólnokształcące

W ramach szkolnictwa średniego ogólnokształcącego uczniowie mają do wyboru dwa typy szkół średnich: licea i licea profilowane.

Licea (*гимназия*) to cztero- lub pięcioletnie szkoły średnie ogólnokształcące obejmujące klasy 8, 9, 10, 11 i/lub 12. Przeznaczone są dla uczniów w wieku od 14 do 18/19 roku życia. Przygotowują uczniów do podjęcia nauki na poziomie szkolnictwa wyższego. Przyjęcie do tych szkół odbywa się na podstawie konkursu świadectw.

Licea profilowane (*профилирана гимназия*) to pięcioletnie szkoły średnie ogólnokształcące obejmujące klasy 8, 9, 10, 11, 12. Przeznaczone są dla uczniów w wieku od 14 do 19 roku życia. Szkoły specjalizują się w ściśle określonych profilach, np. w nauczaniu języków obcych (klasy dwujęzyczne), języka ojczystego i literatury, historii (profil humanistyczny), matematyki (profil nauk ścisłych), biologii i chemii (profil biologiczno-chemiczny), sportu (profil sportowy), sztuki (profil artystyczny) itp., gdzie kierunkowe przedmioty nauczane są w zwiększonej liczbie godzin. Do tych szkół obowiązuje selekcyjny egzamin wstępny.

⁹ Закон за народната просвета; отм. ДВ. бр.79 от 13 Октомври 2015 г., доп. ДВ. бр.80 от 16 Октомври 2015 г., <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2132585473>.

¹⁰ Zgodnie z art. 39 ustawy o edukacji przedszkolnej i szkolnej w bułgarskim systemie szkolnym funkcjonują także szkoły w wyspecjalizowanych obszarach edukacyjnych. Należą do nich szkoły o profilu sportowym, artystycznym i kształcące duchownych. Często szkoły te łączą w sobie szkołę podstawową ze średnią bez rozdzielania na poziomy edukacyjne. Przykładowo szkoły sportowe prowadzą kształcenie dla uczniów w wieku 11–18 lat, a szkoły artystyczne dla uczniów w wieku od 7 do 18/19 lat.

Nauka w liceach i liceach profilowanych kończy się państwowym egzaminem maturalnym (*Държавни зрелостни изпити*)¹¹. Do egzaminu mogą przystąpić uczniowie, którzy pomyślnie ukończyli 12 klasę liceum. Egzamin składa się z dwóch przedmiotów – pierwszym obowiązkowym przedmiotem dla wszystkich zdających jest język bułgarski i literatura, a drugim – przedmiot z wybranej dyscypliny: matematyka, fizyka i astronomia, język obcy (do wyboru j. angielski, rosyjski, niemiecki, francuski, hiszpański, włoski), historia i cywilizacja, geografia i ekonomia, filozofia, chemia i ochrona środowiska, edukacja biologiczna i zdrowotna. Uczeń może przystąpić do egzaminu z kilku wybranych przedmiotów.

Uczniowie, którzy ukończyli 12 klasę liceum oraz pomyślnie zdali egzamin maturalny, uzyskują dyplom ukończenia szkoły średniej (*Диплома за средно образование*), który uprawnia do kontynuowania nauki na dalszych poziomach edukacyjnych, w tym do podjęcia studiów wyższych. Uczniowie, którzy ukończyli 12 klasę liceum, lecz nie przystąpili do egzaminu maturalnego lub nie zdali matury otrzymują świadectwo ukończenia szkoły średniej (*Удостоверение за завършен гимназиален етап*), które umożliwia dalszą naukę w szkołach zawodowych, ale nie daje uprawnień do podjęcia nauki na poziomie szkolnictwa wyższego.

Szkolnictwo średnie zawodowe

Problematykę szkolnictwa zawodowego reguluje ustawa z 30 lipca 1999 r. (ze zm.) o edukacji zawodowej i szkoleniach (dalej: ustawa o edukacji zawodowej)¹². Zgodnie z art. 18 ustawy o edukacji zawodowej, wśród placówek szkolnictwa zawodowego wyróżnia się m.in. licea zawodowe (*професионални гимназии*), zawodowe kolegia (*професионални колежи*), ośrodki szkolenia zawodowego (*центрове за професионално обучение*), ośrodki informacji i poradnictwa zawodowego (*центрове за информация и професионално ориентиране*). Zgodnie z art. 11 i 12 ustawy o edukacji zawodowej¹³ w obszarze szkolnictwa zawodowego realizowane są różne zawodowe programy ramowe (*рамковите програми*), umożliwiające wybór ścieżek kształcenia zgodnych z zainteresowaniami, możliwościami i przyjętą ścieżką edukacyjną. Na poziomie szkolnictwa

¹¹ Rozporządzenie nr 3 z 17 maja 2004 r. w sprawie organizacji i prowadzenia państwowych egzaminów maturalnych, Наредба № 3 от 17 Май 2004 г. за организацията и провеждането на държавните зрелостни изпити, <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135485520>.

¹² Закон за професионалното образование и обучение Обн. ДВ. бр.68 от 30 Юли 1999 г., <https://www.lex.bg/index.php/bg/mobile/ldoc/2134673921>.

¹³ Тамże.

średniego zawodowego najpopularniejszym typem szkół są jednoroczne, trzy-, cztero- lub pięcioletnie licea zawodowe (*професионална гимназия*) przeznaczone dla uczniów w wieku od 14 do 16/17/18/19 roku życia.

Szkoły jednoroczne przeznaczone są dla uczniów liceów ogólnokształcących zainteresowanych kształceniem zawodowym. Szkoły trzyletnie przyjmują absolwentów 7 klasy szkoły podstawowej, przygotowując do uzyskania pierwszego stopnia kwalifikacji zawodowych. Szkoły cztero- i pięcioletnie kształcą absolwentów szkoły podstawowej, przygotowując do uzyskania drugiego stopnia kwalifikacji zawodowych, gdzie ostatnie dwa lata nauki prowadzone są w systemie dualnym polegającym na połączeniu teoretycznej nauki szkolnej z praktyką i stażami zawodowymi realizowanymi we wskazanej lub wybranej instytucji.

Placówki szkolnictwa średniego zawodowego proponują różne specjalności zawodowe umożliwiające, po ukończeniu szkoły, bezpośrednie wejście na rynek pracy. Szkoły oferują kształcenie zawodowe, np. w obszarze informatyki, telekomunikacji, mechaniki, energetyki, budownictwa, ogrodnictwa, transportu, handlu, usług serwisowych, gastronomii, fryzjerstwa, kosmologii, mody itp. Program nauczania obejmuje obowiązkowe przedmioty ogólnokształcące (język i literatura bułgarska, matematyka, historia, język obcy itp.) oraz kierunkowe przedmioty zawodowe. Kształcenie kończy się państwowymi egzaminami zawodowymi, w wyniku których absolwenci średnich szkół zawodowych uzyskują dyplomy potwierdzające kwalifikacje zawodowe. Najczęściej roczne i trzyletnie kształcenie umożliwia uzyskanie certyfikatu szkolenia zawodowego (*Удостоверение за професионално обучение*)¹⁴ natomiast cztero- i pięcioletnia edukacja prowadzi do uzyskania świadectwa kwalifikacji zawodowych (*Свидетелство за професионална квалификация*)¹⁵. Ponadto uczniowie, którzy wybrali pięcioletni kierunek kształcenia zawodowego, uzyskują uprawnienie umożliwiające im przystąpienie do egzaminu maturalnego.

Szkolnictwo policealne

W bułgarskim systemie szkolnym policealne szkoły zawodowe noszą nazwę kolegiów zawodowych (*професионален колеж*). Podmiotami uprawnionymi do zakładania i prowadzenia kolegiów są:

¹⁴ <https://www.dalgoletiebg.com/%D0%B4%D1%8A%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8-%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B8/>.

¹⁵ Świadectwo kwalifikacji zawodowych (*свидетелство за професионална квалификация*), tamże.

- państwo (np. minister właściwy ds. edukacji) – kolegia państwowe,
- jednostki samorządu terytorialnego (miasto, gmina) – kolegia samorządowe;
- osoby fizyczne, prawne lub stowarzyszenia – kolegia prywatne.

Zgodnie z art. 23a–d ustawy o edukacji zawodowej, kolegia zawodowe zapewniają kształcenie zawodowe dla absolwentów szkół średnich¹⁶ umożliwiające uzyskanie kwalifikacji na poziomie ISCED 4. Ten typ edukacji nie cieszy się w Bułgarii zbyt dużym zainteresowaniem. W 2018 roku liczba kolegiów zawodowych wynosiła w całym kraju 48 (państwowych i samorządowych – 25, prywatnych – 23)¹⁷, a odsetek uczniów w grupie wiekowej 19–23 lata uczęszczających do kolegiów zawodowych utrzymywał się na poziomie poniżej 0,5%¹⁸.

Nauka w kolegiach zawodowych trwa od 1 roku do 3 lat. Szkoły sprofilowane są na kształcenie zawodowe w różnych dziedzinach – przede wszystkim odpowiadających na zapotrzebowania rynku pracy. Absolwenci uzyskują dyplom specjalisty w wyuczonej dziedzinie. Dyplom kolegium zawodowego wraz ze świadectwem maturalnym uprawnia do kontynuowania nauki na poziomie szkolnictwa wyższego.

Szkolnictwo wyższe

Zgodnie z art. 17 ustawy z 27 grudnia 1995 r. o szkolnictwie wyższym¹⁹ za instytucje uniwersyteckie uznaje się uniwersytety (*университети*), uniwersytety badawcze (*изследователски университети*), wyspecjalizowane placówki szkolnictwa wyższego (*специализирани висши училища*), instytuty badawcze (*институми*) i akademie (*академии*). Zgodnie z art. 2 tej ustawy celem szkolnictwa wyższego jest szkolenie wysoko wykwalifikowanych specjalistów oraz

¹⁶ Niektóre placówki przyjmują także kandydatów w wieku od 16 roku życia.

¹⁷ W Bułgarii w 2018 r. zarejestrowanych było ponad 1200 publicznych i prywatnych placówek szkolnictwa zawodowego (źródło: Narodowy Instytut Statystyczny Bułgarii, <https://www.nsi.bg/bg/>).

¹⁸ Narodowy Instytut Statystyczny Bułgarii (*Национален статистически институт Република България*). Instytucje szkolne według typu. Wskaźnik skolaryzacji netto ludności w systemie edukacji, <https://www.nsi.bg/bg/>, <https://www.nsi.bg/bg/content/3374/%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%B8-%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B7-%D1%86%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D1%8F-%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%82>.

¹⁹ Закон за висшето образование, Обн. ДВ. бр.112 от 27 Декември 1995 г., изм. и доп. ДВ. бр.98 от 9 Декември 2016 г., изм. ДВ. бр.17 от 23 Февруари 2018 г., изм. и доп. ДВ. бр.30 от 3 Април 2018 г., <https://lex.bg/en/laws/ldoc/2133647361>.

rozwój nauki i kultury²⁰. W 2018 roku w Bułgarii zarejestrowane były 54 publiczne i 17 prywatnych uczelni wyższych²¹. Bułgarskie szkolnictwo wyższe realizuje wymogi procesu bolońskiego – wprowadzono jednolite dyplomy i punkty ECTS. Struktura szkolnictwa i proponowane programy oparte zostały na trzyczęściowym cyklu studiów (licencjackie, magisterskie, doktoranckie). Studia I stopnia (licencjackie) trwają najczęściej 3–4 lata. Kończą się uzyskaniem przez studentów świadectwa studiów licencjackich i tytułu bakałarza (*бакалавър*) w danej specjalizacji. Absolwenci mogą podjąć studia II stopnia (magisterskie). Studia magisterskie trwają najczęściej 1–2 lata. Kończą się uzyskaniem przez studentów dyplomu oraz tytułu magistra (*магистър*) w danej specjalizacji. Studia III stopnia – doktoranckie najczęściej trwają 3 lata. Kończą się uzyskaniem dyplomu oraz tytułu doktora (*доктор*) w danej specjalizacji.

Podobnie jak w innych krajach studia I i II stopnia mogą być jednolite i trwać 5–6 lat. W przypadku uniwersytetów, po ich zakończeniu absolwenci mogą podjąć studia III stopnia (doktorskie). W przypadku absolwentów kierunków, takich jak medycyna, stomatologia czy weterynaria – absolwenci studiów magisterskich lub zintegrowanych otrzymują tytuł doktora (*доктор*) w danej specjalizacji.

²⁰ Тамже.

²¹ Национален статистически институт, Narodowy Instytut Statystyczny Bułgarii. Instytucje edukacyjne według rodzaju i formy własności, <https://www.nsi.bg/bg/content/766/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%B8>.

3.3. Kształcenie nauczycieli

W Bułgarii kształcenie nauczycieli odbywa się na szczeblu szkolnictwa wyższego. Minimalne wykształcenie niezbędne do podjęcia pracy w charakterze wychowawcy przedszkolnego lub nauczyciela szkoły podstawowej to trzyletnie studia licencjackie zakończone dyplomem licencjata. Kształcenie nauczycieli do szkół średnich trwa 5 lat i odbywa się na poziomie studiów magisterskich. W ramach kształcenia praktycznego odsetek czasu przeznaczanego na praktyczne szkolenie (praktyki pedagogiczne) podczas całego toku studiów stanowi 20% liczby godzin¹ dla całego toku studiów wszystkich programów kształcenia nauczycieli.

Kształcenie nauczycieli realizowane jest w placówkach uniwersyteckich, specjalistycznych szkołach wyższych (np. Narodowa Akademia Sportu, Akademia Sztuk Pięknych) lub w centrach kształcenia nauczycieli oferujących studia podyplomowe.

W pierwszej dekadzie XXI wieku władze oświatowe Bułgarii opracowały nowy model kształcenia i awansu zawodowego nauczycieli, który został wprowadzony w ramach Krajowego programu rozwoju szkolnictwa i wychowania przedszkolnego na lata 2006–2015². Drugim dokumentem jest Krajowa strategia rozwoju kadry nauczycielskiej na lata 2014–2020³. Oba dokumenty określają strategiczne ramy polityki państwa w zakresie kształcenia i szkolenia oraz rozwoju zawodowego kadry nauczycielskiej, ustanawiają warunki do zwiększenia autorytetu i statusu społecznego nauczycieli. Głównym założeniem jest ustanowienie jednolitego, ustawicznego systemu kształcenia nauczycieli zapewniającego progresywne zwiększenie kwalifikacji zawodowych kadry nauczycielskiej, np. przez wdrożenie nowych technologii informatycznych oraz wprowadzenie zestawu środków służących aktualizacji procedur oceny i samooceny osiągnięć pracy nauczyciela. Krajowa strategia przewiduje też zwiększenie nakładów finansowych

¹ http://www.eurydice.org/pl/sites/eurydice.org/pl/files/KDT2013_pl_0.pdf.

² Национална Програма за Развитие на Училищното Образование и Предучилищното Възпитание и Подготовка 2006–2015, www.mon.bg/?h=downloadFile&fileId=2049.

³ Национална стратегия за развитие на педагогическите кадри 2014–2020, <https://nasoki.bg/uchiteli-strategy/>.

na oświatę, m.in. w celu motywowania, przyciągania i utrzymywania młodych nauczycieli w zawodzie oraz zapewniania możliwości godnego rozwoju zawodowego. Strategia przewiduje także stworzenie jednolitych ram prawnych w zakresie podnoszenia kwalifikacji i rozwoju zawodowego kadry nauczycielskiej pracującej w szkolnictwie zawodowym oraz aktualizację programów kształcenia nauczycieli zawodu zgodną z potrzebami zmieniającego się rynku pracy.

Przyjęto założenie, że system rozwoju zawodowego ściśle związany z awansem finansowym nauczycieli stworzy warunki pozytywnej konkurencji oraz będzie stanowić system motywacyjny skłaniający do czynnego udziału w procesie edukacyjnym w szkole. Realizacja programu ma przebiegać na dwóch płaszczyznach:

- pionowej, dotyczącej obejmowania stanowisk administracyjnych w sektorze edukacji publicznej,
- poziomej, dotyczącej wprowadzenia pięciu szczebli awansu zawodowego nauczycieli: nauczyciel stażysta, nauczyciel, starszy nauczyciel, główny nauczyciel, nauczyciel-metodyk.

Przyjęto, że awans zawodowy na płaszczyźnie poziomej zależeć będzie od stażu pracy, ukończenia odpowiedniego kształcenia, doskonalenia zawodowego, oceny wyników pracy, systemu nagród dla nauczycieli za szczególny wkład w pracę szkoły. Awans na tej płaszczyźnie związany jest z doskonaleniem umiejętności zawodowych, nabywaniem doświadczenia i poszerzaniem kwalifikacji. Wraz ze wzrostem kompetencji i doświadczenia zawodowego mają wzrosnąć płace nauczycieli. Program wprowadza zróżnicowaną skalę wynagrodzeń zależnych od wyników uczniów w perspektywie długoterminowej, co ma na celu podniesienie jakości kształcenia oraz wprowadzenie systemu nagród dla nauczycieli za szczególny wkład w pracę szkoły. Celem systemu jest uzależnienie indywidualnego wynagrodzenia nauczyciela od szczebla kariery zawodowej oraz wyników, których osiągnięciem w procesie nauczania może się poszczycić. Dotychczas zarobki nauczyciela w Bułgarii uzależnione były od wysokości wynagrodzenia zasadniczego, posiadanego wykształcenia i kwalifikacji, stażu pracy oraz krajowej płacy minimalnej.

3.4. Podsumowanie. Problemy

Najpoważniejszym problemem, przed którym stoi obecnie bułgarskie szkolnictwo, jest realizowana od 2005 roku kompleksowa, przewidziana na 15–20 lat przebudowa systemu oświatowego w celu dostosowania do oczekiwań gospodarczych, uwarunkowań demograficznych i potrzeb społecznych młodego pokolenia Bułgarów. Mimo że od chwili wejścia Bułgarii do Unii Europejskiej władze oświatowe przeprowadziły serię reform prawno-organizacyjnych, to nadal największym mankamentem jest niska jakość kształcenia spowodowana brakiem wykwalifikowanych i zmotywowanych kadr nauczycielskich.

Wiodącym dokumentem wytyczającym kierunki zmian w oświacie i działania mające na celu ich realizację był Krajowy program rozwoju szkolnictwa i wychowania przedszkolnego na lata 2006–2015. W dokumencie podkreślono, że reforma edukacji powinna być przeprowadzona na podstawie ogólnej strategii na rzecz rozwoju edukacji oraz wskazywano na konieczność kontynuacji rozpoczętego w 2005 roku procesu decentralizacji systemu oświaty i optymalizacji liczby placówek szkolnych, co w ostatnich latach doprowadziło do znacznego wzrostu efektywności kształcenia i stworzenia podstaw dostosowania szkolnictwa dla potrzeb środowisk lokalnych. Wśród wprowadzanych zmian najważniejsze to:

- budowa i wprowadzanie standaryzowanego systemu zewnętrznej oceny jakości edukacji szkolnej, która staje się również podstawą do usprawnienia systemu finansowania oświaty,
- reforma programów nauczania i procesu kształcenia,
- wprowadzanie i aktualizacja nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych uzupełnione o kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli, aby potrafili z tych technologii skorzystać,
- wprowadzenie do szkół elektronicznego systemu zarządzania procesem uczenia się. W tym kontekście najczęściej wymieniany jest tzw. elektroniczny dziennik, który pomaga organizować proces uczenia się, a także ułatwia rodzicom monitorowanie aktualnych informacji na temat ich dzieci (oceny, nieobecności, notatki itp.), co przyczynia się do większego zaangażowania rodziców w proces edukacyjny szkoły,

- zmniejszenie do 10% odsetka uczniów, niekończących edukacji na poziomie szkolnictwa średniego przez rozszerzenie i uaktualnienie oferty programowej szkół średnich. W Bułgarii w 2013 roku odsetek uczniów, którzy przedwcześnie ukończyli kształcenie na poziomie szkolnictwa średniego wyniósł 12,4%¹. Tak wysoki odsetek niesie ze sobą poważne konsekwencje społeczne i ekonomiczne związane ze zmniejszającą się liczbą wykwalifikowanej młodzieży trafiającej na rynek pracy,
- zwiększenie prestiżu i statusu społecznego nauczycieli przez poprawę warunków pracy i wzrost wynagrodzenia. Według danych bułgarskiego Narodowego Instytutu Statystycznego opublikowanych w raporcie „Edukacja w Republice Bułgarii w roku szkolnym 2012/2013”², średnia wieku nauczycieli w Bułgarii wynosiła 57 lat. Odsetek nauczycieli poniżej 34 roku życia wynosił 28%. Przełamanie braku zainteresowania wśród młodego pokolenia zawodem nauczycielskim i przyciągnięcie do tego zawodu młodych, aktywnych ludzi uznaje się za najpoważniejsze wyzwanie dla reformowanego systemu oświaty na najbliższe lata,
- optymalizacja sieci szkolnictwa poprzez zmniejszenie liczby placówek odzwierciedlających demograficzny proces w latach 2008–2013 zmniejszania się liczby dzieci w wieku szkolnym.

Oprócz reform zapoczątkowanych w 2005 roku władze kontynuują realizację przemian. Wśród obecnie realizowanych nowych programów znajdują się:

- Krajowa strategia rozwoju badań naukowych w Republice Bułgarii 2017–2030³,
- Strategia integracji edukacyjnej dzieci i studentów mniejszości etnicznych (2015–2020)⁴ prezentująca m.in.:
 - dobre praktyki integracji edukacyjnej,
 - strategię integracji edukacyjnej dzieci i studentów mniejszości etnicznych (2015–2020),
 - plan działania w zakresie realizacji krajowej strategii integracji edukacyjnej dzieci i studentów mniejszości etnicznych (2015–2020),

¹ Tamże.

² <http://www.novabulgaria.bg/the-road/uchilishtno-obrazovanie/>.

³ Krajowa strategia rozwoju badań naukowych w Republice Bułgarii na lata 2017–2030 została przyjęta uchwałą Zgromadzenia Narodowego z 7 czerwca 2017 r. Strategia została ogłoszona w Dz. U. nr 47 z 13 czerwca 2017 r., *Актуализирана Национална стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017–2030 г.*, <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1231>.

⁴ *Стратегия за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства (2015–2020)*, https://www.mon.bg/upload/6532/Strategy_obrazovatelna_integracia_2015.pdf.

- zasady działania jednostki koordynującej wdrażanie planu działania w zakresie realizowania strategii integracji edukacyjnej dzieci i studentów mniejszości etnicznych (2015–2020),
- narodową strategię Republiki Bułgarii na rzecz integracji Romów (2012–2020).
- Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Republice Bułgarii na lata 2014–2020 i plan działania⁵.
- Strategia skutecznego wdrażania technologii informacyjnych i komunikacyjnych w edukacji i nauce Republiki Bułgarii (2014–2020)⁶.
- Krajowa strategia promocji i poprawy umiejętności czytania i pisania (2014–2020)⁷, prezentująca m.in.:
- Krajowy plan działania wdrażający Krajową strategię promocji i doskonalenia umiejętności literackich na okres 2017–2018, przyjęty decyzją Rady Ministrów nr 541 z 26 września 2017 r.,
- Krajowy plan działania na lata 2015–2016 w realizacji Krajowej strategii promocji i doskonalenia literatury (2014–2020), przyjęty decyzją Rady Ministrów nr 606 z 10 sierpnia 2015 r.
- Strategia rozwoju kształcenia i szkolenia zawodowego w Republice Bułgarii na okres 2015–2020⁸.
- Krajowa strategia rozwoju kadry pedagogicznej (2014–2020)⁹.
- Krajowa strategia uczenia się przez całe życie na lata 2014–2020¹⁰. Strategia została opracowana jako zintegrowany dokument obejmujący wszystkie obszary uczenia się, od edukacji przedszkolnej przez kształcenie ogólne, zawo-

⁵ Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Republice Bułgarii na lata 2014–2020 została przyjęta decyzją Zgromadzenia Narodowego z 26 lutego 2015 r. Strategia została ogłoszona w numerze 18 „Gazety Obywatelskiej” z 10 marca 2015 r., *Стратегия за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства (2015 – 2020)*, https://www.mon.bg/upload/6532/Strategy_obrazovatelna_integracia_2015.pdf.

⁶ *Стратегия за ефективно прилагане на информационни и комуникационни технологии в образованието и науката на Република България (2014–2020)*, <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=904>.

⁷ *Национална стратегия за насърчване и повишаване на грамотността (2014–2020)*, <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=933>.

⁸ *Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение в Република България за периода 2015–2020 г.*, <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=934>.

⁹ *Национална стратегия за развитие на педагогическите кадри (2014–2020)*, <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=900>.

¹⁰ *Национална стратегия за учене през целия живот 2014–2020 г.*, <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=880>.

dowe, wyższe i ustawiczne do kształcenia i uczenia się pozaformalnego oraz samokształcenia. Strategia określa cztery główne priorytety, mające na celu:

- wdrożenie wysokiej jakości podejścia edukacyjnego, które wspiera rozwój wszystkich uczniów i przyczynia się do rozwoju ich zdolności, samodzielności i inicjatywności,
- przeniesienie uprawnień i środków finansowych z organów centralnych i instytucji władzy publicznej na administracje regionalne, gminy, instytucje społeczne, organizacje pozarządowe itp.,
- aktywny dialog, dzielenie się prawami, obowiązkami i ryzykiem między wszystkimi zainteresowanymi stronami w celu osiągnięcia strategicznych celów i priorytetów polityki uczenia się przez całe życie,
- zapewnienie równego dostępu do uczenia się przez całe życie, aktywnej integracji społecznej i aktywnego uczestnictwa obywatelskiego,
- stymulowanie edukacji i szkoleń zgodnie z potrzebami gospodarki i zmianami na rynku pracy.

Reforma systemu oświaty to proces długotrwały, kosztowny i wymagający od władz konsekwencji w działaniu. W Bułgarii zgodnie z założeniami Krajowego programu rozwoju szkolnictwa i wychowania przedszkolnego na lata 2006–2015 zapoczątkowano taki proces zmian. Dobre praktyki zapoczątkowane między innymi przez wprowadzenie większej autonomii już skutkują zwiększoną efektywnością finansową i odpowiedzialnością szkół za wyniki w nauce.

Bibliografia

Господинов, Б., Пейчева-Форсайт, Р., Пектова, И., Мизова, Б., Първанова, Й., *Национално изследване на системата за подготовка на педагогическите кадри във висшите училища и сравнителен анализ на системата за поддържаща квалификация и кариерно развитие в Република България, Европейския съюз и други страни* (National survey of the system for preparation of pedagogical staff in higher education institutions and comparative analysis of the system for continuous qualification and career development in the Republic of Bulgaria, the European Union and other countries), Sofia University St. Kliment Ohridski 2017.

Konstytucja Republiki Bułgarii, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2012.

Cedefop (forthcoming). Developments in vocational education and training policy in 2015–19: Bulgaria. Cedefop monitoring and analysis of VET policies, Publications Office of the EU, Luxembourg.

European Commission/EACEA/Eurydice 2018. The European Higher Education Area in 2018: Bologna Process Implementation Report, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

OECD 2019, TALIS 2018 Results, vol. I: Teachers and School Leaders as Lifelong Learners, TALIS.

Akty prawne

Ustawa o narodowej edukacji z 13 października 2015 r., Закон за народната просвета; отм. ДВ. бр.79 от 13 Октомври 2015 г., доп. ДВ. бр.80 от 16 Октомври 2015 г., <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2132585473>.

Ustawa z 13 października 2015 r., o edukacji przedszkolnej i szkolnej, Закон за предучилищното и училищното образование, Обн. ДВ. бр. 79 от 13 Октомври 2015 г., <https://www.navet.government.bg/bg/zakon-za-preduchilishtnoto-i-uchilishtnoto-obrazovanie/>.

Ustawa z 30 lipca 1999 r. (ze zm.) o kształceniu zawodowym, Закон за професионалното образование и обучение Обн. ДВ. бр. 68 от 30 Юли 1999 г.,изм. и доп. ДВ. бр. 7 от 19 Януари 2018 г., <https://www.navet.government.bg/bg/media/ZPOO-2018.pdf>.

- Ustawa z 30 lipca 1999 r. (ze zm.) o edukacji zawodowej i szkoleniach, Закон за професионалното образование и обучение Обн. ДВ. бр.68 от 30 Юли 1999 г., <https://www.lex.bg/index.php/bg/mobile/ldoc/2134673921>.
- Ustawa z 27 grudnia 1995 r. o szkolnictwie wyższym, Закон за висшето образование, Обн. ДВ. бр.112 от 27 Декември 1995 г.,изм. и доп. ДВ. бр.98 от 9 Декември 2016 г., изм. ДВ. бр.17 от 23 Февруари 2018 г., изм. и доп. ДВ. бр.30 от 3 Април 2018 г., <https://lex.bg/en/laws/ldoc/2133647361>.
- Rozporządzenie nr 3 z 17 maja 2004 r. w sprawie organizacji i prowadzenia państwowych egzaminów maturalnych, Наредба № 3 от 17 Май 2004 г. за организацията и провеждането на държавните зрелостни изпити, <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135485520>.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki nr 11 z 1 września 2016 r. w sprawie oceniania wyników uczniów, Наредба № 11 от 1 Септември 2016 г. за оценяване на резултатите от обучението на учениците, <https://www.lex.bg/en/laws/ldoc/2136905302>.

Strony internetowe

- Bulgaria University Ranking System, <http://rsvu.mon.bg/rsvu3/?locale=en>.
- Certyfikat szkolenia zawodowego (удостоверение за професионално обучение), <https://www.dalgotietiebg.com/%D0%B4%D1%8A%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8-%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B8/>.
- Council of the European Union (2019), Council Recommendation on the 2019 National Reform Programme of Bulgaria and delivering a Council opinion on the 2019 Stability Programme of Bulgaria, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST10155-2019-INIT/en/pdf>.
- Education and Training Monitor 2019. Public expenditure on education, 2017(%), Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>.
- Education and Training Monitor 2019 Bulgaria. Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-bulgaria_en.pdf.
- Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9063748/3-10072018-BP-FR.pdf/fbaad51a-5e4f-4b1a-9636-6e9b85f5d8e0>.
- Eurostat Gross domestic product at market prices. Bulgaria, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>.

- Eurostat Statistics Explained. Government expenditure on education, 2017 (% of GDP), data extracted in March 2019, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_education.
- [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).
- Eurostat, La population de l'UE en hausse à près de 513 millions d'habitants au 1er janvier 2018, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9063748/3-10072018-BP-FR.pdf/fbaad51a-5e4f-4b1a-9636-6e9b85f5d8e0>.
- Krajowa strategia rozwoju badań naukowych w Republice Bułgarii na lata 2017–2030 (Актуализирана Национална стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017–2030 г.), <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1231>.
- Krajowa strategia rozwoju kadry pedagogicznej na lata 2014–2020 (Национална стратегия за развитие на педагогическите кадри 2014–2020), <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=900>.
- Krajowa strategia uczenia się przez całe życie na lata 2014–2020 (Национална стратегия за учене през целия живот 2014–2020 г.), <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=880>.
- Ministerstwo Edukacji i Nauki (Министерство на образованието и науката); <https://www.mon.bg/>.
- Narodowy Instytut Statystyczny Bułgarii (Национален статистически институт Република България); <https://www.nsi.bg>.
- Narodowy Program Rozwoju Szkolnictwa i Wychowania Przedszkolnego na lata 2006–2015 (Национална Програма за Развитие на Училищното Образование и Предучилищното Възпитание и Подготовка 2006–2015), <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=393>.
- Narodowa strategia promocji i poprawy umiejętności czytania i pisania na lata 2014–2020 (Национална стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността 2014–2020 г.), <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=933>.
- OECD 2016, PISA 2015 Results, vol. 1: Excellence and Equity in Education, OECD Publishing, Paris, <http://www.oecd.org/publications/pisa-2015-results-volume-i-9789264266490-en.htm>.
- Strategia rozwoju kształcenia i szkolenia zawodowego w Republice Bułgarii na okres 2015–2020 (Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение в Република България за периода 2015–2020 г.), <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=934>.

Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Republice Bułgarii na lata 2014–2020 (Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014–2020 г.), <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=962>.

Strategia skutecznego wdrażania technologii informacyjnych i komunikacyjnych w edukacji i nauce Republiki Bułgarii na lata 2014–2020 (Стратегия за ефективно прилагане на информационни и комуникационни технологии в образованието и науката на Република България 2014–2020 г.), <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=904>.

Świadectwo ukończenia szkoły podstawowej (Свидетелство за завършено основно образование), <https://www.navet.government.bg/bg/media/ZAKON-ZA-PREDUCHILISHTNOTO-I-UCHILISHTNOTO-OBRAZOVANIE.pdf>.

Skills for work in Bulgaria, World Bank 2016, <http://documents.worldbank.org/curated/en/508441467991943114/Skills-forwork-in-Bulgaria-the-relationship-between-cognitive-and-socioemotional-skills-and-labor-market-outcomes>.

Część 4

Chorwacja

4.1. Podstawowe informacje. Administracja oświatowa

Chorwacja jest republiką opartą na demokracji parlamentarnej. Głową państwa jest prezydent wybierany w wyborach powszechnych na pięcioletnią kadencję. Władza ustawodawcza należy do jednoizbowego parlamentu (*Hrvatski sabor*). Deputowani Chorwackiego Saboru wybierani są na czteroletnią kadencję. Władzę wykonawczą sprawuje rząd (*Vlada Republike Hrvatske*).

Chorwacja jest 28 członkiem Unii Europejskiej od 1 lipca 2013 roku.

Obszar Chorwacji liczy 56 594 km², zamieszkuje go 4 290 612 mieszkańców (2011 r.). Skład etniczny (według spisu z 2007 r.): Chorwaci – 89,63%, Serbowie – 4,54%, Bośniacy – 0,47%, Włosi – 0,44%, Węgrzy – 0,37%, Albańczycy – 0,34%, Słoweńcy – 0,30%, inna i nieokreślona narodowość – 4,23%.

Administracyjnie Chorwacja podzielona jest na 20 żupanii (żupanija) i jedno miasto wydzielone – Zagrzeb. Językiem urzędowym jest język chorwacki.

Podstawowe zasady prawne dotyczące funkcjonowania oświaty uchwalane są przez parlament, a odpowiedzialność za wdrożenie ich w życie spoczywa na rządzie. Jednolitym systemem oświaty zarządza chorwackie Ministerstwo Nauki i Edukacji (*Ministarstvo znanosti i obrazovanja*; dalej: Ministerstwo Nauki)¹. Ministerstwo organizacyjnie podzielone jest na cztery dyrekcje odpowiedzialne za: 1) naukę i technologię, 2) szkolnictwo wyższe, 3) edukację i szkolenia oraz 4) wspieranie i doskonalenie systemu edukacji.

Do zadań ministerstwa należy kierowanie i sprawowanie nadzoru nad edukacją przedszkolną, szkolnictwem podstawowym i średnim w kraju i za granicą, określanie programów nauczania, wyznaczanie standardów pracy wychowawczej i dydaktycznej, sprawowanie nadzoru nad legalnością instytucji świadczących usługi oświatowe oraz zapewnienie prawidłowej dystrybucji środków finansowych w szkolnictwie. Ponadto ministerstwo realizuje zadania związane z rozwojem nauki i szkolnictwa wyższego, a w jego zakresie – realizuje krajowe strategie i programy, zabezpiecza i monitoruje warunki finansowe i dla funkcjonowania instytucji szkolnictwa wyższego oraz przygotowuje raporty dotyczące

¹ <https://mzo.hr/>.

oceny placówek szkolnictwa wyższego pod kątem programów studiów i procesu finansowania prowadzonych badań.

Działalność Ministerstwa Nauki wspierana jest przez inne publiczne instytucje zaangażowane w procesy regulacyjne, rozwojowe i kontrolne chorwackiej oświaty. Należą do nich: Agencja ds. Kształcenia i Doskonalenia Zawodowego Nauczycieli (*Agencija za odgoj i obrazovanje*)², Agencja ds. Kształcenia Zawodowego i Edukacji Dorosłych (*Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih*)³, Agencja ds. Nauki i Szkolnictwa Wyższego (*Agencija za znanost i visoko obrazovanje*)⁴, Krajowe Centrum ds. Zewnętrznej Ewaluacji w Oświacie (*Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja*)⁵ oraz Agencja ds. Mobilności i Programów UE (*Agencija za mobilnost i programe EU*)⁶.

Agencja ds. Kształcenia i Doskonalenia Zawodowego Nauczycieli jest instytucją publiczną odpowiedzialną za zapewnienie profesjonalnego wsparcia i doradztwa w zakresie kształcenia ogólnego. Do zadań agencji należy:

- zapewnienie nauczycielom profesjonalnego doradztwa dydaktycznego,
- monitorowanie oraz doskonalenie zawodowe wychowawców i nauczycieli w przedszkolach, szkołach podstawowych i średnich. Rozwój edukacji dorosłych, szkolnictwa dla obywateli chorwackich za granicą oraz kształcenia cudzoziemców przebywających w Chorwacji,
- pomoc świadczona władzom oświatowym w opracowywaniu i opiniowaniu krajowego programu nauczania,
- szkolenie oraz doskonalenie doradców metodycznych i dyrektorów szkół,
- przeprowadzanie egzaminów licencyjnych na nauczycieli i szkolnych doradców zawodowych,
- opiniowanie programów kształcenia ogólnego w procedurze certyfikacji placówek oświatowych,
- udział w organizacji olimpiad i konkursów przedmiotowych.

Agencja ds. Kształcenia Zawodowego i Edukacji Dorosłych jest instytucją publiczną, odpowiedzialną za wspieranie chorwackiego szkolnictwa zawodowego, wspieranie kontaktów z przedsiębiorcami oraz stymulowanie i zwiększanie zatrudnienia. Do zadań agencji należy:

² <http://www.azoo.hr/>.

³ <http://www.asoo.hr/>.

⁴ <https://www.azvo.hr/hr/>.

⁵ <https://www.ncvvo.hr/>.

⁶ <http://www.mobilnost.hr/>.

- rozwijanie kwalifikacji uczniów i osób dorosłych na podstawie zdolności, kompetencji i efektów uczenia się,
- monitorowanie i dostosowywanie kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy,
- budowanie systemu kształcenia zawodowego w ramach edukacji ustawicznej. Agencja ds. Nauki i Szkolnictwa Wyższego jest instytucją publiczną działającą na podstawie ustawy o nauce i szkolnictwie wyższym⁷, powołaną do poprawy jakości nauki i szkolnictwa wyższego. Współpracuje ściśle z Krajową Radą Szkolnictwa Wyższego, Krajową Radą ds. Nauki oraz Konferencją Rektorów. Do zadań Agencji należy:
 - monitorowanie kształcenia wyższego i proponowanie rozwiązań i zachęcanie do przyjęcia środków mających na celu poprawę jakości szkolnictwa wyższego,
 - monitorowanie i wskazywanie obszarów nauki i sztuki wymagających powołania komitetów naukowych i artystycznych w poszczególnych dziedzinach,
 - określanie warunków uzyskania tytułów naukowych,
 - określanie wymagań, jakie muszą być spełnione przez organizacje naukowe i instytucje szkolnictwa wyższego w celu uzyskania zezwolenia na prowadzenie działalności naukowej i edukacyjnej,
 - wydawanie opinii w sprawie ustanowienia parków naukowo-technologicznych oraz wspólnych centrów technologicznych,
 - proponowanie członków do Komitetu Etyki ds. Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Krajowe Centrum ds. Zewnętrznej Ewaluacji w Oświacie jest instytucją publiczną. Działa na podstawie ustawy o Krajowym Centrum ds. Zewnętrznej Ewaluacji Oświaty⁸. Członkowie rady nadzorczej i jej przewodniczący powoływani są przez premiera na wniosek ministra nauki na czteroletnie kadencje. Do zadań Centrum należy:
 - przeprowadzanie oceny zewnętrznej systemu edukacyjnego Chorwacji,
 - prowadzenie badań w dziedzinie oceny wiedzy, umiejętności i innych kompetencji uczniów i nauczycieli,
 - przygotowanie i publikowanie wyników badań, materiałów informacyjnych oraz instrukcji egzaminów dla chorwackiego systemu oświatowego,
 - ustanawianie standardów dla oceny wiedzy, umiejętności i innych kompetencji,

⁷ Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (NN 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13), <http://www.zakon.hr/z/320/Zakon-o-znanstvenoj-djelatnosti-i-visokom-obrazovanju>.

⁸ Zakon o osnivanju Nacionalnoga centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja (NN,151/04), <http://www.zakon.hr/z/324/Zakon-o-Nacionalnom-centru-za-vanjsko-vrednovanje-obrazovanja>.

- organizacja i prowadzenie egzaminów dla potrzeb systemu szkolnego,
- wydawanie świadectw, dyplomów i certyfikatów potwierdzających zdane egzaminy,
- na podstawie analizy ewaluacyjnej przygotowanie dla Ministerstwa Nauki, propozycji doskonalenia jakości kształcenia,
- organizuje seminaria dla nauczycieli w zakresie ewaluacji, kontroli i oceny postępów kształcenia ucznia.

Agencja ds. Mobilności i Programów UE jest instytucją publiczną działającą w ramach Ministerstwa Nauki, która realizuje i promuje programy Unii Europejskiej i inne międzynarodowe programy w obszarze nauki, edukacji, szkoleń i wymiany młodzieży. Do głównych zadań Agencji należą:

- prowadzenie działalności informacyjnej i promocyjnej mającej na celu powszechne uświadomienie obywatelom Chorwacji zalet i korzyści z wykorzystania międzynarodowego wymiaru uczenia się,
- pomoc w wyborze i realizacji całej procedury związanej z międzynarodowymi wyjazdami edukacyjnymi,
- monitorowanie i wdrażanie projektów edukacyjnych finansowanych ze środków unijnych.

Podstawy systemu oświatowego określa Konstytucja Republiki Chorwacji (dalej: konstytucja Chorwacji). Zgodnie z jej art. 66 w Chorwacji wszyscy mają dostęp do edukacji na równych warunkach i odpowiednio do ich potrzeb i uzdolnień, a edukacja obowiązkowa jest bezpłatna⁹.

Zgodnie z ustawą o szkołach podstawowych i średnich¹⁰ zarządzanie placówkami jest zdecentralizowane poprzez przekazywanie uprawnień oświatowych przez władze centralne na niższe szczeble władzy samorządowej – regionalne i lokalne. Określanie programu nauczania, szkolenie kadry pedagogicznej oraz obszar kształcenia ustawicznego pozostają w gestii centralnych władz szkolnych. Z nielicznymi wyjątkami kształcenie w szkołach publicznych odbywa się na podstawie programów nauczania opracowanych przez Ministerstwo Nauki. Szkoły niepubliczne mogą posługiwać się programami opracowanymi samodzielnie, pod warunkiem, że odpowiadają ministerialnym kryteriom nauczania.

⁹ *Constitution of the Republic of Croatia* (consolidated text, 6 July 2010), <http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=2405>.

¹⁰ Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (Narodne novine, broj 87/2008, 86/2009, 92/2010, 105/2010-ispr., 90/2011, 16/2012, 86/2012, 94/2013, 152/2014 i 7/2017). <http://www.propisi.hr/print.php?id=8361>.

Finansowanie edukacji

Obowiązek finansowania działalności placówek oświatowych spoczywa na państwie oraz administracji lokalnej. Szkoły publiczne finansowane są w 100% z budżetu centralnego, a szkoły niepubliczne otrzymują dofinansowywanie ze środków budżetowych nawet do wysokości 80%. System finansowania pozostaje wysoce scentralizowany w porównaniu do innych krajów w regionie. Ponad 75% wydatków na oświatę pochodzi z budżetu centralnego, 22% z budżetu władz lokalnych i 3% to finansowanie pozabudżetowe¹¹.

W 2017 roku wartość produktu krajowego brutto (PKB) wynosiła 49 094 mln euro, a PKB na osobę – 11 820 euro¹². W tym samym roku centralne wydatki publiczne Chorwacji na oświatę osiągnęły wartość 4,7% PKB¹³ (w 2017 r. średnia w państwach UE to 4,6% PKB)¹⁴. Na edukację przedszkolną i szkolnictwo podstawowe Chorwacja przeznaczyła 2,4% PKB, na szkolnictwo średnie 0,9%, na szkolnictwo wyższe 1,0% PKB oraz 0,3% PKB na inne obszary edukacyjne¹⁵.

W 2017 roku procentowy udział wydatków na oświatę w budżecie państwa utrzymywał się na poziomie 10,5%¹⁶, co stanowi wzrost w porównaniu do 10,0% w 2014 roku (w 2017 r. średnia w państwach UE to 10,2%)¹⁷.

¹¹ Education and Training Monitor 2017 Croatia, European Commission 2017, s. 3, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017-hr_en.pdf.

¹² Eurostat Gross domestic product at market prices. Croatia, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>.

¹³ Eurostat Statistics Explained. Government expenditure on education, 2017 (% of GDP), data extracted in March 2019, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

¹⁴ Tamże, s. 3.

¹⁵ Total general government expenditure on education, 2017 (% of GDP % of total expenditure), [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

¹⁶ Education and Training Monitor 2019. Public expenditure on education, 2017(%), Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, s. 105, <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>.

¹⁷ Tamże, s. 5–6 oraz na podstawie: National Accounts of OECD Countries General Government Accounts 2010–2017; OECD (2019), National Accounts of OECD Countries, General Government Accounts 2018, OECD Publishing, Paris 2019, s. 32, https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/na_gga-2019-en.pdf?expires=1572094380&id=id&accname=oid031443&checksum=1E3B2772ECA07FF8A291FAC7897FFF23.

4.2. Organizacja systemu szkolnictwa w Chorwacji

Zgodnie z art. 66 konstytucji Chorwacji wykształcenie podstawowe jest obowiązkowe i bezpłatne¹. Długość obowiązku szkolnego została określona na 8 lat i objęci są nim uczniowie w wieku od 6/7 do 14/15 lat.

Struktura ustroju szkolnego w Chorwacji

Zgodnie z ustawą z 1.01.2019 (t.j.) o edukacji przedszkolnej² oraz ustawą z 1.01.2019 (t.j.) o edukacji w szkołach podstawowych i średnich³ w strukturze ustroju szkolnego Chorwacji wyróżniamy następujące poziomy kształcenia:

- ISCED 0 – Wczesna edukacja
 - żłobek i przedszkole (*dječji vrtić*) – wiek: od 6 miesiąca życia do 6/7 lat.
- ISCED 1 i 2 – Szkolnictwo podstawowe i średnie I (pierwszego) stopnia
 - szkoła podstawowa (*osnovna škola*) – wiek: 7–15 lat.
- ISCED 3 – Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia
 - szkolnictwo średnie II stopnia
 - liceum (*gimnazija*) – wiek: 15–19 lat,
 - szkoła zawodowa (*strukovne škole*) – wiek: 15–19/20 lat,
 - szkoła artystyczna (*umjetničke škole*) – wiek: 15–19/20/21 lat.
- ISCED 4 – Szkolnictwo policealne
 - szkoła policealna (*post-srednje obrazovanje*); realizowane jest w ramach kształcenia ustawicznego – wiek: powyżej 18 lat.
- ISCED 5, 6, 7, 8 – Szkolnictwo wyższe
 - szkoła wyższa (*visoko obrazovanje*) – wiek: powyżej 19 lat.

¹ *Constitution of the Republic of Croatia*, dz. cyt.

² Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, <https://www.zakon.hr/z/492/Zakon-o-predškolskom-odgoju-i-obrazovanju>.

³ Zakon o odgoju i obrzovanju u osnovnoj i srednjoj školi; <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-školi> (OG 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 12/05, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 17/07, 68/18, 98/19).

Edukacja przedszkolna

Opieka żłobkowa i edukacja przedszkolna obejmuje dzieci w wieku od 6 miesięcy do 6 roku życia. Ostatni rok edukacji przedszkolnej jest obowiązkowy dla wszystkich dzieci w wieku 6 lat. Programowe i organizacyjne funkcjonowanie placówek przedszkolnych podlega Ministerstwu Nauki i realizowane jest na podstawie Krajowego programu edukacji przedszkolnej oraz programu nauczania w przedszkolu (*Nacionalni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje i programi dječjeg vrtića*)⁴. Program obejmuje zagadnienia edukacji opiekuńczej i przedszkolnej, opiekę społeczną i zdrowotną oraz problematykę żywienia dzieci w okresie od sześciu miesięcy do chwili rozpoczęcia nauki w szkołach podstawowych.

Zgodnie z ustawą o edukacji przedszkolnej w ostatnim roku przedszkola realizowany jest obowiązkowy program przygotowujący do nauki w szkole podstawowej (*predškolski programi*).

Ponad 64% placówek to przedszkola prowadzone przez władze powiatowe i gminne, pozostałe 36% to placówki prywatne prowadzone przez osoby prywatne, stowarzyszenia i wspólnoty wyznaniowe⁵.

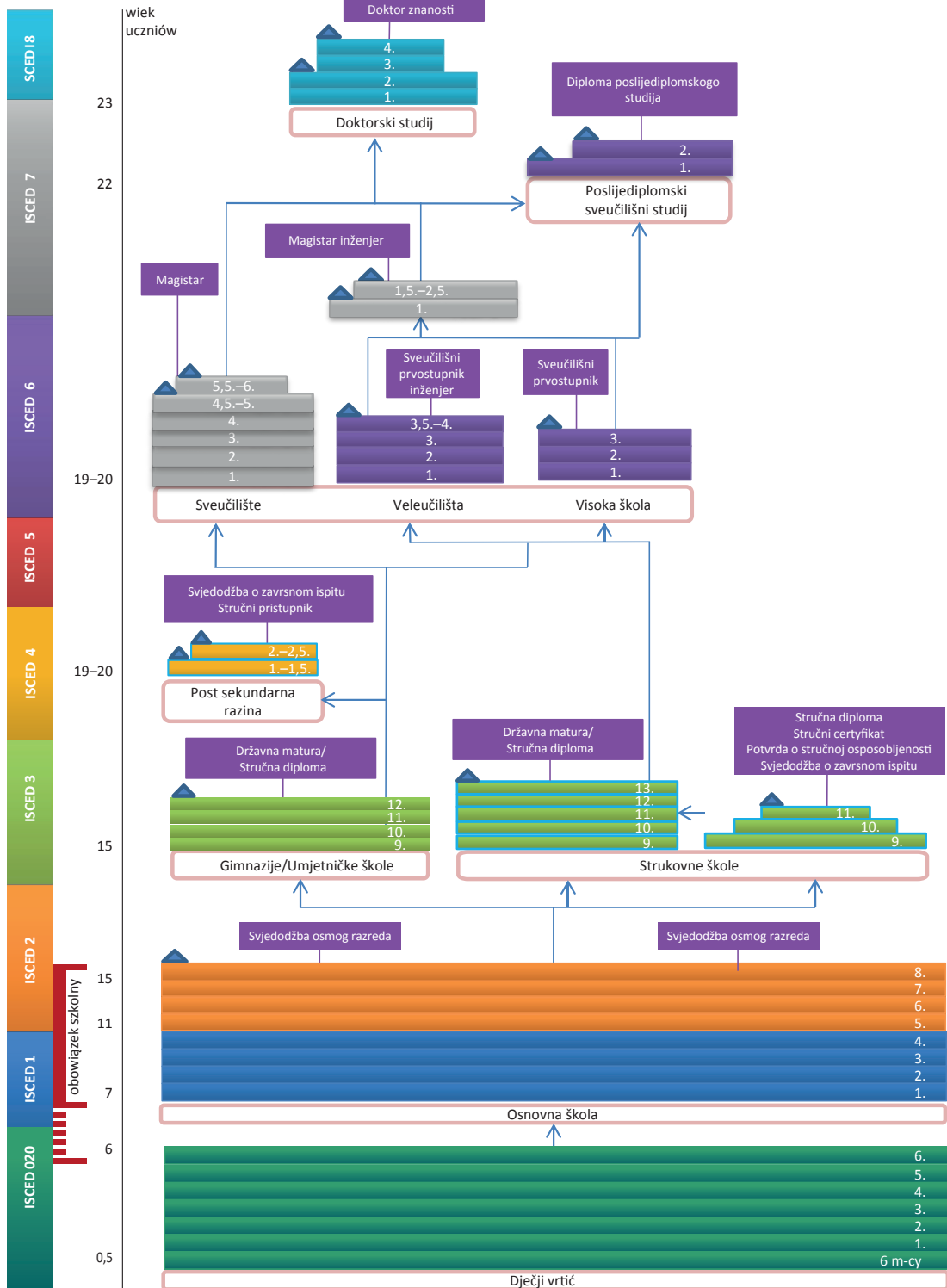
Szkolnictwo podstawowe

Funkcjonowanie chorwackiego szkolnictwa podstawowego i średniego reguluje ustawa o edukacji w szkołach podstawowych i średnich (*Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi; Narodne novine*)⁶. Rozpoczęcie nauki w szkole podstawowej jest uzależnione od daty narodzin dziecka. Dzieci urodzone od stycznia do marca rozpoczynają naukę w roku kalendarzowym, w którym kończą 6 lat, a te urodzone od kwietnia do grudnia – w wieku 7 lat. Jednolita, obowiązkowa, bezpłatna szkoła podstawowa (*osnovna škola*) trwa 8 lat i dzieli się na dwa czteroletnie etapy. Od 1 do 4 klasy (ISCED 1) realizowane jest nauczanie zintegrowane prowadzone przez jednego nauczyciela. Program nauczania obejmuje język chorwacki, język obcy (najczęściej angielski), matematykę, przyrodę, naukę o społeczeństwie oraz przedmioty artystyczne. W klasach od 5 do 8 (ISCED 2) nauczanie zintegrowane zostaje zastąpione nauczaniem przedmiotowym, gdzie

⁴ Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN 10/97, 107/07 i 94/13), <http://www.propisi.hr/print.php?id=5632>.

⁵ Education and Training Monitor 2017 Croatia. European Commission 2017, s. 3, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017-hr_en.pdf.

⁶ <http://www.propisi.hr/print.php?id=8361>.

Legenda (wyjaśnienie terminów użytych na rysunku)

POZIOMY EDUKACYJNE

Dječji vrtić – przedszkole

Osnovna škola – szkoła podstawowa

Gimnazije – liceum

Umjetničke škole – szkoła artystyczna

Strukovne škole – szkoła zawodowa

Post sekundarna razina – poziom policealny (edukacja ustawiczna)

Sveučilište – uniwersytet

Veleučilišta – politechnika

Visoka škola – wyższa szkoła

Poslijediplomski sveučilišni studij – studia podyplomowe

Doktorski studij – studia doktoranckie

DYPLOMY

Svjedodžba osmog razreda – świadectwo ukończenia ósmej klasy

Državna matura – matura państwowa

Stručna diploma – dyplom zawodowy

Stručni certifikat – certyfikat zawodowy

Potvrda o stručnoj osposobljenosti – świadectwo kwalifikacji zawodowych

Svjedodžba o završnom ispitu – świadectwo egzaminu końcowego

Stručni pristupnik – tytuł zawodowy uzyskany po ukończeniu studium zawodowego

Magistar – magister

Sveučilišni prvostupnik inženjer – licencjat inżynierski (z dziedziny zawodowej)

Magistar inženjer – magister inżynier

Sveučilišni prvostupnik – licencjat uniwersytecki

Diploma poslijediplomskog studija – dyplom ukończenia studiów podyplomowych

Doktor znanosti – doktor nauk

OPIS TRANSFERÓW EDUKACYJNYCH (STRZAŁKI) I OZNACZEŃ LAT NAUKI

1. – lata edukacji przedszkolnej, szkolnej, wyższej

każdy przedmiot nauczany jest przez innego nauczyciela. Wskaźnik wykształcenia na tym poziomie przekracza co roku 99,5%. Pod koniec nauki w szkole podstawowej nie ma egzaminu końcowego, natomiast placówka dokonuje szczegółowej oceny osiągnięć ucznia i wydaje świadectwo ukończenia 8 klasy (*svjedodžba osmog razreda*)⁷.

Zgodnie z art. 74 ustawy o edukacji w szkołach podstawowych i średnich w Chorwacji obowiązuje pięciostopniowa skala ocen od 1 do 5 liczona na podstawie średniej arytmetycznej:

- ocena doskonała (*odličan*) – średnia co najmniej 4,50,
- ocena bardzo dobra (*vrlo dobar*) – średnia 3,50–4,49,
- ocena dobra (*dobar*) – średnia 2,50–3,49,
- ocena dostateczna (*dovoljan*) – średnia 2,00–2,49,
- ocena niedostateczna (*nedovoljan*) – średnia poniżej 1,99.

Świadectwo ukończenia 8 klasy uprawnia uczniów kończących program nauczania podstawowego (także osoby dorosłe) do podjęcia nauki w szkołach średnich II stopnia.

Szkolnictwo średnie

Zgodnie z zapisami ustawowymi nieobowiązkowe szkolnictwo średnie zapewnia każdemu na równych zasadach, na podstawie indywidualnych zdolności, możliwość zdobycia wiedzy i kompetencji niezbędnych do wejścia na rynek pracy i podjęcia dalszej nauki – warunkiem jest ukończenie szkoły podstawowej.

Po ukończeniu *osnovna škola* nabór do szkół średnich odbywa się na podstawie elektronicznego konkursu świadectw. Zgodnie z ustawą o szkołach podstawowych i średnich o przyjęciu do liceum decyduje średnia ocen ucznia ze wszystkich przedmiotów uzyskanych w ostatnich czterech klasach szkoły podstawowej (wynik liczony jest do dwóch miejsc po przecinku). Przyjęcie do szkół zawodowych odbywa się na podstawie średniej ocen uzyskanych z trzech przedmiotów – języka chorwackiego, pierwszego języka obcego oraz matematyki – liczonych z ostatnich dwóch klas szkoły podstawowej. W obu przypadkach, kandydaci do szkół średnich mogą uzyskać dodatkowe punkty za inne udokumentowane osiągnięcia w nauce, kulturze i/lub sporcie.

⁷ Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi pročišćeni tekst zakona, art. 138; NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19, 64/20 na snazi od 01.01.2020, <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli>.

Jednolity, nieobowiązkowy poziom szkolnictwa średniego oferuje naukę w szkołach ogólnokształcących, zawodowych i artystycznych.

Szkolnictwo ogólnokształcące

Do średnich szkół ogólnokształcących zalicza się licea (*gimnazija*), szkoły kształcenia zawodowego (*strukovne škole*) oraz średnie szkoły artystyczne (*umjetničke škole*).

Kandydaci do czteroletnich profilowanych liceów mogą wybierać spośród sześciu profili⁸:

- liceum ogólnokształcące (*opća gimnazija*) – zrównoważony dobór przedmiotów kształcenia ogólnego,
- liceum językowe (*jezična gimnazija*) – specjalizacja w kształceniu języków obcych,
- liceum klasyczne (*klasična gimnazija*) – specjalizacja w dziedzinach historycznych, grece i łacinie,
- liceum przyrodniczo-matematyczne (*prirodoslovno-matematička gimnazija*) – specjalizacja w przedmiotach: biologia, matematyka, fizyka i informatyka,
- liceum przyrodnicze (*prirodoslovna gimnazija*) – specjalizacja w przedmiotach: matematyka, chemia, fizyka, biologia i matematyka,
- liceum zawodowe (*strukovna gimnazija*) – program ogólnokształcący w połączeniu ze specjalizacją zawodową (ochrona zdrowia, mechatronika i informatyka, ekonomia, turystyka, gospodarka rolna, ekologia i zrównoważony rozwój).

Uczniowie liceów pod koniec czwartej klasy przystępują do państwowego egzaminu dojrzałości, na który składają się trzy przedmioty obowiązkowe (język chorwacki, język obcy i matematyka) oraz maksymalnie sześć innych, dowolnie wybranych przedmiotów. Egzamin są przeprowadzane przez zewnętrznych egzaminatorów, a osobom, które pomyślnie przejdą procedurę egzaminacyjną, wydawane jest świadectwo maturalne (*svjedodžba o državnoj maturi*)⁹. Ponad 90% absolwentów liceów podejmuje studia wyższe.

Szkolnictwo zawodowe

Nauka w szkołach kształcenia zawodowego może trwać od 1,5 roku do 5 lat. Długość kształcenia zależy od typu szkoły i profilu programu. Najbardziej popularne są czteroletnie szkoły zawodowe. W przypadku szkół zawodowych kształcących

⁸ <https://mzo.hr/hr/rubrike/srednje-obrazovanje>.

⁹ <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2246>.

pracowników służby zdrowia – nauka trwa 5 lat. W placówkach, gdzie edukacja realizowana jest od roku do dwóch lub trzech lat, proponowana jest oferta kształcenia w ponad 50 programach zawodowych pozostających w gestii różnych ministerstw lub Izby Handlu i Rzemiosła¹⁰.

Szkoły kształcenia zawodowego – czas kształcenia 4–5 lat

Są to szkoły realizujące program technikum, w którym łączy się kształcenie ogólne z kierunkową wiedzą techniczną i nabywaniem praktycznych umiejętności umożliwiających uczniom wykonywanie określonego zawodu, a także dalsze kontynuowanie nauki na poziomie pomaturalnym i wyższym.

Uczniowie realizujący czteroletni lub pięcioletni program nauczania zawodowego otrzymują świadectwo ukończenia szkoły zawodowej, tzw. zaświadczenie o przygotowaniu i obronie pracy dyplomowej (*svjedodžba o izradbi i obrani završnoga rada*)¹¹, dające możliwość przystąpienia do egzaminu maturalnego. Na zakończenie szkoły absolwenci uzyskują maturę (*državna matura*) oraz dyplom zawodowy (*stručna diploma*).

Szkoły kształcenia zawodowego – czas kształcenia 3 lata

Są to szkoły realizujące program szkół zawodowych przygotowujących uczniów do szybkiego podjęcia pracy w konkretnym zawodzie w przemyśle, handlu, usługach i rzemiośle. Cechą charakterystyczną proponowanych programów jest stosunkowo wysoki udział wiedzy teoretyczno-zawodowej z danej dziedziny w połączeniu z rozbudowanym segmentem kształcenia praktycznych umiejętności w miejscu przyszłej pracy. Kształcenie zawodowe odbywa się bezpośrednio w miejscu pracy. Pracodawca zapewnia uczniowi warunki konieczne do uzyskania określonych kompetencji i umożliwia mu praktyczne wykonywanie określonego zawodu. W ten sposób uczeń pod opieką nauczyciela zawodu nabywa wiedzę, umiejętności i kompetencje w rzeczywistym środowisku pracy. Edukacja uczniów w średnich trzyletnich szkołach kształcenia zawodowego kończy się przygotowaniem i obroną pracy końcowej. Absolwenci uzyskują dyplom zawodowy (*stručna diploma*) i/lub certyfikat zawodowy (*stručni certifikat*), i/lub świadectwo kwalifikacji zawodowych (*potvrda o stručnoj osposobljenosti*).

¹⁰ <http://cisok.hr/strukovne-skole>.

¹¹ <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=8750&sec=2504>.

Szkoły kształcenia zawodowego – czas kształcenia do 2 lat

Są to szkoły ukierunkowane na nauczanie mniej wymagających i prostszych zawodów. Programy nauczania są podobne do tych realizowanych w szkołach trzyletnich, jednakże z mniejszym udziałem teoretycznej wiedzy ogólnej i zawodowej. Programy koncentrują się na umożliwieniu uczniowi wyrobienia podstawowych umiejętności praktycznych umożliwiających wykonywanie w danym zawodzie konkretnych czynności i mniej wymagających zadań. Edukacja uczniów w średnich szkołach kształcenia zawodowego do 2 lat kończy się przygotowaniem i obroną pracy końcowej. Absolwenci uzyskują certyfikat zawodowy (*stručni certifikat*) i/lub świadectwo kwalifikacji zawodowych (*potvrda o stručnoj osposobljenosti*).

W szkołach zawodowych, w których nauka realizowana w okresie 1 roku lub 2 lat na końcowy egzamin składa się całościowa ocena postępów ucznia dokonywana przez szkolnych nauczycieli. W procesie oceny biorą także udział eksperci z danej branży. W przypadku programów nauczania realizowanych w trzyletnich szkołach zawodowych uczniowie przystępują do końcowego egzaminu zawodowego, organizowanego z udziałem przedstawicieli Chorwackiej Izby Handlu i Rzemiosła. Uczniowie realizujących czteroletni program nauczania zawodowego otrzymują świadectwo ukończenia czteroletniej szkoły zawodowej, tzw. zaświadczenie o przygotowaniu i obronie pracy dyplomowej (*svjedodžba o izradbi i obrani završnoga rada*)¹², dające możliwość przystąpienia do egzaminu maturalnego.

Absolwenci szkół zawodowych, którzy zakończyli naukę i podjęli pracę zawodową, po kilkuletnim okresie pracy zawodowej mogą przystąpić do egzaminu dającego tytuł mistrza rzemieślniczego (*majstorski ispit*) nadawany przez Chorwacką Izbę Handlu i Rzemiosła. Absolwenci krótszych – rocznych i dwuletnich programów nauczania zawodu – aby uzyskać tytuł mistrzowski, muszą udokumentować co najmniej dziesięcioletnie doświadczenie zawodowe. Dla osób, które ukończyły trzyletnią szkołę zawodową, wymóg pracy w zawodzie wynosi minimum 2 lata.

Szkolnictwo artystyczne

Nauka w szkołach artystycznych trwa od 4 do 6 lat. W ofercie edukacyjnej znajdują się szkoły sztuk pięknych (*likovne škole*), muzyczne (*glazbene škole*) i tańca

¹² <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=8750&sec=2504>.

(*plesne škole*)¹³. W szkołach artystycznych obowiązują indywidualne procedury ukończenia kształcenia średniego. Oceny osiągnięć dokonują najczęściej nauczyciele z danej szkoły, a egzaminy obejmują również wiele specjalistycznych testów z dziedziny sztuki, w jakiej kształcił się uczeń.

Szkoły sztuk pięknych

Szkoły sztuk pięknych to placówki przeznaczone dla uczniów z wyraźnymi zdolnościami i umiejętnościami wizualnej ekspresji. Edukacja artystyczna odbywa się zgodnie z programem artystycznym trwającym 4 lata. Podczas nauki uczniowie wybierają obszary zawodowe w zależności od własnych preferencji i życzeń. Szkoły kształcą w następujących zawodach: malarz, rzeźbiarz, fotografik, grafik, scenograf, projektant wnętrz, metalu, tkanin, odzieży, mody. Po ostatniej klasie uczniowie przygotowują i bronią pracę dyplomową z obszaru swojej artystycznej specjalizacji zawodowej. Absolwenci uzyskują dyplom zawodowy (*stručna diploma*). Mogą także przystąpić do państwowego egzaminu maturalnego (*državna matura*).

Szkoły muzyczne

Szkoły muzyczne to placówki przeznaczone dla uczniów z wyraźnymi umiejętnościami i zdolnościami w tej dziedzinie. Celem edukacji muzycznej jest kształcenie i szkolenie profesjonalnych muzyków o różnych profilach i zawodach. Edukacja muzyczna trwa 4 lata, ale organizacja pracy szkoły umożliwi uczniom jednoczesne uczęszczanie do innej wybranej szkoły średniej. Szkoły muzyczne kształcą w następujących zawodach: muzyk instrumentalista, wokalista oraz budowniczy i restaurator instrumentów muzycznych. Po ostatniej klasie uczniowie przygotowują i bronią pracę dyplomową z obszaru swojej muzycznej specjalizacji zawodowej. Absolwenci uzyskują dyplom zawodowy (*stručna diploma*).

Szkoły tańca

Szkoły tańca to placówki przeznaczone dla uczniów z wyraźnymi umiejętnościami i zdolnościami w tej dziedzinie. Celem edukacji tanecznej jest kształcenie i szkolenie profesjonalnych tancerzy o różnych profilach i zawodach. Edukacja

¹³ <https://mzo.hr/hr/rubrike/umjetnicke-skole>.

taneczna trwa 4 lata, ale organizacja pracy szkoły umożliwia uczniom jednoczesne uczęszczanie do innej wybranej szkoły średniej. Większość uczniów wybiera jednoczesne kształcenie w gimnazjum. Szkoły tańca kształcą w następujących zawodach: taniec współczesny, edukacja, balet klasyczny, taniec ludowy. Po ostatniej klasie uczniowie przygotowują i bronią pracę dyplomową z obszaru swojej tanecznej specjalizacji zawodowej. Absolwenci uzyskują dyplom zawodowy (*stručna diploma*).

Szkolnictwo policealne

Edukacja na poziomie szkolnictwa policealnego (*post sekundarna razina*) realizowana jest w Chorwacji w ramach instytucji i placówek edukacji ustawicznej lub kształcenia dorosłych nienależących do obszaru kształcenia wyższego – kształcenie prowadzi do zdobycia dyplomu kwalifikacji zawodowych (*diploma o stručnoj spremi*). Ukończenie kształcenia w obszarze edukacji ustawicznej daje możliwość uzyskania dyplomu ukończenia szkoły i/lub np. uzyskanie tytułu mistrza rzemieślniczego.

Szkolnictwo wyższe

Chorwackie szkolnictwo wyższe odpowiada wymogom procesu bolońskiego¹⁴. Posiada jednolite dyplomy i realizuje kształcenie zgodnie z zasadami Europejskiego Systemu Transferu Punktów (ECTS). Struktura i programy opierają się na trzyczęściowym cyklu studiów: licencjackie (*prediplomski sveučilišni studij*), magisterskie (*diplomski sveučilišni studij*), doktoranckie (*poslijediplomski sveučilišni studij*). Od 2010 roku egzaminy wstępne na studia zastąpiono państwowym egzaminem maturalnym, którego wyniki stanowią podstawę przyjęcia na uczelnię. Wszystkie szkoły wyższe posiadają uprawnienia umożliwiające nadawanie tytułów licencjata i magistra, lecz tylko uniwersytety (*sveučilišta*) mają prawo do nadawania tytułów doktorskich oraz innych tytułów akademickich. Oprócz uniwersytetów, także politechniki (*veleučilišta*) i wyższe szkoły (*visoke škole*) nadają tytuły o charakterze zawodowym. W Chorwacji w 2019 roku w grupie uczelni publicznych działało 8 uniwersytetów, 11 politechnik i 4 wyższe szkoły, a w grupie uczelni niepublicznych – 2 uniwersytety, 4 politechniki i 22 szkoły wyższe¹⁵.

¹⁴ http://biblioteka-krk.ibe.edu.pl/opac_css/doc_num.php?explnum_id=362.

¹⁵ <https://www.azvo.hr/hr/vvivs/43-visoko-obrazovanje/603-visoka-uilita-u-republici-hrvatskoj>.

Studia licencjackie trwają najczęściej 3–4 lata. Kończą się uzyskaniem przez studentów świadectwa (*svjedodžba*) i tytułu licencjata (*sveučilišni prvostupnik/sveučilišna prvostupnica*) w danej specjalizacji. Absolwenci mogą podjąć studia magisterskie. Trwają one zwykle od 1 roku do 2 lat. Kończą się uzyskaniem dyplomu oraz tytułu magistra (*magistar*) w danej specjalizacji.

Podobnie jak w innych krajach, studia I i II stopnia mogą mieć charakter jednolity (*integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij*) i trwać 5–6 lat. W wypadku uniwersytetów, po ich zakończeniu absolwenci mogą podjąć studia doktoranckie. W przypadku absolwentów kierunków, takich jak medycyna, stomatologia czy weterynaria – absolwenci studiów magisterskich lub jednolitych otrzymują tytuł lekarza (*doktor*) w danej specjalizacji.

Studia III stopnia – doktoranckie (*poslijediplomski sveučilišni studij*) najczęściej trwają 3–5 lat. Kończą się uzyskaniem dyplomu (*diploma*) oraz tytułu doktora (*doktor znanosti*) w danej specjalizacji.

Oprócz studiów licencjackich, magisterskich i doktorskich na poziomie szkolenia wyższego absolwenci tych trzech stopni mają możliwość kontynuowania edukacji w ramach rocznych lub dwuletnich studiów podyplomowych (*poslijediplomski specijalistički studij*), które kończą się uzyskaniem dyplomu oraz tytułu uniwersyteckiego specjalisty (*sveučilišni specijalist*).

4.3. Kształcenie nauczycieli

Kształcenie nauczycieli odbywa się na poziomie szkolnictwa wyższego, głównie w uniwersytetach – na wydziałach lub w specjalistycznych instytutach edukacji i kształcenia nauczycieli. Nauczyciele przedmiotowi kształcą się na wydziałach kierunkowych zgodnych z ich merytorycznym obszarem zainteresowań, wybierając specjalizację nauczycielską¹. Minimalne wykształcenie niezbędne do podjęcia pracy w charakterze nauczyciela przedszkolnego to trzyletnie studia licencjackie zakończone dyplomem licencjata i uzupełnione rocznym stażem w placówce przedszkolnej pod nadzorem nauczyciela-mentora². Nauczyciele szkół podstawowych i średnich muszą mieć ukończone studia licencjackie i magisterskie uzupełnione, podobnie jak w przypadku nauczycieli przedszkolnych, rocznym stażem. W ramach kształcenia praktycznego odsetek czasu przeznaczanego na praktyczne szkolenie (praktyki pedagogiczne) podczas całego toku studiów wynosi 20% czasu godzin³ dla całego toku studiów dla wszystkich programów kształcenia chorwackich nauczycieli.

W Chorwacji nauczyciele szkół podstawowych i średnich posiadają status pracowników publicznych, a ich kwalifikacje i rozwój zawodowy są regulowane przez ustawę o kształceniu w szkołach podstawowych i średnich⁴. Nauczyciel po ukończeniu studiów, rocznym stażu i dwu-, trzyletniej pracy może uzyskać tytuł nauczyciela dyplomowanego, a następnie nauczyciela-mentora i doradcy nauczycielskiego. Na proces awansu składa się ocena wyników pracy z uczniami, ocena zawodowych zajęć i aktywności pozalekcyjnych oraz wyniki ustawicznego doskonalenia zawodowego. Warunkiem ubiegania się o tytuł nauczyciela-mentora, oprócz uzyskania bardzo dobrych ocen wynikających z wyżej wymienionych aktywności, jest posiadanie minimum sześcioletniego

¹ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teachers-and-education-staff-14_en.

² http://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/propisi/Pravilnici_03.pdf.

³ http://www.eurydice.org/pl/sites/eurydice.org.pl/files/KDT2013_pl_0.pdf.

⁴ Zakon o odgoju i obrzovanju u osnovnoj i srednjoj školi; Narodne novine, <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli>.

doświadczenia w nauczaniu, a dla doradcy nauczycielskiego – 11 lat doświadczenia w nauczaniu⁵.

⁵ https://www.researchgate.net/publication/253954765_The_Prospects_of_Teacher_Education_in_South-east_Europe.

4.4. Podsumowanie. Problemy

Chorwacki system oświatowy od kilku dekad podlega ustawicznym przemianom. Jest to związane z burzliwą historią walki o niepodległość tego państwa, a w ostatnich latach z akcesją do struktur Unii Europejskiej¹. Struktury oświatowe buduje się latami, a reformuje i dostosowuje do potrzeb cywilizacyjnych nieustannie.

Jednym z ważniejszych inicjatyw oświatowych Chorwacji jest próba przebudowy narodowego myślenia o oświacie m.in. poprzez stworzenie krajowego programu nauczania w edukacji Republiki Chorwackiej (*Nacionalni kurikulum obrazovanja Republike Hrvatske*)², który jest jednocześnie pierwszą częścią reformy programowej wdrażającej strategię w zakresie nowoczesnej edukacji, nauki i technologii.

Krajowy program nauczania wyznacza trzy etapy zmian w krajowej oświacie:

- I etap – wprowadzenie nowych programów nauczania i wychowania na poziomie krajowym, wskazujących cele, oczekiwania, wyniki związane z kształceniem dzieci i młodzieży, organizacją i ewaluacją procesu edukacyjnego,
- II etap – zastosowanie nowych programów w reformowaniu systemu oświatowego,
- III etap – przeprowadzenie oceny skutków podjętych działań.

Krajowy program nauczania wprowadza zmiany w sposobie uczenia się i nauczania zgodne ze współczesnymi tendencjami edukacji na świecie, które mają przyczynić się do podniesienia jakości procesu edukacyjnego i zapewnić:

- uczniom – kształcenie zgodne z ideą uczenia się przez całe życie oraz pozwalające na swobodne uczestnictwo w rynku pracy XXI wieku,

¹ W XIX wieku Chorwacja stała się częścią Cesarstwa Austriackiego, przejmując jego system oświatowy. Po I wojnie światowej i rozpadzie Austro-Węgier w 1918 r. Chorwacja weszła w skład Królestwa SHS (Serbów, Chorwatów i Słoweńców), w 1929 r. w skład Królestwa Jugosławii, a w 1945 r. w skład Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii. W 1991 r. proklamowano niepodległość, lecz jednocześnie rozpoczęła się wojna z Serbią.

² http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf.

- rodzicom – zwiększone uczestnictwo w edukacji dzieci i we współtworzeniu życia szkolnego. Większą możliwość wyrażania oczekiwań względem szkoły. Lepszą jakość edukacji połączoną z systematyczną obiektywną i częstszą oceną uczniów,
- nauczycielom i innym pracownikom instytucji edukacyjnych – wzmocnienie ich roli w procesie edukacyjnym. Zwiększenie ich autonomii przez większą swobodę wyboru metod realizacji zadań edukacyjnych w pracy. Zmniejszenie obowiązków administracyjnych i nacisków zewnętrznych.

Innym charakterystycznym obszarem w oświacie Chorwacji jest edukacja w językach mniejszości narodowych. Chorwacja, należąc do Austrii, Węgier, Turcji i Włoch, przez wieki walczyła o zachowanie odrębnej kultury, ale jednocześnie sama stała się miejscem obecności wielu skupisk mniejszości narodowych, które kultywują odmienną kulturę i języki. Według spisu ludności z 2011 roku³ język chorwacki jako swój język ojczysty zadeklarowało 95,6% ludności, serbski – 1,23%, włoski – 0,43%, albański – 0,40%, bośniacki – 0,39%, romski – 0,34%, węgierski – 0,24%, słoweński – 0,22%, serbsko-chorwacki – 0,18%, czeski – 0,15% oraz inne (lub brak danych) – 0,82%⁴. Językiem urzędowym państwa jest język chorwacki, jednak w gminach (*općina*) zamieszkanymi co najmniej w 1/3 przez mniejszości, językami urzędowymi są również języki tych mniejszości. Status taki ma język serbski w 21 gminach, język węgierski w 2 gminach, język włoski w 2 gminach, język czeski w 1 gminie i język słowacki w 1 gminie.

Konstytucja Republiki Chorwacji w art. 15 gwarantuje wszystkim członkom mniejszości narodowych równość wobec prawa, wolność posługiwania się swoim ojczystym językiem i alfabetem oraz autonomię kulturalną⁵.

Członkowie mniejszości narodowych mają możliwość kształcenia się w języku ojczystym na wszystkich poziomach edukacji od przedszkola po szkolnictwo wyższe. Języki, w których prowadzone są zajęcia, można podzielić na:

I – języki terytorialne lub mniejszościowe i nieterytorialne oraz

II – zgodnie z Europejską kartą języków regionalnych lub mniejszościowych.

Członkowie mniejszości narodowych mogą realizować swoje konstytucyjne prawo do edukacji w następujących formach:

- nauczanie w języku i piśmie mniejszości narodowych,

³ Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama, Popis 2011, https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_04/h01_01_04_RH.html

⁴ Stanovništvo prema materinskom jeziku po gradovima/općinama, Popis 2011, https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_08/h01_01_08_RH.html.

⁵ *Constitution of the Republic of Croatia*, dz. cyt.

- nauczanie dwujęzyczne,
- pielęgnowanie języka i kultury,
- specjalne formy kształcenia: szkoła letnia, szkoła zimowa, nauczanie korespondencyjno-konsultacyjne,
- specjalne programy dotyczące integracji uczniów romskich w systemie edukacji (m.in. Krajowa strategia na rzecz integracji Romów na lata 2013–2020⁶).

Członkowie mniejszości narodowych sami proponują i wybierają model i program, jaki zostanie wykorzystany dla potrzeb edukacyjnych. Dla ułatwienia prowadzenia obowiązkowej dokumentacji administracja oświatowa udostępnia wszystkim zainteresowanym jej wersje dwujęzyczne: chorwacko-włoską, chorwacko-czeską, chorwacko-serbską i chorwacko-węgierską.

⁶ Nacionalna strategija za uključivanje Roma za razdoblje 2013–2020, <https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/arhiva/Nacionalna%20strategija%20za%20uklju%C4%8Divanje%20Roma%202013-2020.pdf>.

Bibliografija

- Croatian Bureau of Statistics – CBS 2018b, Students who graduated from university study or completed professional study, 2017, Croatian Bureau of Statistics, Year LV, Number 8.1.6.
- Croatian Bureau of Statistics – CBS 2018c, Students enrolled on professional and university study, winter semester of 2017/2018 academic year, Croatian Bureau of Statistics, Year LV, Number 8.1.7.
- Croatian Parliament 2018, Decision on the promulgation of the law on amendments and supplements to the law on structure education, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_03_25_478.html.
- Dobrotić I., Matković T., Menger V., *Analiza pristupačnosti, kvalitete, kapaciteta i financiranja sustava ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj*, (An analysis of the accessibility, quality, capacities and financing of the early childhood education and care system in Croatia), Ministry of Demographics, Family, Youth and Social Policy, Zagreb 2018.
- Domović V. et al., *Handbook for Teaching Competence Enhancement in Higher Education*, Ministry of Science and Education, Zagreb 2018, <http://educa-t.hr/wp-content/uploads/2018/05/prirucnik-za-unapredenje-kompetencija-nastavnika-u-visokom-obrazovanju-en.pdf>.
- Grammenos S., *European comparative data on Europe 2020 & people with disabilities*, final report prepared by Stefanos Grammenos (Centre for European Social and Economic Policy – CESEP ASBL) on behalf of the Academic Network of European Disability Experts (ANED), December 2013, <https://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1569&context=gladnetcollect>.
- Gvozdanović A., Ilišin V., Adamović M., Potočnik D., Baketa N., Kovačić M., *Youth Study Croatia 2018/2019*, Friedrich-Ebert-Stiftung e.V., Berlin 2019, http://www.fes-croatia.org/fileadmin/user_upload/FES_JS_KROATIEN_EN_WEB.pdf.
- Šimić Šašić S., Klarin M., Grbin K., *Motivation for Teaching Profession, Satisfaction with the Studies and the Chosen Profession (Motivacija za učiteljski poziv, zadovoljstvo studijem i zadovoljstvo izborom zanimanja)*, Magistra Iadertina 2013, 8(1), p. 7–26.
- The Global Competitiveness Report 2017–2018*, Schwab K. (ed.), World Economic Forum 2017.

Akty prawne

Constitution of the Republic of Croatia (consolidated text, 6 July 2010), <http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=2405>.

Ustawa (NN 10/97, 107/07, 94/13, 98/19) o edukaciji przedszkolnej, Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, <https://www.zakon.hr/z/492/Zakon-o-pred%C5%A1kolskom-odgoju-i-obrazovanju>.

Ustawa (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 94/13, 136/14 – RUSRH, 152/14, 7/17, 68/18 i 98/19) o edukaciji w szkołach podstawowych i średnich, Zakon o odgoju i obrzovanju u osnovnoj i srednjoj školi; Narodne novine, <http://www.propisi.hr/print.php?id=8361>.

Ustawa (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19, 64/20) o edukaciji w szkołach podstawowych i średnich, Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi pročišćeni na snazi od 01.01.2020, <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli>.

Ustawa (NN 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13) o nauce i szkolnictwie wyższym, Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, <http://www.zakon.hr/z/320/Zakon-o-znanstvenoj-djelatnosti-i-visokom-obrazovanju>.

Ustawa (NN 151/04) o Krajowym Centrum ds. Zewnętrznej Ewaluacji Oświaty, Zakon o osnivanju Nacionalnoga centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja, <http://www.zakon.hr/z/324/Zakon-o-Nacionalnom-centru-za-vanjsko-vrednovanje-obrazovanja>.

Ustawa (NN 87/2008, 86/2009, 92/2010, 105/2010-ispr., 90/2011, 16/2012, 86/2012, 94/2013, 152/2014 i 7/2017) o szkołach podstawowych i średnich, Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, <http://www.propisi.hr/print.php?id=8361>.

Strony internetowe

Eurostat, https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en.

Eurostat Gross domestic product at market prices. Croatia, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>.

Eurostat Statistics Explained. Government expenditure on education, 2017 (% of GDP), data extracted in March 2019, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_education.

[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

Education and Training Monitor 2019. Public expenditure on education, 2017 (%), Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, <https://ec.europa.eu/education/>

- sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf.
- Educattion and Training Monitor 2017 Croatia. European Commission 2017, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017-hr_en.pdf.
- https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-croatia_en.pdf.
- <https://mzo.hr/>.
- <http://www.azoo.hr/>.
- <http://www.asoo.hr/>.
- <https://www.azvo.hr/hr/>.
- <https://www.ncvvo.hr/>.
- <http://www.mobilnost.hr/>.
- <http://www.asoo.hr/default.aspx?id=657>.
- http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/archive/Countries/WDE/2006/CENTRAL_and_EASTERN_EUROPE/Croatia/struc_hrv.gif.
- https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017-hr_en.pdf.
- <http://www.propisi.hr/print.php?id=8361>.
- <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=11932&sec=2197>.
- <http://www.propisi.hr/print.php?id=8361>.
- <https://mzo.hr/hr/rubrike/srednje-obrazovanje>.
- <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2246>.
- <http://cisok.hr/strukovne-skole>.
- <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=8750&sec=2504>.
- http://biblioteka-krk.ibe.edu.pl/opac_css/doc_num.php?explnum_id=362.
- https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teachers-and-education-staff-14_en.
- http://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/propisi/Pravilnici_03.pdf.
- http://www.eurydice.org.pl/sites/eurydice.org.pl/files/KDT2013_pl_0.pdf.
- https://www.researchgate.net/publication/253954765_The_Prospects_of_Teacher_Education_in_South-east_Europe.
- http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf.
- https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_04/h01_01_04_RH.html.
- https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_08/h01_01_08_RH.html.
- Nacionalna strategija za uključivanje Roma za razdoblje 2013–2020, <https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/arhiva/Nacionalna%20strategija%20za%20uklju%C4%8Divanje%20Roma%202013-2020.pdf>.

Część 5

Cypr

5.1. Podstawowe informacje. Administracja oświatowa

Cypr jest republiką federacyjną opartą na systemie prezydenckim. Głową państwa jest prezydent wybierany razem z wiceprezydentem w powszechnych wyborach na pięcioletnią kadencję. Zgodnie z art. 1 Konstytucji Republiki Cypryjskiej (dalej: konstytucja) funkcje prezydenta pełni przedstawiciel Greków cypryjskich, natomiast funkcje wiceprezydenta – Turek cypryjski¹. Prezydent i wiceprezydent sprawują także władzę wykonawczą, stając na czele rządu składającego się z siedmiu greckich i trzech tureckich ministrów. Władza ustawodawcza należy do jednoizbowego parlamentu – Izby Reprezentantów (gr. *Βουλή των Αντιπροσώπων*, tur. *Temsilciler Meclisi*). Deputowani wybierani są w wyborach powszechnych na pięcioletnią kadencję.

Cypr jest członkiem Unii Europejskiej od 1 maja 2004 roku.

Obszar Cypru liczy 9,3 tys. km², zamieszkuje go 854 802 mieszkańców (2017 r.)². Skład etniczny (według spisu z 2010 r.): Grecy – 77%, Turcy – 18% oraz pozostali Ormianie, Anglicy, Żydzi i uchodźcy z Libanu – 5%. Zgodnie z art. 3 Konstytucji Republiki Cypryjskiej (dalej: konstytucja) językami urzędowymi są język grecki i turecki. Wszelkie akty ustawodawcze, pisma urzędowe, postępowania sądowe itd. sporządzane są w obu językach lub w języku odbiorcy, lub strony postępowania³.

Administracyjnie Cypr podzielony jest na 6 dystryktów, jednak tylko 5 z nich (w tym jeden w niewielkim fragmencie) znajdują się pod administracją Republiki Cypryjskiej. Po proklamowaniu w 1979 roku Federalnego Państwa Tureckiej Republiki Cypryjskiej, a następnie przekształceniu go w Republikę Turecką Cypru Północnego (1983 r.) ustanowiono w niej odrębne struktury władzy – Zgromadzenie Ustawodawcze i rząd, które jednak nie zyskały uznania ONZ i wspólnoty międzynarodowej. Na mocy art. 86 konstytucji społeczności grecka i turecka wybierają spośród swoich członków przedstawicieli do tzw. izb komunalnych. Uprawnione są one do sprawowania w imieniu swoich społeczności władzy ustawodawczej, m.in. w odniesieniu do wszelkich spraw związanych z edukacją, kulturą oraz nauczaniem (art. 87, pkt 1b konstytucji).

¹ *Konstytucja Republiki Cypryjskiej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2013, s. 49.

² Eurostat, https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en.

³ Tamże, s. 51.

Problematyka oświaty i organizacji kształcenia leży w gestii Ministerstwa Edukacji i Kultury (*Ypourgeo Paideias kai Politismou*; dalej: Ministerstwo Edukacji)⁴, choć inne resorty także mają swój udział w funkcjonowaniu systemu oświatowego. Ministerstwo Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (*Ypourgeo Ergasias kai Koinonikon Asfaliseon*)⁵ przygotowuje Krajowy plan działań na rzecz zatrudnienia na Cyprze i opracowuje krajową mapę najbardziej poszukiwanych zawodów i specjalizacji. Niewielka liczba placówek kształcenia zawodowego znajduje się pod jurysdykcją Ministerstwa Zdrowia (*Ypourgeo Ygeias*)⁶, Ministerstwa Rozwoju Obszarów Wiejskich, Żywności i Ochrony Środowiska (*Ypourgeo Georgias, Fysiken Poron kai Perivallontos*)⁷, Ministerstwa Energii, Handlu, Przemysłu i Turystyki (*Ypourgeo Emporiou, Viomichanias kai Tourismou*)⁸, Ministerstwa Finansów (*Ypourgeo Oikonomikon*)⁹ oraz Ministerstwa Sprawiedliwości i Porządku Publicznego (*Ypourgeo Dikaiosynis kai Dimosias*)¹⁰.

Nad placówkami szkolnymi, które prowadzą specjalistyczne kształcenie zawodowe i podlegają innym resortom niż Ministerstwu Edukacji, całościowy nadzór nad ich funkcjonowaniem sprawuje inspektorat Ministerstwa Edukacji. Oświata na Cyprze jest silnie zcentralizowana. Ministerstwo Edukacji szczegółowo określa program nauczania, podręczniki, zasady i programy kształcenia nauczycieli, nominacje nauczycieli oraz sposób dystrybucji środków finansowych.

Finansowanie edukacji

Konsekwencją scentralizowanego systemu zarządzania oświatą jest ograniczona autonomia cypryjskich placówek szkolnych w zakresie finansów i zarządzania zasobami ludzkimi. Obowiązek finansowania działalności placówek oświatowych całkowicie spoczywa na państwie.

W 2017 roku wartość produktu krajowego brutto (PKB) wyniosła 20 039,7 mln euro, a PKB na osobę – 23 320 euro¹¹. W tym samym roku wydatki publiczne Cy-

⁴ <http://www.moec.gov.cy/>.

⁵ http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/mlsi.nsf/index_gr/index_gr?OpenDocument.

⁶ <http://www.moh.gov.gr/>.

⁷ http://www.moa.gov.cy/moa/agriculture.nsf/index_en/index_en?OpenDocument.

⁸ http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/dmlindex_gr/dmlindex_gr?OpenDocument.

⁹ <http://www.mnec.gr/>.

¹⁰ http://www.mjpo.gov.cy/mjpo/mjpo.nsf/index_gr/index_gr?opendocument.

¹¹ Eurostat Gross domestic product at market prices. Cyprus, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>.

pru na oświatę publiczną osiągnęły wartość 5,7% PKB¹² (w 2017 r. średnia w państwach UE to 4,6% PKB)¹³. Na edukację przedszkolną i szkolnictwo podstawowe Cypr przeznaczył 1,5% PKB, na szkolnictwo średnie 2,0%, na szkolnictwo wyższe 1,2% PKB oraz 1,0% PKB na inne obszary edukacyjne¹⁴. W 2017 roku procentowy udział wydatków na oświatę w budżecie państwa utrzymywał się na poziomie 15,3%¹⁵, co stanowi znaczący wzrost w porównaniu do 12,3% w 2014 roku (w 2017 r. średnia w państwach UE to 10,2%)¹⁶.

¹² Eurostat Statistics Explained. Government expenditure on education, 2017 (% of GDP), data extracted in March 2019, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

¹³ Tamże, s. 3.

¹⁴ Total general government expenditure on education, 2017 (% of GDP % of total expenditure), [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

¹⁵ Education and Training Monitor 2019, Public expenditure on education, 2017 (%), Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, s. 105, <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>.

¹⁶ Tamże, s. 5–6 oraz na podstawie: National Accounts of OECD Countries General Government Accounts 2010–2017, National Accounts of OECD Countries, General Government Accounts 2018, OECD Publishing, Paris 2019, s. 32, https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/na_gga-2019-en.pdf?expires=1572094380&id=id&acname=oid031443&checksum=1E3B2772ECA07F-F8A291FAC7897FFF23.

5.2. Organizacja systemu szkolnictwa na Cyprze

Zgodnie z art. 20 pkt 1 konstytucji każdy ma prawo do pobierania nauki, a każda osoba lub instytucja ma prawo do nauczania, pozostając w zgodzie z prawem lokalnym. Rodzice mają prawo do zapewnienia dzieciom wykształcenia zgodnego z ich przekonaniem religijnymi. Nauczanie podstawowe jest obowiązkowe i bezpłatne dla wszystkich obywateli, którzy osiągnęli wiek szkolny określony przez odpowiednie prawo komunalne¹.

Na Cyprze od 2006 roku długość obowiązku szkolnego określono na 10 lat i 4 miesiące. Obowiązkiem objęte są dzieci i młodzież w wieku od 4 lat i 8 miesięcy do 15 roku życia. Kształcenie obowiązkowe obejmuje następujące poziomy: przedszkole (*nipiagogeio*), szkołę podstawową (*dimotiko scholeio*) oraz ogólnokształcącą szkołę średnią I stopnia (*gymnasio*). Mimo że powyżej 15 roku życia nie ma ustawowego obowiązku uczęszczania do szkoły, to w grupie wiekowej 15–18 rok życia współczynnik skolaryzacji wynosi prawie 95%². Kształcenie we wszystkich publicznych szkołach jest bezpłatne do 18 roku życia.

Struktura ustroju szkolnego Cypru

Zgodnie z ustawą z 28 maja 1993 r. o organizacji szkolnictwa podstawowego i średniego³ oraz innymi aktami prawnymi dotyczącymi organizacji szkolnictwa podstawowego i średniego⁴ w strukturze ustroju szkolnego Cypru wyróżniamy następujące poziomy kształcenia:

¹ *Konstytucja Republiki Cypryjskiej*, dz. cyt., s. 63.

² Republic of Cyprus Ministry of Education and Culture. Interim report on the implementation of the strategic framework for european cooperation in education and training (ET2020), s. 1, http://biblioteka-krk.ibe.edu.pl/opac_css/doc_num.php?explnum_id=223.

³ Ο ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΦΟΙΤΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΧΗ ΔΩΡΕΑΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ); http://www.cylaw.org/nomoi/arith/1993_1_024.pdf.

⁴ 1) The Primary and Secondary Education Laws of 1993 and 2004, ΟΙ ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΦΟΙΤΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΧΗ ΔΩΡΕΑΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ) ΝΟΜΟΙ ΤΟΥ 1993 ΚΑΙ 2004 (Ν. 24(Ι)/1993 και Ν. 220(Ι)/2004), http://www.moec.gov.cy/dme/nomothesia/dimotiki_mesi/kanonismoi_1993_2004_anepisimi_enopoiisi.pdf.

- ISCED 0 – Wczesna edukacja
 - przedszkole (*nipiagogeio*) – wiek: 3 lata – 5 lat i 8 miesięcy.
- ISCED 1 – Szkolnictwo podstawowe
 - szkoła podstawowa (*dimotiko scholeio*) – wiek: 5 lat i 8 m-cy – 11 lat i 8 miesięcy.
- ISCED 2 – Szkolnictwo średnie I (pierwszego) stopnia
 - gimnazjum (*gymnasio*) – wiek: 11 lat i 8 miesięcy – 15 lat.
- ISCED 3 – Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia
 - szkoła średnia II stopnia (*apolyterion*) – wiek: 15–18/19 lat,
 - szkoła średnia ogólnokształcąca (*lykeio*) – wiek: 15–18 lat,
 - szkoła średnia techniczna i zawodowa (*techniki scholi*) – wiek 15–18 lat.
- ISCED 4 – Szkolnictwo policealne
 - Instytuty Kształcenia Zawodowego – MIEEK (*Metalykeiaka instituta epaggelmatikis ekpaidefsis kai katartisis*) – wiek: powyżej 18 lat.
- ISCED 6, 7, 8 – Szkolnictwo wyższe
 - szkolnictwo wyższe (studia licencjackie, magisterskie, doktorskie),
 - uniwersytet (*panepistimio*).

Edukacja przedszkolna

Opieka żłobkowa przeznaczona dla dzieci do 3 roku życia organizowana i utrzymywana jest przez państwo lub podmioty prywatne. Przedszkola (*nipiagogeio*) dzielą się na greckojęzyczne przedszkola państwowe oraz prywatne przedszkola oferujące opiekę także w innych językach. Edukacja przedszkolna przeznaczona jest dla dzieci w wieku od 3 lat do 5 lat i 8 miesięcy. Od 2006 roku uczęszczanie do przedszkola jest obowiązkowe dla dzieci w wieku od 4 lat i 8 miesięcy do 5 lat i 8 miesięcy.

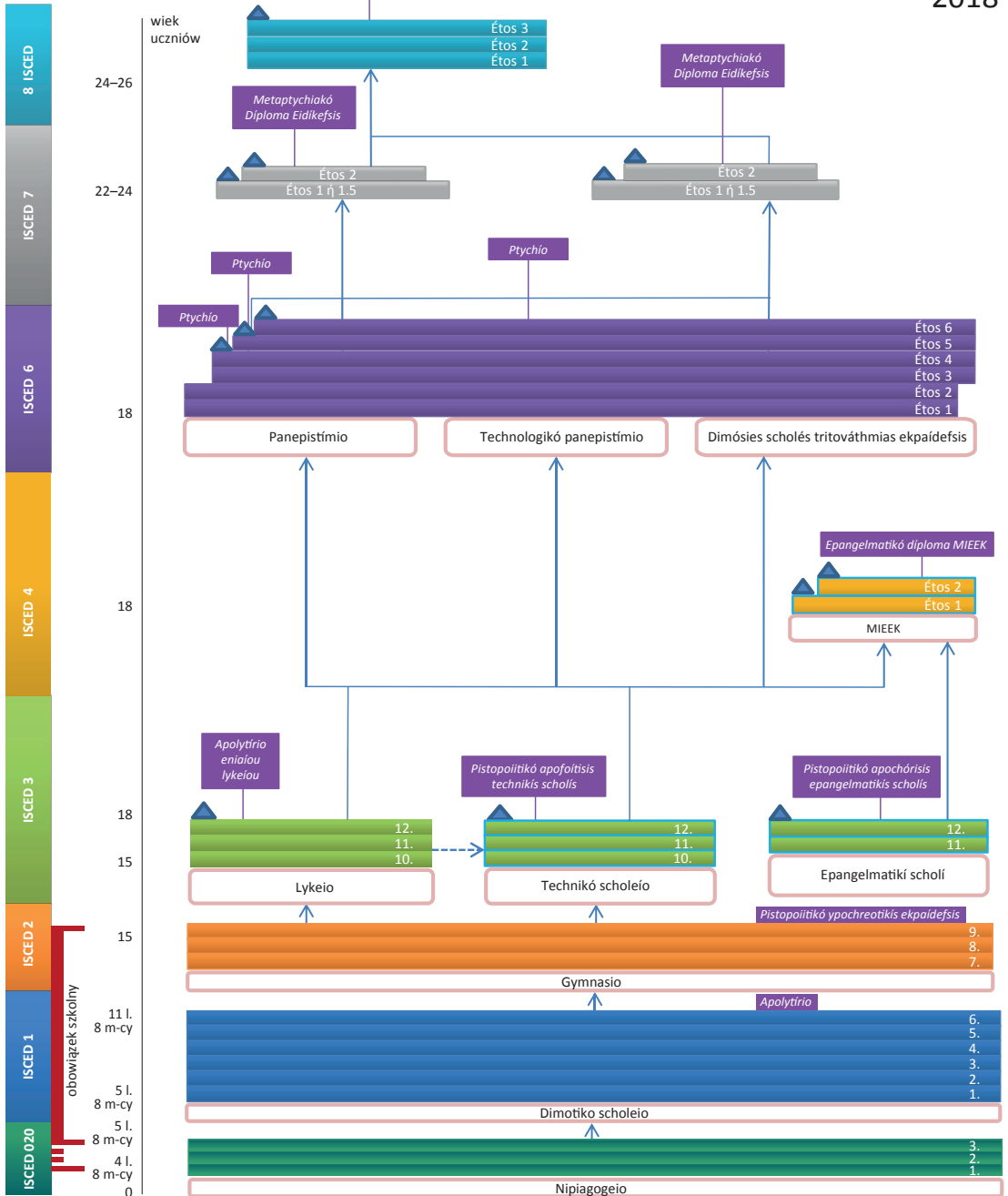
Szkolnictwo podstawowe

Nauka w szkole podstawowej (*dimotiko scholeio*) jest bezpłatna i trwa 6 lat. Uczęszczają do niej uczniowie w wieku od 5 lat i 8 miesięcy do 11 lat i 8 miesięcy. Promocja z klasy do klasy odbywa się na podstawie postępów w nauce. Głównym

2) The Operation of Primary Education Public Schools Regulations of 2008 and 2012, ze zm., ANEPIΣHMH ENOΠIOHΣH O ΠEPI ΣTOIXEIOΔOYΣ EKΠAIDEYΣEΩΣ NOMOΣ (KΔΠ 225/2008, KΔΠ 276/2009, KΔΠ 345/2011, KΔΠ 253/2012), http://www.moec.gov.cy/dde/pdf/nomothesia/kanonismoι_2008_2012_anepisimi_enopiisi.pdf.

Kýpros

2018

Legenda (wyjaśnienie terminów użytych na rysunku)

POZIOMY EDUKACYJNE

Nipiagogeio – przedszkole

Dimotiko scholeio – szkoła podstawowa

Gymnasio – gimnazjum

Lykeio – liceum

Technikó scholeío – szkoła techniczna

Epangelmatikí scholí – szkoła zawodowa

MIEEK – Instytuty Kształcenia Zawodowego

Panepistímio – uniwersytet

Technologikó panepistímio – politechnika

Dimósies scholís tritováthmias ekpaídefsis – publiczne szkoły wyższe

Proptychiakes spoudes – studia licencjackie

DYPLOMY

Apolytírío – świadectwo ukończenia szkoły podstawowej

Pistopoiitikó ypochreotikís ekpaídefsis – świadectwo ukończenia kształcenia obowiązkowego

Apolytírío eniaíou lykeíou – dyplom ukończenia liceum

Pistopoiitikó apofóitisis technikís scholís – świadectwo ukończenia szkoły technicznej

Pistopoiitikó apochórisis epangelmatikís scholís – świadectwo ukończenia szkoły zawodowej

Epangelmatikó díploma MIEEK – dyplom zawodowy MIEEK

Ptychío – licencjat

Metaptychiakó Díploma Eidíkefsis – dyplom studiów magisterskich

Didaktorikó díploma – dyplom doktora nauk

OPIS TRANSFERÓW EDUKACYJNYCH (STRZAŁKI) I OZNACZEŃ LAT NAUKI

1. – lata edukacji przedszkolnej i szkolnej

Έτος 1 – rok (studiów) – Έτος

celem szkoły jest stworzenie wszystkim uczniom, bez względu na wiek, płeć czy kraj pochodzenia, możliwości osiągnięcia zrównoważonego rozwoju poznawczego, emocjonalnego i psychomotorycznego. Krajowy program nauczania kładzie nacisk na proces uczenia się i koncentruje się na strategiach, które mają pomóc uczniom w nauce uczenia się oraz w rozwijaniu ich krytycznego i kreatywnego myślenia. Podstawowym obowiązkiem szkoły podstawowej jest zapoznanie uczniów z cypryjską cywilizacją, historią, tradycją oraz rozwijanie szacunku i miłości do dziedzictwa narodowego, wpajanie tożsamości narodowej, nauka języka greckiego i greckiej prawosławnej religii⁵.

Po ukończeniu szkoły podstawowej uczniowie otrzymują świadectwo (*apolytírio*), którego posiadanie jest warunkiem przyjęcia do szkoły średniej I stopnia (*gymnasio*). Rok szkolny jest podzielony na trzy trymestry i obejmuje 180 dni nauki. Pensum tygodniowe wynosi 35 godzin lekcyjnych. Lekcje w szkole podstawowej trwają 40 minut. Roczny wymiar zajęć w szkole podstawowej wynosi 840 godzin.

Szkolnictwo średnie

Szkolnictwo średnie pierwszego stopnia

Warunkiem koniecznym rozpoczęcia obowiązkowego kształcenia w cypryjskim gimnazjum (*gymnasio*) jest uzyskanie pozytywnych ocen końcowych z 6 klasy *dimotiko scholeio*. Promocja odbywa się na podstawie postępów w nauce. Pomiędzy szkołą podstawową i średnią I stopnia nie przewiduje się żadnych egzaminów selekcyjnych.

Nauczanie w gimnazjum koncentruje się na realizacji programu ogólnokształcącego sprofilowanego na edukację humanistyczną. Celem szkoły jest przekazanie wiedzy ogólnej o otaczającym świecie oraz pomoc w przygotowaniu uczniów do dokonania świadomego wyboru profilu dalszego kształcenia⁶.

Na zakończenie nauki w gimnazjum uczniowie otrzymują świadectwo ukończenia kształcenia obowiązkowego (*pistopoiitiko ypochreotikis ekpaidefsis*), które uprawnia do kontynuowania nauki w szkole średniej II stopnia. Rok szkolny gimnazjum jest podzielony na trzy trymestry, które obejmują 161 pełnych dni zajęć w szkole. Tygodniowe pensum wynosi 35 godzin lekcyjnych. Lekcje w gim-

⁵ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, <http://www.moec.gov.cy/dde/index.html>.

⁶ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΕΣΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, <http://www.moec.gov.cy/dme/index.html>.

nazjum trwają 45 minut. Uczniowie, którzy nie ukończyli kształcenia obowiązkowego, mogą podjąć pracę lub naukę w ramach systemu przyuczenia do zawodu (*systema mathiteias*).

Szkolnictwo średnie drugiego stopnia

Na poziomie szkolnictwa średniego drugiego stopnia (*apolyterion*) wyróżniamy szkolnictwo ogólnokształcące oraz zawodowe. Kształcenie ogólnokształcące realizowane jest w liceach (*lykeio*). W ramach szkolnictwa zawodowego uczniowie mogą podjąć naukę w technikach i szkołach zawodowych (*technikí kai epangelmatikí scholí*) oraz szkołach przyuczających do zawodu (*scholeío mathiteías*).

Szkoła średnia ogólnokształcąca⁷

Celem szkolnictwa średniego ogólnokształcącego, czyli liceów (*lykeio*), jest zapewnienie wysokiego poziomu kształcenia ogólnego ze szczególnym uwzględnieniem rozwijania umiejętności samodzielnego kształcenia i krytycznego myślenia. Program 1 klasy liceum jest jednakowy dla wszystkich uczniów i obejmuje przedmioty ogólnokształcące. W 2 klasie wprowadzone są trzy profile: humanistyczny, matematyczno-przyrodniczy i techniczny. Przedmioty ogólnokształcące zajmują w programie ok. 60% godzin, a przedmioty profilowe 40% godzin. W 3 klasie wprowadzane są przedmioty fakultatywne, które zajmują w programie nauczania ok. 50% godzin. Program jest tak zaprojektowany, że wymaga od uczniów ułożenia indywidualnego planu lekcyjnego zgodnego z profilem klasy i własnymi zainteresowaniami ucznia.

Program liceum zakłada wychowanie i wykształcenie młodych Cypryjczyków na miarę obywateli współczesnego świata. Absolwent liceum powinien łączyć wiedzę ogólną z rozwiniętymi zainteresowaniami w wybranej specjalistycznej dziedzinie. Powinien rozumieć mechanizmy uczenia się, wykazywać się samodzielnością myślenia, posiadać znajomość języków obcych, umiejętność korzystania z nowych technologii i być wdrożonym do samokształcenia i uczenia się przez całe życie.

Po ukończeniu szkoły średniej ogólnokształcącej uczniowie uzyskują dyplom ukończenia liceum (*apolytírío eniaíou lykeíou*) uprawniający do kontynuacji nauki na poziomie kształcenia policealnego i wyższego.

⁷ http://www.moec.gov.cy/dme/en/eniaio_lykeio.html.

Szkoła średnia zawodowa i szkolenia⁸

W ramach szkoły średniej zawodowej uczniowie mają do wyboru technikum i szkoły zawodowe. Warunkiem rozpoczęcia nauki w jednej z tych szkół jest ukończenie *gymnasio*. Uczęszczają do nich uczniowie w wieku od 15 do 18 roku życia. Oba typy szkół przygotowują do uzyskania dyplomów umożliwiających podjęcie pracy w konkretnym zawodzie, przy czym proporcje przedmiotów ogólnokształcących i zawodowych umieszczonych w programie nauczania wynoszą:⁹

- w technikum: 58% – przedmioty ogólnokształcące, 42% – przedmioty zawodowe,
- w szkole zawodowej: 42,5% – przedmioty ogólnokształcące, 57,5% – przedmioty techniczne i warsztatowe.

Technika proponują kierunki o charakterze bardziej teoretycznym (*theoritiki katefthisis*), a średnie szkoły zawodowe o charakterze bardziej praktycznym (*praktiki katefthisis*). Programy obu kierunków są tak skonstruowane, aby umożliwić uczniom zdobycie wiedzy i umiejętności będących podstawą do swobodnego podjęcia pracy i umożliwiających szybkie przekwalifikowanie oraz związane z tym zdobycie nowych uprawnień zgodnych z trendami zmieniającego się rynku pracy.

Ten praktyczny charakter kształcenia realizowany jest także poprzez system kształcenia dualnego¹⁰ w ostatniej klasie szkoły, w której co najmniej jeden dzień w tygodniu przeznaczony jest na zajęcia w różnych przedsiębiorstwach i zakładach przemysłowych. Najbardziej poszukiwane i wybierane przez uczniów kierunki zawodowe to mechanika, elektrotechnika, budownictwo, hotelarstwo i gastronomia, projektowanie mody i projektowanie wnętrz.

Po ukończeniu szkoły średniej technicznej i zawodowej uzyskuje się dyplom ukończenia szkoły wraz z prawem wykonywania wyuczonego zawodu. Absolwenci mogą kontynuować naukę na poziomie szkolnictwa policealnego i/lub wyższego.

⁸ Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, <http://www.moec.gov.cy/mtee/index.html>.

⁹ VET in Europe. Cyprus 2010, ReferNet Cyprus, s. 33, http://www.refernet.org.cy/images/media/assetfile/VocTrainingThematic2010_en0002.pdf.

¹⁰ System dualny – zwany też przemianym, równoległym lub dwutorowym – łączy w sobie kształcenie teoretyczne z praktycznym. Polega na nauce zawodu organizowanej przez pracodawcę oraz kształceniu teoretycznym i ogólnym realizowanym w systemie szkolnym lub formach pozaszkolnych.

Oprócz możliwości kształcenia w technikach lub w szkołach zawodowych od 2015 roku został wdrożony na Cyprze ogólnokrajowy system technicznego i zawodowego kształcenia i szkolenia oparty na europejskim systemie punktowym dotyczącym kształcenia i szkolenia zawodowego ECVET (*European Credit system for Vocational Education and Training*)¹¹. Jego zadaniem jest zapewnienie zintegrowanego, atrakcyjnego, elastycznego i nowoczesnego systemu edukacji i szkoleń zawodowych w ramach szkolnictwa zawodowego, przyuczenia do zawodu i kształcenia ustawicznego.

Szkolnictwo policealne

Kształcenie na poziomie szkolnictwa policealnego realizowane jest na Cyprze przez płatne prywatne placówki i bezpłatną sieć instytutów ds. kształcenia zawodowego i szkoleń – MIEEK (*Metalykeiaka instituta epaggelmatikis ekaidefsis kai katartisis*)¹². Sieć jest wspólnym projektem edukacyjnym realizowanym przez Cypr i współfinansowanym ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Główne cele MIEEK to:

- wprowadzenie programów kształcenia zawodowego i szkoleń skierowanych do absolwentów szkół średnich w dziedzinach, które nie są oferowane na poziomie podyplomowym przez inne cypryjskie publiczne szkoły,
- wdrażanie programów ułatwiających dostęp do rynku pracy absolwentom szkół średnich oraz osobom, które mają trudności z przystąpieniem do pracy lub z ponownym podjęciem zatrudnienia,
- promowanie uczenia się przez całe życie, z naciskiem na wspieranie zdolności adaptacyjnych pracowników przez wykorzystanie w procesie kształcenia nowych technologii i nowoczesnych procesów produkcyjnych.

Absolwenci uzyskują dyplom MIEEK uprawniający do wykonywania zawodu.

Szkolnictwo wyższe

Zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym nr 67(I)/1996 (ostatnia nowelizacja 2019 r.)¹³ na Cyprze kształcenie wyższe realizowane jest w publicznych i pry-

¹¹ <http://www.cedefop.europa.eu/pl/events-and-projects/projects/european-credit-system-vocational-education-and-training-ecvet>.

¹² <http://www.mieek.ac.cy/index.php/el/>.

¹³ Ο ΠΕΡΙ ΣΧΟΛΩΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΝΟΜΟΣ ΤΟΥ 1996 (67(I)/1996), http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/1996_1_67/full.html.

watnych szkołach wyższych, kolegiach oraz instytutach. Wśród wiodących publicznych szkół wyższych znajdują się trzy państwowe uniwersytety: *University of Cyprus* (Πανεπιστήμιο Κύπρου), *University of Technology Cypr* (Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου), *Open University of Cyprus* (Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου) oraz siedem publicznych szkół wyższych: Wyższy Instytut Techniczny (Ανώτερο Τεχνολογικό Ινστιτούτο), Kolegium Leśne (Δασικό Κολέγιο), Szkoła Pielęgniarstwa i Położnictwa (Νοσηλευτική Σχολή), Śródziemnomorski Instytut Zarządzania (Μεσογειακό Ινστιτούτο Διεύθυνσης), Cypryjski Wyższy Instytut Hotelarstwa (Ανώτερο ξενοδοχειακό Ινστιτούτο Κύπρου), Szkoła Przewodników Turystycznych (Σχολή ξεναγών) i Akademia policyjna (Αστυνομική Ακαδημία). Najbardziej znane prywatne szkoły wyższe to: Uniwersytet Europejski, *Frederick University* i Uniwersytet w Nikozji.

Dla cypryjskich władz głównym kierunkiem rozwoju i reformowania sektora nauki i szkolnictwa wyższego jest wykorzystanie polityki oświatowej do zbudowania pozycji Cypru jako międzynarodowego edukacyjno-naukowego centrum w regionie. W celu zwiększenia poziomu nauczania i dostępu do szkolnictwa wyższego Ministerstwo Edukacji podjęło wiele działań, wśród których znalazły się: rozbudowa uczelni państwowych, systematyczne rozszerzanie oferty nowych programów studiów, wsparcie działalności uczelni prywatnych oraz podejmowanie działań strategicznych dla zwiększenia liczby studentów cypryjskich i zagranicznych w uczelniach publicznych (np. przez ułatwienia stypendialne). Podjęte działania powodują zwiększające się z roku na rok zainteresowanie studentów z innych krajów podjęciem studiów na Cyprze. Umieźdzynarodowienie studiów wyższych, które uznawane jest za jeden ze wskaźników poziomu kształcenia, zwiększyło się prawie dwukrotnie. W roku akademickim 2012/2013 w cypryjskich placówkach szkolnictwa wyższego studiowało 26,2% obcokrajowców, a w 2015/2016 zagraniczni studenci stanowili już grupę 43,6%¹⁴ wśród wszystkich studiujących.

Struktura szkolnictwa i proponowane programy oparte zostały na trzyczęściowym cyklu studiów (licencjackie, magisterskie, doktoranckie). Organizacja studiów w uniwersytetach publicznych i prywatnych różni się od organizacji nauki w prywatnych szkołach wyższych.

¹⁴ *Cyprus in figures. 2017 edition. General Statistics* (Series II), Published by: the Press and Information Office for the Statistical Service, s. 12–13, [http://www.cystat.gov.cy/mof/cy-stat/statistics.nsf/All/C91603BD82050327C22582030022C7F2/\\$file/CYPRUS_IN_FIGURES-2017-EN-271217.pdf?OpenElement](http://www.cystat.gov.cy/mof/cy-stat/statistics.nsf/All/C91603BD82050327C22582030022C7F2/$file/CYPRUS_IN_FIGURES-2017-EN-271217.pdf?OpenElement).

Uniwersytety

Studia I stopnia (licencjackie) trwają 4 lata. Kończą się uzyskaniem przez studentów dyplomu *ptychio* lub *bachelor* w danej dziedzinie. Absolwenci mogą podjąć studia II stopnia (magisterskie), które trwają najczęściej 1–2 lata. Kończą się uzyskaniem przez studentów dyplomu *masters* oraz tytułu magistra w danej dziedzinie. Studia III stopnia – doktoranckie najczęściej trwają od 3 do 8 lat. Kończą się uzyskaniem dyplomu oraz tytułu doktora.

Prywatne szkoły wyższe

Prywatne szkoły wyższe nie posiadają statusu państwowych uniwersyteckich. Oferują programy jedno-, dwu- lub trzyletnich studiów zawodowych. Po ukończeniu pierwszego roku studiów absolwenci otrzymują certyfikat (*certificate*). Po ukończeniu drugiego roku studiów otrzymują dyplom (*diploma*), a po ukończeniu 3 lat studiów uzyskują tzw. wyższy dyplom (*higher diploma*). Każdy z tych dyplomów umożliwia podjęcie pracy zawodowej zgodnej z uzyskanym dyplomem lub podjęcie studiów w cyklu licencjackim.

Organem właściwym w zakresie zapewniania akredytacji oferowanych programów i jakości dyplomów jest cypryjska Rada ds. Akredytacji i Jakości Nauczania – SEKAP (*Symvoulío Ekpedeftikis Axiologisis Pistopiisis*). Obecnie większość programów oferowanych przez instytucje prywatne uzyskała akredytację SEKAP.

5.3. Kształcenie nauczycieli

Kształcenie nauczycieli odbywa się na szczeblu szkolnictwa wyższego. Na studia nauczycielskie obowiązuje konkursowy egzamin wstępny. Minimalne wykształcenie niezbędne do podjęcia pracy w charakterze nauczyciela szkoły podstawowej lub średniej to pięcioletnie studia podzielone na roczne przygotowanie pedagogiczne oraz czteroletnie studia licencjackie zakończone dyplomem licencjata.

Nauczyciele zatrudniani są na podstawie umowy o pracę. Posiadają status urzędnika państwowego w zawodzie z mianowaniem na całe życie¹. Nauczyciele zatrudniani są na podstawie procedury przedkładania tzw. list kandydatów, na których znajdują się ich nazwiska i kwalifikacje. Minimalne wynagrodzenie ustawowe dla nauczycieli szkół podstawowych oraz średnich pierwszego i drugiego stopnia kształtuje się na poziomie 125% produktu krajowego brutto (PKB) na jednego mieszkańca². Pierwsza umowa podpisywana jest na okres próbny, który trwa 24 miesiące. Absolwenci studiów nauczycielskich zatrudnieni na pierwszą umowę obowiązkowo uczestniczą w tzw. programie wprowadzającym. Jest to ośmiomiesięczny etap pracy, podczas którego początkujący nauczyciele realizują zadania wskazane przez nauczyciela-opiekuna, jednocześnie pozostając pod jego opieką. Oprócz wykonywania zadań praktycznych młody nauczyciel uczestniczy także w różnych bezpłatnych szkoleniach, które stanowią uzupełnienie przygotowania pedagogicznego realizowanego przed uzyskaniem nauczycielskiego dyplomu.

W 2016 roku w przedszkolu i szkole podstawowej na jednego nauczyciela przypadało po 12 uczniów, a w szkole średniej 9 uczniów³.

Wymiar czasu pracy nauczycieli podzielony jest na godziny pensum dydaktycznego i wymiar godzin, w ramach których nauczyciel zobowiązany jest przebywać na terenie szkoły. Na poziomie wychowania przedszkolnego i szkoły podstawowej tygodniowe pensum dydaktyczne wynosi 19 godzin, a ogólna liczba godzin obecności w szkole – 30 godzin. Na poziomie szkoły średniej I i II stopnia

¹ http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/151PL.pdf. s. 16.

² Tamże, s. 79.

³ *Cyprus in figures. 2017 edition. General Statistics*, dz. cyt., s. 12–13.

tygodniowe pensum dydaktyczne wynosi 18 godzin, a ogólna liczba godzin obecności w szkole – 31 godzin.

Nauczyciel, który byłby zainteresowany podjęciem pracy jako dyrektor przedszkola lub szkoły podstawowej, musi spełniać wymóg posiadania minimum 16 lat stażu pracy w charakterze nauczyciela, a w wypadku szkoły średniej I i II stopnia – wymóg minimum 17 lat nauczycielskiego stażu pracy⁴.

⁴ Dane z 2012 r.

5.4. Podsumowanie. Problemy

Zgodnie z długofalowymi założeniami cypryjskiej polityki oświatowej najważniejszym celem krajowej edukacji jest rozwój wolnego i demokratycznego państwa oraz jego obywateli. Zgodnie z tymi założeniami szkoła ma wspierać wychowanie i kształcenie ludzi aktywnych, którzy wykorzystają swój potencjał, budując socjalne, ekonomiczne oraz kulturalne państwo cenione na arenie międzynarodowej¹.

Władze oświatowe Cypru od wielu lat konsekwentnie reformują ustrój szkolny kraju w obszarach organizacyjnym i programowym. Od 2006 roku długość obowiązkowego edukacyjnego wynosi 10 lat. Obowiązkiem przedszkolnym objęte są dzieci w wieku od 4 lat i 8 miesięcy do 5 lat i 8 miesięcy oraz uczniowie w wieku od 5 lat i 8 miesięcy do 15 roku życia. Edukacja do 18 roku życia w publicznych szkołach jest bezpłatna.

Władze oświatowe Cypru szczególną uwagę przywiązują do problematyki szkolnictwa zawodowego – średniego i wyższego. Ważnym elementem wspierania edukacji jest wdrażanie innowacyjnych projektów i działań propagujących uczenie się i kształcenie na wszystkich poziomach i we wszystkich grupach wiekowych. Cypr aktywnie bierze udział w unijnym programie Kształcenie i szkolenie 2020 (ET 2020)². Korzystając z ramowej współpracy w tej dziedzinie, kierunek zmian w dotychczasowym modelu cypryjskiego kształcenia zawodowego koncentruje się na realizacji koncepcji uczenia się przez całe życie i mobilności zawodowej oraz poprawie jakości i skuteczności kształcenia przez permanentną aktualizację programów i metod nauczania, a także na wzmacnianiu powiązań między placówkami szkolnymi a rynkiem pracy.

W sektorze nauki i szkolnictwa wyższego głównym kierunkiem rozwoju i reform jest zbudowanie pozycji Cypru jako edukacyjno-naukowego centrum w regionie. Ma temu służyć rozszerzenie oferty programowej i rozbudowa bazy edukacyjnej dla szkolnictwa wyższego. Władze oświatowe Cypru zakładają, że

¹ http://www.moec.gov.cy/en/annual_reports/annual_report_2014_en.pdf.

² Europejska współpraca w dziedzinie kształcenia i szkolenia (ET 2020), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=URISERV%3Aef0016>.

w wyniku realizowanych reform szkolnictwa wyższego prawie połowa Cypryjczyków w wieku 30–34 lat do 2020 roku powinna mieć ukończoną jakąś formę kształcenia wyższego, a co najmniej 20% absolwentów uczelni wyższych będzie posiadało doświadczenie zdobyte w ramach zagranicznych staży edukacyjnych.

Bibliografia

Konstytucja Republiki Cypryjskiej, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2013.

Akty prawne

Ustawa z 28 maja 1993 r. o organizacji szkolnictwa podstawowego i średniego O ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΦΟΙΤΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΧΗ ΔΩΡΕΑΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ); http://www.cylaw.org/nomoi/arith/1993_1_024.pdf.

The Primary and Secondary Education Laws of 1993 and 2004, ΟΙ ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΦΟΙΤΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΧΗ ΔΩΡΕΑΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ) ΝΟΜΟΙ ΤΟΥ 1993 ΚΑΙ 2004 (Ν. 24(Ι)/1993 και Ν. 220(Ι)/2004), http://www.moec.gov.cy/dme/nomothesia/dimotiki_mesi/kanonismoi_1993_2004_anepisimi_enopoiisi.pdf.

The Operation of Primary Education Public Schools Regulations of 2008 and 2012, ze zm., ΑΝΕΠΙΣΗΜΗ ΕΝΟΠΙΟΗΣΗ Ο ΠΕΡΙ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΝΟΜΟΣ (ΚΔΠ 225/2008, ΚΔΠ 276/2009, ΚΔΠ 345/2011, ΚΔΠ 253/2012), http://www.moec.gov.cy/dde/pdf/nomothesia/kanonismoi_2008_2012_anepisimi_enopoiisi.pdf.

Ustawa o szkolnictwie wyższym nr 67(Ι)/1996, Ο ΠΕΡΙ ΣΧΟΛΩΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΝΟΜΟΣ ΤΟΥ 1996 (67(Ι)/1996), http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/1996_1_67/full.html.

Strony internetowe

<http://www.moec.gov.cy/>.

http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/mlsi.nsf/index_gr/index_gr?OpenDocument.

<http://www.moh.gov.gr/>.

http://www.moa.gov.cy/moa/agriculture.nsf/index_en/index_en?OpenDocument.

http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/dmlindex_gr/dmlindex_gr?OpenDocument.

<http://www.mnec.gr/>.

http://www.mjpo.gov.cy/mjpo/mjpo.nsf/index_gr/index_gr?opendocument.

<http://mavoieproeurope.onisep.fr/en/initial-vocational-education-and-training-in-europe/cyprus/>.

- Eurostat. Gross domestic produkt at market prices. Cyprus, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>.
- Eurostat Statistics Explained. Government expenditure on education, 2017 (% of GDP), data extracted in March 2019, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_education.
- [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).
- Education and Training Monitor 2019 Cyprus. Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-cyprus_en.pdf.
- Cyprus in figures, 2017 edition, Statistical Service, General Statistics* (Series II). Published by: the Press and Information Office for the Statistical Service, [https://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/All/9C0E2C4E8479795CC22583740037E1EA/\\$file/CYPRUS_IN_FIGURES-2017-EN-271217.pdf?OpenElement](https://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/All/9C0E2C4E8479795CC22583740037E1EA/$file/CYPRUS_IN_FIGURES-2017-EN-271217.pdf?OpenElement).
- Cyprus in figures, 2018 edition, Statistical Service, General Statistics* (Series II). Published by: the Press and Information Office for the Statistical Service, [http://www.cystat.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/All/C91603BD82050327C22582030022C7F2/\\$file/CYPRUS_IN_FIGURES-2018-EN-311218.pdf?OpenElement](http://www.cystat.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/All/C91603BD82050327C22582030022C7F2/$file/CYPRUS_IN_FIGURES-2018-EN-311218.pdf?OpenElement).
- Education and Training Monitor 2019. Cyprus, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-cyprus_en.pdf.
- http://www.dr-bongardt.de/uni/bongardt/archiv/projekte/schule_in_europa/staaten/zypern.htm.
- http://biblioteka-krk.ibe.edu.pl/opac_css/doc_num.php?explnum_id=223.
- <http://www.moec.gov.cy/dde/index.html>.
- <http://www.moec.gov.cy/mtee/index.html>.
- http://www.refernet.org.cy/images/media/assetfile/VocTrainingThematic2010_en0002.pdf.
- <http://www.cedefop.europa.eu/pl/events-and-projects/projects/european-credit-system-vocational-education-and-training-ecvet>.
- <http://www.mieek.ac.cy/index.php/el/>.
- http://www.highereducation.ac.cy/en/pdf/unified_law_iste_1996_2013.pdf.

Część 6

Czechy

6.1. Podstawowe informacje. Administracja oświatowa

Czechy są republiką parlamentarną. Republikę Czeską tworzą trzy historyczne krainy – Czechy właściwe, Morawy i czeska część Śląska. Administracyjnie Czechy dzielą się na gminy (*obec*) – podstawowe jednostki samorządu terytorialnego i kraje (*kraj*) – samorządowe jednostki wyższego szczebla¹. Zgodnie z podziałem administracyjnym z 2000 roku w Czechach jest 14 krajów i 6249 gmin trzech różnych stopni.

Praga, stolica Republiki Czeskiej, jako jedyne miasto wydzielone ma nadany status *kraju*.

Głową państwa jest prezydent wybierany w powszechnych wyborach na pięcioletnią kadencję. Organem ustawodawczym jest dwuizbowy parlament. Niższa izba parlamentu – Izba Poselska (*Poslanecká sněmovna*) składa się z 200 parlamentarzystów, wybieranych na czteroletnią kadencję. Izba wyższa – Senat (*Senát*) liczy 81 senatorów, wybieranych na okres 6 lat. Jedna trzecia senatorów jest wybierana co 2 lata. Organem wykonawczym jest rząd (*Vláda*).

Republika Czeska jest członkiem Unii Europejskiej od 1 maja 2004 roku.

Obszar Czech liczy 78 866 km², zamieszkuje go 10 579 000 mieszkańców (2017 r.)². Językiem urzędowym jest język czeski.

Zgodnie z art. 33 Karty podstawowych praw i wolności zawartej w konstytucji Republiki Czeskiej każdy obywatel ma prawo do nauki, a uczęszczanie do szkoły jest obowiązkowe do wieku określonego przez ustawę. Nauka w szkołach podstawowych i średnich jest bezpłatna, a odpowiednio do możliwości społeczeństwa także na wyższych uczelniach³.

¹ *Konstytucja Republiki Czeskiej*, [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staśkiewicz, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa, 2011, s. 204–205.

² International Monetary Fund: World Economic Outlook Database, October 2018, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=51&pr.y=4&sy=2016&ey=2023&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=935&s=NGD-PD%2CPPPGDP%2CNGDPDPC%2CPPPPC%2CLP&grp=0&a=>.

³ *Konstytucja Republiki Czeskiej*, dz. cyt., s. 211.

Oświata i organizacja kształcenia pozostaje w gestii Ministerstwa Edukacji, Młodzieży i Sportu Republiki Czeskiej (*Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České Republiky*, MŠMT; dalej: Ministerstwo Edukacji)⁴. Zarządzanie oświatą przez Ministerstwo Edukacji odbywa się również przy współdziałaniu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (szkoły policyjne), Ministerstwa Obrony (szkolnictwo wojskowe) i Ministerstwa Sprawiedliwości (szkoły przy zakładach karnych). Odpowiedzialność za szkolenia i przekwalifikowanie zawodowe znajduje się we właściwości Ministra Pracy i Spraw Społecznych. Usługi edukacyjne i szkoleniowe prowadzone na zasadzie swobody działalności nie podlegają żadnemu organowi. Jednak, by wydawać świadectwa, dana jednostka musi pozytywnie przejść proces akredytacji; dotyczy to wszystkich jednostek kształcących umiejętności posługiwania się językiem obcym oraz jednostek realizujących szkolenia na zlecenie urzędów pracy.

Podstawą funkcjonowania czeskiego systemu oświatowego jest ustawa nr 561/2004 o edukacji przedszkolnej, podstawowej, średniej, wyższej zawodowej i innej edukacji (ustawa oświatowa; dalej: ustawa nr 561/2004 o edukacji)⁵, która reguluje zagadnienia związane z kształceniem od poziomu przedszkolnego do poziomu szkolnictwa średniego drugiego stopnia i szkolnictwa wyższego zawodowego.

Ministerstwo Edukacji odpowiada za zintegrowaną politykę edukacyjną państwa, opracowując długoterminowe strategie kształcenia i rozwoju systemu oświaty, które są przedstawiane rządowi co cztery lata. Do zadań ministerstwa należą przede wszystkim:

- sprawy związane z koncepcją, stanem i rozwojem systemu edukacji;
- określanie treści nauczania: zatwierdzanie ramowych programów nauczania, które stanowią podstawę rozwoju szkolnych programów edukacyjnych; akredytacja programów edukacyjnych dla zawodowych szkół wyższych oraz instytucji szkolnictwa wyższego;
- odpowiedzialność za krajową politykę finansowania oświaty – za przygotowanie budżetu i decydowanie o zasadach jego podziału,
- odpowiedzialność za prowadzenie wykazu placówek szkolnych, które mają prawo prowadzić działalność oświatową oraz otrzymywać środki publiczne,
- stanowienie organu prowadzącego instytucje odpowiedzialne za doskonałość zawodowe nauczycieli.

⁴ <http://www.msmt.cz/ministerstvo>.

⁵ Zákon č. 561/2004 sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon); <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-15-2-2019>.

Instytucją realizującą zadania nadzoru pedagogicznego jest Czeska Inspekcja Szkolna – CSI (Česká školní inspekce)⁶. Do jej najważniejszych zadań należy m.in.: kontrola placówek oświatowych, monitorowanie i ocena efektywności systemu edukacyjnego, ocena poziomu realizacji programu nauczania i jego zgodności z ramowym programem kształcenia, prawno-administracyjna kontrola wykorzystania budżetowych środków finansowych. Wszystkie czynności z zakresu nadzoru pedagogicznego zarówno inspekcje, jak i kontrole wykonują wyznaczeni inspektorzy. Kontrola placówek oświatowych przeprowadzana jest przez zespoły trzy-, czteroosobowe i trwa 3 dni. Głównym źródłem informacji podczas kontroli jest dokumentacja szkoły oraz rozmowa z dyrektorem. Czescy inspektorzy w czasie kontroli dokonują obserwacji lekcji, zwracając uwagę na to, czy nauczyciele motywują uczniów, czy wymagania wobec nich są zróżnicowane, oraz czy nauczyciele doskonalą swoje umiejętności w zakresie pracy z dziećmi o szczególnych potrzebach edukacyjnych. Wynikiem przeprowadzonej kontroli jest raport, który zamieszczany jest na stronie internetowej Inspekcji oraz badanej szkoły. Ponadto zebrane dane umieszczane są w elektronicznej bazie CSI. Wyniki z raportu stanowią podstawę między innymi do tworzenia szkolnych planów nauczania, organizowania zajęć dodatkowych z przedmiotów, w zakresie których uczniowie uzyskują niskie wyniki nauczania.

Administracja szkolna odzwierciedla strukturę administracji państwa, w której wyodrębnia się szczebel centralny, regionalny i gminny. Władze regionalne (*kraj*), odpowiadające za oświatę na swym terenie, opracowują co 4 lata – zgodnie z celami ogólnokrajowymi – długoterminowe strategie dla swego regionu oraz zakładają i prowadzą szkoły średnie drugiego stopnia i wyższe szkoły zawodowe. Gminy (*obec*) odpowiadają za zapewnienie warunków opieki przedszkolnej oraz kształcenia obowiązkowego. Organami prowadzącymi szkoły i obiekty szkolne mogą być również zarejestrowane kościoły i stowarzyszenia religijne oraz inne podmioty prawne lub osoby fizyczne posiadające pozwolenia na ustawowe zakładanie i prowadzenie szkół. Wszystkie szkoły mają osobowość prawną. Zgodnie z ustawą nr 561/2004 o edukacji (§§ 164–168) dyrektorom szkół przekazano pełną odpowiedzialność za jakość procesu dydaktycznego, zarządzanie finansami szkół, zatrudnianie i zwalnianie nauczycieli oraz relacje ze społecznością lokalną. Na mocy przepisów organ założycielski szkoły jest zobowiązany utworzyć radę szkoły, która umożliwi rodzicom, uczniom, kadrze dydaktycznej oraz przedstawicielom gminy uczestnictwo w zarządzaniu szkołą. Organy zało-

⁶ <http://www.csicr.cz/>.

życielskie mianują dyrektorów szkół wyłonionych w drodze konkursu. Szkoły są finansowane z dwóch źródeł: koszty inwestycyjne i bieżące pokrywają organy założycielskie (regiony i gminy z budżetów regionalnych/gminnych), koszty związane z kształceniem (wynagrodzenia i pomoce dydaktyczne) są przyznawane z budżetu centralnego przez Ministerstwo Edukacji za pośrednictwem administracji regionalnej.

Finansowanie edukacji

W Czechach finansowanie edukacji odbywa się zgodnie z systemem ustalania wydatków na 1 osobę⁷. Dla szkół kwota na 1 osobę jest określana na szczeblu centralnym dla czterech grup wiekowych odpowiadających adekwatnym poziomom edukacji. Środki są przydzielane regionom zgodnie z liczbą uczniów w danej grupie wiekowej. Kwota na jedną osobę dla różnych szkół określana jest przez władze regionalne. Instytucje szkolnictwa wyższego otrzymują fundusze z budżetu państwa zarówno na koszty bieżące, jak i inwestycyjne. Instytucje szkolnictwa wyższego uzyskują środki finansowe na podstawie trzech głównych zmiennych: liczby studentów i absolwentów, kosztów związanych z danym kierunkiem studiów oraz określonych wskaźników jakości i wydajności uczelni.

W 2017 roku wartość produktu krajowego brutto (PKB) Czech wyniosła 191 721,8 mln euro, a PKB na osobę – 18 100 euro⁸. W tym samym roku wydatki publiczne na oświatę osiągnęły wartość 4,6% PKB⁹ (w 2017 r. średnia w państwach UE to 4,6% PKB)¹⁰. Na edukację przedszkolną i szkolnictwo podstawowe Czechy przeznaczyły 1,0% PKB, na szkolnictwo średnie – 1,8% PKB, na szkolnictwo wyższe – 0,6% PKB oraz 1,3% PKB na inne obszary edukacyjne, z czego 0,8% PKB na działalność badawczą i rozwojową (B&R)¹¹.

⁷ Od 2020 r. planowana jest reforma systemu finansowania edukacji regionalnej. Ma na celu przejście z finansowania *per capita* do finansowania na podstawie liczby wypracowanych godzin dydaktycznych w podziale na przedmioty i inne przeprowadzone zajęcia.

⁸ Eurostat Gross domestic product at market prices. Czech Republic, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>.

⁹ Eurostat Statistics Explained. Government expenditure on education, 2017 (% of GDP), data extracted in March 2019, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

¹⁰ Tamże, s. 3.

¹¹ Total general government expenditure on education, 2017 (% of GDP % of total expenditure), https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_

Jednocześnie w 2017 roku procentowy udział wydatków na oświatę w budżecie państwa utrzymywał się na poziomie 11,9%¹², co stanowi niewielki wzrost w porównaniu do 11,3% w 2016 roku. (w 2017 r. średnia w państwach UE to 10,2%)¹³.

government_expenditure_on_education_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png.

¹² Education and Training Monitor 2019, Public expenditure on education, 2017 (%), Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, s. 105, <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>.

¹³ Tamże, s. 5–6 oraz na podstawie: National Accounts of OECD Countries General Government Accounts 2010–2017, National Accounts of OECD Countries, General Government Accounts 2018, OECD Publishing, Paris 2019, s. 32, https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/na_gga-2019-en.pdf?expires=1572094380&id=id&accname=oid031443&checksum=1E3B2772ECA07F-F8A291FAC7897FFF23.

6.2. Organizacja systemu szkolnictwa w Czechach

W Republice Czeskiej obowiązek szkolny wynosi 9 lat i obejmuje uczniów w wieku od 6 do 15 roku życia. Zgodnie z § 36 ustawy nr 561/2004 o edukacji uczęszczanie do szkoły jest obowiązkowe przez 9 lat szkolnych, ale nie później niż do końca roku szkolnego, w którym uczeń ukończył 17 lat¹.

Obowiązkiem szkolnym objęci są uczniowie szkoły podstawowej pierwszego i drugiego etapu (*základní škola – první stupeň a druhý stupeň*) oraz szkoły średniej (*střední škola*) I stopnia. Przed rozpoczęciem obowiązkowej nauki w 1 klasie szkoły podstawowej obowiązkowy jest także ostatni rok edukacji przedszkolnej (*materšská škola*). Objęte są nim dzieci, które ukończyły 5 rok życia z początkiem nowego roku szkolnego. Istnieje możliwość wcześniejszego lub późniejszego rozpoczęcia edukacji obowiązkowej, ale o tym decydują pedagodzy szkolni wraz z rodzicami na podstawie wyników sprawdzianów określających stopień dojrzałości szkolnej dziecka.

Struktura ustroju szkolnego w Republice Czeskiej

Zgodnie z ustawą o edukacji w strukturze ustroju szkolnego Czech wyróżniamy następujące poziomy kształcenia:

- ISCED 0 – Wczesna edukacja
 - przedszkole (*materšská škola*) – wiek: 3–6 lat.
- ISCED 1 i 2 – Szkolnictwo podstawowe i średnie I (pierwszego) stopnia
 - szkoła podstawowa (*základní škola*) – wiek: 6–15 lat,
 - etap pierwszy (ISCED 1) – wiek: 6–10 lat,
 - etap drugi (ISCED 2) – wiek: 11–15 lat.
- ISCED 3 – Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia
 - szkoła średnia II stopnia (*střední škola*) wiek: 15–19 lat.
- ISCED 4 – Szkolnictwo policealne
 - szkoła policealna (*nástavbové studium*) – wiek: od 18 lat.

¹ Zákon č. 561/2004 sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon); <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-15-2-2019>.

- ISCED 5, 6, 7, 8 – Szkolnictwo wyższe
 - wyższa szkoła zawodowa (*vyšší odborná škola*)
 - szkoła wyższa (*vyšoká škola*).

Edukacja przedszkolna

W Czechach organizacja opieki żłobkowej dla dzieci w wieku 0–3 rok życia nie podlega Ministerstwu Edukacji. Przedszkole (*materšská škola*) przeznaczone jest dla dzieci w wieku od 3 do 6 lat. Współczynnik skolaryzacji dla dzieci w wieku od 4 lat do 6 lat (początek obowiązku szkolnego) wynosił 92% (2017 r.)². Za pobyt dziecka w przedszkolu można pobierać opłaty stanowiące maksymalnie 50% kosztów bieżących ponoszonych przez gminy, lecz niezwiązanych bezpośrednio z kształceniem. Od 2016 roku dla wszystkich dzieci w wieku 5–6 lat ostatni rok edukacji przedszkolnej jest obowiązkowy i bezpłatny.

Szkolnictwo podstawowe

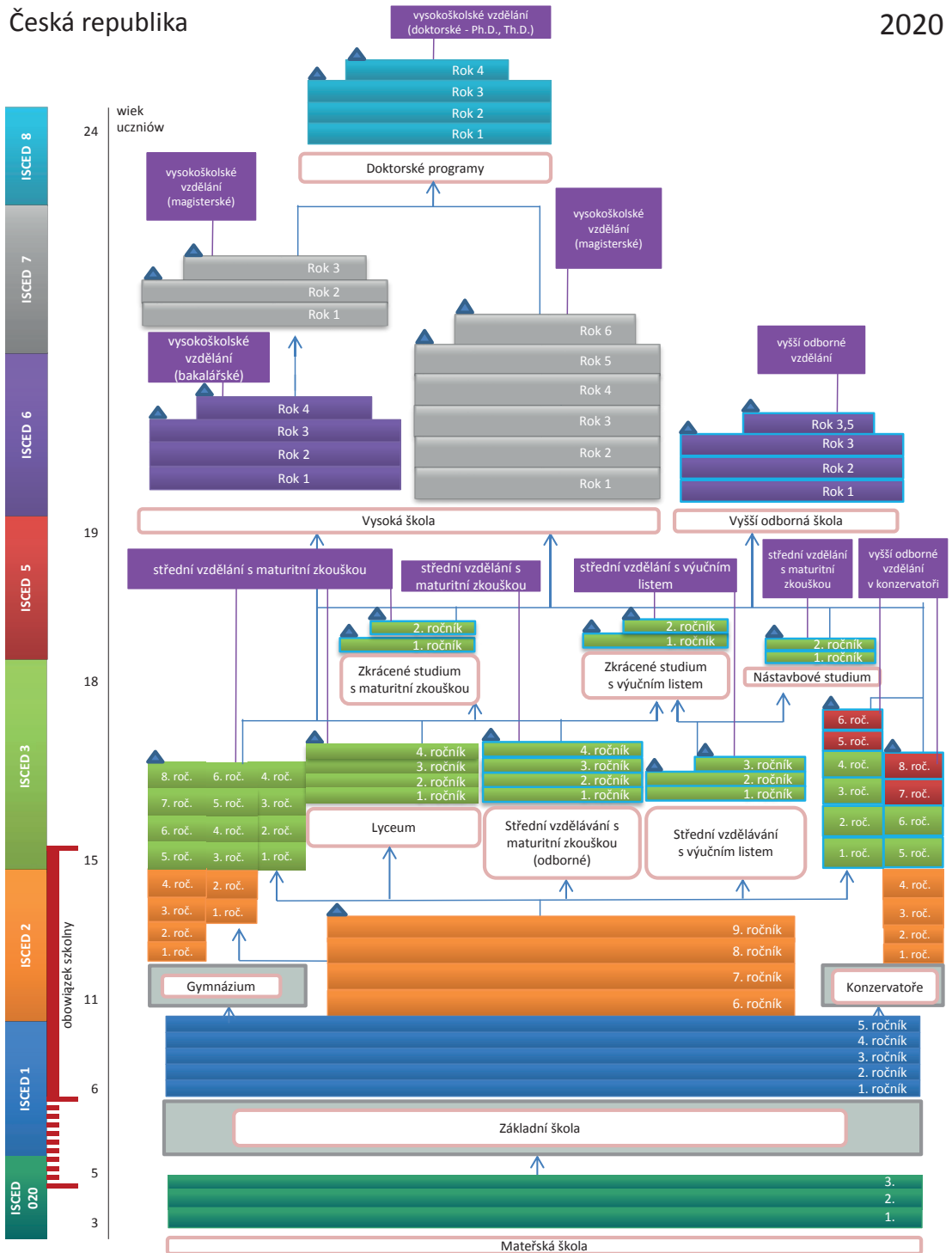
Kształcenie w szkole podstawowej (*základní škola*) jest obowiązkowe, trwa 9 lat i obejmuje uczniów w wieku od 6 do 15 roku życia. Szkoły są zrejonizowane, ale rodzice mają prawo wybrać dowolną placówkę szkolną. Szkoła podstawowa składa się z dwóch etapów: etapu pierwszego (*první stupeň*) i drugiego (*druhý stupeň*).

Szkolnictwo podstawowe – etap pierwszy (ISCED 1)

Etap pierwszy obejmujący klasy 1–5 jest wspólny dla wszystkich uczniów w wieku od 6 do 11 lat. Celem tego etapu jest zbudowanie solidnych podstaw wykształcenia ogólnego, m.in. przez:

- umożliwienie uczniom opanowania strategii uczenia się i motywowania ich do uczenia się przez całe życie oraz rozpoznawania swoich zdolności i umiejętności,
- pobudzenie do twórczego myślenia, logicznego rozumowania i rozwiązywania problemów,
- przygotowanie uczniów do bycia niezależnymi, wolnymi i odpowiedzialnymi osobami, które są świadome swoich praw i obowiązków,

² Education and Training Monitor 2019 Czech Republic. Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, s. 6, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-czech-republic_en.pdf.

Legenda (wyjaśnienie terminów użytych na rysunku)

POZIOMY EDUKACYJNE

Mateřská škola – przedszkole

Základní škola – szkoła podstawowa

Gymnázium – gimnazjum

Konzervatoře – konserwatoria

Lyceum – liceum

Střední vzdělávání s maturitní zkouškou (odborné) – kształcenie średnie z egzaminem maturalnym (zawodowym)

Střední vzdělávání s výučním listem – kształcenie średnie z certyfikatem przygotowania zawodowego

Nástavbové studium – szkoła uzupełniająca

Vyšší odborná škola – wyższa szkoła zawodowa

Vyšoká škola – szkoła wyższa

Doktorské programy – programy doktoranckie

DYPLOMY

Středního vzdělání s maturitní zkouškou – wykształcenie średnie z egzaminem maturalnym

Střední vzdělávání s výučním listem – wykształcenie średnie z certyfikatem przygotowania zawodowego

Vyšší odborné vzdělání v konzervatoři – wyższe wykształcenie zawodowe (artystyczne) w konserwatorium

Vysokoškolské vzdělání (bakalářské) – wykształcenie wyższe (licencjackie)

Vysokoškolské vzdělání (magisterské) – wykształcenie wyższe (magisterskie)

Vysokoškolské vzdělání (doktorské – Ph.D., Th.D.) – wykształcenie wyższe (doktorskie)

OPIS TRANSFERÓW EDUKACYJNYCH (STRZAŁKI) I OZNACZEŃ LAT NAUKI

1. – lata edukacji przedszkolnej

Ročník (roč.) – rok nauki

Rok – rok studiów

- wychowanie do życia w społeczeństwie w duchu tolerancji i szacunku wobec innych ludzi, ich kultur i wartości duchowych³.

Na pierwszym etapie szkoły podstawowej ocena wyników kształcenia odbywa się na podstawie bieżącej pracy ucznia, który na zakończenie każdego semestru otrzymuje zaświadczenie (*vysvědčení*) o osiągniętych wynikach. Po ukończeniu roku szkolnego wydaje się uczniowi świadectwo ukończenia konkretnej klasy (*výpis z vysvědčení*)⁴, które ma charakter spisu ocen uzyskanych z poszczególnych przedmiotów. Pierwszy etap szkoły podstawowej kończy się uzyskaniem świadectwa ukończenia 5 klasy.

Szkolnictwo podstawowe – etap drugi (ISCED 2)

Po ukończeniu 5 klasy uczniowie mają kilka możliwości dalszych ścieżek kształcenia. W zależności od swoich zainteresowań, zdolności i dotychczasowych osiągnięć szkolnych mogą wybrać następujące rozwiązania:

- kontynuować przez 4 lata naukę, do 15 roku życia, na drugim etapie szkoły podstawowej w klasach 6–9,
- kontynuować naukę przez 2 lata, do 13 roku życia, na drugim etapie szkoły podstawowej w klasach 6–7, aby po ich ukończeniu rozpocząć naukę na poziomie szkoły średniej I stopnia w sześcioletnim gimnazjum (*gymnázium*) lub konserwatorium (*konzervatoř*) – szkole o profilu artystycznym,
- od razu po 5 klasie szkoły podstawowej, w 11 roku życia, rozpocząć naukę na poziomie szkoły średniej I stopnia w ośmioletnim gimnazjum (*gymnázium*) lub konserwatorium (*konzervatoř*) – szkole o profilu artystycznym.

Ukończenie drugiego etapu szkolnictwa podstawowego wiąże się z zakończeniem realizacji dziewięcioletniego obowiązku szkolnego.

Bez względu na to, czy uczniowie dziewiąty rok nauki kończą w placówkach szkoły podstawowej (*základní škola*), gimnazjum (*gymnázium*) lub w konserwatorium (*konzervatoř*), uzyskują świadectwo ukończenia dziewięcioletniej podstawowej edukacji obowiązkowej (*vysvědčení o ukončení devátého základního vzdělávání*)⁵, wydawane przez te szkoły. Podstawą takiego świadectwa są wyniki uzyskane przez ucznia w dziewiątym roku nauki.

³ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-and-learning-single-structure-education-7_en.

⁴ <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-15-2-2019>.

⁵ <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-15-2-2019>.

Szkolnictwo średnie

Szkolnictwo średnie I (pierwszego) stopnia

Szkolnictwo średnie pierwszego stopnia jest drugim etapem (*druhý stupeň*) szkoły podstawowej przeznaczonym dla uczniów w wieku 11–15 lat. Gimnazja i konserwatoria prowadzą własne klasy dla poziomu ISCED 2 (szczegółowe omówienie znajduje się w części: Szkolnictwo podstawowe – etap drugi).

Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia

Zgodnie z § 7 ustawy nr 561/2004 o edukacji na poziomie szkolnictwa średniego drugiego stopnia wyróżniamy szkoły ogólnokształcące oraz szkoły o profilu technicznym (zawodowym).

W ramach szkół ogólnokształcących wyróżniamy:

- gimnazja (*gymnázium*) – wiek: 15–19 lat,
- licea (*liceum*) – wiek: 15–19 lat.

W ramach szkół o profilu technicznym wyróżniamy:

- szkoły średnie techniczne (*střední odborná škola*),
- szkoły średnie zawodowe (*střední odborné učiliště*),
- szkoły średnie artystyczne konserwatoria (*konzervatoř*).

Warunkiem przyjęcia do szkoły średniej II stopnia jest ukończenie kształcenia obowiązkowego i spełnienie wymogów wstępnych określonych przez dyrektora szkoły. Jednym z wymogów może być zorganizowany przez szkołę selekcyjny egzamin wstępny (ewentualnie test zdolności). W przypadku rekrutacji w konserwatoriach należy przystąpić do egzaminów sprawdzających konkretne artystyczne umiejętności kandydata. Podczas rekrutacji uczniowie mogą przystępować jednocześnie do trzech wybranych przez siebie szkół.

Czteroletnie ogólnokształcące szkoły średnie – gimnazja i licea – to szkoły przygotowujące do dalszej edukacji na poziomie szkolnictwa wyższego. Uczęszcza do nich ok. 12% wszystkich uczniów danego rocznika. Ramowy program nauczania dla kształcenia średniego drugiego stopnia określa 8 dziedzin nauki, 5 ścieżek międzyprzedmiotowych, jak również podstawowe kompetencje absolwentów. Dyrektor szkoły ustala przedmioty dodatkowe, a także sposób wykorzystania dodatkowych godzin lekcyjnych. Nauka w gimnazjum i/lub liceum kończy się egzaminem maturalnym (*maturitní zkouška*).

Szkoły średnie techniczne – SOŠ (*střední odborná škola*), to czteroletnie placówki przygotowujące uczniów do uzyskania wykształcenia średniego technicznego przede wszystkim w zawodach technicznych, ekonomicznych, związanych z ochroną zdrowia i edukacją. Nauka w SOŠ kończy się egzaminem maturalnym (*maturitní zkouška*).

Szkoły średnie zawodowe – SOU (*střední odborné učiliště*), to dwu- lub trzyletnie szkoły przygotowujące uczniów do uzyskania wykształcenia średniego zawodowego. Na zakończenie kształcenia uczniowie przystępują do końcowego egzaminu zawodowego, w wyniku którego uzyskują świadectwo (certyfikat) uprawniające do wykonywania zawodu (*výuční list*). Absolwenci SOU, którzy chcieliby przystąpić do egzaminu maturalnego, muszą najpierw ukończyć dwuletnie studium uzupełniające, uzyskując dyplom technika w wybranej dziedzinie.

Szkoły średnie o profilu artystycznym (*konzervatoř*) to ośmioletnie placówki dla uczniów w wieku 11–19 lat łączące w sobie szkołę średnią I i II stopnia lub sześćioletnie szkoły średnie drugiego stopnia dla uczniów w wieku 15–21 lat. Konserwatoria prowadzą edukację w następujących dziedzinach: taniec, muzyka, śpiew, aktorstwo, strojenie instrumentów muzycznych (fortepianów). Nauka w konserwatorium kończy się egzaminem zawodowym, w wyniku którego uzyskuje się dyplom oraz tytuł wykwalifikowanego specjalisty – DiS (*diplomovaný specialista*), w wybranej dziedzinie sztuki.

Matura

Zgodnie z §§ 77–81 ustawy nr 561/2004 o edukacji na koniec kształcenia w szkole średniej II stopnia przewidziany jest egzamin maturalny. Matura (*maturitní zkouška*) jest niezbędna do rozpoczęcia studiów wyższych. Egzamin maturalny składa się z dwóch części: ogólnej i sprofilowanej. Za ustandaryzowaną część ogólną (*společná část*), wspólną dla wszystkich szkół średnich, odpowiada Ministerstwo Edukacji, a bezpośrednio przeprowadza ją Centrum Ustalania Efektów Edukacyjnych – CERMAT (*Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání*)⁶. Część ogólna składa się z egzaminów z języka czeskiego, języka obcego i matematyki. Egzamin jest wieloetapowy, odbywa się w formie wypracowań, testów i odpowiedzi ustnych przed specjalną komisją. Za część sprofilowaną (*profilová část*) egzaminu maturalnego (organizacja, przeprowadzenie i ocenianie) odpowiadają poszczególne szkoły. Część sprofilowana egzaminu maturalnego ustalana jest zgodnie z profi-

⁶ <http://www.ceremat.cz/>.

lem szkół średnich, a w zestawie ewentualnych przedmiotów egzaminacyjnych mogą pojawić się tylko przedmioty znajdujące się w programie nauczania danej placówki.

Szkolnictwo policealne

W Czechach placówki nieobowiązkowego szkolnictwa policealnego (bez wyższego)⁷ to:

- szkoły policealne, w których nauka kończy się egzaminem maturalnym z częścią o charakterze technicznym specjalnościowym (*maturitní zkouška*)
- techniczny cykl uzupełniający (*nástavbové studium*) w szkole średniej – czas trwania 2 lata; wiek: 18 rok życia (i więcej),
- techniczny cykl skrócony w szkole średniej (*zkrácené studium*) – czas trwania 1–2 lata; wiek: 18 rok życia (i więcej).
- szkoły policealne prowadzące do uzyskania certyfikatu praktyk zawodowych
- zawodowy cykl skrócony (*zkrácené studium*) w szkole średniej – czas trwania 1–2 lata; wiek: 18 rok życia (i więcej).

Szkolnictwo wyższe

Podstawy prawne czeskiego publicznego i prywatnego szkolnictwa wyższego przede wszystkim zostały zawarte w ustawie nr 561/2004 o edukacji oraz w ustawie nr 111/1998 o szkolnictwie wyższym oraz o zmianie i uzupełnieniu innych ustaw (ustawa o szkolnictwie wyższym; dalej: ustawa nr 111/1998 o szkolnictwie wyższym)⁸. Zgodnie z rejestrem szkół wyższych⁹ Ministerstwa Edukacji status publicznych szkół wyższych (*veřejné vysoké školy*) mają 24 uniwersytety i 2 politechniki, a status prywatnych szkół wyższych (*soukromé vysoké školy*) – 3 uniwersytety i 35 szkół innych rodzajów. Oprócz szkół wyższych o statusie placówek

⁷ Absolwenci z wykształceniem średnim II stopnia mogą podwyższyć lub zmienić swoje kwalifikacje w trzech rodzajach cyklów policealnych: w dwuletnim *nástavbové studium* (cykl uzupełniający), umożliwiającym absolwentom trzyletnich cykli zawodowych z ogólnymi i teoretycznymi przedmiotami w danym obszarze osiągnięcie poziomu, oraz w dwóch rodzajach *zkrácené studium* (cykli skróconych) umożliwiającymi absolwentom ogólnych i technicznych cykli nabyć wiedzę z innego obszaru albo umiejętności na wyższym poziomie.

⁸ Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách); <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/zakon-c-111-1998-sb-o-vysokych-skolach>.

⁹ Registr vysokých škol a uskutečňovaných studijních programů, <https://regvssp.msmt.cz/regvssp/Default.aspx>.

publicznych i prywatnych funkcjonują także wyższe szkoły zawodowe (*vyšší odborná škola*) oraz dwie państwowe szkoły wyższe (*státní vysoké školy*) – Akademia Policyjna i Uniwersytet Obrony. Są to placówki utworzone na mocy specjalnej ustawy, które na mocy § 94–95 ustawy nr 111/1998 o szkolnictwie wyższym, podlegają odpowiednio Ministerstwu Spraw Wewnętrznych oraz Ministerstwu Obrony.

Nauka w szkołach wyższych zgodnie z założeniami procesu bolońskiego podzielona jest na trzy etapy. Uczelnie wyższe oferują studia licencjackie (3–4 lata), studia magisterskie (1–3 lata), studia jednolite dla kierunków nieprowadzących studiów licencjackich (4–6 lat) oraz studia doktoranckie (3–4 lata i więcej). Studia licencjackie i magisterskie prowadzone są jako studia o profilu akademickim lub zawodowym.

Absolwenci studiów licencjackich po obronie pracy dyplomowej otrzymują tytuł zawodowy licencjata (*bakalář*, Bc). Absolwenci studiów magisterskich lub jednolitych magisterskich otrzymują tytuł magistra (*magistr*, Mgr.). Po ukończeniu studiów doktoranckich (3–4 lata), zdaniu egzaminu i obronie pracy doktor-skiej otrzymują stopień naukowy doktora (*doktor*).

6.3. Kształcenie nauczycieli

W Czechach zagadnienie kształcenia nauczycieli reguluje ustawa nr 563/2004 o kadrze pedagogicznej oraz zmianie niektórych ustaw (ostatnia zm. 2016 r.; dalej: ustawa nr 563/2004)¹.

Nauczyciele edukacji przedszkolnej (*učitel mateřské školy*) kształceni są w placówkach szkolnictwa średniego lub policealnego realizujących czteroletni program kształcenia pedagogicznego. Mogą też ukończyć studia wyższe licencjackie i/lub magisterskie w dziedzinie nauk pedagogicznych ze specjalnością edukacji przedszkolnej.

Kształcenie nauczycieli dla potrzeb szkół podstawowych, średnich ogólnokształcących i zawodowych, policealnych i konserwatoriów odbywa się na poziomie szkolnictwa wyższego magisterskiego. Różne rodzaje niższych kwalifikacji zawodowych (spoza szkolnictwa wyższego) są wystarczające dla nauczycieli przedmiotów praktycznych. Kształcenie nauczycieli przedmiotów ogólnych jest na ogół równoległe, podczas gdy dla przedmiotów technicznych/zawodowych etapowe. Nauczyciele (z wyjątkiem tych na poziomie szkoły podstawowej) są nauczycielami przedmiotu.

Nauczyciele szkoły podstawowej pierwszego etapu (*učitel prvního stupně základní školy*) kończą studia wyższe magisterskie w dziedzinie nauk pedagogicznych. Nauczyciele szkoły podstawowej drugiego etapu (*učitel druhého stupně základní školy*) powinni ukończyć studia wyższe magisterskie w dziedzinie nauk pedagogicznych mających na celu przygotowanie nauczycieli przedmiotów ogólnokształcących i kierunkowych przedmiotów nauczania. Nauczyciele szkoły średniej (*učitel střední školy*), nauczyciele konserwatorium oraz artystycznych przedmiotów w pozostałych szkołach muszą ukończyć studia wyższe magisterskie w dziedzinie nauk pedagogicznych przygotowujących do nauczania konkretnych przedmiotów artystycznych. Nauczyciele wyższej szkoły zawodowej

¹ Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovních a o změně některých zákonů, <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/zakon-o-pedagogickych-pracovnicich-1>. Novela zákona o pedagogických pracovních; <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/novela-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich>.

(*učitel vyšší odborné školy*) kończą studia wyższe magisterskie w dziedzinie nauk pedagogicznych przygotowujących do nauczania ogólnych i specjalistycznych przedmiotów zawodowych.

W Republice Czeskiej obowiązkowym elementem rozwoju zawodowego nauczyciela jest kształcenie ustawiczne. Zgodnie z § 24 ustawy nr 563/2004 wszyscy nauczyciele objęci są obowiązkiem uzupełniania i podnoszenia swoich kwalifikacji pedagogiczno-dydaktycznych. Warunkiem niezbędnym i koniecznym do awansu zawodowego nauczyciela jest stałe uczestnictwo w szkoleniach, kursach i studiach podyplomowych. Za prawidłowe planowanie i organizację ustawicznego dokształcania zawodowego nauczycieli odpowiada dyrektor placówki oświatowej.

6.4. Podsumowanie. Problemy

Republika Czeska od wielu lat konsekwentnie realizuje politykę modernizacji oświaty zapoczątkowaną w 2001 roku przez decentralizację procesu organizacji i zarządzania systemem szkolnego. W 2006 roku, otwierając się na nowe technologie i nowe modele kształcenia, dyplomy kwalifikacji zawodowych uzyskane w Czechach w ramach kształcenia na odległość zaczęły być uznawane za równorzędne z uzyskanymi w procesie kształcenia klasycznego, co zapewniły przepisy ustawy nr 179/2006 o weryfikacji i uznawaniu wyników kształcenia¹. Ustawa wskazała na równorzędność wszystkich form kształcenia, takich jak e-learning, kształcenie na odległość rozumiane jest jako samodzielna edukacja oraz edukacja łączona odbywająca się we wszystkich możliwych trybach i formach. Przyjęto, że czas trwania kształcenia w trzech powyższych formach może być dłuższy maksymalnie o rok w stosunku do czasu trwania kształcenia prowadzonego w trybie stacjonarnym.

W 2014 roku rząd Republiki Czeskiej przyjął długofalową strategię polityki edukacyjnej państwa². Przyjęta strategia stała się główną wytyczną do bieżących zmian w czeskiej polityce oświatowej. W dokumencie wskazano obszary w oświacie, które wymagają najpilniejszej interwencji. Zaliczono do nich zmniejszenie nierówności w edukacji, wspieranie jakości kształcenia nauczycieli oraz odpowiedzialne i skuteczne zarządzanie systemem edukacji.

Zmniejszenie nierówności w edukacji ma odbywać się m.in. przez:

- zwiększenie dostępności i jakości edukacji przedszkolnej i wczesnej opieki,
- konsekwentną realizację wprowadzania obowiązkowego ostatniego roku edukacji przedszkolnej w celu szczególnego wspierania uczestnictwa w edukacji przedszkolnej dzieci z grup i miejsc zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- poprawę jakości kształcenia na II stopniu szkoły podstawowej, który ma stać się fundamentem dla czeskiej edukacji,

¹ <http://www.msmt.cz/dokumenty/zakon-c-179-2006-sb-o-overovani-a-uznavani-vysledku-dalsiho-vzdelavani-a-o-zmene-nekterych-zakonu-1>.

² Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020, http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/strategie-2020_web.pdf.

- utrzymanie powszechnego dostępu do szkolnictwa wyższego. Wspieranie jakości kształcenia nauczycieli ma być realizowane m.in. przez:
- wprowadzenie nowej ścieżki kariery nauczycielskiej i poprawę warunków pracy,
- zmodernizowanie wstępnego kształcenia nauczycieli i dyrektorów szkół,
- poprawę jakości edukacji nauczycielskiej na poziomie szkolnictwa wyższego. Poprawa zarządzania systemem edukacji zakłada m.in.:
- systematyczne wykorzystanie ewaluacji uczniów i szkół do nieustannej poprawy funkcjonowania systemu oświaty,
- ulepszenie dostępności i jakości informacji na temat systemu edukacji,
- zwiększenie społecznego uczestnictwa w procesie reformowania oświaty,
- ustanowienie Krajowej Rady Edukacji, m.in. w celu poprawienia komunikacji między podmiotami zajmującymi się edukacją a ogółem społeczeństwa.

Wśród aktualnych problemów czeskiej oświaty sygnalizowanych przez zmieniający się rynek pracy jest zbyt duża zachowawczość dydaktyczna i nienowoczesność systemu kształcenia zawodowego wobec współczesnych oczekiwań pracodawców. Zagadnienie jest ważne, zwłaszcza ze względu na wysoki odsetek uczniów uczęszczających do szkół średnich zawodowych II stopnia. W 2015 roku było to 73,2%, a więc najwięcej wśród państw Unii Europejskiej (przy średniej UE – 47,3%)³.

Innym poważnym problemem czeskiej oświaty jest niedobór kadry nauczycielskiej, czego powodem są niskie zarobki w oświacie oraz brak dodatkowych zachęt do podejmowania przez młodych ludzi pracy w szkolnictwie. W konsekwencji do zawodu nauczycielskiego trafia tylko 40% absolwentów kierunków nauczycielskich, dla których w większości ten kierunek studiów staje się drugim wyborem po niezdanym egzaminie wstępnym na inne wydziały⁴. Dodatkowym problemem jest starzejąca się kadra nauczycielska. W 2015 roku najliczniejszą grupą wiekową wśród nauczycieli były osoby w wieku powyżej 50 roku życia.

³ Tamże, s. 68.

⁴ Education and Training Monitor 2017 Czech Republic, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017-cz_en.pdf.

Bibliografia

- Bičáková A., Kališková K., *The low-skilled in the Czech Republic*. Institute for Democracy and Economic Analysis, Economic Institute of the Czech Academy of Sciences 2018, https://idea.cergeei.cz/files/IDEA_Study_3_2018_Low_skilled/files/downloads/IDEA_Study_3_2018_Low_skilled.pdf.
- Kaňáková M., Czesaná V., Šímová Z., *Vocational education and training in Europe: Czech Republic*, Cedefop ReferNet VET in Europe reports 2018, http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2018/ReferNet_Czech_Republic_VET_in_Europe_2018.pdf.
- Krajcova J., Műnich D., *Intellectual skills of Czech teachers in international and generational comparison*, IDEA-CERGE-EI 2018. https://idea.cergeei.cz/files/IDEA_Studie_10_2018_Intelektualni_dovednosti_ceskych_ucitelu/mobile/index.html#p=1.
- Konstytucja Republiki Czeskiej*, [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staśkiewicz, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011.

Akty prawne

- Ustawa nr 561/2004 o edukacji przedszkolnej, podstawowej, średniej, wyższej zawodowej i innej edukacji (ustawa oświatowa), Zákon č. 561/2004 sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon); <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-15-2-2019>.
- Ustawa nr 111/1998 o szkolnictwie wyższym oraz o zmianie i uzupełnieniu innych ustaw (ustawa o szkolnictwie wyższym), Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách); <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/zakon-c-111-1998-sb-o-vysokych-skolach>.
- Ustawa nr 563/2004 o kadrze pedagogicznej oraz o zmianie niektórych ustaw (ostatnia zm. 2016 r.), Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/zakon-o-pedagogickych-pracovnicich-1>.
- Nowelizacja ustawy o nauczycielach, Nowela zákona o pedagogických pracovnících; <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/novela-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich>.

Strony internetowe

Czeska Inspekcja Szkolna, Česká školní inspekce, <http://www.csicr.cz/>.

Centrum Ustalania Efektów Edukacyjnych, *Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání*, <http://www.ceremat.cz/>.

Education and Training Monitor 2019 Czech Republic. Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-czech-republic_en.pdf.

Education and Training Monitor 2019, Public expenditure on education, 2017 (%), Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>.

Eurostat Statistics Explained. Government expenditure on education, 2017 (% of GDP), data extracted in March 2019, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

International Monetary Fund: World Economic Outlook Database, October 2018, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=51&pr.y=4&sy=2016&ey=2023&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=935&s=NGD-PD%2CPPP&GDP%2CNGDPDPC%2CPPP&CPLP&grp=0&a=>.

Ministerstwo Edukacji, Młodzieży i Sportu Republiki Czeskiej, *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*, <http://www.msmt.cz/ministerstvo>.

National Accounts of OECD Countries General Government Accounts 2010–2017, National Accounts of OECD Countries, General Government Accounts 2018, OECD Publishing, Paris 2019, https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/na_gga-2019-en.pdf?expires=1572094380&id=id&accname=oid031443&checksum=1E3B2772ECA07F-F8A291FAC7897FFF23.

Część 7

Dania

7.1. Podstawowe informacje. Administracja oświatowa

Królestwo Danii jest monarchią konstytucyjną. W jego skład wchodzi kontynentalna Dania, Grenlandia oraz Wyspy Owcze. Każda z trzech części państwa posiada szeroką autonomię i osobną administrację kierowaną przez własne rządy. Administracyjnie Dania podzielona jest na 5 regionów (*regioner*) i 98 gmin (*kommuner*) – podstawowych jednostek samorządowych.

Stolicą królestwa jest Kopenhaga.

Głową państwa jest król (królowa). Władzę ustawodawczą sprawuje jednoizbowy parlament – *Folketing*. Składa się z nie więcej niż 179 parlamentarzystów, z których dwóch wybieranych jest na Wyspach Owczych i dwóch na Grenlandii¹. Parlamentarzyści wybierani są do *Folketnigu* na czteroletnią kadencję. Organem wykonawczym jest rząd, na którego czele stoi premier.

Królestwo Danii jest członkiem Unii Europejskiej od 1 stycznia 1973 roku.

Obszar Danii liczy 43 098 km², zamieszkuje go 5 748 769 mieszkańców (2017 r.)². Językiem urzędowym jest język duński.

Podstawowe zasady prawne dotyczące organizacji oświaty uchwalane są przez parlament, a odpowiedzialność za ich wdrożenie w życie spoczywa na rządzie. Jednolitym systemem oświaty zarządza duńskie Ministerstwo Edukacji (*Undervisningsministeriet*)³, choć kompetencje w dziedzinie edukacji są podzielone pomiędzy centralną administrację państwową, regiony i gminy. Podział odpowiedzialności jest różny w zależności od rodzaju, typu i poziomu placówek szkolnych. Przykładowo publiczne i prywatne szkoły podstawowe i średnie podlegają władzom gminnym. Ministerstwo Edukacji organizacyjnie podzielone jest na cztery departamenty odpowiedzialne za: 1) szkolnictwo podstawowe, 2) szkolnictwo średnie, kształcenie zawodowe i edukację dorosłych, 3) analizy i doradztwo oraz 4) organizację i finanse. W ramach ministerstwa działa kilka rad, m.in.: Rada ds. Edukacji i Jakości Kształcenia (*Styrelsen for Undervisning og Kva-*

¹ *Konstytucja Królestwa Danii*, [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staśkiewicz, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa, 2011, s. 217.

² Eurostat, https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en.

³ <https://uvm.dk/>.

litet)⁴, Rada ds. Nowych Technologii i Nauki (*Styrelsen for IT og Læring*)⁵, Rada ds. Kształcenia Zawodowego i Edukacji Ustawicznej (*Rådet for Voksen- og Efteruddannelse*)⁶, Rada ds. Edukacji Młodzieży (*Rådet for Ungdomsuddannelser*)⁷. Celem Rady ds. Edukacji i Jakości Kształcenia jest nadzorowanie jakości nauczania w duńskich szkołach oraz promocja wdrażania rozwiązań poprawiających jakość edukacyjną procesu dydaktycznego i wychowawczego przez wspieranie nowych rozwiązań instytucjonalnych mających bezpośredni wpływ na podniesienie jakości kształcenia. Zadaniem Rady ds. Nowych Technologii i Nauki jest dbanie o wysoki poziom zakresu i realizacji programów nauczania między innymi przez wdrażanie do szkół wszystkich poziomów nowych technologii informatycznych. Natomiast rolą Rady ds. Kształcenia Zawodowego i Edukacji Ustawicznej jest rozwijanie kompetencji edukacyjnych w oświacie związanych z rynkiem pracy w formie szkoleń zawodowych, organizacja kształcenia zawodowego i ustawicznego oraz diagnozowanie i wspieranie kształcenia dorosłych na poziomie szkolnictwa podstawowego. Celem zaś Rady ds. Edukacji Młodzieży jest doradzanie ministrowi edukacji w sprawie ogólnych zagadnień z zakresu edukacji młodzieży.

W strukturze ministerstwa działają także dwie państwowe instytucje: Duński Instytut Oceny – EVA (*Danmarks Evalueringsinstitut*)⁸ oraz Duńskie Centrum Edukacji – DCUM (*Dansk Center for Undervisningsmiljø*).

EVA jest niezależnym państwowym instytutem, którego zadaniem jest współpraca z władzami publicznymi, instytucjami edukacyjnymi i usługami opieki dziennej w celu wspierania jakościowego rozwoju oświaty na wszystkich poziomach edukacyjnych.

Natomiast DCUM to niezależna instytucja państwowa, której celem jest zapewnienie tworzenia i rozwoju dobrego środowiska edukacyjnego we wszystkich duńskich instytucjach o charakterze oświatowym.

Ministerstwo Edukacji nie jest jedyną instytucją w Danii odpowiedzialną za obszar oświaty. Edukacja przedszkolna podlega Ministerstwu ds. Dzieci i Spraw

⁴ <https://www.stukuvn.dk/>.

⁵ <https://www.stil.dk/>.

⁶ <https://uvm.dk/ministeriet/organisationen-i-ministeriet/raad-naevn-og-udvalg/veu-raadet/om-veu-raadet>.

⁷ <https://uvm.dk/ministeriet/organisationen-i-ministeriet/raad-naevn-og-udvalg/raadet-for-ungdomsuddannelser>.

⁸ <https://www.eva.dk/>.

Spółecznych (*Børne- og Socialministeriet*)⁹. Kształcenie w dziedzinie muzyki, filmu, teatru i tańca podlega Ministerstwu Kultury (*Kulturministeriet*)¹⁰. W gestii zaś Ministerstwa Obrony (*Forsvarsministeriet*)¹¹ pozostaje edukacja obronna i szkolnictwo wojskowe. Natomiast za organizację szkolnictwa wyższego i rozwój nauki odpowiada Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego i Nauki (*Uddannelses- og Forskningsministeriet*)¹².

Zgodnie z § 76 Konstytucji Królestwa Danii (dalej: konstytucja)¹³ wszystkie dzieci w wieku szkolnym korzystają z bezpłatnego nauczania w szkołach podstawowych. Rodzice lub opiekunowie, którzy na własną rękę organizują dla swych dzieci lub podopiecznych nauczanie odpowiadające ogólnym standardom szkoły podstawowej, nie muszą umieszczać swoich dzieci lub podopiecznych w szkołach typu publicznego.

Podstawą funkcjonowania duńskiego systemu oświatowego jest ustawa nr 989/2017 o szkole podstawowej wraz z rozporządzeniem wykonawczym do ustawy o szkołach podstawowych (dalej: rozporządzenie wykonawcze)¹⁴. Za całokształt polityki edukacyjnej państwa odpowiada Ministerstwo Edukacji. Zgodnie z § 2 rozporządzenia wykonawczego za organizację, prowadzenie szkół podstawowych i jakość nauczania odpowiadają rady gmin (*kommunalbestyrelsens*) oraz rady szkolne (*skolebestyrelsens*)¹⁵, których obowiązkiem jest zapewnienie wszystkim dzieciom w gminie powszechnej i bezpłatnej edukacji. Ramy programowe opracowane są przez Ministerstwo Edukacji, a sposób ich realizacji pozostaje w gestii szkół i władz lokalnych.

Finansowanie edukacji

Obowiązek finansowania działalności placówek oświatowych spoczywa na państwie oraz administracji lokalnej.

W 2017 roku wartość produktu krajowego brutto (PKB) Danii wyniosła 292 806,1 mln euro, a PKB na osobę – 50 770 euro¹⁶. W tym samym roku wydat-

⁹ <https://socialministeriet.dk>.

¹⁰ <https://kum.dk/>.

¹¹ <http://www.fmn.dk/>.

¹² <https://ufm.dk/>.

¹³ *Konstytucja Królestwa Danii*, dz. cyt., s. 223.

¹⁴ Bekendtgørelse af lov om folkeskolen, <https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=196651>.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Eurostat Gross domestic product at market prices. Denmark, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>.

ki publiczne na oświatę osiągnęły wartość 6,5% PKB¹⁷ (w 2017 r. średnia w państwach UE to 4,6% PKB)¹⁸, co plasuje Danię w czołówce państw europejskich inwestujących w szkolnictwo i edukację. Na edukację przedszkolną i szkolnictwo podstawowe Dania przeznaczyła 3,0% PKB, na szkolnictwo średnie – 1,6% PKB, na szkolnictwo wyższe – 1,6% PKB oraz 0,3% PKB na inne obszary edukacyjne¹⁹.

Wydatki na edukację jako procentowy udział w całkowitych wydatkach publicznych z budżetu państwa w 2017 roku wyniosły 12,7%²⁰ (średnia UE ok. 10%)²¹, co stanowi spadek w porównaniu do 12,9% w 2014 roku (w 2017 r. średnia w państwach UE to 10,2%)²².

¹⁷ Eurostat Statistics Explained. Government expenditure on education, 2017 (% of GDP), data extracted in March 2019, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

¹⁸ Tamże, s. 3.

¹⁹ Total general government expenditure on education, 2017 (% of GDP % of total expenditure), [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

²⁰ Education and Training Monitor 2019, Public expenditure on education, 2017 (%), Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, s. 105, <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>.

²¹ Education and Training Monitor 2017 Denmark, European Commission 2017, s. 75, http://www.ressources-de-la-formation.fr/doc_num.php?explnum_id=19761.

²² Tamże, s. 5–6 oraz na podstawie: National Accounts of OECD Countries General Government Accounts 2010–2017, National Accounts of OECD Countries, General Government Accounts 2018, OECD Publishing, Paris 2019, s. 32, https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/na_gga-2019-en.pdf?expires=1572094380&id=id&accname=oid031443&checksum=1E3B2772ECA07F-F8A291FAC7897FFF23.

7.2. Organizacja systemu szkolnictwa w Danii

W Danii w wyniku wielowiekowych uwarunkowań historyczno-społecznych, wynikających z konfliktu interesów pomiędzy władzą rodzicielską, państwem i kościołem, obowiązek edukacji regulowany jest przez obowiązek nauczania (*undervisningspligt*), a nie obowiązek szkolny (*skolepligt*)¹. W konsekwencji kształcenie nie musi odbywać się w ogólnodostępnych szkołach publicznych, ale może być realizowane w domu lub innej placówce.

Zgodnie z § 33 i § 34 rozporządzenia wykonawczego długość obowiązku nauczania została określona na 10 lat i objęci są nim uczniowie szkoły podstawowej (*Folkeskole/Gundskole*) w wieku od 6 do 16 roku życia. Uczniowie mogą uczęszczać do placówek szkolnych lub realizować kształcenie poza szkołą. Obowiązek nauczania kończy się 31 lipca roku kalendarzowego, w którym uczeń ukończy 17 lat.

Zgodnie z § 76 konstytucji² nauczanie w szkołach podstawowych jest bezpłatne. Przed rozpoczęciem obowiązkowej nauki w pierwszej klasie szkoły podstawowej dziecko może zostać przyjęte do nieobowiązkowej klasy przedszkolnej w roku kalendarzowym, w którym przed dniem 5 października ma ukończony 5 rok życia i jednocześnie spełnia wymogi dojrzałości szkolnej³.

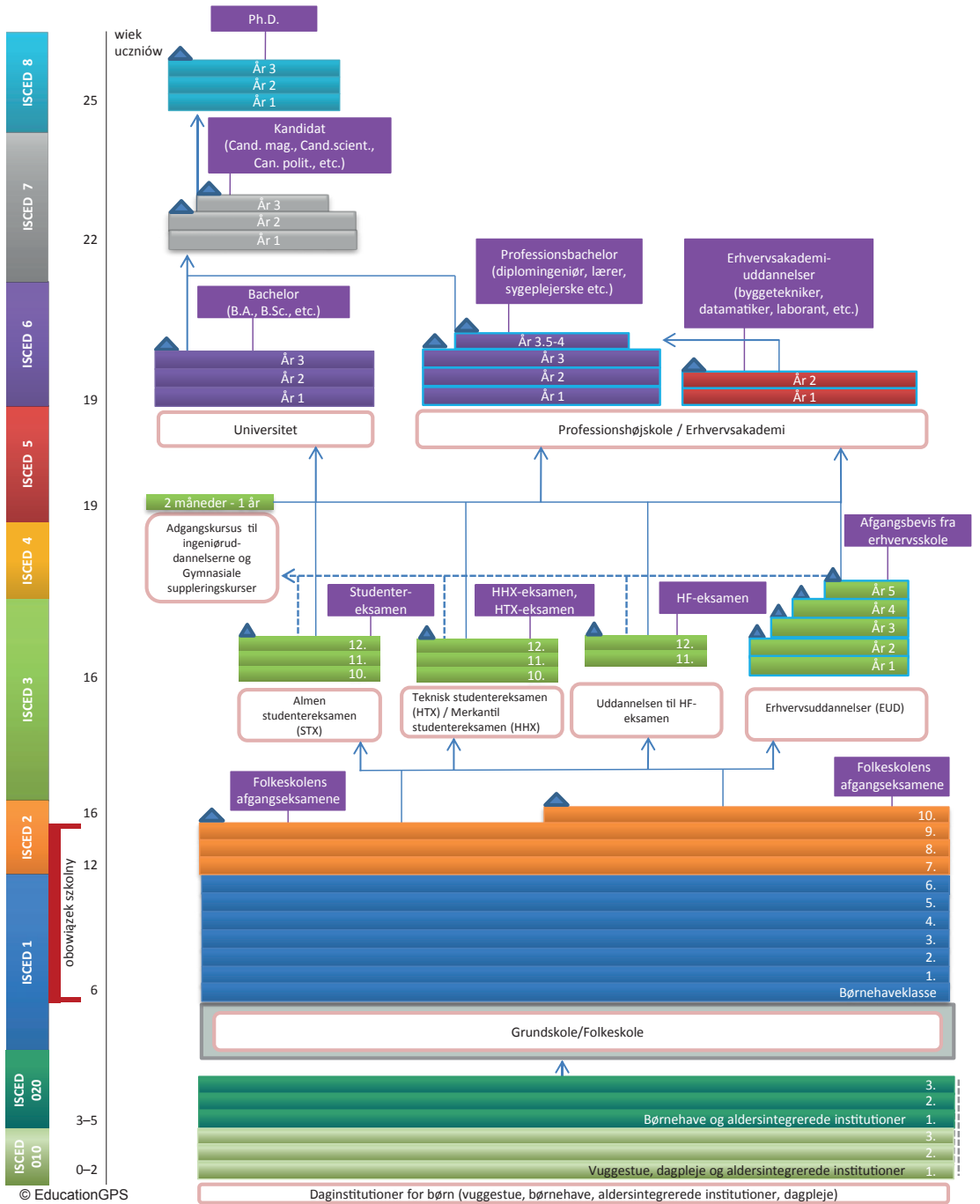
Struktura ustroju szkolnego w Danii

- ISCED 0 – Wczesna edukacja
 - żłobki (*vuggestue*) – wiek: 0–3 lata
 - przedszkole (*Børnehave*) – wiek: 3–6 lat.
- ISCED 1 i 2 – Szkolnictwo podstawowe i średnie I (pierwszego) stopnia
 - szkoła podstawowa (*Folkeskole*) – wiek: 6–16/17 lat.
 - etap pierwszy (ISCED 1) – wiek: 6–12 lat,
 - etap drugi (ISCED 2) – wiek: 12–16/17 lat.

¹ [http://denstoredanske.dk/Erhverv_karriere_og_ledelse/Paedagogik_og_uddannelse/Danmark_\(Uddannelse\)](http://denstoredanske.dk/Erhverv_karriere_og_ledelse/Paedagogik_og_uddannelse/Danmark_(Uddannelse)).

² *Konstytucja Królestwa Danii*, dz. cyt., s. 223.

³ <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=196651>.

Legenda (wyjaśnienie terminów użytych na rysunku)

POZIOMY EDUKACYJNE

Daginstitutioner for børn (vuggestue, børnehave, aldersintegrerede institutioner, dagpleje) – instytucje opieki dla dzieci (żłobek, przedszkole, placówki dostosowane do wieku, opieka dzienna)

Vuggestue, dagpleje og aldersintegrerede institutioner – żłobki i instytucje dostosowane do potrzeb dzieci

Børnehave og aldersintegrerede institutioner – przedszkole i instytucje dostosowane do wieku dzieci

Grundskole/Folkeskole – szkoła podstawowa

Børnehaveklasse – klasa przedszkolna

Almen studentereksamen (STX) – liceum o profilu ogólnokształcącym (STX)

Teknisk studentereksamen (HTX) / Merkantil studentereksamen (HHX) – liceum o profilu technicznym (HTX) / liceum o profilu biznesowym (HHX)

Uddannelsen til HF-eksamen – liceum przygotowawcze HF

Erhvervsuddannelser (EUD) – szkoły zawodowe (EUD)

Adgangskursus til ingeniøruddannelserne og Gymnasiale suppleringskurse (2 måneder – 1 år) – kształcenie na poziomie policealnym w zakresie kursów inżynierskich dla osób z dużym doświadczeniem zawodowym (czas trwania: od 2 miesięcy do 1 roku)

Universitet – uniwersytet

Professionshøjskole / Erhvervsakademi – wyższe szkoły zawodowe / akademie biznesowe

DYPLOMY

Folkeskolens afgangseksamene – końcowy egzamin szkoły podstawowej

Studentereksamen – dyplom ukończenia liceum o profilu ogólnokształcącym (STX)

HHX-eksamen – dyplom ukończenia liceum o profilu biznesowym (HHX)

HTX-eksamen – dyplom ukończenia liceum o profilu technicznym (HTX)

HF-eksamen – dyplom ukończenia liceum przygotowawczego (HF)

Afgangsbevis fra erhvervsskole – dyplom ukończenia szkoły zawodowej

Erhvervsakademiuddannelser (byggetekniker, datamatiker, laborant, etc.) – dyplom studiów wyższych krótkiego cyklu (technik budowlany, technik komputerowy, technik laboratoryjny itp.)

Professionsbachelor (diplomingeniør, lærer, sygeplejerske etc.) – licencjat zawodowy (inżynier dyplomowy, nauczyciel, pielęgniarka itp.)

Bachelor – licencjat

Kandidat – magister

Ph.D. – doktor

OPIS TRANSFERÓW EDUKACYJNYCH (STRZAŁKI) I OZNACZEŃ LAT NAUKI

1. – lata opieki żłobkowej, edukacji przedszkolnej i szkolnej

År 1 – rok studiów

- ISCED 3 – Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia
 - szkoła średnia II stopnia wiek: 16/17–19 lat i więcej.
- ISCED 4 – Szkolnictwo policealne
 - szkoła policealna – wiek: od 18/19 roku życia.
- ISCED 5, 6, 7, 8 – Szkolnictwo wyższe
 - szkoła wyższa (*læreanstalt*).

Edukacja przedszkolna

W Danii placówki dziennej opieki żłobkowej (*vuggestue*) dla dzieci w wieku 0–3 rok życia oraz opieki przedszkolnej (*børnehave*) dla dzieci w wieku 3–6/7 podlegają Ministerstwu ds. Dzieci i Spraw Społecznych⁴. Zgodnie z ustawą LBK nr 1214 z 2018 r. o opiece dziennej⁵ szczegółowe kompetencje zarządcze podzielone są pomiędzy administrację rządową, regiony i gminy/miasta. Edukacja przedszkolna może być realizowana przez różne placówki:

- żłobki dla dzieci w wieku od 3 miesiąca życia do 3 roku życia (najczęściej placówki dla 30–60 dzieci),
- przedszkola dla dzieci w wieku od 3 do 7 lat (najczęściej placówki dla 30–60 dzieci),
- żłobko-przedszkola – zintegrowane instytucje obejmujące dwa powyższe przedziały wiekowe (najczęściej placówki dla ok. 60 dzieci),
- przedszkola „indywidualne” prowadzone przez osoby prywatne (najczęściej są to małe placówki dla 5–10 dzieci),
- instytucje zintegrowane dla dzieci od wieku przedszkolnego do 14 lat (najczęściej placówki nieprzekraczające 80 dzieci),
- klasy przedszkolne w szkołach podstawowych dla dzieci w wieku od 5 do 7 lat (zazwyczaj takie klasy liczą ok. 20 dzieci).

Opieka żłobkowa i przedszkolna zasadniczo jest bezpłatna, jednak w niektórych placówkach należy wnieść częściową opłatę, która naliczana jest w zależności od poziomu dochodów rodziców. Wiele przedszkoli oferuje także płatną opiekę nocną dla dzieci. W 2016 roku współczynnik uczestnictwa w opiece przedszkolnej (skolaryzacji) dla dzieci w wieku od 4 do 6 lat wyniósł 98,6%⁶ i stanowił jeden z najwyższych w państwach Unii Europejskiej.

⁴ <https://socialministeriet.dk>.

⁵ Bekendtgørelse af lov om dag-, fritids- og klubtilbud m.v. til børn og unge (dagtilbudsloven), <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=202833>.

⁶ Education and Training Monitor 2017 – Country analysis, European Commission, Luxembourg 2017, s. 74, http://www.ressources-de-la-formation.fr/doc_num.php?explnum_id=19761.

Szkolnictwo podstawowe

Zgodnie z ustawą o szkołach podstawowych LBK nr 823 z 15.08.2019⁷ kształcenie w *Folkeskole* jest obowiązkowe, trwa 10 lat i obejmuje uczniów w wieku od 6 do 16 roku życia. Szkoły są zrejonizowane, ale rodzice mają prawo wybrać dla swojego dziecka dowolną placówkę szkolną.

Organizacyjnie szkoła podstawowa składa się z:

- klasy przedszkolnej (*Børnehaveklasse*),
- klas 1–9,
- nieobowiązkowej klasy 10 (klasa uzupełniająca).

Klasa przedszkolna (Børnehaveklasse)

Obowiązkowa, roczna klasa przedszkolna przeznaczona jest dla uczniów w 6–7 roku życia i zbiega się z rozpoczęciem przez nich realizacji obowiązku nauczania. *Børnehaveklasse* stanowi rok wstępny, ułatwiający przejście z edukacji przedszkolnej do instytucji szkoły. Kształcenie odbywa się z wykorzystaniem gier i zabaw w ramach 6 obszarów kompetencji (1. język ojczysty, 2. myślenie matematyczne, 3. zjawiska naturalne, 4. kreatywność i ekspresja, 5. ciało i ruch, 6. społeczność) i 3 przedmiotów obowiązkowych (1. bezpieczeństwo ruchu drogowego, 2. edukacja i praca, 3. zdrowie i edukacja seksualna oraz wiedza rodzinna). Głównym celem pracy pedagogiczno-dydaktycznej nauczycieli jest rozwinięcie w uczniach zaangażowania oraz motywacji do radzenia sobie z programem, zadaniami i oczekiwaniami instytucji szkoły i jej wspólnoty społecznej⁸.

Klasy 1–9

Do obowiązkowych klas 1–9 uczęszczają uczniowie w wieku od 7 do 16 roku życia. Klasa przedszkolna wraz z klasami 1–9 tworzą jednolitą strukturę obowiązkowej dziesięcioletniej szkoły podstawowej (*Folkeskole*)⁹. Zgodnie z ustawą o szkołach podstawowych program nauczania w *Folkeskole* podzielony jest na 3 obszary tematyczne: przedmioty humanistyczne i społeczne, przedmioty

⁷ LBK nr 823 af 15/08/2019; Bekendtgørelse af lov om folkeskolen; <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2019/823>.

⁸ Folkeskoleloven, <https://uvm.dk/folkeskolen/fag-timetalt-og-overgange/skolestart-og-boernehaveklassen/boernehaveklassen>.

⁹ ISCED 1 to klasa przedszkolna i klasy 1–6, ISCED 2 to klasy 7–9 i 10.

o charakterze praktyczno-artystycznym oraz przedmioty o charakterze matematyczno-przyrodniczym. W obszarze przedmiotów humanistycznych i społecznych program nauczania obejmuje: naukę języków duńskiego i angielskiego oraz religii¹⁰ (klasy 1–9), historii (klasy 3–9), naukę drugiego języka obcego – niemieckiego lub francuskiego (klasy 5–9), wiedzę o społeczeństwie (klasy 8–9). W obszarze przedmiotów o charakterze praktyczno-artystycznym program obejmuje: przedmioty sportowe (klasy 1–9), przedmioty związane z wychowaniem muzycznym (klasy 1–6), plastycznym (klasy 1–5) oraz z dziedziny projektowania artystycznego, rzemiosła, wiedzy o żywności i kulinariach (co najmniej w jednej klasie w klasach 4–7). W obszarze przedmiotów matematyczno-przyrodniczych program obejmuje: matematykę (klasy 1–9), przedmioty dotyczące środowiska naturalnego i technologii (klasy 1–6), biologię, chemię, fizykę i geografę (klasy 7–9).

Ponadto w klasach 7–9 uczniowie mają obowiązek wyboru jednego przedmiotu fakultatywnego, m.in. spośród takich, jak: trzeci język obcy, media, wiedza o sztuce filmowej, rynek pracy, dietetyka. Przedmioty fakultatywne oferowane są w formie szkoleń i kursów na różnym poziomie zaawansowania. Przedmioty trwają rok lub dwa lata i kończą się egzaminem. Od klasy 8 uczniowie mają obowiązek uczestniczyć w zajęciach na temat orientacji i poradnictwa zawodowego, podczas których poznają swoje predyspozycje zawodowe i możliwości ich wykorzystania na rynku pracy.

W *Folkeskole* promocja z klasy do klasy odbywa się automatycznie bez względu na osiągnięte wyniki. Uczeń w każdej klasie poddawany jest ocenie ciągłej. W klasach 1–7 uczniowie (i ich rodzice), co najmniej dwa razy w roku szkolnym otrzymują specjalnie przygotowaną informację o postępach i osiągniętych celach oraz obszarach wiedzy przedmiotowej, które uczeń powinien uzupełnić.

Po ukończeniu klasy 7 uczeń ma możliwość wyboru dalszej nauki w klasach profilowanych oferujących różne specjalności, np. języki, sport, muzykę, teatr, sztukę. W klasach 8 i 9 postępy uczniów z przedmiotów, z których obowiązują egzaminy na zakończenie szkoły, oceniane są zgodnie z obowiązującą siedmiostopniową skalą ocen. W Danii zgodnie z rozporządzeniem BEK nr 262 z 20 marca 2007 r.¹¹

¹⁰ Program nauczania religii w klasach 1–8 obejmuje wiedzę o chrześcijaństwie i Ewangelicko-Luterańskim Kościele Danii. Program w klasie 9 obejmuje kształcenie na temat innych religii.

¹¹ Rozporządzenie o skali ocen i innych ocenach, Bekendtgørelse om karakterskala og anden bedømmelse, BEK nr 262 af 20/03/2007 Gældende, <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=25308>.

obowiązuje następująca skala ocen: 12, 10, 7, 4, 02, 00, -3. Oceną najlepszą jest 12, a -3 – najslabszą. Ocena 02 jest najniższą oceną zaliczającą¹².

Ukończenie *Folkeskole* związane jest z uzyskaniem świadectwa ukończenia szkoły, które uzyskują wszyscy uczniowie, oraz z przystąpieniem do końcowego egzaminu szkoły podstawowej (*Folkeskolens afgangseksamene*). Do tego końcowego egzaminu można przystąpić po klasie 9 lub 10. Egzamin ma formę pisemną i ustną. Składa się z części podstawowej, w której uczniowie przystępują do egzaminu pisemnego i ustnego z języka duńskiego, pisemnego z matematyki oraz ustnego z języka angielskiego i nauk przyrodniczo-matematycznych. Drugą częścią są testy i egzaminy ustne z przedmiotów do wyboru zgrupowanych w dwóch blokach tematycznych:

- blok humanistyczny (jęz. angielski, niemiecki, francuski, nauki społeczne, religia),
- blok nauk matematyczno-przyrodniczych i sportowych (matematyka, biologia, geografia, fizyka, chemia, sport).

Uczeń zdaje egzamin kończący szkołę podstawową, jeżeli przystąpił do wszystkich przewidzianych przepisami egzaminów, testów i odpowiedzi ustnych, uzyskując z nich co najmniej średnią ocenę 02 liczoną ze wszystkich egzaminacyjnych przedmiotów.

Klasa 10

Klasa 10 to klasa o charakterze orientującym, wspomagającym i uzupełniającym. Stanowi alternatywę dla uczniów, którzy po ukończeniu klasy 9 nie mają jeszcze sprecyzowanych planów co do tego, jaką wybrać dalszą ścieżkę edukacyjną. Podjęcie nauki w klasie 10 nie jest obowiązkowe, ale wybiera tę możliwość pra-

¹² Opis skali ocen:

- ocena 12 przyznawana jest za uzyskanie doskonałych wyników, które w sposób wyczerpujący prezentują realizację celów przedmiotu, przy braku lub drobnych niedociągnięciach,
- ocena 10 – za wyniki, które świadczą o bardzo dobrej realizacji celów przedmiotu,
- ocena 7 – za wyniki, które świadczą o realizacji celów przedmiotu, z pewnymi brakami,
- ocena 4 – za uzyskanie dobrych wyników, które świadczą o niskim stopniu realizacji celów przedmiotu i wykazują kilka znaczących braków,
- ocena 02 – za uzyskanie wystarczających wyników, które wykazują minimalny akceptowalny stopień realizacji celów przedmiotu,
- ocena 00 – za niewystarczające wyniki, które nie wykazują zadowalającego stopnia realizacji celów przedmiotu,
- ocena -3 – za całkowicie nieakceptowalne wyniki i brak realizacji celów przedmiotu.

wie połowa (46,2% w 2017 r.)¹³ absolwentów klasy 9. Większość klas 10 ma profil ogólnokształcący, ale obowiązkiem gminy, na terenie której znajdują się szkoły podstawowe, jest organizacja co najmniej jednej klasy o profilu zawodowym. Program klasy 10 obejmuje przedmioty obowiązkowe i fakultatywne. Wśród przedmiotów obowiązkowych znalazły się języki duński i angielski, matematyka, poznawanie rynku pracy i zawodów przez praktykę w różnych obszarach zawodowych, realizacja samodzielnych projektów, nauka sporządzania indywidualnego planu edukacyjnego. Spośród przedmiotów fakultatywnych uczniowie mogą wybrać dodatkowe godziny języków duńskiego, angielskiego, niemieckiego, francuskiego, matematyki, fizyki lub chemii. Dodatkowo w grupie przedmiotów fakultatywnych szkoła powinna zaoferować nauczanie co najmniej trzech przedmiotów z obszaru: sport, nauki społeczne, religia, badania naukowe, technologia i komunikacja, ochrona zdrowia i środowisko społeczne, warsztaty metalowo-mechaniczne, warsztaty budowlane, warsztaty z obszaru różnych technologii, warsztaty o charakterze serwisowo-usługowym, warsztaty projektowania produktów, warsztat dla przyszłego przedsiębiorcy.

Na zakończenie nauki w klasie 10, podobnie jak po ukończeniu klasy 9, przewidziany jest końcowy egzamin szkoły podstawowej (*Folkeskolens afgangseksamene*). Zakres egzaminu jest rozszerzony o zagadnienia dodatkowo omawiane w 10 klasie, ale organizacja jest podobna do egzaminu zdawanego przez absolwentów 9 klasy.

Uzyskanie świadectwa zdania egzaminu po klasie 9 lub klasie 10 jest warunkiem, by kontynuować naukę na poziomie szkolnictwa średniego.

Szkolnictwo średnie

W Danii szkolnictwo średnie nie jest objęte obowiązkiem nauczania. Dzieli się na liceum (*gymnasium*) i szkołę zawodową (*erhvervsskole*)¹⁴. Zgodnie z ustawą o szkołach średnich drugiego stopnia (*Lov om de gymnasiale uddannelser*)¹⁵ i rozporządzeniem wykonawczym do ustawy o szkołach średnich (*Lov om ungdomsskoler*)¹⁶

¹³ *Ministeriet, statistik, Grundskolen*: <https://uvm.dk/statistik/grundskolen/elever/soegning-til-ungdomsuddannelserne>.

¹⁴ *Bekendtgørelse af lov om institutioner for erhvervsrettet uddannelse*, <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=194941>.

¹⁵ *LOV nr 1716 af 27/12/2016 Gældende*, <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=186027>.

¹⁶ *Bekendtgørelse af lov om ungdomsskoler*, <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=190083>.

absolwenci *Folkeskole* mogą kontynuować naukę w następujących dwu- lub trzy-letnich liceach (*gymnasium*) realizujących następujące profile programowe:

- ogólnokształcący (program STX),
- techniczny (program HTX),
- biznesowy (program HHX),
- przygotowawczy (program HF lub EUX).

Program STX

Nauka w liceach ogólnokształcących realizujących program określany skrótem STX trwa 3 lata¹⁷ i jest sprofilowana na przygotowanie uczniów do podjęcia studiów wyższych na kierunkach humanistycznych, społecznych, przyrodniczych, ścisłych. Program STX rozpoczyna się wspólnym dla wszystkich uczniów kursem podstawowym trwającym 3 miesiące, po którym wybiera się profil dalszego kształcenia. Każde liceum musi posiadać w ofercie co najmniej cztery różne kierunki kształcenia, w których obowiązkowo muszą znaleźć się przedmioty z trzech dziedzin: nauk humanistyczno-językowych, przyrodniczych i społecznych. Nauka w szkołach realizujących program STX, kończy się egzaminem umożliwiającym podjęcie nauki na poziomie szkolnictwa wyższego.

Program HTX

Nauka w liceach technicznych (*Teknisk Gymnasium*)¹⁸ realizujących program HTX trwa 3 lata i jest sprofilowana na przygotowanie uczniów do podjęcia studiów wyższych na kierunkach ścisłych i politechnicznych. Podobnie jak w szkołach realizujących program STX, nauka w liceach HTX rozpoczyna się wspólnym dla wszystkich uczniów trzymiesięcznym kursem podstawowym, na który składają się przedmioty obowiązkowe: język duński, angielski, matematyka, fizyka, chemia, nauki społeczne, komunikacja i technologia. Celem kursu podstawowego jest uzyskanie ogólnej wiedzy z różnych dziedzin nauki oraz zapoznanie się z zawartością programu HTX. Po ukończeniu kursu podstawowego uczniowie wybierają dalszą specjalizację. Decyzja dotycząca dalszego kształcenia w konkretnej

¹⁷ Istnieje także oferta edukacyjna dwuletnich gimnazjów STX. Jest ona skierowana do absolwentów *Folkeskole*, którzy ukończyli klasę 9 i przez co najmniej 1 rok mieli przerwę w nauce. Ten typ szkoły odpowiada trzyletniemu kształceniu STX, ale nie ma w ofercie kursu podstawowego, a sam program realizowany jest w większości samodzielnie przez ucznia.

¹⁸ <https://www.college360.dk/>.

specjalizacji związana jest z wyborem kilku obowiązkowych ogólnokształcących i specjalistycznych przedmiotów, które wraz z kursami do wyboru stają się indywidualnym interdyscyplinarnym programem nauczania. Ponadto szkoły HTX oferują programy nauczania w głównych dziedzinach nauki, techniki i nowych technologii, takich jak: biologia, programowanie, statystyka, projektowanie, astronomia, sport, innowacje, filozofia, muzyka. Nauka w szkołach realizujących program HTX, kończy się egzaminem umożliwiającym rozpoczęcie pracy w wyuczonym zawodzie lub podjęcie nauki na poziomie szkolnictwa wyższego.

Program HHX

Nauka w liceach biznesowych (*Handelsgymnasiet*)¹⁹ realizujących program HHX trwa 3 lata i jest sprofilowana na przedmiotach biznesowych, ekonomicznych i handlowych. Podobnie jak w szkołach realizujących program STX i HTX, nauka rozpoczyna się wspólnym dla wszystkich uczniów trzymiesięcznym kursem podstawowym. W programie znajduje się język duński, angielski, drugi język obcy, matematyka, nauki społeczne oraz przedmioty zgodne z profilem HHX. Przewidziany jest także przedmiot przybliżający podstawy ekonomii. Jest to liczący 45 godzin wielodyscyplinarny kurs obejmujący podstawy marketingu, międzynarodowej ekonomii, biznesu i matematyki. Kurs podstawowy zakończony jest testem i rozmową z doradcą pedagogiczno-zawodowym, w wyniku których uczeń podejmuje decyzje o dalszej specjalizacji kształcenia: marketing i biznes, finanse i biznes, gospodarka i rynki międzynarodowe, komunikacja językowa i międzynarodowa. Nauka w szkołach realizujących program HHX, kończy się egzaminem umożliwiającym rozpoczęcie pracy w wyuczonym zawodzie lub podjęcie nauki na poziomie szkolnictwa wyższego.

Program HF

Nauka w liceach przygotowawczych HF (*Højere Forberedelseseksamen*, egzamin przygotowawczy)²⁰ trwa 2 lata i jest sprofilowana na indywidualnym doborze programu nauczania zgodnym z zainteresowaniami i możliwościami ucznia. Celem kształcenia jest rozwinięcie zainteresowań oraz przygotowanie uczniów do podjęcia zawodowych studiów licencjackich. Warunkiem przyjęcia do dwu-

¹⁹ <https://www.college360.dk/>.

²⁰ <https://www.ug.dk/uddannelser/gymnasialeuddannelser/hf-eksamen-hf>.

letnich liceów HF jest ukończenie 9 lub 10 klasy szkoły podstawowej. Program kształcenia zapewnia uzyskanie wiedzy i umiejętności w kilku indywidualnie dobranych obszarach tematycznych. Nauka podzielona jest na cztery semestry, w których znajdują się przedmioty obowiązkowe, uzupełniające i fakultatywne odpowiednio dobrane do zainteresowań uczniów. Programy nauczania obejmują następujące dziedziny: język duński, język angielski, historia, matematyka, nauki przyrodnicze, kultura i społeczeństwo, media, taniec, sztuki wizualne, sztuki dramatyczne, muzyka, sport²¹. Nauczanie prowadzone jest w formie wykładów, pracy w grupach, realizacji projektów, staży oraz specjalistycznych szkoleń i kursów. Nauka wymaga od ucznia dużej samodzielności połączonej z motywacją.

Dwuletnie liceum HF różni się od trzyletniej szkoły średniej tym, że w trakcie roku szkolnego uczeń nie otrzymuje ocen częściowych, lecz przystępuje pod koniec roku do pisemnych i ustnych egzaminów ze wszystkich przedmiotów. Po zdaniu egzaminu uczeń uzyskuje dyplom ze średnią oceną uzyskaną ze wszystkich przedmiotów. Oceny z egzaminu nie można poprawiać, a do samego egzaminu można przystąpić tylko raz w roku.

Szkolnictwo zawodowe

W ramach szkolnictwa zawodowego wyróżniamy:

- kształcenie i szkolenie zawodowe EUD (*erhvervsuddannelse*)²²,
- kształcenie i szkolenie zawodowe uzupełnione o edukację na poziomie szkoły średniej EUX (*erhvervsuddannelse med gymnasiale fag*)²³,
- kształcenie i szkolenie zawodowe dorosłych EUV (*erhvervsuddannelse*)²⁴.

Kształcenie w szkołach zawodowych EUD w zależności od wybranej ścieżki edukacyjnej trwa od 1,5 do 5,5 roku. Przygotowuje do wykonywania zawodu w wyuczonej specjalności. Warunkiem przyjęcia do szkoły jest ukończenie 9 lub 10 klasy *Folkeskole* ze średnią co najmniej 02 z języka duńskiego i matematyki, zdanie końcowego egzaminu szkoły podstawowej *Folkeskolens afgangseksamen* oraz nieprzekroczenie limitu wieku 25 lat. Program kształcenia obejmuje podstawowy kurs zawodowy organizowany przez firmę zewnętrzną, z którą placówka szkolna podpisuje umowę edukacyjną oraz przejście całego cyklu kształcenia zawodowe-

²¹ Laereplaner-2017, <https://www.uvm.dk/gymnasiale-uddannelser/fag-og-laereplaner/laereplaner-2017/hf-laereplaner-2017>.

²² <https://sesg.dk/erhvervsuddannelserne-eud-eux-euv/>

²³ Tamże.

²⁴ Tamże.

go połączonego z praktykami zawodowymi. Kształcenie zawodowe można rozszerzyć przedmiotami realizowanymi w szkołach średnich technicznych. Połączenie kształcenia w szkołach zawodowych z kształceniem w szkołach średnich technicznych umożliwia uzyskanie dyplomu EUX. W ten sposób można połączyć wykształcenie zawodowe z uzyskaniem świadectwa ukończenia szkoły średniej.

Dla osób, które ukończyły 25 rok życia, kształcenie realizowane jest w ramach edukacji dorosłych EUV. Długość i program szkolenia są dostosowane do potrzeb i możliwości kursanta. Jeżeli osoba rozpoczynająca szkolenie ma ponad dwuletnie doświadczenie zawodowe, może rozpocząć szkolenie bez zawodowego kursu podstawowego. Osoby, które nie mają takiego doświadczenia, muszą najpierw ukończyć podstawowy kurs zawodowy, tak jak uczniowie trafiający do szkolnictwa zawodowego bezpośrednio po ukończeniu klasy 9 lub 10 *Folkeskole*.

Szkolnictwo policealne

W Danii, choć poziom szkolnictwa policealnego formalnie nie jest wykazywany w strukturach ustroju szkolnego, można przyjąć, że zadania poziomu ISCED 4 spełniają placówki szkolnictwa średniego i zawodowego, a zwłaszcza instytucje edukacji dorosłych EUV. Interdyscyplinarność i indywidualizacja programów nauczania szkół zawodowych i technicznych umożliwia łączenie specjalizacji i określenie długości trwania szkolenia zgodnie z potrzebami i możliwościami uczniów, przez co na przykład nauka w szkole zawodowej EUD może zostać wydłużona przez uzupełnienie kształcenia realizowane w szkole średniej EUX. Taka organizacja kształcenia często porównywana jest do oferty szkół policealnych w innych krajach.

Szkolnictwo wyższe

Podstawy prawne dotyczące publicznego szkolnictwa wyższego (*Videregående uddannelse*) uregulowane zostały między innymi w ujednoliconej ustawie nr 700 z 8 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o uniwersytetach, wyższych szkołach zawodowych, akademiach biznesowych i o zmianie innych ustaw²⁵, zarządzeniu wykonawczym nr 172 z 27 lutego 2018 r. do ustawy o uniwersytetach²⁶ oraz

²⁵ LOV nr 700 af 08/06/2017: Lov om ændring af universitetsloven, lov om professionshøjskoler for videregående uddannelser, lov om erhvervsakademier for videregående uddannelser og forskellige andre love, <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=191832>.

²⁶ LBK nr 172 af 27/02/2018: Bekendtgørelse af lov om universiteter (universitetsloven), <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=198434>.

zarządzeniu wykonawczym nr 153 z 27 lutego 2018 r. do ustawy o akademiach biznesowych²⁷.

W duńskim systemie szkolnictwa wyższego wyróżniamy następujące główne typy szkół wyższych:

- akademie biznesowe (*Erhvervsakademi*) – celem akademii jest kształcenie w obszarach ekonomicznych i technicznych. Program nauczania dostosowany jest do potrzeb rynkowych i rozwojowych sektora publicznego i prywatnego. Edukacja w akademii biznesowej trwa 2–2,5 roku i zakwalifikowana jest jako krótki cykl kształcenia wyższego (*short cycle*) – poziom ISCED 5. Absolwenci uzyskują dyplom ukończenia akademii i stopień AK (*erhvervsakademigrad*).
- wyższe szkoły zawodowe (*Professionshøjskole*) – oferują zawodowe studia wyższe na poziomie studiów licencjackich w wymiarze 180–270 pkt ECTS. Głównym celem jest kształcenie w zakresie kierunków i/lub specjalności zawodowych (np. oświata, pielęgniarstwo, inżynieria, ekonomia) umożliwiające przygotowanie do wykonywania zawodu z niezbędną podbudową teoretyczną. Edukacja w wyższych szkołach zawodowych trwa 3–4,5 roku i zakwalifikowana jest jako studia licencjackie – poziom ISCED 6. Absolwenci uzyskują dyplom ukończenia zawodowych studiów licencjackich i tytuł licencjata zawodowego (*professionsbachelor*).
- uniwersytety (*Universitet*) – w wyniku reformy duńskiego szkolnictwa wyższego, polegającej między innymi na łączeniu małych uczelni lub włączeniu mniejszych placówek do większych, liczbę uczelni po 2007 roku zredukowano do 8 silnych uniwersytetów. Kształcenie uniwersyteckie zgodnie z procesem bolońskim podzielone jest na trzy etapy: studia licencjackie – poziom ISCED 6 (180 pkt ECTS; 3–4 lata), studia magisterskie – poziom ISCED 7 (120–180 pkt ECTS; 1–3 lata) oraz studia doktoranckie – poziom ISCED 8 (180 pkt ECTS; 3–4 lata i więcej). Absolwenci studiów licencjackich po obronie pracy dyplomowej otrzymują tytuł licencjata (*bachelor*). Absolwenci studiów magisterskich otrzymują tytuł magistra (*kandidat*). Po ukończeniu studiów doktoranckich (3–4 lata lub więcej), zdaniu egzaminu i obronie pracy doktorskiej otrzymują stopień naukowy doktora (*doktor*)²⁸.

²⁷ LBK 153 af 27/02/2018: Bekendtgørelse af lov om erhvervsakademier for videregående uddannelser, <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=198422>.

²⁸ Zarządzenie wykonawcze o stopniach doktoranckich, Bekendtgørelse om doktorgrader, BEK nr 750 af 14/08/1996 Gældende, <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=82129>.

7.3. Kształcenie nauczycieli

W Danii kształcenie nauczycieli może być realizowane z wykorzystaniem różnych ścieżek edukacyjnych i stąd przepisy dotyczące uzyskania uprawnień nauczycielskich można znaleźć w różnych aktach prawnych. Jednym z ważniejszych jest zarządzenie wykonawcze nr 1068 z 8 września 2015 r. dotyczące studiów licencjackich dla nauczycieli szkoły podstawowej i średniej¹, które określa wymagany poziom wykształcenia nauczycieli. Nauczyciele edukacji przedszkolnej (*børnehave lærer*) najczęściej kończą studia licencjackie w wyższych szkołach zawodowych na kierunku edukacja lub edukacja społeczna. Studia trwają 3,5 roku, a absolwenci uzyskują dyplom licencjata zawodowego. Kształcenie nauczycieli szkół podstawowych (*grundskole lærer*) odbywa się na uniwersytetach. Podstawowe studia trwają 4 lata i kończą się uzyskaniem dyplomu licencjackiego w dziedzinie edukacji. Program studiów obejmuje teorię oraz praktykę pedagogiczną, dydaktyczną i metodyczną kilku przedmiotów, do nauczania których przygotowywani są przyszli nauczyciele.

Nauczyciele szkół średnich (*gymnasialærer*), zgodnie z wytycznymi z 2018 r. dla programów uniwersyteckich ukierunkowanych na kształcenie nauczycieli szkół średnich różnych typów², aby uzyskać uprawnienia do nauczania, muszą posiadać wykształcenie wyższe magisterskie. Na taką ścieżkę edukacyjną składają się najpierw studia licencjackie z kierunkowego przedmiotu nauczania w szkole średniej (np. jęz. duński, matematyka, geografia) połączone z pedagogicznymi przedmiotami przewidzianymi programem studiów licencjackich i zakończone uzyskaniem dyplomu licencjata. Następnie na poziomie studiów magisterskich kontynuacja nauki kierunkowego przedmiotu nauczania oraz wybór jednego lub kilku kolejnych przedmiotów nauczanych w szkole średniej. Wynikiem ukończenia studiów jest uzyskanie dyplomu magistra oraz równoległe ze studiami ukończenie rocznego kursu pedagogicznego.

¹ Bekendtgørelse om uddannelsen til professionsbachelor som lærer i folkeskolen, BEK nr 1068 af 08/09/2015, <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=174218>.

² Retningslinjer for universitetsuddannelser rettet mod undervisning i de gymnasiale uddannelser samt undervisning i gymnasiale fag i eux-forløb (Faglige mindstekrav), ROAD No. 9698 af 28/08/2018, <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=202727>.

W Danii obowiązkowym elementem rozwoju zawodowego nauczyciela jest kształcenie ustawiczne. Wszyscy nauczyciele objęci są obowiązkiem uzupełniania i podnoszenia swoich kwalifikacji pedagogiczno-dydaktycznych. Warunkiem niezbędnym i koniecznym do awansu zawodowego nauczyciela jest stałe uczestnictwo w szkoleniach, kursach i studiach podyplomowych. W większości kursy są obowiązkowe i bezpłatne. Nauczyciele w placówkach publicznych zatrudnieni są, podobnie jak większość urzędników państwowych, na podstawie umowy wynikającej z umowy zbiorowej.

7.4. Podsumowanie. Problemy

Duński system oświatowy wyrósł z bogatych tradycji uniwersytetów ludowych Nikolaia Frederika Severina Grundtviga realizujących ideę kształcenia i uczenia się przez całe życie opartego na świadomej i życzliwej relacji edukacyjnej wypracowywanej między nauczycielami a uczniami. Cechą charakterystyczną duńskiej oświaty jest także autonomia szkół zarządzanych przez władze lokalne, której konsekwencją jest polityka dużej swobody programowej i dydaktyczno-wychowawczej realizowana przy wydatnym wsparciu naturalnej samorządowej aktywności uczniów. System szkolnictwa wyższego ceniony jest za wysoki poziom kształcenia, włączenie nowatorskiego i krytycznego myślenia studentów w przygotowywane projekty oraz bezpośrednie praktyczne wykorzystanie ich efektów podczas praktyk i staży realizowanych w różnych firmach i instytucjach. Jednak zauważalnym problemem jest relatywnie małe zainteresowanie młodzieży rozpoczynającej studia dyscyplinami z dziedziny nauki, technologii, inżynierii i matematyki – STEM (*Science, Technology, Engineering, Mathematics*). Choć w Danii w 2016 roku studia z obszaru STEM ukończyło tylko 23,3% absolwentów uczelni wyższych, a w tym samym czasie we Francji – 25,5%, a w Irlandii – 28,9%¹, to władze widziałyby duński system szkolnictwa wyższego jako cyfrowego lidera Europy. Opracowana strategia przewiduje przekazanie dodatkowych środków na rozbudowę nowoczesnych jednostek i instytutów STEM oraz tworzenie inkubatorów nowych technologii oraz większe włączenie biznesu w planowanie projektów badawczych.

Dania realizuje swoje aspiracje oświatowe również w obszarze wymiany międzynarodowej, biorąc udział w skandynawskim projekcie o nazwie *Nordic Lighthouse*². Projekt był finansowany przez Nordycką Radę Ministrów i administrowany przez duńskie Ministerstwo Edukacji. Celem *Nordic Lighthouse* zaplanowanego na lata 2015–2018 była wymiana naukowa i dydaktyczna w dziedzinie

¹ Education and Training Monitor 2018, European Union 2018, s. 77, <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-2-2018-education-and-training-monitor-country-analysis.pdf>.

² <http://eng.uvm.dk/themes-and-projects/the-nordic-lighthouse-project>.

oświaty realizowana pomiędzy praktykami i naukowcami krajów skandynawskich. W jej efekcie oprócz seminariów i konferencji zorganizowano warsztaty naukowe i dydaktyczne dla nauczycieli z krajów skandynawskich oraz stworzono wspólną bazę danych naukowych, a także zainicjowano dalszą współpracę w zakresie systematycznych przeglądów efektów kształcenia w państwach regionu.

Jednym z najważniejszych kierunków w rozwoju duńskiej edukacji jest realizowana od 2007 roku długofalowa strategia uczenia się przez całe życie – Edukacja i doskonalenie umiejętności dla wszystkich³. Wśród najważniejszych celów strategii znalazły się między innymi następujące założenia:

- stworzenie spójnego systemu edukacji od przedszkola do szkoły wyższej dającego możliwość wszystkim jego uczestnikom zdobycie wiedzy i umiejętności, które stanowiąc będą doskonałą podstawę do uczenia się przez całe życie,
- stworzenie zintegrowanego systemu kształcenia ustawicznego, które odpowiadałoby bieżącym i przyszłym potrzebom rynku pracy ze szczególnym naciskiem na doskonalenie umiejętności uczenia się przez całe życie skierowanych do osób posiadających najniższy poziom wykształcenia,
- przeprowadzenie reformy szkolnictwa wyższego skierowanej na umiędzynarodowienie badań naukowych i programów kształcenia dających absolwentom uczelni wiedzę i umiejętności umożliwiające swobodne poruszanie się w zglobalizowanym rynku pracy.

W konsekwencji podjętych długofalowych działań modernizacji systemu edukacji dorosłych i kształcenia ustawicznego Dania w ostatnich latach osiągnęła jeden z najwyższych wśród państw Unii Europejskiej wskaźników uczestnictwa osób dorosłych w nauce wynoszący 26,8% (w 2017 r.)⁴ oraz może poszczycić się najwyższym w Europie procentowym udziałem w szkoleniach osób o niskich kwalifikacjach zawodowych wynoszącym 17,3% (w 2017 r.)⁵.

Zgodnie z rządowym programem krótkoterminowych szkoleń zawodowych dla dorosłych – AMU⁶, skierowanych do indywidualnych odbiorców lub całych zespołów, udział w doksztalcaniu zawodowym ma zapewnić pracodawcom z sektora publicznego i prywatnego lepszy dostęp do grupy wykwalifikowanych pracowników. Program, którego budżet oszacowano na ponad 200 mln euro, ma

³ Denmark's strategy for lifelong learning – Education and skills upgrading for all <http://static.uvm.dk/publikationer/2007/lifelonglearning/>.

⁴ Education and Training Monitor 2018, European Union 2018, s. 77.

⁵ Tamże, s. 77.

⁶ Arbejdsmarkedetsuddannelser, <https://www.ug.dk/uddannelser/arbejdsmarkedetsuddannelseramu>.

być realizowany w latach 2018–2021. Jego najważniejsze elementy to: wspieranie mobilności na rynku pracy, podniesienie podstawowych umiejętności pracowników, poprawa jakości programów szkolenia dorosłych, wprowadzenie uaktualnionego systemu certyfikacji uprawnień oraz wzmocnienie działań informacyjnych i uświadamiających znaczenie bieżącego krótkoterminowego kształcenia zawodowego.

Bibliografia

- Andersen F.Ø., Wiskerchen M., Honore C.L., *Finsk læreruddannelse i et dansk perspektiv*, DPU Aarhus Universitet 2017.
- Drescher M., Lauritsen J.G., Thorsen T., *Folkeskolelærere skifter oftere job efter nye arbejdstids- regler og folkeskolereform*, DST analyse 2016, <https://www.altinget.dk/misc/DST%20folkeskolejobskifte.pdf>.
- Konstytucja Królestwa Danii*, [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staśkiewicz, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011.
- Weisdorf A.K., *Læreruddannelsen i internationalt perspektiv*, Professionshøjskole Absalon 2017, https://phabsalon.dk/fileadmin/user_upload/FU/Publikationer/Laereruddannelsen_i_internationalt_perspektiv_-_Absalon_2017.pdf.

Akty prawne

- LBK nr 172 af 27/02/2018: Bekendtgørelse af lov om universiteter (universitetsloven), <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=198434>.
- LBK 153 z 27/02/2018: Bekendtgørelse af lov om erhvervsakademier for videregående uddannelser; <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=198422>.
- LOV nr 700 af 08/06/2017: Lov om ændring af universitetsloven, lov om professionshøjskoler for videregående uddannelser, lov om erhvervsakademier for videregående uddannelser og forskellige andre love, <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=191832>.
- Rozporządzenie o skali ocen i innych ocenach, Bekendtgørelse om karakterskala og anden bedømmelse, BEK nr 262 af 20/03/2007 Gældende, <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=25308>.
- Rozporządzenie wykonawcze do ustawy o szkołach średnich, Lov om ungdomsskoler, Bekendtgørelse af lov om ungdomsskoler, <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=190083>.
- Ustawa o szkole podstawowej, Folkeskoleloven LBK nr 823 af 15/08/2019; Bekendtgørelse af lov om folkeskolen; <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2019/823>.

Ustawa o szkołach średnich drugiego stopnia, Lov om de gymnasiale uddannelser, LOV nr 1716 af 27/12/2016 Gældende, <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=186027>.

Strony internetowe

Education and Training Monitor 2019, Public expenditure on education, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019.

<https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>.

Eurostat Statistics Explained. Government expenditure on education, 2017 (% of GDP), data extracted in March 2019, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_education.

Eurostat, https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en.
<https://uvm.dk/>.

<https://www.stukvm.dk/>.

<https://www.stil.dk/>.

<https://uvm.dk/ministeriet/organisationen-i-ministeriet/raad--naevn-og-udvalg/veu-raadet/om-veu-raadet>.

<https://uvm.dk/ministeriet/organisationen-i-ministeriet/raad--naevn-og-udvalg/raad-et-for-ungdomsuddannelser>.

[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

<https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>.

<https://www.eva.dk/>.

<https://socialministeriet.dk>.

<https://kum.dk/>.

<http://www.fmn.dk/>.

<https://www.college360.dk/>.

Część 8

Estonia

8.1. Podstawowe informacje. Administracja oświatowa

Estonia jest republiką opartą na demokracji parlamentarnej. Republika Estońska położona jest na lądzie stałym i na ponad 1500 wyspach i wysepkach w Zatoce Ryskiej, które stanowią 9,2% powierzchni kraju.

Administracyjnie Estonia podzielona jest na 15 prowincji (*maakonnad*) i 227 gmin, z których 33 to gminy miejskie (*linn*) i 194 gminy wiejskie (*vald*).

Stolicą Estonii jest Tallinn.

Głową państwa jest prezydent. Władzę ustawodawczą sprawuje jednoizbowy parlament – *Riigikogu*. W parlamencie zasiada 101 parlamentarzystów wybieranych na okres 4 lat¹.

Organem wykonawczym jest rząd, na którego czele stoi premier.

Estonia jest członkiem Unii Europejskiej od 1 maja 2004 roku.

Obszar Estonii liczy 45 339 km², zamieszkuje go 1 315 635 mieszkańców (2017 r.)². Estończycy stanowią prawie 70% wszystkich mieszkańców, Rosjanie – 25%, Ukraińcy – 2%, Białorusini – 1%, Finowie – 0,8%, pozostałe 1,2% to inne grupy etniczne³.

Językiem urzędowym jest język estoński, jednak w regionach, gdzie nie jest on językiem większości mieszkańców, samorządy lokalne, zgodnie z § 52 Konstytucji Republiki Estońskiej (dalej: konstytucja), mogą w urzędach używać języka większości stałych mieszkańców danego regionu⁴. Takim językiem jest język rosyjski, którym posługuje się najliczniejsza w Estonii rosyjskojęzyczna grupa mniejszościowa zamieszkująca tereny graniczące z Rosją. W szkołach każdy ma prawo do nauki w języku estońskim. W szkołach podstawowych znajdujących się na obszarach zamieszkałych przez mniejszości decyzję o wyborze pierwszego języka podejmuje dyrekcja placówki. W szkołach podstawowych (lub klasach), w których język rosyjski nauczany jest jako pierwszy, drugim językiem jest obowiązkowy język estoński.

¹ *Konstytucja Republiki Estońskiej*, dz. cyt., s. 235.

² Eurostat, https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en

³ Statistic Estonia, <https://www.stat.ee/en>.

⁴ *Konstytucja Republiki Estońskiej*, dz. cyt., s. 234.

Podstawy systemu oświatowego określa Konstytucja Republiki Estońskiej (dalej: konstytucja). Zgodnie z § 37 konstytucji każdy ma prawo do nauki. Nauka dzieci w wieku szkolnym w granicach określonych w ustawie jest obowiązkowa i bezpłatna w państwowych i samorządowych szkołach ogólnokształcących, a państwo jest odpowiedzialne za nadzór organizacji nauczania⁵.

Podstawowe zasady prawne dotyczące organizacji oświaty uchwalane są przez parlament, a odpowiedzialność za ich wdrożenie w życie spoczywa na rządzie. Jednolitym systemem oświaty zarządza estońskie Ministerstwo Edukacji i Badań Naukowych (*Haridus- ja Teadusministeeriumiga*; dalej: Ministerstwo Edukacji)⁶.

Głównym zadaniem Ministerstwa Edukacji jest zapewnienie skutecznej realizacji polityki oświatowej ukierunkowanej na kształcenie i wychowanie młodzieży, zapewnienie wysokiego poziomu badań naukowych oraz pomoc w ich wdrożeniu.

W Estonii zarządzanie oświatą jest zdecentralizowane. Za tworzenie i prowadzenie placówek oświatowych oraz realizację programów nauczania odpowiedzialne są władze i samorządy lokalne oraz dyrekcja i nauczyciele poszczególnych szkół. Ministerstwo nie kieruje bezpośrednio placówkami, lecz opracowuje krajowe plany rozwoju w dziedzinie edukacji, badań naukowych, polityki młodzieżowej i językowej oraz zapewnia ich spójność z krajowymi i sektorowymi planami rozwoju. Sprawuje nadzór państwowy nad krajowymi programami nauczania i innymi standardami edukacyjnymi oraz nad całą działalnością edukacyjną realizowaną na terenie państwa.

Finansowanie edukacji

Obowiązek finansowania działalności placówek oświatowych spoczywa na państwie oraz administracji lokalnej.

W 2017 roku wartość produktu krajowego brutto (PKB) Estonii wyniosła 23 775,8 mln euro, a PKB na osobę – 18 070 euro⁷. W tym samym roku wydatki publiczne na oświatę osiągnęły wartość 5,8% PKB⁸ (w 2017 r. średnia w państwach

⁵ Tamże, s. 233.

⁶ <https://www.hm.ee/et/>.

⁷ Eurostat Gross domestic product at market prices. Estonia, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>.

⁸ Eurostat Statistics Explained. Government expenditure on education, 2017 (% of GDP), data extracted in March 2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?ti>

UE to 4,6% PKB)⁹, co plasuje Estonię w czołówce państw europejskich inwestujących w szkolnictwo i edukację.

Na edukację przedszkolną i szkolnictwo podstawowe Estonia przeznaczyła 2,3% PKB, na szkolnictwo średnie i policealne 1,5%, na szkolnictwo wyższe 1,1% PKB oraz 0,9% PKB na inne obszary edukacyjne¹⁰.

Jednocześnie w 2017 roku procentowy udział wydatków na oświatę w całkowitym budżecie państwa wyniósł 14,8%¹¹ budżetu, co stanowi spadek 0,1% w porównaniu do 14,9% w 2014 roku (w 2017 r. średnia w państwach UE to 10,2%)¹².

tle=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png.

⁹ Tamże, s. 3.

¹⁰ Total general government expenditure on education, 2017 (% of GDP % of total expenditure), [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

¹¹ Education and Training Monitor 2019, Public expenditure on education, 2017 (%), Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, s. 105, <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>.

¹² Tamże, s. 5–6 oraz na podstawie: National Accounts of OECD Countries General Government Accounts 2010–2017, National Accounts of OECD Countries, General Government Accounts 2018, OECD Publishing, Paris 2019, s. 32, https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/na_gga-2019-en.pdf?expires=1572094380&id=id&acname=oid031443&checksum=1E3B2772ECA07F-F8A291FAC7897FFF23.

8.2. Organizacja systemu szkolnictwa w Estonii

W Estonii długość obowiązku szkolnego wynosi 9 lat. Zgodnie z § 9 ustawy z 2017 r. o szkołach podstawowych i średnich¹ obowiązek szkolny obejmuje ukończenie szkoły podstawowej (*Põhikool*), do której uczęszczają uczniowie w wieku od 7 do 16 roku życia. Uczniowie, którzy nie ukończą szkoły podstawowej, mają obowiązek kontynuowania nauki do 17 roku życia. Uczęszczanie do szkoły i pobieranie nauki przez uczniów w wieku szkolnym jest bezpłatne w placówkach państwowych i samorządowych.

Struktura ustroju szkolnego w Estonii

- ISCED 0 – Wczesna edukacja
 - żłobek (*lastesõim*) – wiek: 0–3 lata,
 - przedszkole (*lasteaed*) – wiek: 3–7 lat.
- ISCED 1 i 2 – Szkolnictwo podstawowe i średnie I (pierwszego) stopnia
 - szkoła podstawowa (*põhikool*) – wiek: 7–16 (17) lat
 - etap pierwszy (ISCED 1) – wiek: 7–13 lat,
 - etap drugi (ISCED 2) – wiek: 13–16 lat.
- ISCED 3 – Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia
 - szkoła średnia (*keskharidus*),
 - szkoła średnia II stopnia – liceum, szkoła zawodowa (*gümnaasium kutseõppeasutus*) wiek: 16–19 lat i więcej.
- ISCED 4 – Szkolnictwo policealne
 - szkoła policealna (*kutseõpe/rakendus kõrgkool*) – wiek: od 19 lat.
- ISCED 5, 6, 7, 8 – Szkolnictwo wyższe
 - szkoła wyższa (*kõrgharidus*).

¹ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus RT I 2017, 40, <https://www.riigiteataja.ee/akt/104072017040>.

Edukacja przedszkolna

W Estonii kompetencje zarządcze wobec placówek zajmujących się przedszkolną opieką nad dziećmi (*koolieelne lasteasutus*) realizowane są przede wszystkim przez administrację rządową, prowincje i gminy/miasta. Placówki przedszkolne zakładane i prowadzone są przez władze lokalne na podstawie: decyzji rady gminy, zezwolenia wydanego przez właściwego ministra ds. władz lokalnych oraz licencji na świadczenie usług edukacyjnych wydawanej przez Ministerstwo Edukacji. W Estonii w 2017 roku zarejestrowanych było 90% przedszkoli samorządowych i 10% prywatnych².

Zgodnie z § 5 ustawy z 18 lutego 1999 r. o instytucjach opieki przedszkolnej (dalej: ustawa KELS)³ wyróżnia się następujące rodzaje placówek: żłobki (*lastesõim*) dla dzieci w wieku do 3 roku życia oraz przedszkola (*lasteaed*) dla dzieci w wieku 3–7 rok życia. Dzieci w przedszkolu podzielone są na dwie grupy wiekowe: grupy dla dzieci w wieku 3–6 lat oraz grupy dla dzieci w wieku 6–7 lat. W jednej grupie dopuszczalna liczba dzieci wynosi 20 (§ 7 ustawy KELS). Przedszkola mogą działać jako oddzielne jednostki edukacyjne lub mogą stanowić część struktury organizacyjnej szkoły podstawowej i wtedy podlegają ustawie z 2010 r. o szkołach podstawowych i średnich⁴. Podstawą kształcenia jest rozporządzenie rządowe nr 87 z 29 maja 2008 r. w sprawie ustanowienia krajowego programu nauczania dla przedszkolnych placówek opieki nad dzieckiem⁵. Zgodnie z tym programem podstawowym celem estońskich przedszkoli jest wspieranie wieloaspektowego, indywidualnego i społecznego rozwoju dziecka we współpracy z rodziną oraz innymi instytucjami opieki nad dziećmi.

Opieka żłobkowa i przedszkolna zasadniczo jest bezpłatna, jednak koszty wyżywienia pokrywane są przez rodziców. Dzienną stawkę wyżywienia ustala zarząd placówki. W niektórych żłobkach i przedszkolach należy wnieść częściową opłatę, która naliczana jest w zależności od poziomu dochodów rodziców. Wysokość opłaty rodzicielskiej w estońskich żłobkach i przedszkolach nie może przekroczyć 20% ustawowego minimalnego wynagrodzenia⁶.

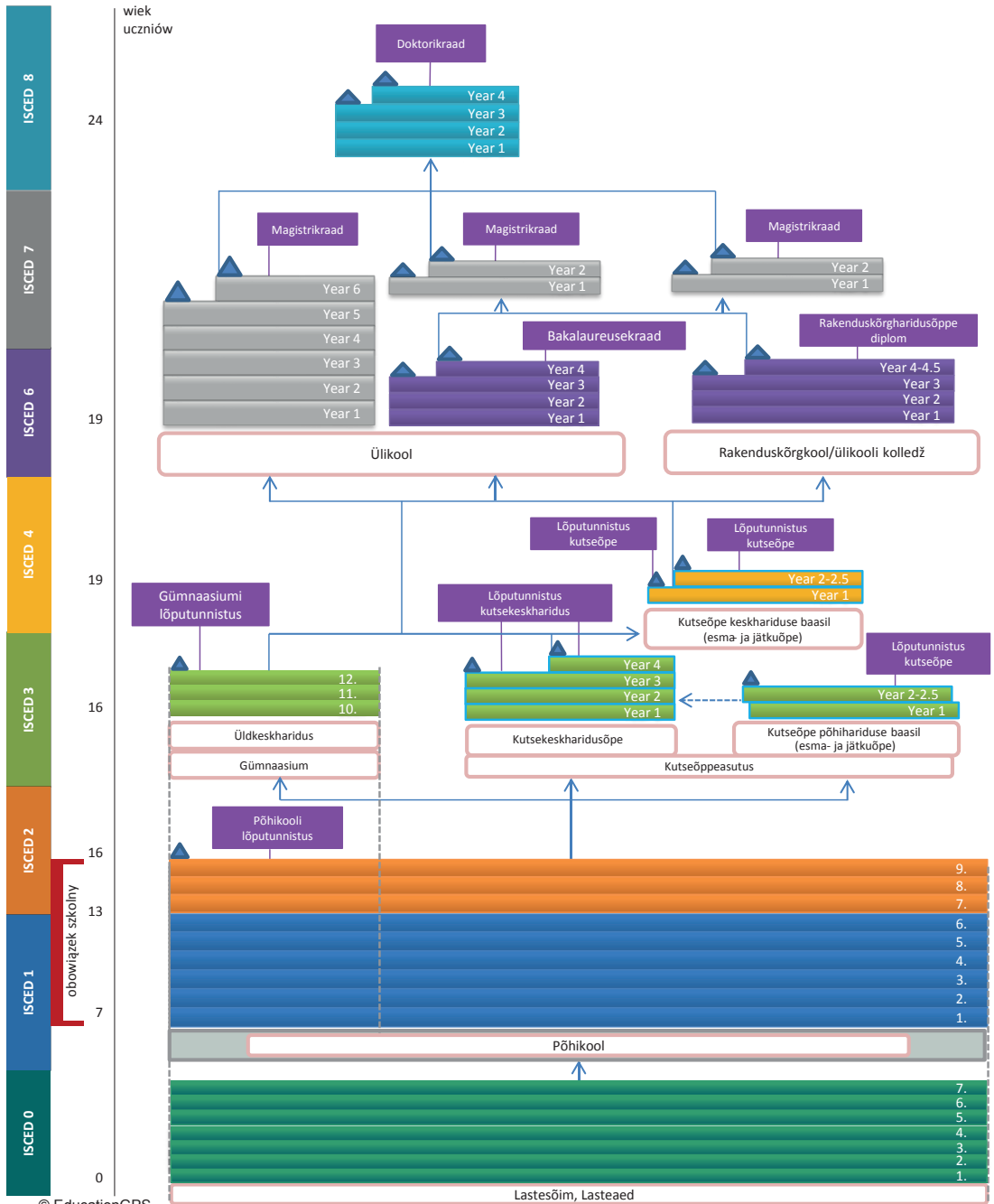
² Lasteaiad omandivormiti, <https://www.hm.ee/et/tegevused/alus-pohi-ja-keskharidus/alu-sharidus>.

³ Koolieelse lasteasutuse seadus 18.02.1999 (KELS), <https://www.riigiteataja.ee/akt/114032011006>.

⁴ Põhikooli-ja gümnaasiumiseadus RTI2017, 41, 40, <https://www.riigiteataja.ee/akt/104072017040>.

⁵ Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava Vastu võetud 29.05.2008 nr 87, <https://www.riigiteataja.ee/akt/12970917>.

⁶ § 27 ustawy o instytucjach opieki przedszkolnej, <https://www.riigiteataja.ee/akt/114032011006>.

Legenda (wyjaśnienie terminów użytych na rysunku)

POZIOMY EDUKACYJNE

Lastesõim, Lasteaed – żłobek, przedszkole

Põhikool – szkoła podstawowa

Gümnaasium – liceum

Üldkeskharidus – kształcenie ogólne

Kutseõppeasutus – szkoła zawodowa

Kutsekeskharidusõpe – kształcenie średnie zawodowe

Kutseõpe põhihariduse baasil (esma- ja jätkuõpe) – kształcenie zawodowe realizowane dla osób, które ukończyły edukację podstawową (szkolenia wstępne lub edukację ustawiczną)

Kutseõpe keskhariduse baasil, esma- ja jätkuõpe – kształcenie zawodowe realizowane dla osób, które posiadają dyplom ukończenia edukacji średniej, podstawowej i/lub ustawicznej

Ülikool – uniwersytet

Rakendusõrgkool – uniwersytet nauk stosowanych

Ülikooli kolledž – koledż uniwersytecki

DYPLOMY

Põhikooli lõputunnistus – świadectwo ukończenia szkoły podstawowej

Gümnaasiumi lõputunnistus – świadectwo ukończenia liceum

Lõputunnistus kutsekeskharidus – świadectwo ukończenia średniej szkoły zawodowej

Lõputunnistus kutseõpe – dyplom lub świadectwo ukończenia szkolenia zawodowego

Rakendusõrgharidusõppe diplom – dyplom ukończenia studiów na poziomie szkolnictwa wyższego nauk stosowanych

Bakalaureusekraad – licencjat

Magistrikraad – magisterium

Doktorikraad – doktorat

OPIS TRANSFERÓW EDUKACYJNYCH (STRZAŁKI) I OZNACZEŃ LAT NAUKI

1. – lata opieki żłobkowej, edukacji przedszkolnej i szkolnej

Year 1 – rok studiów

W 2017 roku ze żłobków korzystało 33,46% dzieci rocznych, 76,68% dwulatków i 90,89 trzylatków⁷. W 2016 roku współczynnik uczestnictwa w opiece przedszkolnej (skolaryzacji) dla dzieci w wieku od 4 do 7 lat wyniósł 92,6%⁸ i był niższy od średniej w państwach członkowskich Unii Europejskiej wynoszącej 95,3%.

Szkolnictwo podstawowe

Zgodnie z ustawą z 9 czerwca 2010 r. o szkołach podstawowych i średnich (dalej: ustawa PGS)⁹ obowiązkowa szkoła podstawowa (*põhikool*) zapewnia zdobycie podstawowego i średniego wykształcenia ogólnokształcącego z jednoczesną realizacją obowiązku szkolnego. Zgodnie z § 2 ustawy PGS szkoła podstawowa dzieli się na trzy etapy szkolne (*kooliaste*):

- poziom pierwszy: klasy 1–3 (ISCED 1),
- poziom drugi: klasy 4–6 (ISCED 1),
- poziom trzeci: klasy 7–9 (ISCED 2).

W Estonii w roku szkolnym 2017/2018 działało 351 szkół podstawowych¹⁰. Estońska dziewięcioletnia szkoła podstawowa organizacyjnie i programowo łączy w sobie szkołę podstawową (ISCED 1) obejmującą klasy 1–6 i szkołę średnią I stopnia (ISCED 2) z klasami 7–9. Zgodnie z ustawą PGS i rozporządzeniem w sprawie programu nauczania w szkole podstawowej¹¹ zadaniem szkoły podstawowej jest stworzenie odpowiedniego i bezpiecznego środowiska edukacyjnego wspierającego rozwój ucznia, jego umiejętności uczenia się, autorefleksji i krytycznego myślenia, wiedzy, kreatywnej ekspresji oraz rozwoju tożsamości społecznej i kulturowej.

Cechą charakterystyczną organizacji pracy placówek szkolnych jest możliwość realizacji zagadnień tematycznych w określonym czasie z pominięciem klasycznego układu przedmiotów. Istnieje oficjalny przedmiotowy wykaz liczby godzin, które mogą być realizowane na kilka sposobów, np. niektóre przedmioty mogą być nauczane przez cały rok, a inne w określonym czasie w trakcie roku szkolnego jako dziedziny problemowe bez rozróżnienia na oddzielne przedmioty.

⁷ Statistikaamet (Statistic Estonia), <https://www.stat.ee/education>.

⁸ Education and Training Monitor 2018 – Country analysis, Estonia, European Commission, Luxembourg 2018, s. 85, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2018-estonia_en.pdf.

⁹ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/104072017040>.

¹⁰ Statistics Estonia, <https://www.stat.ee/aticle-2018-06-21-the-share-of-older-students-in-vocational-and-higher-education-is-increasing>.

¹¹ Põhikooli riiklik õppekava, <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020?leiaKehtiv>.

W klasach 1–3 dominuje kształcenie zintegrowane, choć w zależności od gotowości uczniów nauczyciel może wprowadzać także zarówno nauczanie przedmiotowe, jak i oparte na zadaniach projektowych. Najważniejszym celem nauczyciela jest wspieranie u uczniów pewności siebie i motywacji do nauki. W klasach 4–6 kształcenie realizowane jest poprzez zróżnicowane formy i metody dydaktyczne. Koncentruje się na utrzymaniu i zwiększeniu motywacji do uczenia się przez praktyczne wykorzystanie nabytych wiadomości oraz na umożliwieniu uczniom dokonywania wyborów i ponoszeniu odpowiedzialności za swoje decyzje. Na ostatnim trzyletnim etapie szkoły podstawowej kształcenie w klasach 7–9 skupia się na utrzymaniu motywacji do nauki, rozwijaniu przedmiotowych zainteresowań uczniów oraz na pomocy w wyborze dalszej ścieżki edukacyjnej. Uczniowie uzyskują promocję do następnej klasy na podstawie osiągniętych wyników w nauce. Obowiązuje pięciostopniowa skala ocen – od najwyższej 5 do najniższej 1:

- 5 – ocena bardzo dobra (*väga hea*)
- 4 – ocena dobra (*hea*)
- 3 – ocena zadowalająca (*rahuldav*)
- 2 – ocena niezadowalająca (*puudulik*)
- 1 – ocena niedostateczna (*nõrk*)

W klasach 1–3 uczniowie otrzymują oceny opisowe, a w starszych (klasy 4–9) opisowe, procentowe i cyfrowe. Warunkiem ukończenia szkoły podstawowej jest uzyskanie pozytywnych ocen ze wszystkich przedmiotów nauczanych w klasie 9. Dodatkowo z niektórych przedmiotów przeprowadzane są wewnętrzne egzaminy oceniane przez nauczycieli macierzystej szkoły. Uczniowie przystępują także do końcowego egzaminu szkolnego, którego treść opracowuje Ministerstwo Edukacji. Po pozytywnym ukończeniu klasy 9 i zdaniu końcowego egzaminu uczniowie otrzymują świadectwo ukończenia szkoły podstawowej (*Põhikooli lõputunnistus*)¹².

Szkolnictwo średnie

W Estonii szkolnictwo średnie pierwszego stopnia (klasy 4–9) zintegrowane ze szkołą podstawową jest objęte obowiązkiem szkolnym. Szkolnictwo średnie drugiego stopnia ogólnokształcące i zawodowe nie jest obowiązkowe, ale państwo zapewnia jego bezpłatność.

¹² Põhikooli riiklik õppekava, § 23. Põhikooli lõpetamine, <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020?leiaKehtiv>.

Poniżej przedstawiono charakterystykę szkolnictwa średniego drugiego stopnia w podziale na szkolnictwo średnie ogólnokształcące i zawodowe.

Szkolnictwo średnie ogólnokształcące

Szkolnictwo średnie ogólnokształcące – liceum (*gümnaasium*) trwa 3 lata i przeznaczone jest dla uczniów w wieku 16–19 lat. Warunkiem przyjęcia do liceum jest uzyskanie świadectwa ukończenia szkoły podstawowej. Ogólne warunki przyjęcia do szkół średnich ustala Ministerstwo Edukacji, a szczegółowe zasady i wymagania przyjęcia do konkretnej placówki (np. zakres egzaminów wstępnych) ustala dyrektor szkoły. W Estonii w roku szkolnym 2017/2018 działało 166 szkół średnich ogólnokształcących¹³.

Celem liceum jest przygotowanie młodego człowieka do kreatywnego życia w społeczeństwie obywatelskim oraz do podjęcia świadomej decyzji o wyborze dalszego kierunku kształcenia na kolejnym poziomie edukacji. Kształcenie w liceum realizowane jest na podstawie rozporządzenia z 2018 r. w sprawie programu nauczania w liceum¹⁴. Program opiera się na wytycznych Ministerstwa Edukacji, jednak szczegółowy zakres uwzględnia uwarunkowania obszaru, na którym znajduje się placówka, oraz realizuje potrzeby i oczekiwania uczniów, rodziców i nauczycieli. Ostateczny program nauczania zatwierdzany jest przez dyrektora szkoły. Program obejmuje obowiązkowe i fakultatywne obszary dziedzinowe. W przedmiotach obowiązkowych znalazły się: język i literatura ojczyzna, języki obce, matematyka, nauki przyrodnicze, społeczne, artystyczne oraz z obszaru wychowania fizycznego. Wśród obszarów lub przedmiotów fakultatywnych znajdują się: myśl filozoficzna, nauka o religiach, przysposobienie obronne, ekonomia i przedsiębiorczość. W rozporządzeniu w sprawie programu nauczania w gimnazjum podkreśla się konieczność interdyscyplinarnego podejścia do realizacji programu, a także zachęca nauczycieli do wykorzystania w pracy dydaktycznej metod projektowych ułatwiających realizację zadań o charakterze przekrojowym, międzyprzedmiotowym i międzylaboratoryjnym. Uczniowie oceniani są według pięciostopniowej skali – od 5 do 1. Zgodnie z prawem istnieje także możliwość wprowadzenia przez szkołę autorskiej skali ocen, jednakże na zakończenie roku szkolnego systemy te muszą zostać przetransponowane na zapis obowiązującej pięciostopniowej skali.

¹³ Statistics Estonia, <https://www.stat.ee/aticle-2018-06-21-the-share-of-older-students-in-vocational-and-higher-education-is-increasing>.

¹⁴ Gümnaasiumi riiklik õppekava, <https://www.riigiteataja.ee/akt/128082013008?leiaKehtiv>.

Nauka w liceum kończy się państwowym egzaminem końcowym szkoły średniej II stopnia, do którego można przystąpić po uzyskaniu pozytywnych ocen z przedmiotów znajdujących się w programie nauczania realizowanym przez szkołę. Zgodnie z rozporządzeniem Ministerstwa Edukacji i Badań Naukowych z 13 sierpnia 2013 r. w sprawie warunków i trybu przeprowadzania egzaminów¹⁵ egzamin końcowy składa się co najmniej z 5 egzaminów przedmiotowych, z czego przynajmniej 3 (lub więcej) stanowią egzaminy państwowe, których treść opracowuje ministerstwo. Egzamin z języka estońskiego jest obowiązkowy dla wszystkich. Co do zasady uczniowie mogą przystępować do dowolnej liczby państwowych egzaminów z wybranych przedmiotów, pod warunkiem że ukończyli te przedmioty w ramach obowiązkowego programu nauczania realizowanego w szkole. Zasada ta nie dotyczy języków obcych: angielskiego, niemieckiego, francuskiego i rosyjskiego. Do egzaminów językowych można przystępować bez konieczności uczęszczania w szkole na lekcje języka obcego. Uczniowie, których językiem wykładowym jest język migowy, mogą wybrać egzamin z języka estońskiego jako egzamin obowiązkowy lub jako egzamin z drugiego języka.

Uczniowie kończący szkołę średnią ogólnokształcącą otrzymują świadectwo ukończenia liceum (*gümnaasiumi lõputunnistus*) i świadectwo potwierdzające zdanie państwowych egzaminów przedmiotowych (*riigeksamitunnistus*)¹⁶.

Szkolnictwo średnie zawodowe (kutseharidus)

Prawną podstawę dla szkolnictwa zawodowego stanowi ustawa o instytucjach kształcenia zawodowego z 12 czerwca 2013 r.¹⁷ Zgodnie z jej zapisami kształcenie zawodowe na poziomie średnim (ISCED 3) może być organizowane w trybie 2–2,5-rocznym dla uczniów w wieku 16–18 lat lub w trybie trzy- lub czteroletnim i przeznaczone dla uczniów w wieku 16–18/19 lat. Warunkiem przyjęcia do szkoły średniej zawodowej jest ukończenie szkoły podstawowej i uzyskanie końcowego

¹⁵ Tasemetööde ning põhikooli ja gümnaasiumi lõpuksamite ettevalmistamise ja läbiviimise ning eksamitööde koostamise, hindamise ja säilitamise tingimused ja kord ning tasemetööde, ühtsete põhikooli lõpuksamite ja riigeksamite tulemuste analüüsimise tingimused ja kord, <https://www.riigiteataja.ee/akt/119022013017>.

¹⁶ Rozporządzenie Ministerstwa Edukacji i Badań Naukowych nr 113 z 13 sierpnia 2010 r. dotyczące świadectwa ukończenia szkoły oraz świadectwa egzaminu państwowego ze szkoły podstawowej i średniej, Põhikooli ja gümnaasiumi lõputunnistuse ning riigeksamitunnistuse statuut ja vormid, <https://www.riigiteataja.ee/akt/13349551>.

¹⁷ Kutseõppeasutuse seadus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/102072013001>.

świadectwa *Põhikooli lõputunnistus*. W niektórych szkołach zawodowych, np. o profilu artystycznym, przewidziany jest dodatkowo wstępny egzamin uzdolnień i kompetencji. Poziom wykształcenia (kompetencji) zawodowego – średniego zawodowego (30–60 pkt ECTS) lub średniego technicznego (180 pkt ECTS) – zależy od długości trwania kształcenia. Standardy kształcenia zawodowego określone są w krajowym programie nauczania (*Riiklik õppekava*) opracowanym we współpracy z partnerami społecznymi i na podstawie odpowiednich standardów zawodowych. Za opracowanie programów i ich aktualizację odpowiedzialna jest Krajowa Agencja ds. Programów Nauczania i Kształcenia – INNOVE¹⁸. Za realizację programów nauczania odpowiedzialni są nauczyciele, którzy mogą samodzielnie dobierać podręczniki i metody nauczania.

Nauka w szkole średniej zawodowej kończy się egzaminem zawodowym, do którego muszą przystąpić wszyscy uczniowie. Warunkiem dopuszczenia do egzaminu jest uzyskanie pozytywnych ocen z przedmiotów objętych programem nauczania. Uczniowie szkoły średniej zawodowej, którzy pozytywnie zdali egzamin zawodowy, uzyskują świadectwo ukończenia szkolenia zawodowego (*lõputunnistus kutseõppe*), absolwenci zaś kształcenia średniego technicznego świadectwo ukończenia średniej szkoły zawodowej (*lõputunnistuse kutsekeskhariduse*).

W roku szkolnym 2018/2019 na terenie Estonii działało 38 publicznych i prywatnych placówek kształcenia zawodowego, w których 98% miejsc finansowanych było ze środków publicznych. Najbardziej popularne kierunki w kształceniu zawodowym to: księgowość, technologie informacyjne i komunikacyjne, logistyka, przemysł drzewny i spożywczy, mechanika samochodowa.

Szkolnictwo policealne

W Estonii szkolnictwo poziomu ISCED 4 najczęściej zintegrowane jest z placówkami szkolnictwa średniego zawodowego, a zwłaszcza instytucjami edukacji kształcenia ustawicznego. Interdyscyplinarność oferowanych programów nauczania szkół zawodowych i technicznych umożliwia łączenie specjalizacji i określenie długości trwania szkolenia zgodnie z potrzebami i możliwościami uczniów. Najczęściej jednak nauka w szkołach policealnych trwa od 1 do 2,5 roku. Warunkiem przyjęcia do szkoły policealnej jest ukończenie szkoły średniej. Absolwent szkoły

¹⁸ <https://www.innove.ee/>. INNOVE oprócz tworzenia programów nauczania odpowiada także za koordynację kształcenia ogólnego i zawodowego, a także świadczy usługi związane z doradztwem edukacyjnym. Agencja świadczy usługi edukacyjne skierowane do uczniów i ich rodziców, nauczycieli i dyrektorów szkół.

policealnej po zdaniu egzaminu zawodowego uzyskuje świadectwo ukończenia szkolenia zawodowego (*lõputunnistus kutseõppe*).

Szkolnictwo wyższe

Podstawy prawne dotyczące publicznego szkolnictwa wyższego uregulowane zostały w ustawie z 12 stycznia 1995 r. – Prawo uniwersyteckie (w skrócie: ÜKS)¹⁹. W 2018 roku rozpoczęły się w parlamencie Estonii intensywne prace nad nową ustawą o szkolnictwie wyższym. Projekt dokumentu uzyskał sygnaturę 725 SE²⁰, a prace nad nim mają zostać zakończone do 2020 roku. W projektowanej ustawie uproszczone zostały przepisy dotyczące szkolnictwa wyższego. Podstawą estońskiego systemu szkolnictwa wyższego jest zasada bezpłatności, szerokiej autonomii placówek i trzystopniowego systemu kształcenia. We wstępie do projektu wyjaśniono, że nowa ustawa odpowiada na potrzeby studentów i całego środowiska akademickiego w kontekście zmian cywilizacyjnych, a zwłaszcza koncepcji ustawiczności kształcenia.

Estoński system szkolnictwa wyższego oparty jest na trójstopniowej strukturze studiów:

- studia I stopnia,
- studia II stopnia lub jednolite studia magisterskie oraz
- studia III stopnia, czyli studia doktoranckie.

Institucje szkolnictwa wyższego oferują studia w formie stacjonarnej i niestacjonarnej. Podczas studiów stacjonarnych co najmniej połowa programu kształcenia jest realizowana w postaci zajęć dydaktycznych wymagających bezpośredniego udziału nauczycieli akademickich i studentów.

Studia I stopnia dzielą się na zawodowe studia licencjackie (*rakendus kõrgharidus*) i akademickie studia licencjackie (*bakalaureuse õppes*).

Zawodowe studia licencjackie prowadzone są w wyższych szkołach zawodowych lub na uniwersytetach. Czas trwania licencjackich studiów zawodowych wynosi od 3 lat do 4,5 roku. Po uzyskaniu tytułu licencjata (*bakalaureus*) można kontynuować naukę na studiach magisterskich, a później na doktoranckich. Podstawową różnicą między zawodowymi i akademickimi studiami licencjackimi

¹⁹ Ülikooliseadus (ÜKS), <https://www.riigiteataja.ee/akt/110072012028>.

²⁰ Kõrghariduseadus 725 SE, Etapp: Vastu võetud 20.02.2019 Staatus: Välja kuulutatud Muudatusettepanekute tähtaeg: 28.11.2018, [https://m.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f120aa1c-7cd4-4b8e-9d29-28c6ddf877ab/K%C3%B5rghariduseaduse%20eeln%C3%B5u%20\(725%20SE%20II\)](https://m.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f120aa1c-7cd4-4b8e-9d29-28c6ddf877ab/K%C3%B5rghariduseaduse%20eeln%C3%B5u%20(725%20SE%20II)).

jest praktyka zawodowa, która w wypadku studiów zawodowych zajmuje 30% całkowitego czasu studiów.

Akademickie studia licencjackie prowadzone są w publicznych lub prywatnych uniwersytetach. Czas trwania studiów wynosi 3 lata. Uzyskanie akademickiego tytułu licencjata (*bakalaureus*) oznacza uzyskanie wykształcenia wyższego z dużą wiedzą teoretyczną.

Studia II stopnia dzielą się na studia magisterskie (*magistriõppesse*) i jednolite studia magisterskie (*integreeritud bakalaureuse ja magistriõpe*). Studia magisterskie umożliwiają pogłębienie wiedzy i nabycie zaawansowanych umiejętności w dziedzinie studiów. Czas trwania studiów wynosi 1–2 lata. Jednolite studia magisterskie łączą w sobie studia licencjackie i magisterskie, a całkowity czas ich trwania wynosi 5–6 lat.

Studia III stopnia to studia doktoranckie (*doktoriõppe*), które w zależności od dziedziny najczęściej trwają 3–4 lata.

W Estonii w roku szkolnym 2017/2018 działało 20 instytucji szkolnictwa wyższego o statusie publicznych i prywatnych wyższych uczelni²¹. Wśród najważniejszych publicznych instytucji uniwersyteckich należy wymienić: Uniwersytet i Politechnikę w Tallinnie, Uniwersytet w Tartu, Estoński Uniwersytet Nauk Przyrodniczych, Estońską Akademię Sztuki oraz Estońską Akademię Muzyki i Teatru.

²¹ Statistics Estonia, <https://www.stat.ee/aticle-2018-06-21-the-share-of-older-students-in-vocational-and-higher-education-is-increasing>.

8.3. Kształcenie nauczycieli

W Estonii kształcenie nauczycieli odbywa się w placówkach uniwersyteckich i instytucjach kształcenia ustawicznego. Co do zasady wszyscy nauczyciele muszą posiadać wykształcenie wyższe. Nauczyciele przedszkolni i nauczyciele szkół podstawowych o specjalności wczesnoszkolnej muszą ukończyć co najmniej trzyletnie studia licencjackie, a nauczyciele przedmiotowi przygotowujący się do pracy w wyższych klasach szkoły podstawowej i w szkołach średnich drugiego stopnia oraz szkołach zawodowych – studia licencjackie i magisterskie lub pięcioletnie jednolite studia magisterskie. Po ukończeniu studiów i zdaniu wszystkich przewidzianych w programie egzaminów, absolwenci specjalności nauczycielskich są zobowiązani do realizacji rocznego szkolnego stażu nauczycielskiego (*kutseaasta*)¹. Jego celem jest wdrożenie i adaptacja początkującego nauczyciela do zawodu oraz poznanie mechanizmów funkcjonowania instytucji edukacyjnej. W ciągu roku szkolnego przyszli nauczyciele odbywają praktyki i realizują zadania wychowawczo-edukacyjne, pozostając pod stałą opieką wyznaczonych nauczycieli oraz opiekunów akademickich. Na zakończenie stażu praktykanci uzyskują ocenę rocznej pracy nauczycielskiej wraz z pogłębioną opinią o przydatności do zawodu.

W Estonii uprawnienia nauczycielskie można uzyskać, korzystając z różnych ścieżek edukacyjnych. Przepisy określające dostęp do zawodu nauczycielskiego oraz uzyskanie uprawnień nauczycielskich uregulowane zostały w różnych aktach prawnych. Można je znaleźć w trzech ustawach: o szkołach podstawowych i średnich², o instytucjach kształcenia zawodowego³ oraz o szkołach prywatnych⁴, a także w dekreście Ministra Edukacji i Badań Naukowych o wymaganiach kwalifikacyjnych dla dyrektora, kierownika studiów, nauczycieli i nauczycieli wspierających⁵, w rozporządzeniu Ministra Edukacji i Badań Naukowych o wy-

¹ <https://www.ht.ut.ee/et/kutseaasta>.

² Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/113122013021?leiaKehtiv>.

³ Kutseõppeasutuse seadus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/102072013001>.

⁴ Erakooliseadus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/EraKS>.

⁵ Direktori, õppealajuhataja, õpetajate ja tugispetsialistide kvalifikatsiooninõuded, <https://www.riigiteataja.ee/akt/130082013005?leiaKehtiv>.

maganiach kwalifikacyjnych dla nauczycieli przedszkolnych w instytucjach opieki nad dziećmi⁶, w rozporządzeniu rządu Republiki o czasie pracy pracowników edukacyjnych⁷.

W Estonii od 2014 roku obowiązkowym elementem rozwoju zawodowego nauczyciela jest kształcenie ustawiczne realizowane zgodnie z narodową strategią 2020 uczenia się przez całe życie (*Eesti elukestva õppe strateegia 2020*)⁸. Zgodnie z tym programem wszyscy nauczyciele objęci zostali obowiązkiem uzupełniania i podnoszenia swoich kwalifikacji pedagogiczno-dydaktycznych. Każdego roku założenia programu weryfikowane i uzgadniane są przez Ministerstwo Edukacji we współpracy ze środowiskiem nauczycielskim, tak aby strategia spełniała rzeczywiste bieżące potrzeby rozwojowe środowiska nauczycielskiego. Program ustawicznego doskonalenia nauczycieli obejmuje bieżące zagadnienia między innymi z obszaru wykorzystania nowych technologii w dydaktyce, edukacji włączającej, inicjatyw obywatelskich i przedsiębiorczości oraz planowania kariery.

⁶ Koolieelse lasteasutuse pedagoogide kvalifikatsiooninõuded, <https://www.riigiteataja.ee/akt/103092013036?leiaKehtiv>.

⁷ Haridustöötajate tööaeg, <https://www.riigiteataja.ee/akt/127082013003?leiaKehtiv>.

⁸ <https://www.hm.ee/et/elukestva-oppe-strateegia-2020>.

8.4. Podsumowanie. Problemy

Estonia od początku XXI wieku z dużym zaangażowaniem i determinacją buduje spójny model szkoły nowoczesnej, z jednej strony opartej na oczekiwaniach uczniów, a z drugiej – zgodnego z wyzwaniami współczesnego świata i potrzebami rynku pracy. W konsekwencji estońska szkoła od wielu lat odnotowuje coraz lepsze wyniki w światowych zestawieniach edukacyjnych. Ostatnim potwierdzeniem tego trendu są wyniki badania PISA 2015¹, które objęły ponad 500 tys. uczniów z 72 państw. Wynika z nich, że w 2015 roku estoński system edukacji okazał się:

- najlepszy w Europie i trzeci na świecie w kategorii „rozumowanie w naukach przyrodniczych” (Polska – miejsce 12. w Europie),
- drugi w Europie i dziewiąty na świecie w kategorii „matematyka” (Polska – miejsce 6. w Europie),
- trzeci w Europie i szósty na świecie w kategorii „czytanie i interpretacja” (Polska – miejsce 9. w Europie)².

Władze oświatowe Estonii od lat dziewięćdziesiątych XX wieku konsekwentnie realizują politykę edukacyjną opartą na równości i wszechstronności oraz na budowaniu warunków wysokiego poziomu kształcenia. Zgodnie z estońskim prawem wszystkie instytucje oświatowe mają obowiązek zapewnić uczniom bezpłatne wsparcie psychologiczne i poradnictwo pedagogiczno-zawodowe oraz wyrównywanie zaległości. Równy dostęp do edukacji zapewniony jest bez względu na pochodzenie społeczne i warunki materialne. Od 2006 roku w publicznych szkołach zapewniony jest dla wszystkich uczniów bezpłatny ciepły posiłek. Bezpłatne są także szkolne usługi medyczne i dentystyczne oraz transport szkolny.

Zapewnienie wysokiej jakości kształcenia stało się priorytetem państwa zawartym w jednym z najważniejszych narodowych dokumentów oświatowych –

¹ PISA (*Programme for International Student Assessment*) – międzynarodowe badanie koordynowane przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju. Jego celem jest uzyskanie porównywalnych danych o umiejętnościach uczniów, którzy ukończyli 15 rok życia w celu poprawy jakości nauczania i organizacji systemów edukacyjnych.

² <http://www.ibe.edu.pl/pl/projekty-miedzynarodowe/pisa>, https://www.ibe.edu.pl/download/PISA_2015-20lipca_final.pdf.

Estońska strategia uczenia się przez całe życie 2020 (*Eesti elukestva õppe strateegia 2020*)³. Podstawą strategii stały się wytyczne opracowane przez Estońskie Zgromadzenie Współpracy (*Eesti Koostöö Kogu*)⁴, Estońskie Forum Edukacyjne (*Eesti Haridusfoorumi*)⁵ oraz przez Ministerstwo Edukacji⁶. Dokument został oficjalnie przyjęty do realizacji przez Radę Ministrów w 2014 roku.

Estońska strategia uczenia się przez całe życie 2020 określiła pięć głównych celów edukacyjnych, mających zapewnić zarówno dzieciom i młodzieży, jak i osobom dorosłym oraz seniorom możliwość godnej samorealizacji w środowisku społecznym, pracy i życiu rodzinnym. Te pięć głównych celów, które mają zostać osiągnięte w dwudziestych XXI wieku to:

- Cel nr 1: Zmieniona koncepcja uczenia się. Promuje uczenie się, kreatywność i przedsiębiorczość, wspiera rozwój indywidualny i społeczny każdego ucznia. Ma zostać wdrożona na wszystkich poziomach i we wszystkich typach edukacji.
- Cel nr 2: Kompetentni oraz zmotywowani nauczyciele i dyrektorzy szkół. Koncentruje zadania nauczyciela przede wszystkim na rozumieniu i wyjaśnianiu tego, czego uczeń sam nauczył się i odkrył.
- Cel nr 3: Dopasowywanie możliwości ustawicznego uczenia się do potrzeb i oczekiwań świata pracy. Jakość procesu dydaktycznego połączona z elastycznością uczenia się powinna umożliwić dokonywanie przez uczącego się odważnych i świadomych wyborów zawodowych.
- Cel nr 4: Cyfrowa rewolucja w uczeniu się przez całe życie. Zwiększenie dostępności do najnowszej infrastruktury informatycznej oraz skuteczności jej wykorzystania w procesie edukacyjnym.
- Cel nr 5: Równe szanse dla uczenia się przez całe życie i zwiększonego uczestnictwa w uczeniu się. Zadbanie o wysoki poziom kształcenia oraz powszechność i bezpłatność estońskiej oferty edukacyjnej bez względu na miejsce zamieszkania w Estonii, poziom wykształcenia rodziny i warunki materialne.

Postępująca cyfryzacja estońskiej edukacji, zgodnie z celami strategii uczenia się przez całe życie 2020, wymusiła zmiany i bieżącą aktualizację programów

³ <https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>.

⁴ Zgromadzenie monitoruje kwestie mające wpływ na długoterminowy rozwój Estonii. We współpracy z podmiotami pozarządowymi, fundacjami i partnerami rządowymi współpracuje nad propozycjami i zaleceniami dotyczącymi realizowanej polityki państwa, inicjuje i prowadzi publiczne debaty na ważne tematy, <https://www.kogu.ee/tegevus/>.

⁵ <https://www.haridusfoorum.ee/kontakt>.

⁶ <https://www.hm.ee/et>.

nauczania na wszystkich szczeblach kształcenia. Najbardziej widoczną zmianą w aktualizowanych dokumentach oświatowych jest zorientowanie procesu kształcenia na uczeniu się, a nie jak dotychczas, na nauczaniu w formie przekazywania wiedzy.

Planowane zmiany w oświacie są także konsekwencją struktury demograficznej. Od 2016 roku sukcesywnie wzrasta populacja młodych ludzi w wieku 7–26 lat, którzy stanowią ponad 21% społeczeństwa Estonii. Przewidując zmiany demograficzne, władze Estonii zatwierdziły w 2013 roku – Plan rozwoju młodzieży 2014–2020⁷. Opiera się on na bieżących oczekiwaniach społecznych i wyzwaniach stojących przed polityką państwa w zakresie przygotowania młodzieży do życia i pracy we współczesnym świecie. Celem programu jest zapewnienie młodym ludziom szerokiego zakresu możliwości rozwoju i samorealizacji, a tym samym wspieranie rozwoju spójnego i kreatywnego społeczeństwa. Jest on realizowany poprzez:

- zwiększanie kreatywności młodych ludzi i ich wspólnych działań,
- zwiększenie szans młodych ludzi na zatrudnienie,
- intensyfikację jakości skuteczności polityki młodzieżowej,
- pomoc w odblokowaniu twórczego i rozwojowego potencjału młodego pokolenia⁸.

Przemiany w estońskiej oświacie, skupione na reformach programowych oraz koncepcjach wsparcia młodego pokolenia, zostały uzupełnione informatyczną reformą administracji oświatowej. W 2005 roku założony został Estoński System Informacji Edukacyjnej – EHIS (*Eesti Hariduse Infosüsteem*)⁹. System EHIS jest krajowym rejestrem, który gromadzi dane dotyczące estońskiego systemu edukacji. Rejestr zawiera informacje o studentach, nauczycielach i wykładowcach, świadectwach, dyplomach, stypendiach, szkołach, instytucjach i programach szkoleniowych, zezwoleniach na działalność oświatową, a także daje wgląd w oceny i sprawozdania placówek edukacyjnych.

Innym cyfrowym narzędziem jest portal Oko Edukacji (*HaridusSlim*)¹⁰, w którym umieszczane są statystyki edukacyjne z poszczególnych placówek szkolnych jak i całościowe opracowania dotyczące polityki edukacyjnej. Prezentowane dane uzupełnione są o informacje związane z charakterystyką środowisk szkol-

⁷ Noortevaldkonna arengukava 2014–2020, https://www.hm.ee/sites/default/files/nak_est.pdf.

⁸ <https://www.hm.ee/et/tegevused/noortevaldkond>.

⁹ Eesti Hariduse Infosüsteem, <http://www.ehis.ee/>.

¹⁰ HaridusSlim, <https://www.haridussilm.ee/>.

nych, np. dotyczące poziomu zadowolenia uczniów, nauczycieli i rodziców z pracy szkół i panującej w nich atmosfery.

Najczęściej podnoszonym problemem estońskiej edukacji jest zagadnienie dużej, bo prawie 25%, rosyjskojęzycznej mniejszości narodowościowej zamieszkującej przede wszystkim północno-wschodnią część kraju. Największe skupiska Rosjan znajdują się w miastach Narwa (ponad 93% rosyjskojęzycznych mieszkańców) oraz Sillamäe (ponad 80% rosyjskojęzycznych mieszkańców). Dla estońskiego systemu oświatowego największym wyzwaniem jest więc integracja tej mniejszości i włączenie w życie społeczne kraju.

W Estonii, choć program szkolny oparty jest na zasadzie jednolitości programowej, występują pewne różnice w programach nauczania pierwszego i drugiego języka. W szkole podstawowej (lub klasie) nauczanie pierwszego języka określone jest przez władze samorządowe, które odpowiedzialne są za organizację pracy placówki edukacyjnej. W efekcie to dyrekcja szkoły decyduje o tym, w jakim języku będzie prowadzone nauczanie. Może być to język estoński, rosyjski, polski lub każdy inny zgodnie z potrzebą i wolą większości społeczeństwa gminy. W szkołach podstawowych (lub klasach), w których język rosyjski nauczany jest jako pierwszy, drugim językiem jest obowiązkowo język estoński nauczany już od pierwszej klasy. W takim wypadku nauka języka estońskiego musi być nauczana na poziomie umożliwiającym absolwentom kontynuację nauki, gdyż w szkołach średnich i wyższych obowiązkowym pierwszym językiem nauczania jest język estoński.

Zgodnie z regulacjami ustawowymi w szkołach średnich co najmniej 60% kształcenia obowiązkowego – w tym literatura estońska, historia Estonii, geografia, wiedza o społeczeństwie i muzyka – musi odbywać się w języku estońskim, a pozostałe 40% może odbywać się w każdym innym języku, w tym także w języku rosyjskim¹¹. System ten popularnie nazywany 60/40, choć wywołał mieszane opinie w środowisku rosyjskojęzycznym Estonii, to w efekcie przyniósł w skali całego kraju wyraźną poprawę statystyk wyników egzaminów zdawanych przez uczniów kończących szkołę podstawową.

¹¹ <https://www.hm.ee/et/tegevused/alus-pohi-ja-keskharidus/vene-oppekeele-koool>.

Bibliografia

Kaldma K., Kiilo T., Siilivask R., *Vocational education and training in Europe: Estonia 2018*, Cedefop ReferNet, VET in Europe reports, OECD 2019, http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2019/Vocational_Education_Training_Europe_Estonia_2018_Cedefop_ReferNet.pdf.

Konstytucja Republiki Estońskiej, [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staśkiewicz, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011.

MoER (2016), Ministry of Education and Research, Annual analysis summary 2016, <https://www.hm.ee/sites/default/files/summary.pdf>.

MoER (2017), Ministry of Education and Research, Summary of annual analysis, https://www.hm.ee/sites/default/files/moer_-_annual_analysis_2018_-_summary.pdf.

MoER (2018), Ministry of Education and Research, relevant actions in the academic year 2018/2019, https://www.hm.ee/sites/default/files/relevant_actions_during_the_academic_year_2018_2019_0.pdf.

NRP (2019), National reform programme of Estonia, <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2019-european-semester-national-reform-programme-estonia-en.pdf> and <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2019-european-semester-national-reform-programme-estonia-annex-en.pdf>.

Praxis (2018), Eesti üliõpilaste eluolu 2016: rahvusvahelise üliõpilaste uuringu EUROSTUDENT VI Eesti analüüs, Haaristo H.S., Kirss L., Leppik, C., Mägi, E., Haugas, S. 2017, https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/eurostudent_vi_eesti_aruanne_2017.pdf.

Akty prawne

Ustawa z 18 lutego 1999 r. o instytucjach opieki przedszkolnej, Koolieelse lasteasutuse seadus (KELS), Koolieelse lasteasutuse seadus 18.02.1999, <https://www.riigiteataja.ee/akt/114032011006>.

Ustawa o szkołach podstawowych i średnich, Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (PGS), Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus RT I 2017, 41, 40, <https://www.riigiteataja.ee/akt/104072017040>.

Ustawa o instytucjach kształcenia zawodowego z 12 czerwca 2013 r., Kutseõppeasutuse seadus,; <https://www.riigiteataja.ee/akt/102072013001>.

Ustawa z 12 stycznia 1995 r. – Prawo uniwersyteckie (w skrócie: ÜKS).

Ülikooliseadus (ÜKS), <https://www.riigiteataja.ee/akt/110072012028>.

Strony internetowe

Statistic Estonia, <https://www.stat.ee/en>.

<http://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=EST>.

Education and Training Monitor 2019, Public expenditure on education, 2017 (%), Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>.

<https://www.ht.ut.ee/et/kutseaasta>.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/EraKS>.

Część 9

Finlandia

9.1. Podstawowe informacje. Administracja oświatowa

Finlandia jest republiką opartą na systemie demokracji parlamentarno-gabinetowej. Republika Finlandii położona jest w Europie Północnej, jej terytorium przylega do Półwyspu Skandynawskiego. Blisko jedna czwarta powierzchni kraju obejmuje tereny położone na północ od koła podbiegunowego. Wody śródlądowe i torfowiska stanowią ponad 10% powierzchni całego łądu stałego.

Administracyjnie Finlandia podzielona jest na 19 regionów (fiń. *maakunta*, szw. *landskap*), 70 podregionów (fiń. *seutukunta*, szw. *ekonomisk region*), 90 dystryktów lokalnych (fiń. *kihlakunta*, szw. *härad*) i 320 gmin (fiń. *kunta*, szw. *kommun*). Dystrykty i gminy są głównymi jednostkami administracji rządowej odpowiedzialnymi za koordynację działań państwa między innymi w zakresie finansów, bezpieczeństwa i sądownictwa.

Stolicą Finlandii są Helsinki.

Głową państwa jest prezydent wybierany w wyborach powszechnych na sześcioletnią kadencję. Władza ustawodawcza należy do jednoizbowego Parlamentu (*Eduskunta*) wybieranego na czteroletnią kadencję. W parlamencie zasiada 200 deputowanych wybieranych na okres 4 lat¹.

Organem wykonawczym jest rząd, który nosi konstytucyjną nazwę Rady Państwa (fiń. *Valtioneuvosto*, szw. *Statsrådet*)². Na czele Rady Państwa stoi premier, którego powołuje prezydent.

Finlandia jest członkiem Unii Europejskiej od 1 stycznia 1995 roku.

Obszar Finlandii liczy 338 145 km², zamieszkuje go 5 513 000 mieszkańców (2017 r.)³. Finowie stanowią 93,5% ludności. Pozostałe grupy etniczne lub mniejszości narodowe to Szwedzi fińscy – 5,9% oraz Estończycy, Rosjanie, Romowie, Szwedzi i Lapończycy – ok. 0,6% wszystkich mieszkańców.

¹ *Konstytucja Republiki Finlandii*, [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staśkiewicz, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011, s. 254.

² Tamże, s. 260.

³ Eurostat. Demographic balance 2018.; [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Demographic_balance,_2017_\(thousands\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Demographic_balance,_2017_(thousands).png).

Językami narodowymi (i urzędowymi) są fiński oraz szwedzki⁴. Konstytucja Finlandii w § 17 określa prawo każdego obywatela do używania języka fińskiego lub szwedzkiego we wszystkich instytucjach i urzędach państwowych. Lapończycy, jako ludność autochtoniczna, oraz Romowie i inne grupy etniczne mają prawo do zachowania i rozwijania swojego języka ojczystego i kultury. Prawo Lapończyków do używania własnego języka w urzędach państwowych określa ustawa. Prawa osób używających języka migowego oraz tych, które z powodu swojego inwalidztwa potrzebują pomocy w mówieniu lub tłumaczeniu, gwarantuje ustawa.

Za kształtowanie polityki oświatowej w Finlandii odpowiada rząd i parlament. Wdrażaniem tej polityki na poziomie centralnym zajmuje się Ministerstwo Edukacji i Kultury (fiń. *Opetus- ja kulttuuriministeriön*, szw. *Undervisnings- och kulturministeriets*)⁵ wspierane przez fińską Krajową Agencję ds. Edukacji (fiń. *Opetushallitus – Utbildningsstyrelsen*)⁶ i Krajowe Centrum Ewaluacji Edukacji – Karvi (fiń. *Kansallinen koulutuksen arviointikeskus*)⁷. Ministerstwo Edukacji i Kultury powstało w 1809 roku, jest jednym z pierwszych i najstarszych ministerstw w Finlandii. Nazwa ministerstwa zmieniała się kilka razy na przestrzeni lat. Od 2010 roku nosi nazwę Ministerstwo Edukacji i Kultury. Odpowiada za rozwój fińskiej edukacji, nauki, kultury, sportu i polityki młodzieżowej oraz prowadzenie współpracy międzynarodowej w obszarze oświaty. Wdraża działania przyjęte przez rząd, kieruje i nadzoruje działalność agencji współpracujących z ministerstwem w sprawie oświaty, rozdziela środki finansowe dla władz lokalnych i podmiotów prywatnych realizujących publiczne zadania oświatowe.

Organizacyjnie Ministerstwo Edukacji i Kultury kierowane jest przez dwóch ministrów w randze sekretarzy stanu. Za problematykę oświatową odpowiada minister edukacji, a za sprawy kultury – minister nauki i kultury. Ministrowi edukacji podlegają departamenty edukacji wczesnoszkolnej, podstawowej, kształcenia zawodowego i oświaty dorosłych, a ministrowi nauki i kultury podlegają departamenty szkolnictwa średniego, wyższego i nauki, a także departamenty ds. sztuki i polityki kulturalnej oraz ds. młodzieży i sportu (patrz schemat).

Do zadań ministerstwa należy wypracowywanie koncepcji edukacyjnych, stanowienie projektów prawa oświatowego i utrzymywanie nadzoru nad całym

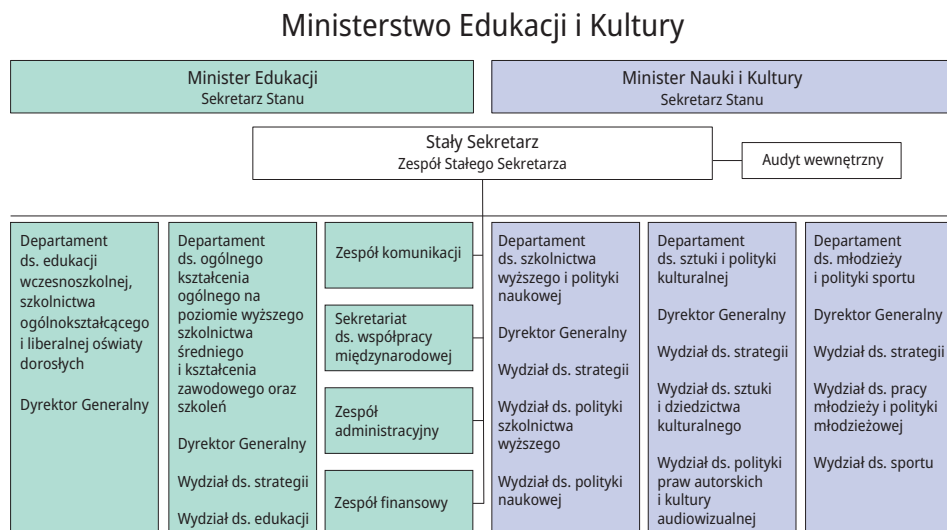
⁴ *Konstytucja Republiki Finlandii*, dz, cyt., s. 253.

⁵ <http://www.minedu.fi/OPM>. <https://minedu.fi/etusivu>.

⁶ <https://www.oph.fi/>.

⁷ <https://karvi.fi/karvi/>.

Schemat organizacyjny fińskiego Ministerstwa Edukacji i Kultury (2019 r.)

Źródło: <https://minedu.fi/documents/1410845/3636812/Organigram+of+the+Ministry+of+Education+and+Culture.pdf/1da4e7e2-403d-4dc7-ae13-f8ecd8684fe2/Organigram+of+the+Ministry+of+Education+and+Culture.pdf>.

szkolnictwem, natomiast do zadań Krajowej Agencji ds. Edukacji – największej agencji edukacyjnej wspierającej Ministerstwo Edukacji i Kultury – należy tworzenie podstaw programowych dla edukacji wczesnoszkolnej, szkół podstawowych, średnich, opracowywanie regulaminów i warunków przyznawania stopni zawodowych oraz promowanie współpracy i wymiany międzynarodowej. Ponadto działalność Ministerstwa Edukacji i Kultury wspierana jest przez 11 innych agencji i 4 państwowe spółki o profilu oświatowym.

Cechą charakterystyczną zarządzania systemem oświaty Finlandii jest wysoki stopień decentralizacji podejmowanych decyzji, które w dużej mierze zapadają na poziomie władz lokalnych, na których spoczywa obowiązek zorganizowania i prowadzenia edukacji przedszkolnej, podstawowej i zawodowej (w niektórych przypadkach szkolenie zawodowe organizowane jest przez przedsiębiorstwo). W każdej gminie ciałem decydującym o sprawach oświatowych są rady szkolne (lub jej odpowiedniki), powoływane przez radę miasta. Dodatkowym wsparciem w realizacji ministerialnych i lokalnych decyzji oraz projektów edukacyjnych jest aktywna współpraca instytucji obywatelskich ze szkołą. Programowe i orga-

nizacyjne włączenie szkoły w środowisko lokalne ma sprzyjać budowaniu naturalnego mechanizmu odpowiedzialności społecznej władz lokalnych za edukację i współdziałanie szkoły w realizacji społeczno-wychowawczych potrzeb lokalnych środowisk (np. wydarzenia sportowe, kulturalne, rozrywkowe).

Podstawy systemu oświatowego Finlandii określa Konstytucja Republiki Finlandii. Zgodnie z jej § 16 każdy ma prawo do bezpłatnego wykształcenia podstawowego i jednakowych możliwości dostępu do wykształcenia innego niż podstawowe, z uwzględnieniem zdolności i szczególnych potrzeb rozwojowych bez względu na warunki ekonomiczne.

Podstawowym aktem prawnym dla fińskiej oświaty jest ustawa z 21 sierpnia 1998 r. o edukacji podstawowej (dalej: ustawa o edukacji podstawowej)⁸. Natomiast przepisy dotyczące zdecentralizowanego administrowania i zarządzania szkołami zawarte zostały w ustawie z 10 kwietnia 2015 r. o samorządzie lokalnym⁹. Wysoki poziom decentralizacji zarządzania placówkami szkolnymi ma swoje odzwierciedlenie w przepisach, które przyznają dużą samodzielność dyrektorom szkół. Podobnie jest z organizacją kształcenia w placówce, którą określają przepisy przyjęte przez radę szkoły.

Finansowanie edukacji

W 2017 roku wartość produktu krajowego brutto (PKB) wynosiła 225 785,0 mln euro, a PKB na osobę – 40 990 euro¹⁰. W tym samym roku centralne wydatki publiczne Finlandii na oświatę osiągnęły wartość 5,7% PKB¹¹ (w 2017 r. średnia w państwach UE to 4,6% PKB)¹². Na edukację przedszkolną i szkolnictwo podstawowe Finlandia przeznaczyła 1,2% PKB, na szkolnictwo średnie 2,4%, na szkolnictwo wyższe 1,8% PKB oraz 0,3% PKB na inne obszary edukacyjne¹³. W 2017 roku

⁸ Perusopetuslaki 628/1998, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>.

⁹ Kuntalaki 410/2015; <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410>.

¹⁰ Eurostat. Gross domestic product at market prices. Finland, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>.

¹¹ Eurostat Statistics Explained. Government expenditure on education, 2017 (% of GDP), data extracted in March 2019, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

¹² Tamże, s. 3.

¹³ Total general government expenditure on Education, 2017 (% of GDP % of total expenditure), [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

procentowy udział wydatków na oświatę w budżecie państwa utrzymywał się na poziomie 10,5%¹⁴, co stanowi spadek w porównaniu do 11,0% w 2014 roku (w 2017 r. średnia w państwach UE to 10,2%)¹⁵.

¹⁴ Education and Training Monitor 2019, Public expenditure on Education, 2017 (%), Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, s. 105, <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>.

¹⁵ Tamże, s. 5–6 oraz na podstawie: National Accounts of OECD Countries General Government Accounts 2010–2017, National Accounts of OECD Countries, General Government Accounts 2018, OECD Publishing, Paris 2019, s. 32, https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/na_gga-2019-en.pdf?expires=1572094380&id=id&accname=oid031443&checksum=1E3B2772ECA07F-F8A291FAC7897FFF23.

9.2. Organizacja systemu szkolnictwa w Finlandii

Zgodnie z § 25 ustawy o edukacji podstawowej długość obowiązku szkolnego wynosi 10 lat. Objęte są nim dzieci w wieku od 6 do 16 roku życia. Na obowiązkową edukację składa się roczny obowiązek edukacji przedszkolnej i 9 lat nauki w szkole podstawowej. Obowiązkowa edukacja szkolna rozpoczyna się w roku, w którym dziecko osiąga wiek 7 lat i trwa do 16 roku życia. Ukończenie obowiązkowej edukacji kończy się po ukończeniu szkoły podstawowej lub po upływie 10 lat od rozpoczęcia obowiązku szkolnego. Około 1% dzieci rozpoczyna naukę w szkole wcześniej, lecz wymaga to uzyskania zaświadczenia potwierdzającego dojrzałość szkolną dziecka. W Finlandii rodzice mogą zażądać odroczenia przyjęcia swojego dziecka do szkoły podstawowej na podstawie wyników testów psychologicznych, a jeśli to niezbędne – lekarskich, które wykażą brak jego gotowości do podjęcia nauki w szkole.

Według unormowań § 31 ustawy o edukacji podstawowej nauczanie, niezbędne podręczniki, inne materiały edukacyjne oraz jeden posiłek dziennie są bezpłatne. Oprócz wyżywienia szkoła zapewnia uczniom poradnictwo zawodowe, pedagogiczne i psychologiczne oraz opiekę lekarsko-pielęgniarską i dentystyczną. Ponadto niepełnosprawni i inni uczniowie ze specjalnymi potrzebami mają prawo do bezpłatnych usług w zakresie tłumaczeń oraz innych usług edukacyjnych. Małe szkoły, liczące mniej niż 40 uczniów, stanowią 50% liczby wszystkich placówek.

Struktura ustroju szkolnego w Finlandii

- ISCED 0 – Wczesna edukacja
 - wczesna edukacja i opieka dzienna (*varhaiskasvatus ja päivähöito*) – wiek: 0–5/6 lat,
 - przedszkole (*esiopetus*) – wiek: 6–7 lat.
- ISCED 1 i 2 – Szkolnictwo podstawowe i średnie I (pierwszego) stopnia
 - szkoła podstawowa (*peruskoulu*) – wiek: 7–16 lat,
 - dodatkowa edukacja (*lisäopetus*), tzw. 10 klasa (*kymppiluokka*) – wiek: 16–17 lat.

- ISCED 3 – Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia
 - szkoła średnia ogólnokształcąca – liceum (*lukiot*) – wiek: 16/17–19/20 lat,
 - szkoła średnia zawodowa (*ammattillinen oppilaitos*) – wiek: 16/17–19/20 lat.
- ISCED 4 – Szkolnictwo policealne
 - szkoła policealna (włączona do szkolnictwa wyższego) – wiek: od 19 lat.
- ISCED 5, 6, 7, 8 – Szkolnictwo wyższe
 - szkolnictwo wyższe (*Korkea-asteen koulutus*) – wiek od 19/20–24/25 lat,
 - Uniwersytet (*yliopisto*) i politechniki (*ammattikorkeakoulu*).

Edukacja przedszkolna

Nadrzędnym celem fińskiego systemu oświatowego jest zapewnienie wszystkim dzieciom równego startu i jak najlepszego wykształcenia niezależnie od pochodzenia, wyznania czy sytuacji materialnej rodziny. Dbłość o wczesny rozwój dziecka poprzez zapewnienie powszechnego dostępu do opieki żłobkowej i przedszkolnej ma być najważniejszym fundamentem dla całego systemu edukacji. W Finlandii podstawowymi dokumentami regulującymi zagadnienia opieki żłobkowej i edukacji przedszkolnej dzieci w wieku od urodzenia do 7 roku życia jest ustawa z 13 lipca 2018 r. o wczesnej edukacji¹ oraz ustawa z 13 kwietnia 2007 r. o ochronie dzieci².

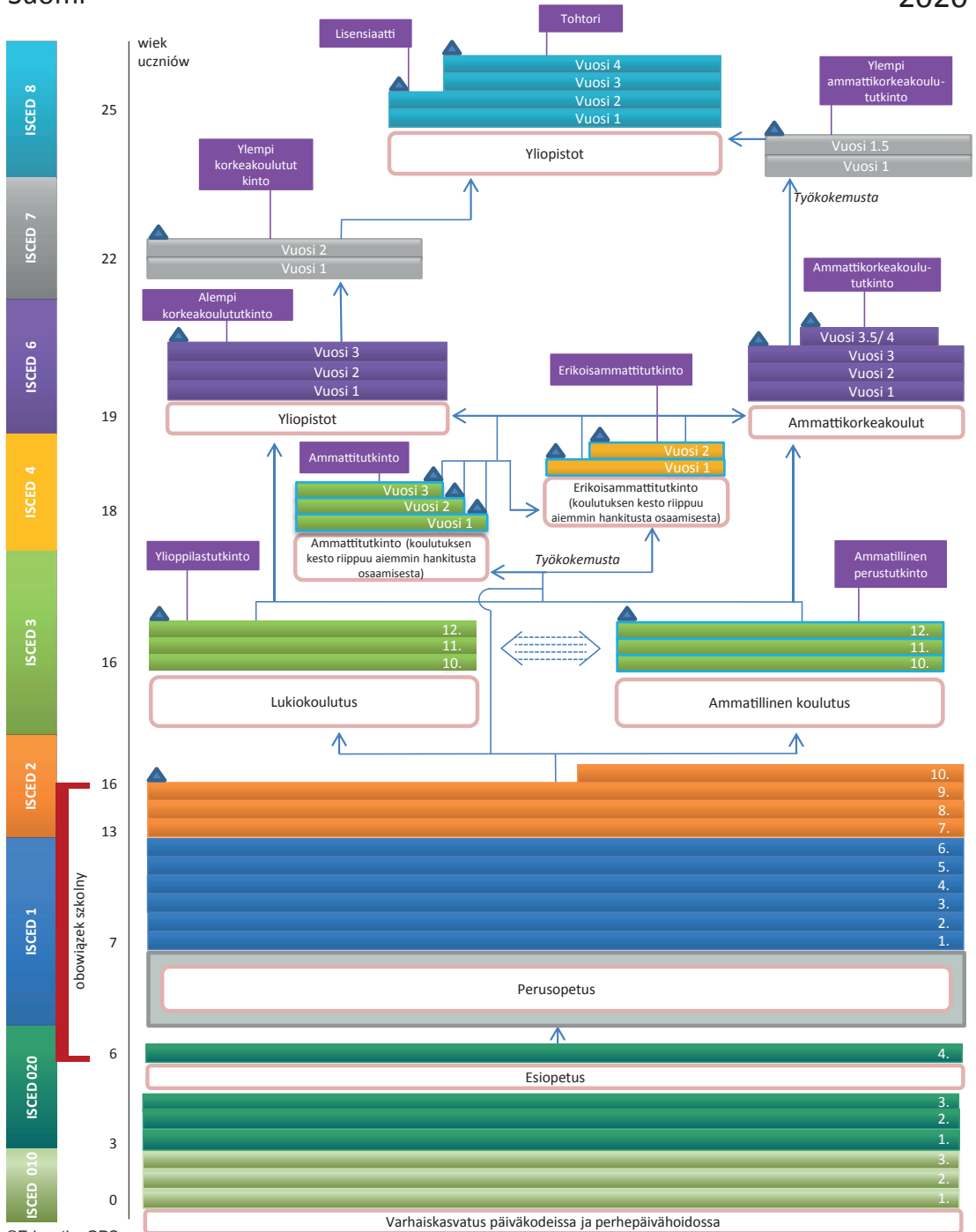
Do najważniejszych ustawowych celów wczesnej edukacji zalicza się:

- wspieranie warunków uczenia się dziecka, promowanie uczenia się przez całe życie oraz wdrażanie równości edukacyjnej,
- dbanie o pozytywne doświadczenia edukacyjne,
- zapewnienie równych szans, promowanie równości płci oraz wyrobienie zdolności rozumienia i poszanowania wspólnej tradycji językowej, kulturowej i religijnej,
- wspieranie dziecka i rodzica lub innego opiekuna dziecka w procesie całościowego zrównoważonego rozwoju dziecka i jego edukacji.

Opieka żłobkowo-wczesnoszkolna może być organizowana w formie rodzinnej opieki dziennej zorganizowanej w domu rodzinnym, w ośrodku opieki dziennej (*päiväkodissa*) lub w formie otwartej wczesnej edukacji (*avoim varhaiskasvatustoiminta*). Największy odsetek dzieci, ponad 50%, korzysta z ośrodków opieki żłobkowej, opieki dziennej i otwartej edukacji wczesnoszkolnej. Ze względu na

¹ Varhaiskasvatuslaki 540/2018, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>.

² Lastensuojelulaki 417/2007, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Legenda (wyjaśnienie terminów użytych na rysunku)

POZIOMY EDUKACYJNE

Varhaiskasvatus päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa – wczesna edukacja i opieka dzienna w rodzinie

Esiopetus – edukacja przedszkolna (klasa zerowa)

Perusopetus – szkolnictwo podstawowe

Lukiokoulutus – szkolnictwo średnie ogólnokształcące

Ammatillinen koulutus – szkolnictwo średnie zawodowe

Ammattitutkinto (koulutuksen kesto riippuu aiemmin hankitusta osaamisesta) – dalsze kształcenie zawodowe (czas trwania zależy od dotychczasowej drogi edukacyjnej i doświadczenia)

Erikoisammattitutkinto (koulutuksen kesto riippuu aiemmin hankitusta osaamisesta) – specjalistyczne kształcenie zawodowe (czas trwania zależy od dotychczasowej drogi edukacyjnej i doświadczenia)

Yliopistot – kształcenie uniwersyteckie

Ammattikorkeakoulut – kształcenie w uniwersytetach nauk stosowanych

DYPLOMY

Ylioppilastutkinto – egzamin maturalny

Ammatillinen perustutkinto – wstępne kwalifikacje zawodowe

Ammattitutkinto – dalsze kwalifikacje zawodowe

Erikoisammattitutkinto – specjalistyczne kwalifikacje zawodowe

Alempi korkeakoulututkinto – licencjat uniwersytecki

Ammattikorkeakoulututkinto – licencjat politechniczny

Ylempi korkeakoulututkinto – uniwersytecki dyplom magisterski

Ylempi ammattikorkeakoulututkinto – politechniczny dyplom magisterski

Lisensiaatti – dyplom studiów podyplomowych

Tohtori – doktorat

OPIS TRANSFERÓW EDUKACYJNYCH (STRZAŁKI) I OZNACZEŃ LAT NAUKI

1. – lata opieki żłobkowej, edukacji przedszkolnej i szkolnej

Työkokemusta – doświadczenie zawodowe

Vuosi – rok

występujące w Finlandii duże obszary kraju o niskim stopniu zaludnienia, ponad 38% dzieci w wieku 0–5/6 rok życia korzysta z opieki dziennej zorganizowanej w domu rodzinnym. Ponadto rodzice sprawujący taką opiekę otrzymują specjalne dofinansowanie mające zrekompensować ograniczenie ich aktywności zawodowej. Pozostałe 12% dzieci ma zapewnione inne formy opieki.

Przedszkola (*esiopetus*) przeznaczone są dla dzieci w wieku 5/6–7 lat. Zgodnie z § 26a ustawy o edukacji podstawowej w roku poprzedzającym rozpoczęcie szkoły podstawowej wszystkie dzieci podlegają obowiązkowi uczęszczania do przedszkola lub obowiązkowi uczestnictwa w zajęciach przedszkolnych prowadzonych przez licencjonowane prywatne organizacje upoważnione do realizacji tego typu działalności edukacyjnej.

Odpowiedzialność za zorganizowanie edukacji przedszkolnej spoczywa na władzach lokalnych, które muszą zapewnić miejsca przedszkolne dla każdego dziecka zarejestrowanego w gminie. Edukacja przedszkolna jest realizowana zgodnie ze standardami zatwierdzonymi przez Krajową Radę ds. Edukacji – OPH (*Opetushallitus*)³ i na podstawie programu zgodnego z potrzebami i oczekiwaniami rodziców oraz lokalnych środowisk.

Podstawowym zadaniem edukacji przedszkolnej jest zapewnienie powszechnego dostępu do żłobków i przedszkoli oraz objęcie dzieci profesjonalną opieką. Celem jest dbałość o wczesny rozwój dziecka, rozbudzenie jego ciekawości i kreatywności, a także nabycie umiejętności porozumiewania się i współpracy z innymi. Ponadto ważnym obszarem edukacyjnym jest identyfikacja, rozwiązywanie i zapobieganie problemom, które mogą wpływać na rozwój i uczenie się wychowanków. Pod koniec edukacji przedszkolnej dzieci są diagnozowane pod kątem dojrzałości szkolnej, która w Finlandii rozumiana jest jako gotowość szkoły do przyjęcia wszystkich dzieci takimi, jakie one są.

Opieka żłobkowa i przedszkolna jest finansowana z budżetu władz lokalnych, jednak w niektórych placówkach rodzice wnoszą opłaty za opiekę. Wysokość opłat waha się od 20 do 300 euro miesięcznie i jest kalkulowana w zależności od dochodów rodziców, liczby osób w rodzinie i bieżących możliwości finansowych rodziny. Część rodziców o najniższych dochodach jest całkowicie zwolniona z opłat.

³ Rada przygotowuje m.in.: wytyczne do planu wczesnej edukacji, podstawy programów nauczania na poziomie podstawowym i średnim, a także zasady podstaw kwalifikacji zawodowych, <https://www.oph.fi/opetushallitus>.

Szkolnictwo podstawowe

Zgodnie z ustawą o edukacji podstawowej kształcenie w szkole podstawowej (*peruskoulu*) jest obowiązkowe, trwa 9 lat i obejmuje uczniów w wieku od 7 do 16 roku życia. Szkoły podstawowe mają także w ofercie dodatkowy nieobowiązkowy rok nauki, który odbywa się w ramach klasy 10. Realizacja obowiązkowej podstawowej edukacji związana jest z ukończeniem przez ucznia podstawowego programu nauczania (9 klas) lub gdy upłynie 10 lat od rozpoczęcia realizacji obowiązkowego szkolnego.

Odpowiedzialność organizacyjna i programowa za funkcjonowanie *peruskoulu* spoczywa na gminie. Według unormowań § 4 ustawy o edukacji podstawowej gmina na swoim terytorium administracyjnym jest zobowiązana do zapewnienia edukacji obowiązkowej dla wszystkich uczniów w wieku od 7 do 16 roku życia. Szkoły podstawowe mogą być organizowane bezpośrednio przez władze lokalne lub mogą zostać zakontraktowane u innych licencjonowanych publicznych lub prywatnych usługodawców. Gminy, w których społeczność składa się z Finów i Szwedów, są zobowiązane do zapewnienia edukacji podstawowej oddzielnie dla obu grup językowych. Szkoły są zrejonizowane, ale rodzice mają prawo wybrać dla swojego dziecka dowolną placówkę szkolną.

Sposób organizacji pracy szkoły podstawowej regulowany jest trzema aktami prawnymi: 1) ustawą nr 628/1998 z 21 sierpnia 1998 r. o edukacji podstawowej (*Perusopetuslaki*)⁴, 2) rozporządzeniem nr 852/1998 z 20 listopada 1998 r. o edukacji podstawowej (*Perusopetusasetus*)⁵ oraz 3) dekretem rządowym nr 422/2012 z 28 czerwca 2012 r. w sprawie krajowych celów nauczania oraz podziału godzin w edukacji podstawowej, o których mowa w ustawie nr 628/1998 o edukacji podstawowej (*Valtioneuoston asetus 422/2012 perusopetuslaissa tarkoitettun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta*)⁶. Ustawa o edukacji podstawowej określa minimalną tygodniową liczbę godzin lekcyjnych, do których prawo ma uczeń. Dla klas 1 i 2 jest to 19 godzin, dla klasy 3 – 22 godziny, dla klasy 4 – 24 godziny, dla klas 5 i 6 – 25 godzin, dla klas 7 i 8 – 29 godzin, a dla klasy 9 – 30 godzin. Tygodniowa liczba godzin w poszczególnych klasach może zostać zwiększona decyzją dyrektora szkoły. Maksy-

⁴ Perusopetuslaki; <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>.

⁵ Perusopetusasetus 20.11.1998/852, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852>.

⁶ Valtioneuoston asetus perusopetuslaissa tarkoitettun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta 422/2012; <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120422>.

malny limit długości dnia szkolnego ustalony został ustawowo na poziomie do pięciu lekcji w klasie 1 i 2 oraz do siedmiu lekcji w klasach od 3 do 9. W Finlandii wymiar czasu jednostki lekcyjnej wynosi 45 minut, ale jest to wartość orientacyjna, a długość lekcji może być skracana lub wydłużana zależnie od bieżących potrzeb realizowanego procesu dydaktyczno-wychowawczego.

Organizacyjnie i programowo szkoła podstawowa podzielona jest na następujące segmenty edukacyjne:

- klasy 1–6,
- klasy 7–9,
- nieobowiązkowa klasa 10 (klasa uzupełniająca).

Klasy 1–9

W klasach 1–6, przez sześć lat nauki, uczniowie pozostają pod opieką wychowawczą i edukacyjną jednego nauczyciela, choć niektóre zajęcia, jak np. wychowanie plastyczne, muzyczne i fizyczne, mogą być prowadzone przez nauczycieli przedmiotowych. W klasach 7–9, przez trzy lata nauki, każdy przedmiot prowadzony jest przez nauczycieli przedmiotowych. W klasach 1–3 nauczyciele dodatkowo są wspierani w swojej pracy przez asystentów szkolnych (*koulunkäyntiavustajan*)⁷. Są to najczęściej młodzi absolwenci studiów pedagogicznych, którzy w ten sposób zdobywają doświadczenie zawodowe. Mogą tę funkcję pełnić także studenci kierunków pedagogicznych, rodzice, emerytowani nauczyciele lub inne przeszkolone osoby. Asystenci szkolni pomagają nauczycielom prowadzącym zajęcia (m.in. dyscyplinują uczniów), przygotowują pomoce dydaktyczne, zbierają zeszyty, tłumaczą polecenia, pomagają słabszym uczniom w rozwiązywaniu zadań, nadzorują spożywanie posiłków oraz dbają o bezpieczeństwo uczniów podczas licznych wycieczek i zajęć odbywających poza budynkiem szkolnym.

Zgodnie z ustawą o edukacji podstawowej program nauczania w klasach 1–9 obejmuje następujące przedmioty: język ojczysty z literaturą, drugi język ojczysty, język obcy⁸, matematyka, edukacja ekologiczna (zintegrowany przedmiot z elementami biologii, geografii, fizyki, chemii i nauk o zdrowiu), biologia z geografią, fizyka z chemią, religia lub etyka, historia z nauką o społeczeństwie, muzyka, sztuki wizualne, rękodzieło, gimnastyka, sport oraz gry i zabawy rucho-

⁷ <https://seure.fi/koulunkayntiavustajan-tyonkuva-ja-eri-luokkamuodot/>.

⁸ W klasie 1 i 2 uczniowie uczą się jęz. fińskiego i/lub szwedzkiego. Naukę pierwszego języka obcego rozpoczynają od w klasie 3 (najczęściej jest to język angielski, rosyjski, niemiecki lub francuski), a w klasie 7 muszą wybrać drugi język obcy.

we. Program dopuszcza także, aby część czasu przeznaczanego na poszczególne przedmioty została wykorzystana do poznania przez uczniów środowiska zawodowego, w którym wykorzystuje się wiedzę i umiejętności konkretnych przedmiotów szkolnych. Zajęcia takie stanowią wstępną formę objęcia najmłodszych uczniów orientacją i poradnictwem zawodowym, a przedmiot nosi nazwę – poznanie świata pracy (*työelämään tutustuminen*)⁹. Poradnictwo oznacza również wspieranie rozwoju osobistego ucznia budowanego na rozwijaniu jego zainteresowań i budowaniu pewności siebie. Krajowe kryteria programowe określają szczegółowe wytyczne dla klas 1–2, 3–6 i 7–9 w zakresie obszarów i metod poznawania przez uczniów świata pracy. Na zajęcia z poradnictwa zawodowego (lekcje, wizyty, obserwacja zawodów, krótkie staże itp.) przeznaczają się w każdej klasie co najmniej 2 godziny tygodniowo.

Ramowy program nauczania dla szkół podstawowych został opracowany przez Krajową Radę Edukacji – OPH (*Opetushallitus*)¹⁰. Program zapewnia oświadczenie jednolitą krajową podstawę programową, dając jednocześnie dużą swobodę w tworzeniu lokalnych programów nauczania zgodnych z oczekiwaniami rodziców, regionu oraz edukacyjnymi potrzebami występującymi w konkretnym środowisku lokalnym. Programy nauczania poszczególnych przedmiotów skupiają się na wzmocnieniu aktywności i samodzielności uczniów, co ma umożliwić każdemu uczniowi przeżywanie radości z edukacyjnych odkryć oraz prowadzić do osiągnięcia osobistego sukcesu w danej dziedzinie. Ramowy program mocno akcentuje i zachęca nauczycieli do łączenia przedmiotów z różnych dziedzin i prowadzenia zajęć o charakterze interdyscyplinarnym. Program zakłada, że co roku każda szkoła podstawowa określi co najmniej jeden wiodący temat ważny dla społeczności szkolnej lub gminnej, który stanie się osią całorocznej działalności dydaktycznej, wychowawczej i obywatelskiej całej społeczności szkolnej. Może być to np.: problematyka zanieczyszczenia planety, samotność osób starszych, zdrowe żywienie, uczciwość obywatelska. Wybrany temat powinien stać się wiodącym motywem uczniowskich projektów realizowanych podczas interdyscyplinarnych lekcji lub może być wykorzystany do działalności pozalekcyjnej. Narzędzia dydaktyczne dobierane są w taki sposób, aby uwzględniały charakter i cele przedmiotu, jednocześnie wspierając umiejętności uczniów w zakresie uczenia się, myślenia oraz rozwiązywania problemów podczas pracy zespołowej.

⁹ <http://www.yvi.fi/sanakirja/300-tyoelamaan-tutustuminen-tet-work-practice-program-practical-training>.

¹⁰ <https://www.oph.fi/opetushallitus>.

Zgodnie z ustawą o edukacji podstawowej uczeń ma prawo do uzyskania indywidualnej pomocy dydaktycznej, gdy tylko pojawi się taka potrzeba, a wsparcie udzielane przez szkołę zależy od charakteru i zakresu trudności. Może być udzielane zbiorowo lub indywidualnie. W fińskiej szkole stosowane są trzy rodzaje pomocy w nauce: wsparcie ogólne (*yleinen tuki*), wsparcie wzmocnione (*tehostettu tuki*) i wsparcie specjalne (*erityistä tuki*).

Wsparcie ogólne udzielane jest natychmiast po zauważeniu przez nauczyciela takiej potrzeby. Najczęściej polega na indywidualnej rozmowie, wyjaśnianiu, tłumaczeniu i ćwiczeniu niezrozumiałych zagadnień. Wsparcie wzmocnione uzyskuje uczeń, któremu nie wystarcza bieżąca pomoc w zrozumieniu nowych zagadnień, a u którego zauważono pogłębiające się trudności w nauce. Pomoc udzielana jest indywidualnie i systematycznie na podstawie międzyprzedmiotowej współpracy nauczycieli i specjalistów przedmiotowych. Jeżeli pomoc wzmocniona nie jest wystarczająca, uczeń zostaje skierowany na specjalistyczne badanie pedagogiczno-psychologiczne. W jego wyniku uczniowie z trudnościami w nauce otrzymują decyzję o objęciu ich wsparciem specjalnym, a szkoła zostaje zobowiązana do opracowania i wdrożenia indywidualnego planu kształcenia – HOJKS (*Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma*)¹¹. Dokument zawiera m.in.: analizę pedagogiczno-psychologiczną ucznia (słabe i mocne strony, potrzeby rozwojowe), długoterminowe i krótkoterminowe cele nauczania i uczenia się, przewidywaną tygodniową liczbę godzin indywidualnego nauczania, listę zadań dydaktycznych i materiałów edukacyjnych niezbędnych do uczestnictwa w procesie indywidualnego nauczania, wykaz osób zaangażowanych w nauczanie wraz z ich obowiązkami oraz zasady monitorowania i oceniającia postępów ucznia.

Cechą charakterystyczną fińskiej szkoły podstawowej jest system oceniania i promocji z klasy do klasy, którego celem nie jest nagradzanie i karanie, a zebranie i przekazanie uczniowi informacji zwrotnych dotyczących jego pracy, postępów i zachowań w odniesieniu do zdobytej wiedzy, osiągniętych umiejętności i uzyskanych kompetencji. Na ten opis rozwoju ucznia składa się wiele aktywności edukacyjno-społecznych ucznia bezpośrednio wynikających z obowiązków szkolnych realizowanych podczas zajęć w placówce oświatowej, zajęć pozaszkolnych (wycieczki, akcje społeczne dla środowiska lokalnego) i prac domowych. Tak więc opis rozwoju uwzględnia nie tylko wyniki osiągnięte w testach, ale tak-

¹¹ https://www.utu.fi/fi/yksikot/tnk/perusopetus/Oppilashuolto-ja-opiskelun-tuki/tuki/kolmiportainen_tuki/Sivut/hojks.aspx.

że bierze pod uwagę pracę, zachowanie i postępy ucznia w szkole i poza nią. W ostatecznym efekcie opis przekłada się na ocenę, która może mieć formę opisową, liczbową, słowną lub może być ich kombinacją. Dodatkowo nauczyciele zachęcają uczniów do samooceny i w ten sposób swój punkt widzenia weryfikują z poglądem ucznia. Samoocena własnej nauki i zachowania, która w fińskim systemie oświatowym praktykowana jest już od poziomu przedszkola, ma ułatwić uczniom zrozumienie powodu wydania przez nauczyciela takiej lub innej opinii. W klasach 1–6 uczniowie najczęściej oceniani są opisowo, choć decyzję o formie ewaluacji podejmuje gmina w porozumieniu z placówkami szkolnymi. W klasach 7–9 poszczególne przedmioty oprócz oceny opisowej, ustnej i samooceny posiadają także wymiar liczbowy w skali od 1 do 10. Ocena 1 jest najniższą, 5 – jest najniższą oceną pozytywną, a 10 – najwyższą oceną pozytywną.

Pod koniec każdego roku szkolnego uczniowie uzyskują promocję do następnej klasy na podstawie decyzji rady nauczycieli, której podstawą jest opis rozwoju ucznia. Na zakończenie klasy 9, która kończy szkołę podstawową, nie przewiduje się egzaminów lub testów końcowych. Głównym podsumowaniem klasy 9 jest opis rozwoju ucznia, jego postępów i osiągnięć w poszczególnych przedmiotach uzupełniony ocenami liczbowymi. Kończąc szkołę *Peruskoulu*, uczniowie otrzymują świadectwo ukończenia szkoły podstawowej (*Perusopetus-päättötodistus*)¹², które uprawnia do dalszej nauki w klasie 10 lub na poziomie szkoły średniej II stopnia.

Klasa 10

Klasa 10, powszechnie nazywana *kymppiluokka*, ma charakter rocznej edukacji uzupełniającej (*lisäopetus*) przeznaczonych dla uczniów w wieku od 16 do 17 roku życia. Zgodnie z ustawą o edukacji podstawowej klasa 10 jest nieobowiązkowa i bezpłatna (bezpłatne są także podręczniki, posiłki i transport szkolny). Stanowi ofertę edukacyjną dla absolwentów szkół podstawowych, którzy z różnych powodów nie podjęli decyzji o dalszym kierunku kształcenia, np. chcą powtórzyć klasę 9, aby podwyższyć swoje oceny końcowe, potrzebują więcej czasu na dokonanie wyboru szkoły średniej lub nie dostali się do wybranej szkoły średniej II stopnia. Każdego roku z tej formy edukacji korzysta ok. 5% absolwentów każdego rocznika kończącego szkołę podstawową¹³.

¹² <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/tekstikappale/430061>.

¹³ <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2017/peruskoulun-paattaneista-yha-useampi-saa-jatko-opiskelupaikan/?listing=simple>; Tilastokeskus, <http://stat.fi/til/pop/index.html>.

Celem nauki w klasie 10 jest zapewnienie uczniowi pozytywnych doświadczeń edukacyjnych w obszarze kształcenia ogólnego i zawodowego, wzmocnienie jego samooceny i odpowiedzialności za podejmowane decyzje, rozwijanie umiejętności uczenia się, a także rozszerzenie i utrwalenie wiedzy oraz umiejętności wymaganych na dalszym poziomie kształcenia. Oferowane przez szkołę programy nauczania są ukierunkowane na indywidualne potrzeby ucznia – od gruntownego powtórzenia programu klasy 9, poprzez szeroki pakiet zajęć fakultatywnych, aż do wizyt i krótkich staży zawodowych w wybranych instytucjach, firmach i zakładach przemysłowych.

Klasa 10 kończy się uzyskaniem świadectwa ukończenia edukacji uzupełniającej (*todistus koko lisäopetuksen suorittamisesta*). Do tego dokumentu wpisuje się też nowe oceny uzyskane z przedmiotów ogólnokształcących, umieszczone na świadectwie ukończenia klasy 9, a które wymagały poprawienia. Uzyskanie świadectwa ukończenia szkoły podstawowej lub klasy 10 jest warunkiem koniecznym do kontynuowania nauki na poziomie szkolnictwa średniego drugiego stopnia.

Szkolnictwo średnie

W Finlandii szkolnictwo średnie drugiego stopnia (*lukiokoulutus*)¹⁴ nie jest objęte obowiązkiem nauczania. Zgodnie z ustawą z 8 października 2018 r. o szkołach średnich¹⁵ placówki szkolne dzielą się na szkołę średnią ogólnokształcącą – liceum (*lukiot*)¹⁶ oraz szkołę średnią zawodową (*ammattillinen oppilaitos*)¹⁷. W obu typach szkół naukę może podjąć zarówno młodzież, jak i dorośli. Warunkiem przyjęcia jest posiadanie świadectwa ukończenia szkoły podstawowej. Nabór do szkół średnich drugiego stopnia odbywa się za pośrednictwem ogólnokrajowego elektronicznego systemu rekrutacji. Kandydaci mogą aplikować do dowolnej szkoły średniej, gdy liczba chętnych jednak przekracza limit określony przez placówkę, o przyjęciu do szkoły zaczyna decydować kryterium ocen uzyskanych na świadectwie ukończenia szkoły podstawowej. Kształcenie w szkołach średnich ogólnokształcących i zawodowych może przebiegać w formie klasycznej nauki dziennej realizowanej w publicznych i prywatnych szkołach, w średnich

¹⁴ https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/lukiokoulutus.

¹⁵ Lukiolaki 714/2018, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180714>.

¹⁶ <https://opintopolku.fi/wp/lukio-2/>.

¹⁷ <https://minedu.fi/ammattillinen-koulutus>.

szkołach ludowych (*kansanopisto*)¹⁸, w placówkach kształcenia ustawicznego dorosłych, jako kształcenie na odległość organizowane na platformach e-learningowych lub w innych placówkach oświatowych, które uzyskały licencję na prowadzenie takiej działalności. Po ukończeniu szkoły podstawowej ponad 94% jej absolwentów kontynuuje naukę na szczeblu szkolnictwa średniego drugiego stopnia – ponad 50%¹⁹ kontynuuje naukę w liceach, a ok. 44%²⁰ w szkołach średnich zawodowych.

Szkolnictwo ogólnokształcące

Szkolnictwo średnie ogólnokształcące trwa 3 lata i przeznaczone jest dla absolwentów szkół podstawowych i/lub absolwentów klasy 10 oraz osób dorosłych. Zajęcia w szkole średniej podzielone są na część obowiązkową i fakultatywną umożliwiającą uczniom samodzielne ułożenie indywidualnego planu zajęć. Oferta edukacyjna liceum opiera się na podstawie programowej obejmującej następujące obszary tematyczne²¹:

- język ojczysty i literatura,
- inny język ojczysty i języki obce,
- edukacja matematyczno-przyrodnicza,
- edukacja humanistyczno-społeczna,
- religia lub etyka z filozofią,
- wychowanie fizyczne i sportowe,
- edukacja artystyczna,
- edukacja zdrowotna²².

W każdym obszarze tematycznym wyznaczona jest część obowiązkowa z niezbędnym minimum programowym, które uczeń ma obowiązek zaliczyć. Pozo-

¹⁸ Sieć publicznych, bezpłatnych szkół średnich dla młodzieży. Ideę zorganizowania oświaty dla ludu (szkoły średnie i uniwersytety) zapoczątkował w Danii w XIX wieku M.F.S. Grundtvig. Był on twórcą nowatorskiego wówczas pomysłu zorganizowania kształcenia z wykorzystaniem następujących elementów: wspólny pobyt w internacie, samorządność połączona z odpowiedzialnością członków wspólnoty edukacyjnej, partnerstwo w relacjach wychowawca – wychowanek, wykorzystanie doświadczeń życiowych, „żywe” słowo itp. Pomysł szybko zyskał zwolenników, zwłaszcza na obszarze całej Skandynawii. W Finlandii w 2018 r. działało 91 średnich szkół ludowych.

¹⁹ Tilastokeskus; <https://stat.fi/index.html>.

²⁰ Tamże.

²¹ https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/lukiokoulutus/opetuksen_sisalto.

²² Tamże.

stała część programu ma charakter fakultatywny, a uczniowie indywidualnie wybierają zagadnienia i moduły przedmiotowe, którymi są zainteresowani, konstruując w każdym semestrze własny plan zajęć. W konsekwencji zacierają się klasyczny organizacyjny szkolny podział na klasy i nauczyciel w każdym semestrze może mieć w klasie nową grupę uczniów złożoną z różnych roczników. Zaliczenie wybranego modułu przedmiotowego odbywa się na podstawie końcowego przekrojowego sprawdzianu. Na ocenę końcową z przedmiotu lub obszaru tematycznego składa się wartość dydaktyczna przygotowanych projektów, wynik przekrojowego sprawdzianu oraz frekwencja (każdy przedmiot ma określoną liczbę godzin zajęć, w których obowiązkowo należy uczestniczyć). Program liceum dostosowany jest do trzyletniego kształcenia, w ciągu którego uczeń powinien zaliczyć co najmniej 75 przedmiotów/modułów nazywanych kursami (*kursia*). Rok szkolny podzielony jest na sześć 1,5-miesięcznych cykli. W jednym cyklu uczniowie realizują 5–6 kursów. Każdy cykl kończy się dziesięciodniowym okresem przeznaczonym wyłącznie na zaliczenia i sprawdziany. Cała organizacja zajęć szkolnych ma sprzyjać indywidualizacji nauczania, samodzielności i ukończeniu szkoły w czasie odpowiednim dla ucznia. Najzdolniejsi uczniowie, jeżeli szybko zaliczą sprawdziany z wymaganych kursów, mogą przystąpić do egzaminu maturalnego po drugim, a w wyjątkowych przypadkach – nawet już po pierwszym roku. Jednocześnie ci, którym potrzeba więcej czasu na naukę, mają możliwość przedłużenia kształcenia na czwarty rok (lub dłużej). Uczniowie, którzy uzyskali zaliczenia 75 kursów są uprawnieni do otrzymania świadectwa ukończenia szkoły średniej (*Lukion päättötodistus*)²³. Po ukończeniu szkoły absolwenci liceum mogą przystąpić do ogólnokrajowego państwowego egzaminu maturalnego (*Ylioppilastutkinto*). Egzamin odbywa się dwa razy w roku – wiosną i jesienią²⁴, co w połączeniu z indywidualnym trybem nauki w liceum umożliwia uzyskanie świadectwa maturalnego w terminie dostosowanym do potrzeb życiowych i możliwości intelektualnych ucznia.

Zgodnie z ustawą z 26 sierpnia 2005 r. o organizacji matury²⁵ oraz dekretem rządowym z 17 listopada 2015 r. w sprawie matury²⁶ egzamin maturalny składa się z części obowiązkowej i nieobowiązkowej. Uczniowie zdają maturę z czterech

²³ Lukiolaki 714/2018, § 39 Todistukset, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180714>.

²⁴ https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/lukiokoulutus/ylioppilastutkinto.

²⁵ Laki ylioppilastutkinnon järjestyksistä 672/2005, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050672>.

²⁶ Valtioneuvoston asetus Ylioppilastutkinnosta 915/2005, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050915#Pidp446016480>.

obowiązkowych przedmiotów. Pierwszym przedmiotem dla wszystkich zdających jest język ojczysty (fiński, szwedzki lub saamski). Pozostałe trzy inne wybierają uczniowie z następujących obszarów: drugi język ojczysty, język obcy, matematyka lub test z wiedzy humanistyczno-matematyczno-przyrodniczej. Oprócz egzaminów obowiązkowych można także przystąpić do nieobowiązkowych egzaminów z dowolnie wybranych przedmiotów. Maturzyści najczęściej przystępują do egzaminów z 2–4 dodatkowych przedmiotów, które mają zwiększyć ich szanse na przyjęcia do wybranych uczelni. Egzaminy oceniane są według siedmiostopniowej skali ocen: 7 (*laudatur*), 6 (*eximia cum laude approbatur*), 5 (*magna cum laude approbatur*), 4 (*cum laude approbatur*), 3 (*lubenter approbatur*), 2 (*approbatur*) i 0 (*improbatur*)²⁷, gdzie 7 jest oceną najwyższą a 0 – najniższą niezaliczającą. Po zdanych egzaminach maturzyści otrzymują świadectwo maturalne (*Ylioppilastutkintodistus*), które uprawnia do przyjęcia na uczelnie wyższe.

Szkolnictwo średnie zawodowe

Szkolnictwo średnie zawodowe trwa 3 lata i przeznaczone jest dla absolwentów szkół podstawowych i/lub absolwentów klasy 10, a także dla osób dorosłych, które po szkole podstawowej od razu rozpoczęły pracę, ale po kilku latach postanowiły podjąć dalsze kształcenie. W szkołach średnich zawodowych uczą się także absolwenci liceów, którzy chcą zdobyć zawód i/lub uzyskać jednocześnie dodatkowe punkty zwiększające szanse na przyjęcie na wymarzony kierunek studiów. Problematykę szkolnictwa średniego zawodowego reguluje ustawa z 11 sierpnia 2017 r. o szkoleniu zawodowym²⁸. Zgodnie z ustawą kształcenie zawodowe może być prowadzone w jednostkach posiadających licencję Ministerstwa Edukacji i Kultury. Wśród licencjonowanych placówek oświatowych można wyróżnić:

- szkoły średnie zawodowe, w których program obejmuje obowiązkowe przedmioty ogólnokształcące wynikające z podstawy programowej, przedmioty dodatkowe wybrane przez szkołę oraz specjalistyczne przedmioty zawodowe (ten typ szkół oprócz uzyskania uprawnień zawodowych umożliwia przystąpienie do egzaminu maturalnego),
- ośrodki kształcenia i doskonalenia zawodowego,
- placówki edukacji ustawicznej lub kształcenia dorosłych.

²⁷ Tamże, § 3 Valtioneuvoston asetus Ylioppilastutkinnosta 915/2005, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050915#Pidp446016480>.

²⁸ Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170531#Pidp446344384>.

Rekrutacja do szkół średnich zawodowych odbywa się na podstawie:

- wyników w nauce osiągniętych w ostatniej szkole, do której uczęszczał kandydat,
- dotychczasowego doświadczenia zawodowego,
- ewentualnych egzaminów wstępnych i /lub sprawdzianów predyspozycji.

W fińskim systemie szkolnictwa zawodowego pierwszym krokiem edukacyjnym przygotowującym do kształcenia w zawodzie jest obowiązkowe opracowanie dla każdego ucznia indywidualnego planu rozwoju kompetencji – HOKS (*Henkilökohtaisessa Osaamisen Kehittämisen Suunnitelmassa*)²⁹. Indywidualny plan przygotowujący jest przez nauczyciela prowadzącego, doradcę zawodowego i ucznia w ścisłej współpracy z nauczycielem zawodu i ewentualnym pracodawcą. Celem jest określenie stanu wyjściowego wiedzy i kompetencji ucznia oraz wyznaczenie optymalnego planu osiągnięcia zamierzeń z wykorzystaniem jego potrzeb, motywacji, zdolności i talentów. Podczas kształcenia HOKS jest systematycznie analizowany i w razie potrzeby aktualizowany.

Kształcenie zawodowe zorganizowane jest w 8 obszarach edukacyjnych:

- humanistyka i sztuka (*humanistiset ja taidealat*),
- handel, administracja i prawo (*kauppa, hallinto ja oikeustieteet*),
- przyroda (*luonnontieteet*),
- przetwarzanie danych i telekomunikacja (*tietojenkäsittely ja tietoliikenne*),
- technika (*tekniikan alat*),
- obszary leśne (*maa- ja metsätalouselälyt*),
- zdrowie i dobrostan (*terveys- ja hyvinvointialat*),
- usługi (*palvelualat*).

Na podstawie wymienionych wyżej obszarów opracowano wykaz ponad 50 kwalifikacji zawodowych, w ramach których można uzyskać podstawowe kwalifikacje zawodowe (*ammattilliset perustutkinnot*), ogólne kwalifikacje zawodowe (*ammattitutkinnot*) i specjalistyczne kwalifikacje zawodowe (*erikoisammattitutkinnot*)³⁰. Poziom uzyskanych uprawnień zależy od długości trwania szkolenia, odbytych praktyk zawodowych i nabytych umiejętności oraz kompetencji.

Standardowe kształcenie w średniej szkole zawodowej trwa 3 lata, ale fiński system edukacji bardzo elastycznie podchodzi do długości trwania nauki, gdyż zakłada się, że najważniejszym elementem procesu kształcenia jest reali-

²⁹ <https://ohjaan.fi/suunnitteleme/tyossa-oppimisen-suunnittelu/>.

³⁰ <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170531#Lidp446212800>.

zacja potrzeb i oczekiwań ucznia. Szkoła średnia zawodowa nie jest obowiązkowa, więc z pomocą indywidualnego planu rozwoju kompetencji HOKS można opracować i realizować taką ścieżkę edukacyjną, która będzie dopasowana do osobistych potrzeb uczniów. Kształcenie może odbywać się w szkole, w miejscu pracy, opierając się na posiadanych kompetencjach, lub w formie elektronicznego kształcenia na odległość. Edukację w średniej szkole zawodowej (lub poza nią – przy zastosowaniu indywidualnej ścieżki kształcenia) kończy system testów kompetencji, który sprawdza, czy nabyte w różnych miejscach wiedza i umiejętności są zgodne z wymaganiami teoretycznymi i praktycznymi określonymi dla konkretnej specjalności. Po pozytywnym zdaniu egzaminów uczniowie otrzymują świadectwo potwierdzające poziom uzyskanych kwalifikacji, a dodatkowo – po zaliczeniu wymaganych kursów z programu średniej szkoły ogólnokształcącej – mogą uzyskać uprawnienia dające możliwość przystąpienia do egzaminu maturalnego.

Szkolnictwo policealne

W Finlandii szkolnictwo poziomu ISCED 4 zostało zintegrowane z placówkami wyższego szkolnictwa zawodowego i kształcenia ustawicznego. Od 1995 roku politechniki oraz instytucje kształcenia ustawicznego, jak na przykład Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Fachowej Wiedzy – AMKE (*Ammattiosaamisen kehittämissyhdistys*)³¹, przejęły zadania kształcenia, doksztalcenia i przebranżawiania zawodowego absolwentów szkół średnich ogólnokształcących i zawodowych. Ze względu na aktualną możliwość zastosowania różnych form kształcenia, które może być realizowane w szkole, w miejscu pracy, na podstawie praktyki (zdobytej np. w rodzinnym przedsiębiorstwie) lub w formie e-learningu, a także ze względu na dużą zmienność potrzeb rynku pracy, szkoły policealne zostały zastąpione systemem indywidualnych szkoleń. Kształcenie to zostało oparte na praktyce i doświadczeniu zawodowym (*työkokemus*) realizowanym zgodnie z planem rozwoju kompetencji – HOKS. W wyniku tego typu szkoleń, realizowanych w 8 obszarach edukacyjnych, można uzyskać dwa typy kwalifikacji: kwalifikacje zawodowe (*ammattitutkinnot*) i specjalistyczne kwalifikacje zawodowe (*erikoisammattitutkinnot*). Przebieg i czas uzyskania kwalifikacji zależy przede wszystkim od zakresu wykształcenia podstawowego i wcześniej nabytych umiejętności.

³¹ <https://www.amke.fi/amke.html>.

Szkolnictwo wyższe

System organizacji polityki naukowej i szkolnictwa wyższego pozostaje w gestii Ministerstwa Edukacji i Kultury. Polityka naukowa realizowana jest za pośrednictwem Fińskiej Akademii Nauk (*Suomen Akatemia*)³², Archiwum Narodowe (*Kansallisarkisto*)³³, Fińskiego Centrum Językowego (*Kotimaisten kielten keskus*)³⁴, Głównej Składnicy Bibliotecznej (*Varastokirjasto*)³⁵ oraz struktur systemu szkolnictwa wyższego.

System szkolnictwa wyższego obejmuje dwa uzupełniające się sektory – uniwersytecki i politechniczny. Model ten opiera się na ustawowym zróżnicowaniu profili, misji i treści obu tych sektorów. Publiczne uniwersytety (*Yliopisto*) są niezależnymi podmiotami prawnymi skupiającymi się na prowadzeniu badań naukowych i uzyskaniu wysokiego poziomu dydaktycznego, a politechniki (*Ammattikorkeakoulu*) – nazywane uniwersytetami nauk stosowanych – są osobami prawnymi mającymi formę spółek z ograniczoną odpowiedzialnością. Charakteryzują się wysokim poziomem interdyscyplinarności oraz koncentrują się na kształceniu praktycznym uwzględniającym regionalne wymagania rynku pracy. W Finlandii działa 13 uniwersytetów i 23 politechniki³⁶.

Podstawą działalności uniwersytetów jest ustawa z 24 lipca 2009 r. o uniwersytetach³⁷. Zgodnie z § 1 ustawy działalność uniwersytetów podlega kompetencji Ministerstwa Edukacji i Kultury. Uniwersytecki system kształcenia oparty jest na trójstopniowej strukturze studiów:

- studia I stopnia (*Alemmat korkeakoulutkinnot*) – studia licencjackie (czas trwania 3 lata),
- studia II stopnia (*Ylemmät korkeakoulututkinnot*) – studia magisterskie (czas trwania 2 lata),
- studia III stopnia (*Tohtorintutkinnot*) – studia doktoranckie (czas trwania ok. 4–6 lat).

Warunkiem koniecznym rozpoczęcia nauki na uniwersytecie jest ukończenie szkoły średniej II stopnia i uzyskanie matury. Rekrutacja na studia prowadzona jest w formie centralnego naboru na dany kierunek, a nie na konkretny

³² <https://www.aka.fi/>.

³³ <https://www.arkisto.fi/>.

³⁴ <https://www.kotus.fi/>.

³⁵ <http://www.varastokirjasto.fi/fi/>.

³⁶ <https://minedu.fi/korkeakoulu-tiedelaitokset>.

³⁷ *Yliopistolaki 558/2009*; <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090558#L11P87>.

uniwersytet. Proces rekrutacyjny składa się z konkursu świadectw maturalnych oraz wewnętrznych egzaminów organizowanych przez uczelnie. Inne kwalifikacje uzyskane na przykład w szkole średniej zawodowej lub podczas studiów politechnicznych mogą być wzięte pod uwagę w kolejnych etapach naboru. Liczba miejsc na poszczególnych uniwersytetach jest ograniczona zgodnie z zasadą *numerus clausus*³⁸. Studia są bezpłatne, ale studenci, wnosząc roczną opłatę za członkostwo w organizacji studenckiej (ok. 150 euro), uzyskują między innymi prawo do bezpłatnej opieki zdrowotnej i różnych zniżek w kosztach, np. za transport, kino, muzea, zakup książek.

Podstawą działalności uniwersytetów nauk stosowanych jest ustawa z 14 listopada 2014 r. o politechnikach (dalej: ustawa)³⁹. Paragraf 4 ustawy stanowi, że celem szkolnictwa politechnicznego jest zapewnienie zawodowego kształcenia wyższego sprofilowanego na aktualne potrzeby rynku pracy, a także zgodne z potrzebami i kierunkami kultury oraz oczekiwaniami środowisk artystycznych. Ponadto uniwersytety nauk stosowanych są odpowiedzialne za trzy obszary działalności:

- prowadzenie stosowanych badań naukowych,
- działalność rozwojową i innowacyjną,
- inspirowanie aktywności i inicjatyw artystyczno-kulturalnych.

Politechniki powinny także monitorować rynek pracy i reagować na bieżące zapotrzebowanie na pracowników w danym regionie. Powyższe działalności mają służyć rozwojowi uczelni, promocji ustawiczności kształcenia i innowacyjności życia zawodowego oraz mieć wpływ na aktywny rozwój struktur gospodarczych, kulturalnych i społecznych regionu.

Zgodnie § 14 ustawy struktura organizacyjna studiów zbudowana jest na dwóch stopniach – studia I i II stopnia. Politechniki nie prowadzą studiów trzeciego III stopnia. Absolwenci politechnicznych studiów magisterskich, którzy chcieliby rozpocząć studia doktoranckie, mogą aplikować na te studia do placówek uniwersyteckich.

Studia dzienne I stopnia (licencjackie), nazywane studiami politechnicznymi (*ammattikorkeakoulututkintoon*), trwają od 3 do 4,5 roku. Program kształcenia oprócz uzyskania 180–270 punktów ECTS przewiduje obowiązkowe przeprowadzenie prostych badań z dziedzinowego obszaru studiów oraz odbycie stażu zawodowego.

³⁸ *Numerus clausus* (łac. zamknięta liczba) – zasada określania, a w konsekwencji ograniczania, liczby przyjmowanych studentów.

³⁹ *Ammattikorkeakoululaki932/2014*, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932#L1P2>.

Studia dzienne drugiego II stopnia (magisterskie), nazywane wyższymi studiami politechnicznymi (*ylemmpät amk-tutkintoonstudia*), trwają od 1 do 1,5 roku i przewidują uzyskanie 60–90 punktów ECTS. Warunkiem przyjęcia na studia magisterskie jest ukończenie politechnicznych lub uniwersyteckich studiów licencjackich oraz posiadanie co najmniej trzyletniego doświadczenia zawodowego w wybranej specjalności.

Jakość funkcjonowania szkolnictwa wyższego zależy od wielu czynników, wśród których można wymienić na przykład ustawodawstwo, finansowanie czy nowoczesne programy studiów. Jednak niemniej ważna, a często kluczowa dla poziomu prowadzenia badań i kształcenia, jest realizacja bieżącej oceny pracy uczelni. Ustawa o uniwersytetach i ustawa o politechnikach zobowiązują fińskie szkoły wyższe do regularnego przeprowadzania oceny ich działań zewnętrznych i analizy jakości ich systemów. Celem oceny rozwojowej jest zaangażowanie pracowników, studentów i interesariuszy szkół wyższych w identyfikację mocnych stron, dobrych praktyk i kierunków rozwoju, a tym samym stworzenie warunków do ciągłego rozwoju tego sektora edukacji. W Finlandii ocenę taką przeprowadza Krajowe Centrum Ewaluacji Edukacji – Karvi (*Kansallinen koulutuksen arviointikeskus*)⁴⁰. Centrum jest niezależną agencją oceny edukacji, która od 2014 roku odpowiada za ocenę naukową i edukacyjną fińskich uniwersytetów oraz politechnik. *Karvi* realizuje trzy główne rodzaje oceny:

- audyty szkół wyższych,
- oceny tematyczne i systemowe,
- akredytacje programów studiów w dziedzinie technologii.

Celem audytu jest między innymi ocenienie, czy system ewaluacji wewnętrznej stosowany w uczelniach dostarcza istotnych informacji dla działań rozwojowych. Oceny tematyczne i systemowe najczęściej wykorzystywane są do wprowadzania zmian programowych i organizacyjnych, a akredytacje programów studiów umożliwiają uzyskanie potwierdzenia zasadności i skuteczności projektu.

W ocenach tematycznych (np. *Imigranci w szkolnictwie wyższym w 2019 r.*)⁴¹ wykorzystuje się metody oceny oparte na uczestnictwie i analizie danych. W jej wyniku uwzględnione zostają różne perspektywy zainteresowanych stron, co w efekcie daje całościowe spojrzenie na oceniane zagadnienia.

⁴⁰ <https://karvi.fi/korkeakoulutus/>.

⁴¹ *Maahanmuuttajat korkeakoulutuksessa 2019*, <https://karvi.fi/korkeakoulutus/teema-ja-jarjestelmaarviointit/maahanmuuttajat-korkeakoulutuksessa/>.

Akredytacja programów studiów w zakresie technologii jest wiodącą oceną poziomu międzynarodowego systemu jakości EUR-ACE⁴². Jej celem jest wspieranie rozwoju jakości programów studiów w dziedzinie technologii oraz zwiększenie międzynarodowej porównywalności i uznawalności fińskich kwalifikacji technicznych w życiu zawodowym. Karvi jest uprawnione do przyznawania czteroletnim licencjackim programom studiów politechnicznych międzynarodowego znaku jakości EUR-ACE® Bachelor.

⁴² System akredytacji stworzony przez europejskie organizacje inżynierskie – ENAEE (*European Network for Engineering Accreditation*), <https://www.enaee.eu/>.

9.3. Kształcenie nauczycieli

Władze oświatowe Finlandii w 1999 roku ujednoliciły krajowe wymagania związane z kwalifikacjami nauczycielskimi. Od tego czasu nauczyciele zatrudniani w przedszkolach, szkołach podstawowych, szkołach średnich drugiego stopnia (liceach i szkołach zawodowych) muszą posiadać wykształcenie wyższe.

Kształcenie nauczycieli odbywa się w placówkach szkolnictwa wyższego – w uniwersytetach i politechnikach na wydziałach pedagogicznych i wydziałach o kierunkach związanych z przedmiotem nauczania w szkole (np. historia, matematyka). Nauczyciele przedszkolni muszą mieć ukończone co najmniej trzyletnie studia licencjackie na wydziałach pedagogicznych. Nauczyciele kształcenia zintegrowanego uczący w szkole podstawowej w klasach 1–6 muszą mieć ukończone studia II stopnia i posiadać tytuł magistra pedagogiki. Kandydaci na nauczycieli przedmiotowych uczących w szkole podstawowej w klasach 7–9 i/lub 10 lub w szkołach średnich drugiego stopnia ogólnokształcących i zawodowych, muszą mieć ukończone pięcioletnie studia magisterskie. Kandydaci na nauczycieli najczęściej wybierają ścieżkę kształcenia, na którą składają się:

- studia złożone z trzyletnich studiów licencjackich i dwuletnich studiów magisterskich na wydziale kierunkowym w dziedzinie odpowiadającej przedmiotowi, którego zamierzają nauczać oraz
- studia pedagogiczne realizowane w formie drugiej równoległej ścieżki kształcenia na wydziale pedagogicznym wybranej uczelni.

Ponadto, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom studentów i potrzebom środowisk oświatowych, niektóre uniwersytety oferują kandydatom na nauczycieli możliwość ubiegania się o przyjęcie na specjalnie utworzone w tym celu wydziały nauczycielskie, które od pierwszego roku nauki przygotowują nauczycieli przedmiotowych, oferując im zintegrowany program kształcenia łączący specjalistyczne studia przedmiotowe (np. historia, matematyka) i pedagogiczne.

Wysoki poziom kształcenia nauczycieli związany jest z wymaganiami pedagogicznymi stawianymi wobec kandydatów. Proces rekrutacji na studia nauczycielskie jest wyjątkowo rygorystyczny. Egzamin wstępny na studia nauczycielskie jest wieloetapowy i obejmuje egzamin pisemny z wiedzy teoretycznej,

egzaminów predyspozycji pedagogicznych (testy umiejętności, testy i zadania sytuacyjne w grupach) oraz rozmowy kwalifikacyjne.

Średnio na studia nauczycielskie zostaje przyjętych ok. 10% zdających kandydatów. W Finlandii nauczyciel cieszy się bardzo wysokim statusem społecznym. Doskonalenie zawodowe nauczycieli jest obowiązkowe i jest całkowicie finansowane z budżetu państwa.

Szczegółowe wymagania dotyczące uzyskania zawodowych tytułów nauczycielskich zostały zawarte w dekreście rządowym z 5 października 2017 r. o szkoleniu zawodowym¹ i w rozporządzeniu z 14 grudnia 1998 r. w sprawie wymogów kwalifikacyjnych dla nauczycieli².

Zgodnie z powyższymi uregulowaniami wymagania do podjęcia pracy przedstawiają się następująco:

- nauczyciel przedszkolny (*varhaiskasvatuksen opettaja*)³,
- wymagania: ukończenie trzyletnich studiów pedagogicznych (180 pkt ECTS) i uzyskanie dyplomu licencjata z pedagogiki – KK (*Kasvatustieteen kandidaatti*)⁴,
- nauczyciel nauczania początkowego (*luokanopettaja*)⁵ oraz
- nauczyciele zatrudnieni w szkole podstawowej w klasach 1–6,
- wymagania: ukończenie pięcioletnich studiów pedagogicznych (300 pkt ECTS: 3 lata – 180 pkt ECTS + 2 lata – 120 pkt ECTS) i uzyskanie dyplomu magistra pedagogiki – KM (*Kasvatustieteen maisteri*)⁶,
- nauczyciel przedmiotu (*aineenopettaja*)⁷ oraz
- nauczyciele zatrudnieni w szkołach podstawowych w klasach 7–9/10, w szkołach średnich ogólnokształcących i zawodowych lub w obszarze oświaty dorosłych,
- wymagania: najczęściej ukończenie studiów w dwóch dziedzinach przedmiotowych umożliwiające nauczanie dwóch przedmiotów⁸ oraz obowiązkowe

¹ Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta 673/2017, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170673#Lidp447707024>.

² Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 986/1998, [https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980986?search\[type\]=pika&search\[pika\]=opettajan%20kelpoisuus](https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980986?search[type]=pika&search[pika]=opettajan%20kelpoisuus).

³ <https://www.sool.fi/opettajaksi/varhaiskasvatuksen-opettaja/>.

⁴ Tamże.

⁵ <https://www.sool.fi/opettajaksi/luokanopettaja/>.

⁶ Tamże.

⁷ <https://www.sool.fi/opettajaksi/aineenopettaja/>.

⁸ Nauczyciele przedmiotu mogą kształcić się w następujących specjalnościach przedmiotowych: religia, język ojczysty i literatura (fiński, szwedzki lub lapoński), fiński jako drugi

studia w dziedzinie pedagogiki (co najmniej 300 pkt ECTS: 3 lata – 180 pkt ECTS + 2 lata – 120 pkt ECTS) i uzyskanie dyplomu magistra (*maisteri*) lub licencjata (np. sztuki, nauk przyrodniczych) oraz dyplomu magistra pedagogiki. W programie studiów przyszłych nauczycieli przewidziano także obszerny segment praktyk nauczycielskich jako kluczowe źródło uzyskania kwalifikacji nauczycielskich⁹.

język, języki obce, historia i nauki społeczne, psychologia, filozofia, etyka (tylko jako przedmiot dodatkowy), biologia, geografia, matematyka, fizyka, informatyka, chemia, zarządzanie gospodarstwem domowym, rękodzieło, prace techniczne, wychowanie fizyczne, muzyka, sztuki wizualne, edukacja zdrowotna.

- ⁹ Praktyki nauczycielskie odbywają się w szkołach partnerskich lub w uniwersyteckich ośrodkach szkolenia nauczycieli. Szkolenie obejmuje następujące obszary:
- obserwacja nauczania. Godziny przeznaczone na obserwację nauczania są odpowiednio rozdzielone między poszczególne okresy praktyk nauczycielskich,
 - przeprowadzanie nadzorowanych lekcji samodzielnie lub wraz z innymi studentami – przyszłymi nauczycielami. Liczba przeprowadzanych lekcji ćwiczeniowych zależy od przedmiotu, standardów obowiązujących w danych metodach nauczania, rodzaju praktyk potrzebnych danemu stażystce oraz od zasobów szkoły.
 - przedmiotowo-dydaktyczne doradztwo grupowe. Doradztwo grupowe obejmuje dyskusje, spotkania nauczycieli akademickich i stażystów – przyszłych nauczycieli poświęcone planowaniu i ocenie; celem jest wzmocnienie tożsamości nauczycielskiej u studentów.
- Źródło: Eurydice, Countries, rozdz. 9 Teachers and Education Staff – Finland, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teachers-and-education-staff-24_en.

9.4. Podsumowanie. Problemy

Powszechna i bezpłatna oświata w Finlandii ma bogatą i mocno zakorzenioną tradycję sięgającą połowy XIX wieku zakładania przez właścicieli ziemskich, a później przez władze lokalne, szkół ludowych (*kansakoulu*)¹ przeznaczonych dla potrzeb powszechnej edukacji dziewcząt i chłopców zamieszkujących określony rejon kraju. Program nauczania w szkołach ludowych obejmował naukę czytania i pisania, poznania praktycznych umiejętności niezbędnych w życiu codziennym oraz kształtowania wartości etycznych i patriotycznych. Nauka była bezpłatna, a uczniowie z biednych rodzin otrzymywali zapomogi pozwalające na zakup pomocy szkolnych. W latach sześćdziesiątych XX wieku fińska szkoła przeszła swoją pierwszą kompleksową reformę strukturalną i programową, w wyniku której powstała aktualna struktura jednolitej, bezpłatnej, obowiązkowej dziewięcioletniej szkoły podstawowej. Natomiast wprowadzone w połowie lat osiemdziesiątych XX wieku kolejne zmiany zapoczątkowały budowę głęboko zdecentralizowanego systemu edukacyjnego, zwiększającego autonomię szkół oraz akcentującego odpowiedzialność i samodzielność pracy nauczycielskiej. W konsekwencji fińska szkoła dwóch pierwszych dekad XXI wieku zyskała uznanie nie tylko samych Finów, ale też wywołała międzynarodowe zainteresowanie skupione na sposobie organizacji pracy, uzyskiwanej jakości i efektywności systemu oświaty. Wśród najczęściej wymienianych charakterystycznych cech fińskiego modelu edukacji znalazły się:

- stabilność strukturalna i trwałość prawną systemu poparta akceptacją społeczną wobec proponowanych długofalowych reform edukacyjnych,
- wysoki prestiż nauczyciela zbudowany na selekcji i jakości doboru do zawodu oraz na wzajemnym zaufaniu nauczyciel – rodzic,
- szeroka autonomia szkół i duża samodzielność pracy nauczyciela²,

¹ Zob. H. Syväoja, *Kansakoulu – suomalaisten kasvattaja. Perussivistystä koko kansalle 1866–1977*, Jyväskylä: PS-kustannus 2004 oraz <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2012/10/26/itsenaisten-suomen-oppivelvollisuuskoulu>.

² W Finlandii nie istnieje odrębny inspektorat szkolny, a władze zrezygnowały na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku z przeprowadzania wizytacji w szkołach. Zgodnie

- rezygnacja ze sztywnych systemów oceniania na rzecz zajęć wyrównawczych,
- rozbudowana oferta szkolnictwa zawodowego wsparta przez bogate formy kształcenia ustawicznego.

Ponadto ważnym i charakterystycznym elementem procesu dydaktyczno-wychowawczego fińskiej szkoły stało się poradnictwo edukacyjno-zawodowe. Na mocy ustawy o edukacji podstawowej poradnictwo edukacyjne i zawodowe realizowane jest w sposób ciągły od najmłodszych lat przez całą edukację szkolną. Poradnictwo ma umożliwić uczniom nie tylko otrzymanie informacji dotyczących dostępnych ścieżek edukacyjnych przed i w trakcie kształcenia, ale także uzyskanie przez każdego ucznia indywidualnego planu rozwoju kompetencji – HOKS. Celem jest przygotowanie takiej ścieżki rozwoju ucznia, aby wykorzystać jego motywacje, zdolności i talenty. Jednocześnie uczeń może skorzystać z indywidualnych i grupowych spotkań z doradcą, podczas których uczy się poznawać i ukierunkowywać własne umiejętności i zainteresowania edukacyjno-życiowe.

Skuteczne długofalowe rozwiązania oświatowe, polityczny konsens w sprawie utrzymania stabilności prawa oświatowego oraz przemiany cywilizacyjne i oczekiwania społeczne stały się dla fińskich instytucji edukacyjnych podwalinami długoterminowego planu budowy nowoczesnej szkoły w zmieniającym się świecie. W tym celu fińskie Ministerstwo Edukacji i Kultury opracowało i wdrożyło na okres trzeciej dekady XXI wieku rządową strategię oświatową – Edukacja z wiedzą, umiejętnościami i emocjami (*Sivistystä tiedolla, taidolla ja tunteella*)³. Jej trzy główne cele wyznaczone dla fińskiej oświaty do 2030 roku to:

- ogólne wzmocnienie efektów pracy edukacyjnej z uczniami w obszarze wiedzy i umiejętności jej wykorzystania,

z przepisami ustawy o edukacji podstawowej z 21 sierpnia 1998 r. instytucje edukacyjne są zobowiązane do regularnego przeprowadzania oceny własnej działalności i jej efektów. Ocena taka opiera się przede wszystkim na podsumowaniu realizacji celów zawartych w podstawie programowej, analizie wdrażania reform pedagogicznych i programowych oraz wykorzystaniu zasobów własnych. Ocenę taką można też zlecić niezależnej agencji Karvi, do zadań której należy ewaluacja funkcjonowania placówek oświatowych oraz systemu nauczania. Na poziomie krajowym ewaluacja ukierunkowana jest głównie na ocenę realizacji celów zawartych w krajowej polityce edukacyjnej oraz w krajowych podstawach programowych. Na poziomie lokalnym i regionalnym ewaluacja może koncentrować się na ocenie dostępności edukacji, finansowej odpowiedzialności instytucji edukacyjnych oraz realizacji lokalnej polityki w dziedzinie edukacji i kultury. Ocenie poddawany jest również stopień realizacji zasady równości i bezpieczeństwa w edukacji.

³ <https://minedu.fi/strategiat-ja-linjaukset>.

- podejmowanie świadomych, twórczych i badawczych działań na rzecz wzmocnienia mechanizmów i relacji społecznych,
- ochrona idei równości wobec praw człowieka i prawa do indywidualnego rozwoju.

Częścią strategii jest także problem cudzoziemskich uczniów pochodzących z rodzin imigranckich nieposługujących się językiem kraju pobytu. W 2017 roku w Finlandii było zarejestrowanych ponad 250 000 cudzoziemców (obcokrajowców), co stanowiło 4,5% całkowitej populacji kraju⁴. Największe procentowe skupiska imigrantów w stosunku do fińskiej populacji odnotowano w trzech dużych miastach: Vantaa (11,2%), Espoo (10,5%) i w stolicy kraju Helsinkach (9,5%)⁵.

Konsekwencją obecności imigrantów i ich rodzin w danym mieście lub gminie jest realizacja obowiązku szkolnego lub innego kształcenia w placówkach systemu edukacyjnego. Edukacja imigrantów opiera się na krajowym programie nauczania, ale uwzględnia również pochodzenie uczniów, a więc język ojczysty, kulturę, przyczynę i okres pobytu. Jednakże nadrzędnym celem szkoły wobec uczęszczających tam obcokrajowców jest jak najszybsza nauka języka fińskiego. Oprócz nauki języka ważnym zadaniem systemu oświaty jest także integrowanie i pomoc udzielana cudzoziemskim uczniom w zrozumieniu istoty i zasad funkcjonowania fińskiej szkoły, społeczeństwa i instytucji państwa ich aktualnego pobytu. Nauczanie wspiera także rozwój ucznia jako aktywnego członka fińskiej wspólnoty, ale także społeczności kulturowej i językowej, z której pochodzi uczeń. Oprócz nauczania języka fińskiego (lub szwedzkiego) szkoły organizują w miarę możliwości nauczanie wspomagające w różnych przedmiotach. Może być ono prowadzone w języku ojczystym ucznia. Takie nauczanie organizowane jest w ok. 50 różnych językach. Cudzoziemscy uczniowie mają również prawo do nauki wyznawanej religii, pod warunkiem że rodzice wystąpią z takim wnioskiem do szkoły, a w zajęciach będzie uczestniczyło co najmniej 3 chętnych uczniów.

Strategia oświatowa – Edukacja z wiedzą, umiejętnościami i emocjami – za jeden z wiodących celów edukacyjnych przyjęła ochronę idei równości, co w in-

⁴ Liczba i pochodzenie imigrantów różni się w zależności od tego, czy cudzoziemcy są klasyfikowani na podstawie narodowości, języka ojczystego, kraju urodzenia lub kombinacji tych trzech zmiennych. Największy odsetek obcokrajowców przebywających w Finlandii pochodzi z Estonii i Rosji – ponad 32%, a tym samym języki estoński i rosyjski są językami obcymi najliczniej reprezentowanymi w grupie cudzoziemców. Pozostali emigranci to obywatele Iraku – 4,6%, Chin, Szwecji i Tajlandii – po 3,5%, Somalii – 2,6%, Afganistanu, Syrii i Wietnamu – po 2,3%.

⁵ https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara/.

stytucji fińskiej szkoły przekłada się na: równość praw dorosłych i praw dzieci, równość uczniów (każdy pracuje według własnych możliwości), równość szkół (brak szkolnych rankingów) oraz równość przedmiotów (wszystkie przedmioty są ważne w edukacji ucznia).

Działania władz oświatowych szczególną wagę przywiązują także do wspierania i pobudzania wszelkich działań podnoszących jakość edukacji, szkoleń i badań naukowych, a zwłaszcza skupiających się na umiędzynarodawianiu wymiany uczniowskiej, nauczycielskiej i naukowo-badawczej.

Bibliografia

- Flisi S., Sánchez-Barrioluengo M., *Learning Mobility II. An estimation of the benchmark*, EUR 29420 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2018.
- FINEEC (2018), Kansallisen koulutuksen arviointitoiminnan tuloksia koulutusjärjestelmän tilasta [The results of national education evaluation activities from the state of the education system]. Helsinki: Karvi [The Finnish Education Evaluation Centre (FINEEC), https://karvi.fi/app/uploads/2018/05/KARVI_T0118.pdf].
- Finnish Academy (2018), Competitive funding to strengthen university research profiles, <https://www.aka.fi/en/research-and-science-policy/university-profiling/>.
- Finnish Government (2018), Laki yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta (The Act for changing the Universities and the Polytechnic Act), <https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=0900908f805db2e5>.
- Konstytucja Republiki Finlandii*, [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staśkie-wicz, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011.
- Nissinen K., Välijärvi J. (2018), Opettaja ja opettajankoulutustarpeiden ennakkoinnin tuloksia [Forecasts for teacher demand and teacher training needs in Finland]. Finnish Institute for Educational Research. Tutkimuslauseita 4.
- Syväoja H., *Kansakoulu – suomalaisten kasvattaja. Perussivistystä koko kansalle 1866–1977*, Jyväskylä: PS-kustannus 2004.
- Tanhua-Piiroinen E., Kaarakainen S.-S., Kaarakainen M.-T., Viteli J., Syvänen A., Kivinen A. (2019), 'Digiajan peruskoulu' [Primary and Secondary level school at the Digital era]. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 6/2019, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-634-8>.

Akty prawne

- Ustawa z 18 lutego 1999 r. o instytucjach opieki przedszkolnej, Koolieelse lasteasutuse seadus (KELS), Koolieelse lasteasutuse seadus 18.02.1999, <https://www.riigiteataja.ee/akt/114032011006>.
- Ustawa z 26 sierpnia 2005 r. o organizacji matury, Laki ylioppilastutkinnon järjestämisestä 672/2005, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050672>.

- Ustawa z 13 kwietnia 2007 r. o ochronie dzieci, Lastensuojelulaki 417/2007, Lastensuojelulaki 417/2007, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.
- Ustawa z 24 lipca 2009 r. o uniwersytetach, Yliopistolaki 558/2009, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090558#L11P87>.
- Ustawa z 14 listopada 2014 r. o politechnikach, Ammattikorkeakoululaki 932/14; <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932>.
- Ustawa z 10 kwietnia 2015 r. o samorządzie lokalnym, Kuntalaki 410/2015, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410>.
- Ustawa z 11 sierpnia 2017 r. o szkoleniu zawodowym, Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170531#Pidp446344384>.
- Ustawa z 21 sierpnia 2018 r. o edukacji podstawowej, Perusopetuslaki 628/1998, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>.
- Rozporządzenie nr 852/1998 z 20 listopada 1998 r. o edukacji podstawowej, Perusopetusasetus 852/1998; <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852>.
- Dekret rządowy nr 422/2012 z 28 czerwca 2012 r. w sprawie krajowych celów nauczania oraz podziału godzin w edukacji podstawowej, o których mowa w ustawie nr 628/1998 o edukacji podstawowej, Valtioneuvoston asetus 422/2012 perusopetuslaisa tarkoitettun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta; <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120422>.
- Ustawa z 13 lipca 2018 r. o wczesnej edukacji, Varhaiskasvatustalaki 540/2018, Varhaiskasvatustalaki 540/2018, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>.
- Dekret rządowy z 17 listopada 2005 r. w sprawie matury, Valtioneuvoston asetus Ylioppilastutkinnosta 915/2005, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050915>.
- Dekret rządowy z 28 czerwca 2012 r. w sprawie krajowych celów edukacji podstawowej i podstawowego działu edukacji podstawowej, Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitettun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta 422/2012, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120422>.
- Dekret rządowy z 5 października 2017 r. o szkoleniu zawodowym, Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta 673/2017, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170673#Lidp447707024>.
- Rozporządzenie z 14 grudnia 1998 r. w sprawie wymogów kwalifikacyjnych dla nauczycieli, Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 986/1998, [https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980986?search\[type\]=pika&search\[pika\]=opettajan%20kelpoisuus](https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980986?search[type]=pika&search[pika]=opettajan%20kelpoisuus).

Strony internetowe

Education and Training Monitor 2019. Finland, European Commission 2019, s. 3, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-finland_en.pdf.

Eurostat, https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en.
<http://www.minedu.fi/OPM>. <https://minedu.fi/etusivu>.

<https://www.oph.fi/>.

<https://karvi.fi/karvi/>.

<https://www.eduskunta.fi/FI/talousarvio/Sivut/budjetti2017.aspx>.

<http://tutkibudjettia.fi/talousarvio>.

https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot.

<https://peda.net/kannus/jvk/oppiaineet2/opinto-ohjaus/oppilaanohjaus/kuvitus/5-oppiminen/kuvia/sk>.

http://www.childresearch.net/PROJECT/ECEC/europe/finland/images/edu_img.gif.

<https://www.oph.fi/opetushallitus>.

https://www.utu.fi/fi/yksikot/tnk/perusopetus/Oppilashuolto-ja-opiskelun-tuki/tuki/kolmiportainen_tuki/Sivut/hojks.aspx.

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/tekstikappale/430061>.

<https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2017/peruskoulun-paattaneista-yha-useampi-sa-a-jatko-opiskelupaikan/?listing=simple>.

<http://stat.fi/til/pop/index.html>.

https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/lukiokoulutus.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180714>.

<https://opintopolku.fi/wp/lukio-2/>.

<https://minedu.fi/ammatillinen-koulutus>.

<https://stat.fi/index.html>.

https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/lukiokoulutus/opetuksen_sisalto.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180714>.

https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/lukiokoulutus/yltioppilastutkinto.

<https://ohjaan.fi/suunnitellemme/tyossa-oppimisen-suunnittelu/>.

<https://www.amke.fi/amke.html>.

<https://www.aka.fi/>.

<https://www.arkisto.fi/>.

<https://www.kotus.fi/>.

<http://www.varastokirjasto.fi/fi/>.

<https://karvi.fi/korkeakoulutus/>.

<https://www.enaee.eu/>.

<https://www.sool.fi/opettajaksi/aineenopettaja/>

<https://minedu.fi/strategiat-ja-linjaukset>.

https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara/.

Część 10

Francja

10.1. Podstawowe informacje. Administracja oświatowa

Francja jest republiką demokratyczną opartą na systemie parlamentarno-prezydenckim. Republika Francuska położona na kontynencie europejskim (Francja metropolitalna) posiada terytoria zależne i departamenty zamorskie, które stanowią 8,56% powierzchni kraju.

Administracyjnie Francja podzielona jest na 18 regionów (*région*) – w tym 5 departamentów zamorskich – DOM (*départements d'outre-mer*) mających status regionów, 101 departamentów (*département*), 342 okręgi (*arrondissement*), 2054 kantonów (*canton*) i 35 945 gmin (*commune*)¹. Stolicą Francji jest Paryż.

Ustrój polityczny określa się jako półprezydencki. Władza wykonawcza we Francji należy do prezydenta. Głowa państwa wybierana jest w powszechnych wyborach na pięcioletnią kadencję. Prezydent ma prawo powoływania i odwoływania premiera i to prezydent, a nie premier, przewodniczy posiedzeniom rządu. Organem wykonawczym jest rząd, którym kieruje premier.

Władzę ustawodawczą sprawuje dwuizbowy parlament. Izbą wyższą jest Senat (*Sénat*), a izbą niższą Zgromadzenie Narodowe (*Assemblée nationale*). W Senacie zasiada 348 senatorów wybieranych na okres 6 lat (co 3 lata następuje zmiana połowy składu). W Zgromadzeniu Narodowym zasiada 577 deputowanych wybieranych na pięcioletnią kadencję (555 deputowanych reprezentuje mieszkańców Francji metropolitalnej, a 22 – obywateli z terytoriów zamorskich).

Francja jest członkiem Unii Europejskiej od 25 marca 1957 roku (państwo założycielskie).

Obszar Francji liczy 643 801 km², zamieszkuje go 66 804 121 mieszkańców (2017 r.)².

Francja jest państwem wielokulturowym, w którym Francuzi stanowią 71% mieszkańców. Wśród grup etnicznych, dla których podstawowym językiem jest język francuski są m.in.: Langwedocjanie (ok. 4,0%), Alzacczycy (ok. 2,5%) i Ower-

¹ <https://france.comersis.com/carte-de-france.php>

² Eurostat. Population, https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en. Institut national de la statistique et des études conomiques, Bilan démographique 2018, <https://www.insee.fr/fr/statistiques/3692693>.

nijczyzy (ok. 2,2%). Pozostali mieszkańcy to m.in.: Arabowie (ok. 2%), Niemcy (ok. 1%), Portugalczycy (ok. 1%), Kabylowie (ok. 1,1%), Ormianie (ok. 0,8%), Żydzi francuscy (0,7%), Wietnamczycy (ok. 0,5%), Hindusi (ok. 0,5%), Bretończycy (ok. 0,4%), Turcy (ok. 0,4%), Włosi (ok. 0,3%), Berberowie (ok. 0,3%).

Językiem urzędowym jest język francuski, a języki regionalne (np. alzacki, bretoński, korsykański, prowansalski) traktowane jako kulturowe dziedzictwo³ nauczane są w szkołach w ramach bloku języków nowożytnych.

We francuskim porządku prawnym za kształtowanie i realizację polityki oświatowej odpowiada rząd. Parlament uchwała ustawy, kontroluje działalność rządu i ocenia jego politykę⁴. Instytucją bezpośrednio odpowiedzialną za sprawy edukacji jest Ministerstwo Edukacji⁵. Za edukację przedszkolną, szkolnictwo podstawowe i średnie odpowiada Ministerstwo Edukacji Narodowej i Młodzieży (*Ministère de l'Éducation nationale et de la Jeunesse*; dalej: Ministerstwo Edukacji)⁶, a za szkolnictwo wyższe – Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego, Badań Naukowych i Innowacji (*Ministère de l'Enseignement Supérieur de la Recherche et de l'Innovation*; dalej: Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego)⁷.

Głównym zadaniem Ministerstwa Edukacji jest przygotowanie i wdrożenie polityki edukacyjnej rządu w obszarze szkolnictwa i oświaty ustawicznej⁸. Do szczegółowych zadań ministerstwa należą:

- określenie kierunków kształcenia, programów nauczania oraz przygotowanie całościowej koncepcji organizacji systemu szkolnego,
- opracowanie i realizacja systemu przyznawania świadectw i dyplomów z uwzględnieniem stopni i tytułów zawodowych i naukowych,
- prowadzenie polityki rekrutacji i zarządzania personelem podległych instytucji,

³ *Konstytucja Republiki Francuskiej*, [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staskiewicz, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011, s. 291, art. 75-1.

⁴ Tamże, s. 277, art. 24.

⁵ Od 2000 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej czterokrotnie zmieniało swój obszar kompetencji i nazwę:

1) Ministerstwo Edukacji Narodowej (*Ministère de l'Éducation nationale*) – w latach 2000–2014; 2) Ministerstwo Edukacji Narodowej, Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych (*Ministère de l'Éducation nationale, de l'Enseignement supérieur et de la Recherche*) – w latach 2014–2017; 3) Ministerstwo Edukacji Narodowej (*Ministère de l'Éducation nationale*) – w latach 2017–2020; 4) Ministerstwo Edukacji Narodowej i Młodzieży (*Ministère de l'Éducation nationale et de la Jeunesse*) – od 2020 roku.

⁶ <https://www.education.gouv.fr/>.

⁷ <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr>.

⁸ <https://www.gouvernement.fr/le-ministere-de-l-education-nationale>.

- zarządzanie zasobami ludzkimi i środkami finansowymi oświaty w celu zapewnienia zrównoważonego dostępu do służby publicznej i optymalnego wydatkowania środków,
- zapewnienie kontroli i oceny realizowanej polityki oświatowej w celu utrzymania spójności całego systemu edukacji.

Ministerstwu Edukacji w roku szkolnym 2017/2018 podlegało: 62 200 placówek szkolnych, 1 132 700 nauczycieli i personelu administracyjnego oraz prawie 13 mln uczniów i praktykantów przyuczających się do zawodu⁹. Na czele struktury administracyjnej Ministerstwa Edukacji stoi Dyrekcja Generalna Kształcenia – Dgesco (*La direction générale de l'enseignement scolaire*)¹⁰, która odpowiada za politykę kształcenia i wychowania, zapewnia wdrożenie programów nauczania do szkół elementarnych, średnich i zawodowych oraz odpowiada za organizację kształcenia ustawicznego. W strukturze Dgesco znajdują się wyspecjalizowane jednostki administracyjne odpowiedzialne za poszczególne obszary oświaty. Są to: dyrekcja ds. nauczycieli, dyrekcja ds. edukacji szkolnej, dyrekcja ds. rozwoju personelu i modernizacji administracji oraz dyrekcja ds. ewaluacji i prognoz oświatowych. Nad całością czuwa, podległy bezpośrednio ministrowi, Generalny Inspektorat Edukacji Narodowej – IGEN (*Inspection générale de l'Éducation nationale*)¹¹ odpowiedzialny za nadzór, doradztwo i oceny związane z realizacją polityki oświatowej ministerstwa.

Ministerstwo Edukacji dużą wagę przywiązuje do realizacji polityki oświatowej opartej na mechanizmie prowadzenia szerokiej współpracy i konsultacji z wieloma instytucjami, organizacjami i stowarzyszeniami o zróżnicowanych obszarach zainteresowań oświatowych. Status tych podmiotów określany jest przez ministerstwo jako „jednostki powiązane” (*les organismes rattachés*). W grupie tej znaleźli się m.in.: Mediator ds. oświaty i kształcenia wyższego (*Le médiateur de l'éducation nationale et de l'enseignement supérieure*)¹², Misja ds. Nauki, Techniki i Pedagogiki (*La Mission Scientifique, Technique et Pédagogique*)¹³, Krajowe Obserwatorium Bezpieczeństwa i Dostępności Instytucji Edukacyjnych (*L'observatoire national de la sécurité et de l'accessibilité des établissements d'enseigne-*

⁹ L'éducation nationale en chiffres 2018, <https://www.education.gouv.fr/cid57111/l-education-nationale-en-chiffres.html>.

¹⁰ <https://www.gouvernement.fr/le-ministere-de-l-education-nationale>.

¹¹ <https://www.education.gouv.fr/pid78/l-inspection-generale-de-l-education-nationale.html>.

¹² <https://www.education.gouv.fr/pid282/le-mediateur-de-l-education-nationale-et-de-l-enseignement-superieur.html>.

¹³ <https://ancmsp.com/avant-l-aeres-la-mission>.

ment)¹⁴, Krajowa Rada ds. innowacji umożliwiających osiągnięcie sukcesu szkolnego (*Conseil national de l'innovation pour la réussite scolaire*)¹⁵.

Od lat system oświatowy Francji uznawany jest za jeden z najbardziej scentralizowanych systemów szkolnych w Europie. Jednak w wyniku reformy konstytucyjnej z 2003 roku rozpoczęto we Francji proces decentralizacji i przekazania władzom lokalnym części odpowiedzialności za oświatę (ustawa nr 804 z 13 sierpnia 2004 r. o wolnościach i odpowiedzialności władz lokalnych¹⁶ oraz ustawa nr 1563 z 16 grudnia 2010 r. wprowadzająca reformę wspólnot terytorialnych¹⁷). W konsekwencji część odpowiedzialności za funkcjonowanie placówek przedшкоlnych i szkół elementarnych została przekazana gminom. Departamenty odpowiedzialne są za szkoły średnie pierwszego stopnia, a regiony – za szkoły średnie drugiego stopnia. Zakres odpowiedzialności władz lokalnych związany jest przede wszystkim z budową i utrzymaniem technicznym budynków, doбором metod i materiałów dydaktycznych oraz zatrudnieniem i zarządzaniem personelem administracyjnym placówek. Jednakże władza centralna – rząd, a w jego imieniu Ministerstwo Edukacji, nadal pozostaje wiodącym podmiotem kształtowania polityki edukacyjnej. Opracowuje szczegółowe programy nauczania wszystkich przedmiotów na każdym poziomie kształcenia, określa wytyczne dotyczące organizacji i metodyki nauczania, pozostawiając nauczycielom wybór stosowanych metod. Ustala cele dla programów kształcenia nauczycieli w szkolnictwie wyższym oraz tworzy programy rozwoju i doskonalenia zawodowego. Przeprowadza rekrutacje i egzaminy. Zarządza personelem, decyduje o obsadzie etatów nauczycielskich, określa status i zasady funkcjonowania szkół, przydzielając im odpowiednią liczbę pracowników. W gestii ministerstwa pozostaje także organizacja egzaminów, wydawanie świadectw maturalnych oraz przyznawanie państwowych kwalifikacji zawodowych.

Kluczową rolę we wdrażaniu polityki oświatowej państwa pełni administracyjna sieć lokalnych placówek Ministerstwa Edukacji odpowiedzialnych za bezpośredni nadzór nad realizacją ministerialnych założeń. Zgodnie z dekretem

¹⁴ <https://www.education.gouv.fr/ons/pid31805/l-observatoire-national-de-la-securite-et-de-l-accessibilite-des-etablissements-d-enseignement.html>.

¹⁵ <https://www.education.gouv.fr/cid2035/conseil-national-de-l-innovation-pour-la-reussite-scolaire.html>.

¹⁶ LOI n° 2004-809 du 13 août 2004 relative aux libertés et responsabilités locales, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000804607&categorieLien=id>.

¹⁷ LOI n° 2010-1563 du 16 décembre 2010 de réforme des collectivités territoriales, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000023239624&categorieLien=id>.

nr 2015-1616 z 10 grudnia 2015 r.¹⁸ dotyczącym regionów akademickich (oświatowych), struktura francuskiego systemu oświatowego podzielona jest administracyjnie na 17 regionów oświatowych (*régions académiques*), 30 akademii (*académies*) i 97 dyrekcji departamentalnych służb Edukacji Narodowej (*directions des services départementaux de l'Éducation nationale*). Na czele każdego regionu akademickiego (oświatowego) stoi rektor (*le recteur de région académique*) wybierany spośród rektorów akademii (okręgów oświatowych) znajdujących się w obszarze administracyjnym regionu. Rektor regionu oświatowego przewodniczy obradom regionalnej komisji oświatowej (*comité régional académique*), w której zasiadają rektorzy akademii (okręgów oświatowych) wchodzących w skład administracyjnej struktury regionu¹⁹. Na czele każdej z 30 akademii (okręgów oświatowych) stoi rektor akademii (*le recteur de l'académie*) mianowany na to stanowisko dekretem prezydenta Francji. Rektorzy akademii (okręgów oświatowych) w swoich działaniach reprezentują ministra edukacji narodowej i młodzieży oraz są odpowiedzialni za całokształt publicznej i prywatnej działalności edukacyjnej realizowanej we wszystkich placówkach przedszkolnych, elementarnych, średnich, zawodowych i wyższych na całym obszarze akademii (okręgu oświatowego). W strukturze administracyjnej każdej akademii (okręgu oświatowego), na poziomie departamentów powołane są dyrekcje departamentalnych służb edukacji narodowej. Na ich czele stoją inspektorzy akademii – dyrektorzy akademickich służb edukacji narodowej – w skrócie określane jako IA-DASEN (*L'inspecteur d'académie – directeur académique des services de l'Éducation nationale*). Inspektorzy akademii powoływani są dekretem prezydenta Francji na wniosek ministra edukacji narodowej i młodzieży. Pełnią funkcję zastępcy rektora akademii (okręgów oświatowych), reprezentując go na szczeblu departamentalnym. Odpowiadają za wdrożenie polityki oświatowej w placówkach przedszkolnych, podstawowych i średnich znajdujących się na obszarze departamentu.

Finansowanie edukacji

Obowiązek finansowania działalności placówek oświatowych spoczywa na państwie oraz administracji lokalnej. W 2017 roku wartość produktu krajowego brut-

¹⁸ Décret n° 2015-1616 du 10 décembre 2015 relatif aux régions académiques, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000031593224&categorieLien=id>.

¹⁹ Do zadań regionalnej komisji oświatowej należy harmonizacja i współpraca związana z realizacją polityki oświatowej wytyczonej przez Ministerstwo Edukacji i Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego.

to (PKB) wyniosła 2 295 063,0 mln euro, a PKB na osobę – 34 220 euro²⁰. Nakłady finansowe na oświatę wyniosły we Francji w 2017 roku – 5,4% PKB²¹, (w 2017 r. średnia w państwach UE to 4,6% PKB)²². Na edukację przedszkolną i szkolnictwo podstawowe Francja przeznaczyła 1,4% PKB, na szkolnictwo średnie – 2,4%, na szkolnictwo wyższe – 0,6% PKB oraz 1,0% PKB na inne obszary edukacyjne²³.

W 2017 roku procentowy udział wydatków na oświatę w całym budżecie państwa utrzymywał się na poziomie 9,6%²⁴, i nie zmienił się w porównaniu do 9,6% w 2014 roku (w 2017 r. średnia w państwach UE to 10,2%)²⁵.

²⁰ Eurostat Gross domestic product at market prices. France, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>.

²¹ Eurostat Statistics Explained. Government expenditure on education, 2017 (% of GDP), data extracted in March 2019, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

²² Tamże, s. 3.

²³ Total general government expenditure on Education, 2017 (% of GDP % of total expenditure), [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

²⁴ Education and Training Monitor 2019, Public expenditure on Education, 2017 (%), Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, s. 105, <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>.

²⁵ Tamże, s. 5–6 oraz na podstawie: National Accounts of OECD Countries General Government Accounts 2010–2017, National Accounts of OECD Countries, General Government Accounts 2018, OECD Publishing, Paris 2019, s. 32, https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/na_gga-2019-en.pdf?expires=1572094380&id=id&accname=oid031443&checksum=1E3B2772ECA07FF8A291FAC7897FFF23.

10.2. Organizacja systemu szkolnictwa we Francji

Za fundament francuskiego systemu edukacyjnego uznawane są:

- zasady inspirowane dziedzictwem Wielkiej Rewolucji z 1789 roku (wolność, równość, braterstwo),
- prawa szkolne uchwalone między 1881 a 1889 rokiem,
- ustawodawstwo IV i V Republiki oraz
- konstytucja z 4 października 1958 roku, która w art. 1 określiła, że Francja jest Republiką niepodzielną, laicką, demokratyczną i społeczną.

W konsekwencji powyższych uwarunkowań historycznych i prawnych podstawowymi zasadami systemu edukacji są: wolność¹, obowiązkowość², bezpłatność³, neutralność⁴ i laickość⁵.

¹ Wolność edukacji – obok szkolnictwa publicznego istnieje swoboda zakładania i prowadzenia prywatnych instytucji edukacyjnych. Szkoły prywatne, które podpisały umowę z państwem (*sous contrat*), uzyskują dofinansowanie i podlegają kontroli publicznej administracji oświatowej. Swoboda organizowania i zapewniania edukacji publicznej i niepublicznej jest przejawem wolności słowa zapisanego w ustawie nr 59-1557 z 31 grudnia 1959 r. o wolności nauczania i stosunkach z prywatnymi placówkami oświatowymi (tzw. ustawa M. Debré).

² Obowiązkowość – obowiązek szkolny został wprowadzony we Francji w XIX wieku ustawą z 28 marca 1882 r. o obowiązkowej szkole podstawowej (tzw. ustawa Jules Ferry) i objął wszystkie dzieci w wieku od 6 do 13 lat. W kolejnych latach wydłużano ten obowiązek do 14 roku życia (ustawa z 9 sierpnia 1936 r.), a następnie do 16 roku życia (ordonans prezydenta z 6 stycznia 1959 r.).

³ Bezpłatność – zasada bezpłatności szkoły publicznej została ustanowiona pod koniec XIX wieku na mocy ustawy z 16 czerwca 1881 r. Obecnie bezpłatna edukacja obejmuje publiczne instytucje i placówki edukacyjne od poziomu przedszkola do szkoły wyższej. Podręczniki szkolne, a także wszelkie materiały edukacyjne do powszechnego użytku w placówce szkolnej są bezpłatne do trzeciej klasy szkoły średniej I stopnia (uczniowie w wieku 14–15 lat).

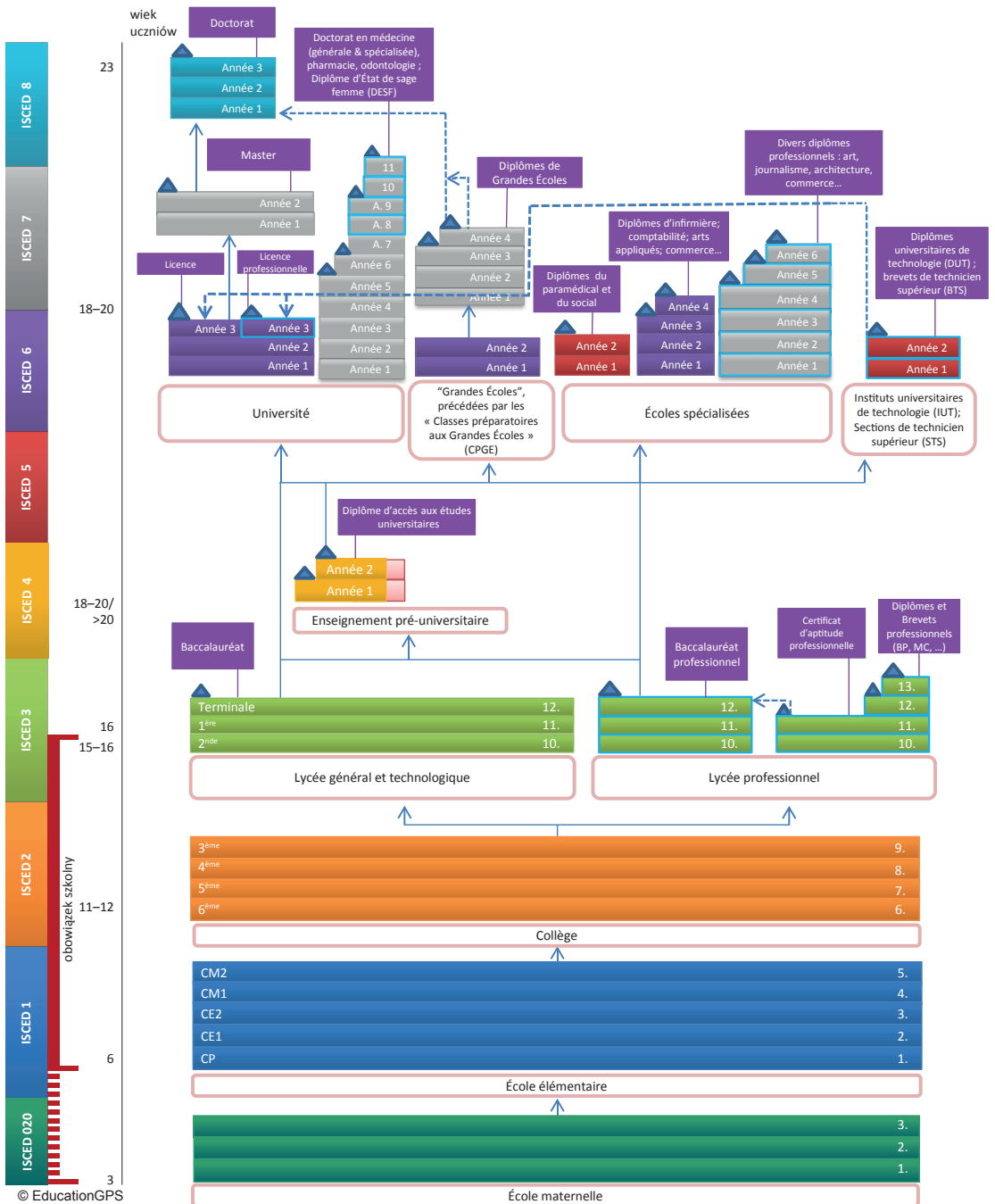
⁴ Neutralność – programy i treści nauczania opracowywane są przez ekspertów i realizowane przez nauczycieli i uczniów zgodnie z zasadą filozoficznej i politycznej neutralności.

⁵ Laickość – neutralność światopoglądowa systemu edukacyjnego jest od XIX wieku fundamentem systemu oświatowego Francji. Laickość w publicznych placówkach edukacyjnych prawnie została wprowadzona ustawami szkolnymi z 28 marca 1882 r. oraz z 30 października 1886 r. Realizując zasadę laickości oświaty, w publicznych placówkach edukacyjnych: 1) nie prowadzi się nauczania religii, 2) zatrudnia się świeckich nauczycieli oraz świeckich

Schemat systemu szkolnego we Francji

France

2019

Legenda (wyjaśnienie terminów użytych na rysunku)

POZIOMY EDUKACYJNE

École maternelle – przedszkole

École élémentaire – szkoła elementarna

Collège – kolegium (szkoła średnia I stopnia)

Lycée général et technologique – liceum ogólnokształcące i techniczne

Lycée professionnel – liceum zawodowe

Enseignement pré-universitaire – kształcenie przeduniwersyteckie (poziom edukacji policealnej)

Université – uniwersytet

Grandes Écoles, précédées par les Classes préparatoires aux Grandes Écoles (CPGE) – Wielkie Szkoły poprzedzone kształceniem w klasach przygotowawczych do Wielkich Szkół

Écoles spécialisées – szkoły wyższe kształcące w dziedzinach specjalistycznych

Instituts universitaires de technologie (IUT) – uniwersyteckie instytuty techniczne

Sections de technicien supérieur (STS) – placówki kształcenia techników na poziomie wyższym

DYPLOMY

Baccalauréat – matura

Baccalauréat professionnel – matura zawodowa

Certificat d'aptitude professionnelle – certyfikat umiejętności zawodowych

Diplômes et Brevets professionnels (BP, MC, ...) – świadectwa i krajowe dyplomy zawodowe

BP (Brevet professionnel) – certyfikat zawodowy

MC (Mention complémentaire) – specjalność uzupełniająca

Diplôme d'accès aux études universitaires (DAEU) – dyplom dostępu do studiów wyższych

Licence – licencjat

Licence professionnelle – licencjat zawodowy

Master – magisterium

Doctorat – doktorat

Doctorat en médecine (générale & spécialisée), pharmacie, odontologie – doktorat z medycyny (ogólny & specjalizacyjny), farmacja, stomatologia.

Diplôme d'État de sage femme (DESf) – państwowy dyplom położnictwa

Diplômes de Grandes Écoles – dyplomy Wielkich Szkół

Diplômes du paramédical et du social – dyplomy z dziedzin paramedycznych i społecznych

Diplômes d'infirmière; comptabilité; arts appliqués; commerce... – dyplomy z dziedziny pielęgniarstwa, rachunkowości, sztuk stosowanych, handlu...

Divers diplômes professionnels: art, journalisme, architecture, commerce... – dyplomy z różnych dziedzin: sztuka, dziennikarstwo, architektura, handel...

Diplômes universitaires de technologie (DUT) – dyplomy uniwersyteckie w dziedzinach technicznych

Brevets de technicien supérieur (BTS) – dyplom wyższych studiów technicznych

OPIS TRANSFERÓW EDUKACYJNYCH (STRZAŁKI) I OZNACZEŃ LAT NAUKI

1. – lata edukacji przedszkolnej i szkolnej

CP, CE1, CE2, CM1, CM2 – symbole używane do oznaczania poszczególnych klas w szkole elementarnej

6ème, 5ème, 4ème, 3ème – symbole używane do oznaczania poszczególnych klas w *collège*

2nde, 1ère, Terminale – symbole używane do oznaczania poszczególnych klas w liceach

Année 1 – pierwszy rok studiów

We Francji podstawowym aktem prawnym regulującym zagadnienia z obszaru oświaty jest prawo oświatowe, akt prawny nazywany Kodeksem oświaty (*Code de l'éducation*)⁶. Zgodnie art. L131-1 i L131-2 długość obowiązkowego szkolnego wynosi 13 lat i obejmuje dzieci w wieku od 3 do 16 roku życia⁷. Może być realizowany w placówkach publicznych, prywatnych lub w formie nauczania domowego⁸.

Dodatkowo ustawa nr 2019-791 z 26 lipca 2019 r. przewiduje od 2020 r. wprowadzenie od września 2020 r. obowiązkowego kształcenia dla wszystkich osób w wieku od 16 do 18 lat. Oznacza to, że każda osoba od 16 roku życia do osiągnięcia pełnoletności będzie musiała podlegać kształceniu (w formie np. nauki szkolnej, praktyki lub stażu zawodowego), które może odbywać się w dowolnej placówce lub instytucji publicznej lub prywatnej realizującej zadania edukacyjne, np. w szkole, w zakładzie pracy, w służbie cywilnej, w służbie obywatelskiej⁹.

Kształcenie w publicznych przedszkolach, szkołach podstawowych, średnich i wyższych jest bezpłatne¹⁰.

Struktura ustroju szkolnego we Francji

- ISCED 0 – Wczesna edukacja
 - żłobek (*crèche*) – wiek: 2,5 miesiąca – 3 lata
 - przedszkole (*école maternelle*) – wiek: 3–6 lat.
- ISCED 1 – Szkolnictwo podstawowe
 - szkoła podstawowa (*école élémentaire*) – wiek: 6–11 lat.
- ISCED 2 – Szkolnictwo średnie I (pierwszego) stopnia
 - szkoła średnia I stopnia (*collège*) – wiek: 11–15 lat.

pracowników administracyjnych oraz 3) zakazuje się prozelityzmu (nakłaniania do przyjęcia jakiegokolwiek wyznania).

⁶ Code de l'éducation (version consolidée au 3 mai 2019), https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=5AC894A1F5C9F15097E897DA4D0834BF.tplgfr28s_2?cidTexte=LEGI-TEXT000006071191&dateTexte=20190505.

⁷ Ustanowiony ordonansiem prezydenta Francji z 6 stycznia 1959 r., Ordonnance n°59-45 du 6 janvier 1959 portant prolongation de la scolarité obligatoire, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000705646>.

⁸ Tamże, art. L131-1 i L131-2.

⁹ LOI n° 2019-791 du 26 juillet 2019 pour une école de la confiance, Article 15; https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=BEC83BD064538D4A53AEB05C32189DCD.tplgfr-28s_2?cidTexte=JORFTEXT000038829065&dateTexte=29990101.

¹⁰ Tamże, art. L132-2.

- ISCED 3 – Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia
 - szkoła średnia II stopnia (*lycée*) – wiek: 15–18/19 lat.
- ISCED 4 – Szkolnictwo policealne
 - szkoła policealna (*post BAC*) – wiek: od 19 lat.
- ISCED 5, 6, 7, 8 – Szkolnictwo wyższe
 - szkoła wyższa (*école supérieure*) – wiek: od 19 lat.

Organizacyjna struktura ustroju szkolnego została podzielona na obszary edukacyjne i etapy programowe. I tak, kształcenie przedszkolne (*enseignement préélémentaire*) wraz z kształceniem podstawowym (*enseignement élémentaire*) tworzą obszar edukacyjny nazwany pierwszym stopniem (*premier degré*) systemu szkolnego. Drugim stopniem (*second degré*) jest szkoła średnia, a trzecim – szkolnictwo wyższe (*enseignement supérieure*).

W ramach trzech obszarów edukacyjnych wyodrębniono 4 etapy programowe (*cycles*)¹¹:

- etap 1 (*cycle 1*): etap nauczania wstępnego (*cycle d'apprentissages premiers*), który obejmuje trzy lata edukacji przedszkolnej,
- etap 2 (*cycle 2*): etap nauczania podstawowego (*cycle des apprentissages fondamentaux*), który obejmuje trzy klasy szkoły elementarnej (CP, CE1, CE2),
- etap 3 (*cycle 3*): etap utrwalający (*cycle de consolidation*), który obejmuje dwie ostatnie klasy szkoły elementarnej (CM1, CM2) i pierwszą klasę szkoły średniej I stopnia – nazywaną klasą 6 (*sixième*),
- etap 4 (*cycle 4*): etap pogłębiający (*cycle des approfondissements*), który obejmuje trzy ostatnie klasy szkoły średniej I stopnia – klasy 5, 4 i 3 (*cinquième, quatrième et troisième*).

Edukacja przedszkolna

We Francji edukacja przedszkolna cieszy się dużym zaufaniem społecznym, a wysoki poziom edukacyjny placówek sprawia, że odsetek dzieci uczęszczających do żłobków (*crèche*) i przedszkoli (*école maternelle*) jest najwyższy w Europie.

System opieki żłobkowej podlega Ministerstwu Solidarności Społecznej i Zdrowia (*Ministère des Solidarités et de la Santé*)¹². Żłobki przyjmują dzieci w wieku od 2,5 miesiąca życia do 3 roku życia. W latach 2012–2017 odsetek dwulatków

¹¹ Les cycles 1, 2, 3, 4, <https://www.education.gouv.fr/cid166/l-ecole-maternelle-organisation-programme-et-fonctionnement.html>.

¹² <https://solidarites-sante.gouv.fr/>.

zapisanych do żłobków utrzymywał się na poziomie 12%¹³. Publiczne placówki przedszkolne zakładane przez władze lokalne są bezpłatne i podlegają Ministerstwu Edukacji¹⁴. Przedszkola przyjmują dzieci w wieku od 3 do 6 lat. W grupie trzylatków odsetek korzystających z przedszkoli utrzymywał się w 2018 roku na poziomie 97,5%, a w starszych grupach osiągnął poziom 100%¹⁵. Placówki przedszkolne w 98% to instytucje publiczne, a pozostałe 2% to placówki prywatne¹⁶. Od roku szkolnego 2019/2020 wszystkie dzieci w wieku od 3 do 6 lat objęte są obowiązkiem uczęszczania do przedszkoli.

Dzieci uczęszczające do przedszkola, czyli realizujące etap 1 – etap nauczania wstępnego, podzielone są na 3 sekcje (grupy wiekowe):

- sekcja wstępna (*petite section*) – wiek: 3–4 lata,
- sekcja średnia (*moyenne section*) – wiek: 4–5 lat,
- sekcja końcowa (*grande section*) – wiek: 5–6 lat.

Kształcenie przedszkolne (*enseignement préélémentaire*) wraz z kształceniem podstawowym (*enseignement élémentaire*) tworzą blok programowy nazwany pierwszym stopniem (*premier degré*) systemu szkolnego.

Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Edukacji celem wychowania przedszkolnego jest przygotowanie do rozpoczęcia nauki w szkole elementarnej w taki sposób, aby wzbudzić chęć i potrzebę dzieci do uczęszczania do niej oraz by kończąc edukację przedszkolną, miały uświadomioną wewnątrznie potrzebę uczenia się i rozwijania własnych zainteresowań¹⁷. Program kształcenia oparty jest na pięciu obszarach:

- umiejętność porozumiewania się oraz wyrażania myśli, uczuć i potrzeb,
- wyrażanie siebie przez aktywność fizyczną,
- działanie i wyrażanie siebie poprzez aktywność artystyczną,
- poznanie i wykorzystanie fundamentów logicznego myślenia,
- poznawanie świata wokół dziecka.

¹³ Résultats du Rapport 2017 de l'Observatoire National de la petite enfance, https://www.caf.fr/sites/default/files/cnaf/Documents/DCom/Presse/Communiqu%C3%A9s%202018/R%C3%A9sultats_%20Rapport%202017_Observatoire_%20national_petite%20enfance%2023jan2018.pdf.

¹⁴ <https://www.education.gouv.fr/>.

¹⁵ Repères et références statistiques (enseignement, formation, recherche) 2018, Ministère de l'Éducation nationale, https://cache.media.education.gouv.fr/file/RERS_2018/28/7/depp-2018-RERS-web_1075287.pdf.

¹⁶ Tamże, s. 29.

¹⁷ <https://www.education.gouv.fr/cid166/l-ecole-maternelle-organisation-programme-et-fonctionnement.html>.

Szkolnictwo podstawowe

Zgodnie z Kodeksem oświaty (*Code de l'éducation*) i dekretem nr 2013-682 z 24 lipca 2013 r.¹⁸ obowiązkowa i bezpłatna publiczna szkoła elementarna (*école élémentaire*) przeznaczona jest dla uczniów w wieku 6–11 lat. Programowo szkoła elementarna (wraz z kształceniem przedszkolnym – etap 1) jest drugą częścią bloku programowego nazwanego jako pierwszy stopień (*premier degré*) systemu szkolnego. Szkoła elementarna organizacyjnie podzielona jest na dwa etapy (*cycles*): etap 2, czyli etap nauczania początkowego (*cycle d'apprentissages fondamentaux*) i etap 3, czyli etap utrwalający (*cycle de consolidation*).

Struktura organizacyjna szkoły elementarnej:

- Etap 2 nauczania podstawowego¹⁹:
 - klasa przygotowawcza – CP (*cours préparatoire*), wiek: 6–7 lat,
 - pierwsza klasa elementarna – CE1 (*cours élémentaire 1*), wiek: 7–8 lat,
 - druga klasa elementarna – CE2 (*cours élémentaire 2*), wiek: 8–9 lat.
- Etap 3 utrwalający:
 - pierwsza klasa średnia – CM1 (*cours moyen 1*), wiek: 9–10 lat,
 - druga klasa średnia – CM2 (*cours moyen 2*), wiek: 10–11 lat.

Ogólnym założeniem programu nauczania na poziomie szkoły elementarnej jest wyposażenie uczniów w podstawowe umiejętności posługiwania się językiem francuskim i wykorzystania operacji matematycznych w celu nabycia operacyjnych umiejętności samodzielnego poszukiwania i zdobywania wiedzy z różnych dostępnych źródeł. Uczniowie klasy przygotowawczej (CP) koncentrują się dodatkowo na odkrywaniu nauki żywego języka obcego lub regionalnego. W klasach elementarnych (CE) – na odkrywaniu świata, edukacji artystycznej (sztuki wizualne i edukacja muzyczna), wychowaniu fizycznym i sportowym oraz edukacji moralnej i obywatelskiej. W klasach średnich (CM1 i CM2) uczniowie wykorzystują zdobytą wcześniej wiedzę i umiejętności na poznanie nowych obszarów, takich jak elementy nauk przyrodniczych i technicznych oraz historię z geografii, a także historię sztuki.

Uczniowie szkoły elementarnej poddawani są w trakcie nauki ocenie ciągłej. Nie przewiduje się semestralnej lub rocznej klasyfikacji uczniów, która związana byłaby z przedmiotowymi sprawdzianami lub końcowymi egzaminami. Przez

¹⁸ Décret n° 2013-682 du 24 juillet 2013 relatif aux cycles d'enseignement modifié, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?cidTexte=LEGITEXT000006071191&idArticle=LEGIARTI000027760034&dateTexte=&categorieLien=cid>.

¹⁹ Do etapu I zalicza się edukację przedszkolną.

cały czas trwania nauki aktywność dydaktyczna i wychowawcza ucznia dokumentowana jest w jego indywidualnej książeczce postępów edukacyjnych (*carte de suivi*)²⁰. Informacje tam zawarte stanowią podstawę dla określenia indywidualnej ścieżki edukacyjnej ucznia. Dodatkowo dla uczniów CP, CE1 i CE2 oraz CM1 i CM2 przeprowadzany jest ogólnokrajowy sprawdzian diagnostyczny ze znajomości języka francuskiego i kompetencji matematycznych. Dla klas przygotowawczych przeprowadza się go w połowie roku szkolnego, a dla klas elementarnych i średnich – na początku roku szkolnego. Wyniki sprawdzianów nie mają wpływu na promocję ucznia. Służą ocenie wiedzy i umiejętności uczniów, zdiagnozowaniu ich indywidualnych potrzeb edukacyjnych oraz opracowaniu przez nauczycieli planów edukacyjnych.

Na zakończenie szkoły elementarnej (od 1989 roku) nie przewiduje się żadnego egzaminu lub sprawdzianu decydującego o dalszej ścieżce kształcenia i potwierdzającego ukończenie tego etapu²¹. Po ukończeniu klasy CM2 każdy uczeń ma obowiązek kontynuować naukę w szkole średniej I stopnia. Jeżeli wyniki szkolne osiągnięte przez ucznia budzą wątpliwości nauczyciela i/lub rodziców, uczeń może powtórzyć klasę, ale tylko raz, gdyż wszyscy uczniowie po ukończeniu 12 roku życia muszą opuścić szkołę elementarną i kontynuować realizację obowiązku szkolnego w szkole średniej I stopnia. W roku szkolnym 2016/2017 odsetek uczniów kończących szkołę elementarną, którzy co najmniej raz powtarzali rok z poziomów CP lub CM wynosił 7,7%²². Uczniowie z poważnymi problemami edukacyjnymi są kierowani do adaptacyjnych klas ogólnokształcących i zawodowych, tzw. SEGPA (*sections d'enseignement général et professionnel adapté*)²³.

Szkolnictwo średnie

We Francji szkolnictwo średnie podzielone jest na dwa etapy: szkolnictwo średnie pierwszego stopnia (ISCED 2) i szkolnictwo średnie drugiego stopnia (ISCED 3).

²⁰ <http://eduscol.education.fr/cid97131/suivi-et-evaluation-a-l-ecole-maternelle.html#lien1>.

²¹ Do 1989 r. uczniowie kończący szkołę początkową uzyskiwali świadectwo ukończenia szkoły, tzw. CEP (*certificat d'études primaires*). CEP to jedno z najstarszych francuskich świadectw szkolnych, które wydawane było przez Ministerstwo Edukacji w latach 1866–1989.

²² Repères et références statistiques (enseignement, formation, recherche) 2018, Ministère de l'Éducation nationale, s. 74, https://cache.media.education.gouv.fr/file/RERS_2018/28/7/dep-p-2018-RERS-web_1075287.pdf.

²³ <http://eduscol.education.fr/cid46765/sections-d-enseignement-general-et-professionnel-adapte.html>.

Szkolnictwo średnie pierwszego stopnia

Szkoła średnia I stopnia (*collège*) jest obowiązkowa i przyjmuje uczniów po klasie CM2 szkoły elementarnej²⁴. Przyjęcie do *collège* odbywa bez egzaminów wstępnych i konkursu świadectw. Jedynym warunkiem jest zapisanie ucznia do wybranej placówki zgodnie z miejscem zamieszkania. O przyjęciu ucznia do szkoły spoza rejonu decyduje inspektor akademii na wniosek dyrektora szkoły. Wnioski są rozpatrywane według ściśle określonych kryteriów sprzyjających uczniom niepełnosprawnym, korzystającym z ciągłej opieki medycznej, uczniom szczególnie uzdolnionym lub realizującym indywidualną ścieżkę edukacyjną (np. wybitnie utalentowani w dziedzinach artystycznych, naukowych, wyczynowi sportowcy). Kształcenie trwa 4 lata (wiek uczniów 11–15 lat), a numeracja klas zaczyna się od klasy 6 i kończy na klasie 3: klasa 6 (pierwszy rok nauki), klasa 5 (drugi rok nauki), klasa 4 (trzeci rok nauki) i klasa 3 (czwarty rok nauki).

Cztery lata nauki podzielone są na dwa etapy programowe – etap 3 i 4²⁵:

- Etap 3 utrwalający (*cycle de consolidation*):
 - klasa 6 (*sixième*) – wiek: 11–12 lat.
- Etap 4 pogłębiający (*cycle des approfondissements*):
 - klasa 5 (*cinquième*) – wiek: 12–13 lat,
 - klasa 4 (*quatrième*) – wiek: 13–14 lat,
 - klasa 3 (*troisième*) – wiek: 14–15 lat.

Program klas 6 i 5 ma charakter ogólnokształcący. Zadaniem klasy 6 jest wychowawcza i dydaktyczna koncentracja na pomocy w dostosowaniu się uczniów do nowego środowiska i nowej organizacji pracy w *collège* z jednoczesnym zapewnieniem ciągłości programowej kształcenia, które rozpoczęto w szkole elementarnej w pierwszych dwóch latach cyklu w klasach CM1 i CM2²⁶. Na początku roku szkolnego wszyscy nowo przyjęci uczniowie do *collège* przystępują do obowiązkowego sprawdzianu z wiedzy i umiejętności (*évaluation de début de sixième*)²⁷, który odbywa się we wszystkich placówkach szkolnych w całej Francji

²⁴ <https://www.education.gouv.fr/cid214/le-college-enseignements-organisation-et-fonctionnement.html>.

²⁵ https://www.education.gouv.fr/cid214/le-college-enseignements-organisation-et-fonctionnement.html#Organisation_du%20coll%C3%A8ge.

²⁶ Programme du cycle 3. En vigueur à compter de la rentrée de l'année scolaire 2018–2019, http://cache.media.eduscol.education.fr/file/programmes_2018/20/2/Cycle_3_programme_consolide_1038202.pdf.

²⁷ <https://www.education.gouv.fr/cid119462/l-evaluation-des-acquis-des-eleves.html>.

w pierwszej połowie października. Sprawdzian składa się z dwóch części obejmujących język francuski i matematykę. Każda część trwa 60 minut i ma charakter testu realizowanego w formie elektronicznej. Celem sprawdzianu jest przegląd umiejętności i wiedzy uczniów, uświadomienie im poziomu własnych kompetencji oraz udzielenie pomocy nauczycielom przez wykorzystanie wyników ewaluacji w przygotowaniu planów działań edukacyjnych uwzględniających potrzeby uczniów. Wyniki sprawdzianu służą wyłącznie do diagnozowania potrzeb edukacyjnych placówki szkolnej.

We wszystkich czterech klasach *collège* obowiązuje w tygodniu 26 godzin lekcyjnych. Oprócz przedmiotów obowiązkowych w programie przewidziano także 3 godziny dodatkowych nieobowiązkowych zajęć uzupełniających – EPI (*enseignements pratiques interdisciplinaires*), oraz zajęć o charakterze indywidualnej pomocy dydaktyczno-wychowawczej – AP (*accompagnement personnalisé*).

Po ukończeniu klasy 6 (*sixième*) uczniowie kontynuują naukę, rozpoczynając trzyletni edukacyjny etap pogłębiający (*cycle des approfondissements*), na który składają się: klasa 5 (*cinquième*), klasa 4 (*quatrième*) i klasa 3 (*troisième*). Celem wychowawczym i edukacyjnym etapu pogłębiającego jest wywołanie u uczniów zainteresowania wybranymi przedmiotami, a także dziedzinami nauki, rozwój uzdolnień i talentów oraz pomoc w przygotowaniu do świadomego wyboru dalszej ścieżki edukacyjnej na poziomie szkoły średniej II stopnia. Ponadto ważnym zadaniem *collège* jest wdrożenie uczniów do odkrywania świata i budowania własnych obszarów zainteresowań, a w konsekwencji – własnej tożsamości. Bazą tych działań jest wykorzystanie w procesie kształcenia interdyscyplinarności, krytycznego myślenia oraz naturalnej aktywności i kreatywności uczniów²⁸.

Programy klas 5, 4 i 3 zakładają 26 godzin dydaktycznych tygodniowo, na które składają się następujące przedmioty: język francuski (4,5 godz.), matematyka (3,5 godz.), historia z geografiami oraz wychowaniem moralnym i obywatelskim (3 godz.), wychowanie fizyczne i sportowe (3 godz.), pierwszy język obcy (3 godz.), drugi język obcy (2,5 godz.), wychowanie artystyczne: plastyka i muzyka (2 godz.), fizyka z chemią (1,5 godz.), nauka o życiu (1,5 godz.), technika i technologia (1,5 godz.).

Oprócz działań edukacyjnych i wychowawczych ważnym fragmentem polityki edukacyjnej *collège* jest orientacja i poradnictwo pedagogiczno-zawodowe,

²⁸ Programme du cycle 4. En vigueur à compter de la rentrée de l'année scolaire 2018–2019, http://cache.media.eduscol.education.fr/file/programmes_2018/20/4/Cycle_4_programme_consolide_1038204.pdf.

które we Francji ma długą i bogatą tradycję sięgającą początków XX wieku²⁹. Wszyscy uczniowie *collège* objęci są ogólnokrajowym programem orientacyjnym – Kierunek Przyszłość (*Le parcours Avenir*)³⁰. Jego celem jest umożliwienie każdemu uczniowi od klasy 6 do 3 stopniowego poznania siebie, zdobywania wiedzy o własnych zainteresowaniach, talentach i potrzebach zawodowych. W trakcie czteroletniej nauki uczniowie pozostają pod stałą i zorganizowaną opieką pedagogów szkolnych (*conseiller pédagogique*) i doradców zawodowych (*conseiller d'orientation*). Program obejmuje zindywidualizowane rozmowy i konsultacje orientacyjno-pedagogiczne, wizyty w różnych instytucjach i zakładach pracy, spotkania i wywiady z przedstawicielami różnych dziedzin zawodowych, całodniowe wizyty w wybranych szkołach średnich drugiego stopnia, regularne wizyty w centrach kształcenia zawodowego – CFA (*Centre de formation d'apprentis*)³¹, a także co najmniej dziesięciodniowy pobyt stażowy w wybranym przedsiębiorstwie. Dodatkowo uczniowie *collège* szczególnie zainteresowani poszerzaniem wiedzy i rozwijaniem umiejętności badawczych mogą skorzystać z programu praktycznego kształcenia interdyscyplinarnego – EPI (*enseignements pratiques interdisciplinaires*)³². Istotą programu EPI jest praca nad zagadnieniem, którego źródłem jest problematyka wynikająca z połączenia co najmniej dwóch przedmiotów szkolnych (lub dyscyplin naukowych). Uczniowie pracują w formie warsztatowej pod opieką nauczycieli szkolnych lub zewnętrznych specjalistów. Celem ich pracy jest znalezienie rozwiązania analizowanego problemu, a efektem końcowym jego zastosowanie w praktyce laboratoryjnej lub codziennym życiu.

Klasa 3 (*troisième*) jest ostatnim rokiem nauki w *collège* i uczniowie na podstawie dotychczasowego dorobku szkolnego oraz własnych doświadczeń i zainteresowań dokonują wyboru dalszej drogi edukacyjnej. Mogą kontynuować naukę w szkołach o profilu ogólnokształcącym (*général*), technicznym (*technologique*) lub zawodowym (*professionnel*). Uczniowie, którzy po ukończeniu *collège* są zde-

²⁹ We Francji pierwszą instytucją o charakterze poradnictwa zawodowego była służba ds. informacji zawodowej (*Service d'information professionnelle*) założona w Paryżu w 1910 r. Następnie w 1919 r. utworzono sieć biur ds. orientacji zawodowej (*Offices d'orientation professionnelle*), a w 1928 r. powołano Krajowy Instytut Poradnictwa Zawodowego (*Institut National d'Orientation Professionnelle*), przekształcony w 1939 r. w Krajowy Instytut Badań nad Pracą i Poradnictwem Zawodowym (*Institut national d'étude du travail et d'orientation professionnelle*).

³⁰ <https://www.education.gouv.fr/cid83948/le-parcours-avenir.html>.

³¹ <https://www.education.gouv.fr/cid216/le-centre-de-formation-d-apprentis-c.f.a.html>.

³² <https://eduscol.education.fr/cid108061/epi-mise-en-oeuvre.html>.

cydowani o podjęciu dalszej nauki w szkołach zawodowych, mogą zrezygnować z klasy 3 o profilu ogólnokształcącym i zastąpić ją ukończeniem klasy 3 sprofilowanej na przygotowanie zawodowe (*3ème prépa-métiers*). Jej program skupia się na przybliżeniu uczniom zawodów dominujących i poszukiwanych na rynku pracy oraz na uczestnictwie w kilku profesjonalnych kursach i szkoleniach zawodowych.

Czteroletnia nauka w *collège* kończy się egzaminem końcowym, na którego wyniki składają się oceny uzyskane ze wszystkich przedmiotów szkolnych oraz punktacja wyników obowiązkowych egzaminów z następujących przedmiotów: język francuski, matematyka, historia z geografiją, fizyka z chemią, technika, nauka o życiu. Pod koniec roku szkolnego uczniowie przystępują do wieloetapowego pisemnego i ustnego państwowego egzaminu, w wyniku którego uzyskują krajowy dyplom potwierdzający ukończenie ścieżki ogólnokształcącej *collège* – DNB (*diplôme national du brevet*)³³ lub ścieżki zawodowej *collège* – DNB *voie professionnelle*³⁴. W 2018 roku krajowy dyplom ukończenia *collège* uzyskało 87,1% uczniów³⁵.

Szkolnictwo średnie drugiego stopnia

W strukturze szkolnictwa średniego drugiego stopnia znajdują się szkoły ogólnokształcące i techniczne oraz szkoły o profilu zawodowym. Do szkół ogólnokształcących i technicznych zaliczane są licea ogólnokształcące i techniczne – LEGT (*lycée général et technologique*), a do szkół zawodowych różnych typów licea zawodowe – LP (*lycée professionnel*). Od wielu lat wśród absolwentów *collège* największą popularnością cieszą się licea ogólnokształcące i techniczne, które wybiera ok. 70% uczniów, a licea zawodowe – ok. 30% (2017 r.)³⁶.

Pierwszy rok nauki w szkołach średnich drugiego stopnia jest objęty obowiązkiem szkolnym, który kończy się z chwilą ukończenia przez ucznia 16 roku życia. System rekrutacji opiera się na rejonizacji, czyli powiązany został z miejscem zamieszkania ucznia. W konsekwencji warunkiem przyjęcia do placówki

³³ <https://www.education.gouv.fr/cid2619/le-diplome-national-du-brevet.html>.

³⁴ <http://www.esen.education.fr/fr/ressources-par-type/outils-pour-agir/le-film-annuel-des-personnels-de-direction/detail-d-une-fiche/?a=61&cHash=132e4ec209>.

³⁵ <https://www.studyrama.com/revision-examen/reussir-le-brevet-des-colleges-dnb/brevet-2018-un-taux-de-reussite-de-87-1-104858>.

³⁶ L'éducation nationale en chiffres 2018, Ministère de l'Éducation nationale, <https://www.education.gouv.fr/cid57111/l-education-nationale-en-chiffres.html>.

jest dostarczenie ze szkoły średniej I stopnia dokumentacji pedagogicznej ucznia, świadectwa ukończenia *collège* wraz z wykazem ocen z klasy 3 i opinii końcowej szkoły o uczniu. W nielicznych przypadkach, gdy uczeń aplikuje do klasy sprofilowanej, w której realizowany program nauczania wymaga od uczniów specjalnych uzdolnień (np. artystycznych, sportowych) przewidziany jest także dodatkowy sprawdzian zdolności w danej dziedzinie (*test d'aptitude*). Jednak co do zasady przy zapisie do szkół średnich nie są wymagane żadne egzaminy wstępne.

Nauka na poziomie szkoły średniej II stopnia trwa trzy lata, które podzielone są na dwa etapy edukacyjne ściśle związane z zastosowaną wobec uczniów procedurą orientacji i poradnictwa pedagogiczno-zawodowego. Etapy te to:

- Etap decyzji (*cycle de détermination*):
 - klasa 2 (*seconde*)³⁷ – wiek: 15–16 lat,
- Etap końcowy (*cycle terminal*):
 - klasa 1 (*première*) – wiek: 16–17 lat,
 - klasa końcowa (*terminale*) – wiek: 17–18 lat.

Liceum ogólnokształcące i techniczne (lycée général et technologique)

Nauka we wszystkich typach liceów ogólnokształcących i technicznych podzielona jest na dwa etapy: roczny etap decyzji (*cycle de détermination*) i dwuletni etap końcowy (*cycle terminal*).

Etap decyzji – klasa 2 (*seconde*)

Etap decyzji obejmuje pierwszy rok nauki – wspólny dla liceum ogólnokształcącego oraz technicznego – mający na celu pomóc uczniom w dokonaniu wyboru dalszego profilu kształcenia. Jednolity program nauczania obejmuje 26 godzin zajęć tygodniowo. Zestaw przedmiotów obowiązkowych (język ojczysty, historia z geografiami, dwa języki obce, matematyka, fizyka z chemią, nauki o życiu i Ziemi, informatyka i technologia, wychowanie moralne i obywatelskie, wychowanie fizyczne) stanowi 80% godzin tygodniowego planu zajęć. Pozostałe 20% godzin przeznaczonych jest na zajęcia fakultatywne i wspierające naukę przedmiotów obowiązkowych.

³⁷ Numeracja klas zaczyna się od klasy 2 (pierwszy rok nauki), przez klasę 1 (drugi rok nauki) i kończy na klasie końcowej (trzeci rok nauki).

Na zakończenie etapu decyzji, czyli po roku nauki, rada klasy (*conseil de classe*)³⁸, biorąc pod uwagę osiągnięty ogólny poziom ucznia, jego uzdolnienia i dotychczas uzyskane wyniki w nauce, podejmuje decyzję o jego dalszym kierunku i specjalności kształcenia. O decyzji powiadamiani są rodzice i uczeń. Jeżeli nie zgadzają się z decyzją rady mogą odwołać się od niej, przedstawiając swój punkt widzenia, a ostateczną decyzję w sprawie dalszego profilu kształcenia ucznia podejmuje dyrektor placówki. W wyniku takiej decyzji uczniowie kontynuują naukę w liceach ogólnokształcących lub technicznych.

Liceum ogólnokształcące (klasa 1 i końcowa)

Po ukończeniu klasy 2 (*seconde*) dalsza nauka w liceach ogólnokształcących trwa dwa lata i realizowana jest w klasie 1 i klasie końcowej. Celem kształcenia jest przygotowanie licealistów do egzaminu maturalnego i podjęcia dalszej nauki na poziomie szkolnictwa uniwersyteckiego. Licea ogólnokształcące proponują trzy ścieżki kształcenia określane jako L, ES i S prowadzące do trzech typów matur:

- ścieżka L (*littéraire*) – matura o profilu humanistycznym,
- ścieżka ES (*économique et sociale*) – matura o profilu ekonomiczno-społecznym,
- ścieżka S (*scientifique*) – matura o profilu ścisłym.

W klasie 1 (*première*) w zależności od ścieżki kształcenia tygodniowa liczba godzin nauki wynosi od 26,5 do 28, z czego 60% to zajęcia obowiązkowe wspólne dla wszystkich. Natomiast w klasie końcowej (*terminale*) tygodniowa liczba godzin nauki wynosi 28, z czego tylko 30% to wspólne zajęcia obowiązkowe, a pozostałe 70% przeznaczone są dla przedmiotów zgodnych z zainteresowaniami ucznia oraz profilem matury.

Liceum techniczne (klasa 1 i końcowa)

W liceach technicznych, podobnie jak w ogólnokształcących nauka po ukończeniu klasy 2 (*seconde*) trwa dwa lata i odbywa się w klasie 1 i klasie końcowej. Celem kształcenia jest przygotowanie do uzyskania matury i kwalifikacji z dziedzin technicznych pozwalających na kontynuowanie nauki na poziomie szkolnictwa wyższego sprofilowanego na konkretny obszar zawodowy. Wybór profilu w kla-

³⁸ W skład Rady Klasy wchodzi: dyrektor szkoły, nauczyciele uczyący w danej klasie, pedagog szkolny, doradca zawodowy, dwóch przedstawicieli uczniów i dwóch przedstawicieli rodziców oraz, jeśli zachodzi taka potrzeba, lekarz szkolny, pracownik socjalny.

sie 1 warunkuje typ matury, do której uczeń będzie musiał przystąpić po ukończeniu klasy końcowej. Licea techniczne proponują następujące profile kształcenia przygotowujące do uzyskania ośmiu typów matur o profilu technicznym³⁹:

- zdrowie i nauki społeczne – ST2S (*sciences et technologies de la santé et du social*),
- agronomia oraz nauka i technologia dotycząca przyrody żywej – STAV (*sciences et technologies de l'agronomie et du vivant*),
- projektowanie i sztuki stosowane – STD2A (*sciences et technologies du design et des arts appliqués*),
- hotelarstwo i gastronomia – STHR (*sciences et technologies de l'hôtellerie et de la restauration*),
- przemysł i zrównoważony rozwój – STI2D (*sciences et technologies de l'industrie et du développement durable*),
- nauki i technologie laboratoryjne – STL (*sciences et technologies de laboratoire*),
- zarządzanie – STMG (*sciences et technologies du management et de la gestion*),
- muzyka i taniec – TMD (*techniques de la musique et de la danse*).

Liceum zawodowe (lycée professionnel)

Licea zawodowe to szkoły oferujące uzyskanie kwalifikacji zawodowych pozwalających na podjęcie pracy w wyuczonym zawodzie lub dalszą kontynuację nauki. Na tym poziomie edukacji przede wszystkim dominuje model kształcenia naprzemiennego – połączenie nauki w szkole z nauką w zakładzie pracy lub firmie. Uczniowie w szkole zdobywają wiedzę ogólną, a w miejscu pracy umiejętności zawodowe, nie tracąc możliwości na dalsze studia.

W liceach zawodowych nauka trwa od 2 do 4 lat w zależności od wybranego kierunku kształcenia i typu szkoły. Uczniowie mają do wyboru następujące ścieżki kształcenia:

- kształcenie prowadzące do uzyskania matury zawodowej – Bac Pro (*baccalauréat professionnel*)⁴⁰. Oferuje ponad 80 specjalności z różnych sektorów przemysłu, gospodarki, ochrony zdrowia, spraw społecznych i sztuki. Naukę

³⁹ <http://www.onisep.fr/Choisir-mes-etudes/Au-lycee-au-CFA/Au-lycee-general-et-technologique/Les-bacs-technologiques>.

⁴⁰ <https://www.education.gouv.fr/cid20533/valorisation-de-l-enseignement-professionnel-bac-pro-en-trois-ans.html>.

można rozpocząć od razu po ukończeniu *collège* lub po uzyskaniu innych dyplomów i uprawnień zawodowych,

- kształcenie prowadzące do uzyskania krajowego dyplomu kształcenia zawodowego – BEP (*brevet d'études professionnelles*)⁴¹. Można go uzyskać podczas dwu-, trzyletniej nauki w liceum zawodowym niezależnie od przystąpienia do egzaminu matury zawodowej. Jest dyplomem, który poświadcza nabycie określonych umiejętności zawodowych,
- kształcenie prowadzące do uzyskania krajowego dyplomu technika – BT (*brevet de technicien*)⁴². Można go uzyskać w niektórych liceach zawodowych, ale też i liceach technicznych. Jest dyplomem, który najczęściej poświadcza nabycie określonych umiejętności w wąskiej specjalizacji,
- kształcenie prowadzące do uzyskania certyfikatu umiejętności zawodowych – CAP (*certificat d'aptitude professionnelle*)⁴³. Można go uzyskać podczas dwuletniej nauki w liceum zawodowym lub przez ukończenie kursu zawodowego w centrach kształcenia stażystów – CFA (*centre de formation d'apprentis*).

Egzamin maturalny

Matura (*baccalauréat*) została wprowadzona do francuskiego systemu szkolnego w 1808 roku. Jest najstarszym i najdłużej obowiązującym egzaminem szkolnym potwierdzającym ukończenie szkoły średniej i umożliwiającym wstęp na studia wyższe. Zakres egzaminu maturalnego był wielokrotnie zmieniany i uaktualniany najczęściej w związku z wprowadzanymi szkolnymi reformami programowymi wynikającymi z przemian cywilizacyjnych i oczekiwań rynku pracy. Współczesne zasady egzaminu maturalnego zostały określone w wielu aktach prawnych i przepisach oświatowych, a zwłaszcza w Kodeksie oświaty (*Code de l'éducation*)⁴⁴ – nowelizowanym w 2019 r. – o typach, klasyfikacji i zakresach egzaminów maturalnych, a także w ministerialnym okólniku (*circulaire*)⁴⁵ z 2017 r. o przygotowaniu i przeprowadzeniu egzaminów maturalnych.

⁴¹ <https://www.education.gouv.fr/cid2558/le-brevet-etudes-professionnelles.html>.

⁴² <https://eduscol.education.fr/cid55323/brevet-de-technicien.html>

⁴³ <https://www.education.gouv.fr/cid2555/le-certificat-d-aptitude-professionnelle-cap.html>.

⁴⁴ Code de l'éducation articles D. 334-7 et D. 336-7, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071191&dateTexte=29990101&categorieLien=cid>.

⁴⁵ Le Bulletin officiel de l'éducation nationale, Circulaire n° 2017-053 du 23-3-2017. Baccalauréat. Préparation, déroulement et suivi des épreuves, NOR: MENE1708505C, MENESR – DGE-SCO A MPE, https://www.education.gouv.fr/pid285/bulletin_officiel.html?cid_bo=114709.

We Francji zakres egzaminu maturalnego uzależniony jest od typu szkoły średniej. W liceach ogólnokształcących uczniowie przystępują do matury ogólnokształcącej (*baccalauréat général*) zgodnej z profilem jednej z trzech ścieżek kształcenia – L (humanistyczny), S (ściśły), ES (ekonomiczno-społeczny). Najwięcej uczniów przystępuje do matury o profilu S – ok. 52% wszystkich zdających, do matury ES przystępuje ok. 33% i do matury L – ok. 15%⁴⁶. W liceach technicznych oferowanych jest 8 typów matur technicznych (*baccalauréat technologique*) zgodnych z profilem ukończonej klasy końcowej (*terminale*), a w liceach zawodowych – matura zawodowa (*baccalauréat professionnel*) w 90 specjalnościach. Co do zasady uzyskanie matury ogólnokształcącej, technicznej lub zawodowej uprawnia do podjęcia kształcenia na poziomie pomaturalnym i wyższym, jednak to *baccalauréat professionnel* umożliwia po ukończeniu szkoły podjęcie pracy w wyuczonym zawodzie, którą podejmuje ponad 65% absolwentów liceum zawodowego.

W liceach ogólnokształcących i technicznych egzaminy są wieloetapowe i składają się z 12 do 16 egzaminów przedmiotowych i/lub interdyscyplinarnych. W liceach zawodowych uczniowie przystępują do 7 egzaminów, z których co najmniej połowa jest ściśle powiązana z systemem oceny ciągłej ucznia w trakcie roku szkolnego. W 2018 roku największy odsetek uczniów – ponad 52% – przystąpił do matury ogólnokształcącej, 20% przystąpiło do matury technicznej i 28% do matury zawodowej⁴⁷. Ogółem w 2018 roku odsetek wszystkich uczniów, którzy zdali egzaminy maturalne, wyniósł 88,3%⁴⁸, z czego maturę ogólnokształcąca uzyskało 91,1% zdających, maturę techniczną – 88,9%, a maturę zawodową – 82,6%⁴⁹. We Francji statystyki egzaminów maturalnych utrzymują się od wielu lat na podobnym poziomie.

Szkolnictwo policealne

We Francji szkolnictwo poziomu ISCED 4 zintegrowane jest z placówkami szkolnictwa średniego, wyższego i kształcenia ustawicznego. Szkolnictwo policealne

⁴⁶ Note d'information n° 18.18: Le baccalauréat 2018, session de juin, Depp, https://cache.media.education.gouv.fr/file/2018/76/6/depp-ni-2018-18-18-le-baccalaureat-2018-session-de-juin_982766.pdf.

⁴⁷ Résultats de la session de juin du baccalauréat 2018, <https://www.education.gouv.fr/cid132822/resultats-de-la-session-de-juin-du-baccalaureat-2018.html>.

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ Études et statistiques de la Depp. Le baccalauréat 2018, session de juin, <https://www.education.gouv.fr/cid132806/le-baccalaureat-2018-session-de-juin.html>.

zalicza się do tzw. kształcenia krótkiego (*formation courte*) trwającego 2 lata i stąd jego popularna nazwa: *bac+2* (matura plus dwa lata nauki). Może być zorganizowane i prowadzone przez szkoły licealne lub jednostki szkolnictwa wyższego: uniwersytety (*universités*) lub specjalistyczne wyższe szkoły (*école spécialisées*). Warunkiem przyjęcia do wybranej szkoły jest posiadanie dyplomu matury technicznej lub zawodowej. W ramach kształcenia krótkiego, prowadzonego najczęściej przez licea techniczne lub zawodowe oraz uniwersytety, można uzyskać krajowy wyższy dyplom technika – BTS (*brevet de technicien supérieur*) w ponad 100 różnych specjalnościach, m.in. z obszaru bankowości, zarządzania, przemysłu, informatyki. Natomiast kształcenie prowadzące do uzyskania uniwersyteckiego dyplomu technicznego – DUT (*diplôme universitaire de technologie*) realizowane jest w 115 uniwersyteckich instytutach technicznych – IUT (*Instituts Universitaires de Technologie*). Instytuty oferują kształcenie w obszarze usług (np. logistyka, transport, handel) i przemysłu (np. przemysł spożywczy, budownictwo przemysłowe, budowa maszyn). Inną propozycją kształcenia krótkiego są zawodowe studia uniwersyteckie w obszarach odpowiadających przede wszystkim na potrzeby przedsiębiorstw lokalnych (np. rolnictwo, prawo, handel, hotelarstwo, zdrowie, sport). Kształcenie prowadzi do uzyskania dyplomu uniwersyteckiego w dziedzinie nauk ścisłych i technicznych – DEUST (*diplôme d'études universitaires scientifiques et techniques*)⁵⁰. Program obejmuje 4 semestry nauki, w tym 8–10 tygodni obowiązkowych praktyk zawodowych w 110 zawodach (np. asystent prawny, obsługa sieci informatycznych, dystrybucja produktów żywnościowych, instruktor odnowy biologicznej).

Inną formą kształcenia typu *bac+2* są klasy przygotowawcze do wielkich szkół⁵¹ – CPGE (*classes préparatoires aux grandes écoles*)⁵². Klasy przygotowawcze są filiami wielkich szkół i najczęściej umiejscowione są przy renomowanych liceach. Warunkiem przyjęcia do CPGE jest bardzo dobry wynik egzaminu maturalnego. Celem dwuletniej nauki jest podniesienie poziomu wiedzy umożliwiającej przygotowanie do zdania egzaminu wstępnego do wielkiej szkoły oraz podjęcie studiów w konkretnej dziedzinie. Program klas przygotowawczych ściśle

⁵⁰ DEUST, <http://www.onisep.fr/Choisir-mes-etudes/Apres-le-bac/Organisation-des-etudes-superieures/Les-DEUST>.

⁵¹ Wielkie szkoły (*grandes écoles*) – elitarne szkoły wyższe, do których wymagany jest selekcyjny egzamin wstępny po ukończeniu kształcenia w dwuletnich placówkach noszących nazwę klas przygotowawczych do wielkich szkół (*classes préparatoires aux grandes écoles*).

⁵² Onisep, CPGE, <http://www.onisep.fr/Choisir-mes-etudes/Apres-le-bac/Organisation-des-etudes-superieures/Les-classes-preparatoires-aux-grandes-ecoles-CPGE/Les-etudes-en-classes-preparatoires>.

odpowiada profilowi uzyskanej matury, profilowi wybranego egzaminu wstępnego do CPGE i kierunkowi planowanych studiów. Kandydaci mają do wyboru trzy profile klas przygotowawczych: humanistyczny (*littéraire*), ścisły (*scientifique*) oraz ekonomiczny i handlowy (*économique et commerciale*)⁵³. Program nauczania wymaga od ucznia dużej samodzielności, dyscypliny, talentu i pracy. Nauczanie odbywa się w formie wykładów, zajęć kierowanych (w małych grupach) i pracy indywidualnej pod opieką tutora. Dodatkowo uczniowie przygotowują dużo indywidualnych ustnych i pisemnych prac domowych o charakterze analitycznym i badawczym. Regularnie poddawani są ocenie ciągłej i przygotowują do różnych typów egzaminów. Klasę przygotowawczą można powtórzyć tylko raz i wyłącznie w drugim, ostatnim roku nauki.

Szkolnictwo wyższe

Podstawy prawne dotyczące szkolnictwa wyższego uregulowane zostały w Kodeksie oświaty (część III: Kształcenie wyższe)⁵⁴. Zgodnie z artykułami L611-1 do 5 kodeksu wszystkie placówki szkolnictwa wyższego podlegają władzy i kontroli ministra szkolnictwa wyższego. Publiczne szkoły wyższe mogą wypełniać funkcje o charakterze naukowym, kulturalnym i zawodowym.

Francuski system szkolnictwa wyższego oparty jest na trójstopniowej strukturze studiów:

- studia I stopnia – studia licencjackie (*licence*),
- studia II stopnia lub jednolite studia magisterskie (*maîtrise, master*),
- studia III stopnia, czyli studia doktoranckie (*doctorat*).

Różnorodność typów instytucji szkolnictwa wyższego, sposobu rekrutacji, długości trwania i zasad dyplomowania ma długą tradycję ściśle związaną z historycznymi i społecznymi uwarunkowaniami oświaty we Francji. Placówki edukacyjne, w których można podjąć studia, to uniwersytety (*universités*), wielkie szkoły (*grandes écoles*) oraz wyższe szkoły specjalistyczne (*écoles spécialisées*). Uniwersytety przyjmują na studia absolwentów liceów ogólnokształcących, technicznych i zawodowych. Warunkiem jest posiadanie świadectwa maturalnego

⁵³ Classes préparatoires aux grandes écoles (CPGE), <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/cid20182/classes-preparatoires-aux-grandes-ecoles-c.p.g.e.html>.

⁵⁴ Code de l'éducation, Troisième partie: Les enseignements supérieurs, Livre VI: L'organisation des enseignements supérieurs, Titre Ier: L'organisation générale des enseignements, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071191&dateTexte=20190606>.

o profilu zgodnym z kierunkiem studiów. W ramach klasycznego modelu studiów uniwersyteckich można podjąć studia licencjackie (3 lata). Po uzyskaniu dyplomu licencjackiego (*licence*) można kontynuować naukę na studiach magisterskich (2 lata). Po obronie pracy magisterskiej i uzyskaniu dyplomu magistra (*master*), trzecim stopniem w trójstopniowej strukturze studiów są kilkuletnie (3–6 lat) studia doktoranckie kończące się obroną pracy doktorskiej (*doctorat*).

W ramach instytucji uniwersyteckich, których misją jest przekazywanie wiedzy i prowadzenie badań naukowych, działają także uniwersytety o profilu technicznym (*université de technologie*). Ich zadaniem jest kształcenie inżynierów oraz rozwijanie kierunkowych badań w obszarze inżynieryjno-technologicznym. Warunkiem przyjęcia na studia w uniwersytecie technicznym jest posiadanie świadectwa maturalnego sprofilowanego na przedmioty ścisłe – Bac S (*baccalauréat scientifique*).

Uniwersytety prowadzą także studia medyczne w zakresie medycyny, stomatologii, farmacji, położnictwa, fizjoterapii i ratownictwa medycznego. Podstawowe studia lekarskie trwają 9 lat, a kolejne 2–3 lata przeznaczane są na studia specjalizacyjne. We Francji liczba miejsc na studiach medycznych określana jest każdego roku centralnie przez rząd zgodnie z zasadą *numerus clausus*. Nabór na pierwszy rok studiów medycznych odbywa się na podstawie świadectwa maturalnego, szczególnie ceniona jest matura o profilu ścisłym – Bac S. Pierwszy rok studiów realizowany jest w ramach tzw. wspólnego roku dla studiów medycznych – PACES (*première année commune aux études de santé*)⁵⁵. Pod koniec pierwszego i drugiego semestru PACES przeprowadzane są trudne selekcyjne egzaminy, które zdaje ok. 20% studentów⁵⁶. Zdany egzamin staje się przepustką do kontynuowania studiów medycznych.

We Francji obok uniwersytetów w systemie szkolnictwa wyższego funkcjonują instytucje określane mianem wielkich szkół – *grandes écoles*⁵⁷. Są to publiczne i prywatne szkoły wyższe o dużych wymaganiach wobec kandydatów oraz prezentujące wysoki poziom naukowo-dydaktyczny wynikający ze stopnia specjalizacji w danej dziedzinie. Miano wielkich szkół noszą:

⁵⁵ PACES, <http://www.onisep.fr/Choisir-mes-etudes/Apres-le-bac/Principaux-domaines-d-etudes/Les-etudes-medicales/La-PACES-organisation-de-la-1re-annee-des-etudes-de-sante>.

⁵⁶ <http://www.onisep.fr/Choisir-mes-etudes/Apres-le-bac/Principaux-domaines-d-etudes/Les-etudes-medicales/Les-etudes-de-medecine>.

⁵⁷ Pierwsze wielkie szkoły zostały założone w połowie XVIII wieku z inicjatywy władz państwowych, w celu zapewnienia wysoko wykwalifikowanych specjalistów w najważniejszych dla Francji obszarach, jak np. administracja państwa, obronność, budownictwo, przemysł, górnictwo, weterynaria, edukacja.

- wyższe szkoły normalne, np. *Écoles normales supérieures*⁵⁸, w których kształcą się przyszli naukowcy i nauczyciele oraz pracownicy sektorów administracji i biznesu,
- wyższe szkoły o profilu politechnicznym, np. Wyższa Krajowa Szkoła Górnicza w Paryżu (*École nationale supérieure des mines de Paris*)⁵⁹,
- wyższe szkoły rolnicze, np. Instytut Nauk i Przemysłu Zasobów Naturalnych (*Institut des sciences et industries du vivant et de l'environnement*)⁶⁰,
- wyższe szkoły ekonomiczno-polityczne, np. Instytut Nauk Politycznych – IEP (*Institut d'études politiques*)⁶¹;
- wyższe szkoły wojskowe, np. Politechnika (*École polytechnique*)⁶²,
- wyższe szkoły służby cywilnej, np. Krajowa Szkoła Administracji – ENA (*École nationale d'administration*)⁶³.

Nabór kandydatów odbywa się na podstawie selekcyjnego egzaminu wstępnego, do którego mogą przystąpić tylko absolwenci specjalnego cyklu dwuletnich klas przygotowawczych do wielkich szkół (CPGE). Uczelnie kształcą ograniczoną liczbę studentów, a podczas studiów stosują wysokie wymagania egzaminacyjne. *Grandes écoles* uznawane są za uczelnie prestiżowe i elitarne, a ich ukończenie staje się swoistą przepustką do świata nauki, polityki i wielkiego biznesu.

Oprócz studiów uniwersyteckich lub prowadzonych w wielkich szkołach francuski system szkolnictwa wyższego oferuje także możliwość podjęcia nauki w wyższych szkołach specjalistycznych (*écoles spécialisées*). Są to szkoły ukierunkowane na kształcenie specjalistyczne w konkretnej dziedzinie (np. agronomia, handel, architektura) lub interdyscyplinarne łączące kilka dziedzin (np. sztuki audiowizualne, biotechnologia, komunikacja społeczna i reklama). Warunkiem koniecznym do rozpoczęcia nauki jest posiadanie co najmniej dyplomu maturalnego o profilu zgodnym z wybranym kierunkiem studiów. Pozostałe wymagania, jak egzamin wstępny lub egzamin uzdolnień, rozmowa kwalifikacyjna lub konkurs świadectw, najczęściej zależą od liczby kandydatów i wolnych miejsc, a także od charakteru i profilu uczelni. Długość studiów zależy od profilu kształcenia i najczęściej trwa od 2 do 4 lat. Dyplomy uzyskiwane, np. w zakresie paramedycznym, opieki społecznej, rachunkowości i zarządzania, mają charakter dyplomów

⁵⁸ <http://www.ens.fr/>.

⁵⁹ <http://www.mines-paristech.fr/>.

⁶⁰ <http://www2.agroparistech.fr/>.

⁶¹ <http://www.sciencespo.fr/>.

⁶² <https://www.polytechnique.edu/>.

⁶³ <https://www.ena.fr/>.

państwowych – DE (*diplôme d'État*). Wiele prywatnych szkół w dziedzinach artystycznych wydaje swoje własne dyplomy, których prestiż zależy wyłącznie od oceny środowiska zawodowego. W większości jednak wydawane dyplomy szkół wyższych specjalistycznych powinny znajdować się w krajowym wykazie świadectw zawodowych – RNCP (*Répertoire national des certifications professionnelles*)⁶⁴.

We Francji w 2019 roku działało ogółem 67 instytucji o statusie publicznych uniwersytetów oraz 166 innych publicznych instytucji szkolnictwa wyższego o charakterze naukowym, artystycznym, administracyjnym i zawodowym⁶⁵.

⁶⁴ <http://www.rncp.cncp.gouv.fr/>.

⁶⁵ Établissements d'enseignement supérieur et de recherche, Ministère de l'Enseignement supérieur, de la Recherche et de l'Innovation, <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/cid49705/etablissements-d-enseignement-superieur-et-de-recherche.html>.

10.3. Kształcenie nauczycieli

We Francji kształcenie nauczycieli odbywa się w placówkach uniwersyteckich i instytucjach kształcenia ustawicznego. Wszyscy nauczyciele zatrudnieni w publicznych przedszkolach, szkołach elementarnych, szkołach średnich pierwszego i drugiego stopnia muszą mieć ukończone studia wyższe na poziomie magisterskim (*master*), ukończyć jedną z 32 uniwersyteckich wyższych szkół nauczycielskich i edukacji – ESPE (*Écoles supérieures du professorat et de l'éducation*)¹ lub jedną z 4 elitarnych wyższych szkół normalnych (*Écoles normales supérieures*) oraz przystąpić do specjalnych krajowych konkursów rekrutujących nauczycieli do pracy w wybranych szkołach.

Najczęściej wybieraną ścieżką kształcenia do zawodu nauczycielskiego jest ukończenie trzyletnich uniwersyteckich studiów licencjackich i rozpoczęcie dwuletnich studiów magisterskich w Wyższej Szkole Nauczycielstwa i Edukacji. Innym, równie często wybieranym rozwiązaniem, jest kontynuacja studiów magisterskich w wybranej dziedzinie i równoczesne podjęcie studiów nauczycielskich w ESPE². Takie rozwiązanie daje przyszłemu nauczycielowi możliwość uzyskania dwóch dyplomów magisterskich – jednego z kierunkowego przedmiotu nauczania, a drugiego z Wyższej Szkoły Nauczycielstwa i Edukacji. Do wykonywania zawodu nauczyciela, oprócz dyplomu ukończenia uniwersyteckich studiów kierunkowych oraz dyplomu ukończenia ESPE, niezbędne jest przystąpienie do egzaminu konkursowego,

¹ Wyższe szkoły nauczania i edukacji (ESPE) są to uniwersyteckie jednostki, których zadaniem jest przygotowanie do zawodu nauczycieli przedszkoli, szkół elementarnych i średnich oraz pedagogów i psychologów szkolnych. Zostały utworzone w 2013 r., zastępując wcześniej działające Uniwersyteckie Instytuty Kształcenia Nauczycieli (IUFM). Wyższe szkoły nauczania i edukacji są jednostkami prowadzącymi studia magisterskie. Do ESPE przyjmowani są absolwenci posiadający dyplom licencjata (poziom bac+3). Studia dyscyplinarne połączone z praktyką zawodową trwają dwa lata i pozwalają uzyskać krajowy dyplom studiów magisterskich (poziom bac+5). Program ESPE przewiduje przygotowanie przyszłych nauczycieli do zdania niezbędnych egzaminów zewnętrznych umożliwiających rozpoczęcie kariery nauczycielskiej w szkole.

² <https://www.education.gouv.fr/cid72796/espe-les-ecoles-superieures-du-professorat-et-de-l-education.html>.

w wyniku którego uzyskuje się odpowiednie kwalifikacje uprawniające do nauki w określonych placówkach. Egzamin organizowane są raz w roku przez centralne władze oświatowe. Liczba miejsc jest ściśle określona i bezpośrednio związana z zapotrzebowaniem na nauczycieli w poszczególnych szkołach. W wyniku egzaminów uprawnienia można uzyskać w następujących grupach zawodowych:

- nauczyciele przedszkolni i szkół elementarnych – egzamin konkursowy rekrutujący nauczycieli przedszkolnych i szkół elementarnych – CRPE (*concours de recrutement de professeurs des écoles*)³. Egzamin składa się z trzech części pisemnych i ustnych sprawdzających wiedzę i umiejętności m.in. z: języka ojczystego, matematyki, przedmiotów artystycznych, wychowania fizycznego i sportowego, psychologii i pedagogiki,
- nauczyciele szkół średnich – egzamin konkursowy rekrutujący nauczycieli przedmiotowych do szkoły średniej I i II stopnia. W wyniku egzaminu uzyskuje się świadectwo nauczycielskich umiejętności zawodowych do nauczania w szkole średniej – CAPES (*certificat d'aptitude au professorat de l'enseignement du second degré*)⁴. Egzamin składa się z części pisemnej i ustnej sprawdzających wiedzę i umiejętności z kierunkowego przedmiotu nauczania,
- nauczyciele w liceach zawodowych – egzamin konkursowy rekrutujący nauczycieli do pracy w liceach zawodowych. W wyniku egzaminu uzyskuje się świadectwo nauczycielskich umiejętności zawodowych do nauczania w liceach zawodowych – CAPLP (*certificat d'aptitude au professorat de lycée professionnel*)⁵. Egzamin składa się z dwóch części pisemnych (teoria przedmiotu) i dwóch ustnych (praktyka dydaktyczna, przeprowadzenie fragmentu zajęć) bezpośrednio związanych z dziedziną, którą zamierza nauczać kandydat,
- nauczyciele wychowania fizycznego i sportu w szkołach średnich – egzamin konkursowy rekrutujący nauczycieli WF i sportu do pracy we wszystkich szkołach średnich. W wyniku egzaminu uzyskuje się świadectwo umiejętności zawodowych do prowadzenia przedmiotu wychowanie fizyczne i zajęć sportowych – CAPEPS (*certificat d'aptitude au professorat d'éducation physique et sportive*)⁶,

³ <http://www.devenirenseignant.gouv.fr/pid33983/enseigner-de-la-maternelle-a-l-elementaire-le-crpe.html>.

⁴ <http://www.devenirenseignant.gouv.fr/pid33985/enseigner-au-college-ou-au-lycee-general-le-capes.html>.

⁵ <https://www.studyrama.com/formations/specialites/enseignement/passer-le-caplp-certificat-d-aptitude-au-professorat-18931>.

⁶ <http://www.devenirenseignant.gouv.fr/pid33986/enseigner-education-physique-sportive-capeps.html>.

- nauczyciele w liceach wykładający przedmioty z dziedzin technicznych i specjalnościowych (np. biotechnologie, kosmetologia, rachunkowość) – egzamin konkursowy rekrutujący nauczycieli z dziedzin praktyczno-technicznych do pracy w liceach. W wyniku egzaminu uzyskuje się świadectwo umiejętności zawodowych do prowadzenia przedmiotów technicznych – CAPET (*certificat d'aptitude au professorat de l'enseignement technique*)⁷.

We Francji nauczyciele, którzy w wyniku egzaminów konkursowych uzyskali świadectwo nauczycielskich umiejętności zawodowych, otrzymują status urzędnika państwowego (*fonctionnaire de l'État*). Status urzędnika z jednej strony daje stabilność zatrudnienia, określa ścieżkę awansu zawodowego wraz z poziomem uposażenia, a z drugiej strony wymaga pełnej dyspozycyjności zawodowej, która związana jest z możliwością bycia skierowanym przez władze oświatowe do innej placówki szkolnej, co może wiązać się ze zmianą nie tylko miejsca pracy, ale i zamieszkania. Przywileje i obowiązki nauczycieli szkół publicznych wynikają z przypisania ich do jednego z 30 obszarów szkolnych, tzw. akademii (*académies*), w których są zatrudnieni. Nauczyciel jest członkiem korpusu urzędniczego, a jego miejsce pracy uzależnione jest od aktualnych potrzeb edukacyjnych i decyzji władz akademii.

⁷ <https://www.studyrama.com/formations/specialites/enseignement/passer-le-capet-certificat-d-aptitude-au-professorat-18930>.

10.4. Podsumowanie. Problemy

Fundamentalne zasady systemu edukacyjnego Republiki Francuskiej – wolność, obowiązkowość, bezpłatność, równość, neutralność i laickość szkoły – zostały ukształtowane podczas Wielkiej Rewolucji z 1789 roku i w okresie przemian polityczno-społecznych XX i XXI wieku. Cechą charakterystyczną jest scentralizowany, wielopoziomowy, hierarchiczny system zarządzania ustrojem szkolnym, w którym ważną rolę pełnią rektorzy okręgów oświatowych, inspektorzy akademii, regionalne komisje oświatowe, dyrektorzy szkół, rady szkolne i klasowe. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Młodzieży wraz z Ministerstwem Szkolnictwa Wyższego, Badań Naukowych i Innowacji odpowiadają za organizację oświaty, tak publicznej, jak i prywatnej. Mimo że we francuskim systemie oświatowym dominuje szkolnictwo publiczne, to – realizując zasadę wolności i równości – ponad 20% placówek edukacyjnych ma charakter prywatny¹. Podstawę prawną ich funkcjonowania oraz podległość wobec kontroli państwa określają trzy podstawowe dokumenty: Kodeks oświaty (art. L441-1-4 i art. L914-1-6)², ustawa nr 59-1557 z 31 grudnia 1959 r. w sprawie relacji między państwem a prywatnymi placówkami edukacyjnymi (powszechnie nazywana ustawą Debré)³ oraz ustawa nr 2018-266 z 13 kwietnia 2018 r. dotycząca uproszczenia i lepszego uregulowania systemu otwierania i nadzorowania prywatnych instytucji edukacyjnych (powszechnie nazywana ustawą Gatel)⁴. Status prawny prywatnych instytucji edukacyjnych uzależniony jest od typu kontraktu, jakie zawierają z publicznymi

¹ Repères et références statistiques sur les enseignements, la formation et la recherche 2018, <https://www.education.gouv.fr/cid57096/reperes-et-references-statistiques.html>.

² Code de l'éducation, https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=D59FBA-76B58191A1E96133D0B175FA4D.tplgfr32s_1?idSectionTA=LEGISCTA000036802100&cid-Texte=LEGITEXT000006071191&dateTexte=20181002.

³ Loi n°59-1557 du 31 décembre 1959 sur les rapports entre l'Etat et les établissements d'enseignement privés, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT00000693420>.

⁴ LOI n° 2018-266 du 13 avril 2018 visant à simplifier et mieux encadrer le régime d'ouverture et de contrôle des établissements privés hors contrat, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000036798673&categorieLien=id>.

władzami. Prywatne instytucje edukacyjne dzielą się na szkoły lub placówki działające „poza umową” (*hors contrat*) i te działające „na podstawie umowy” (*sous contrat*). Nowo powstająca prywatna placówka szkolna musi uzyskać akceptację i zgodę na swoją działalność od 4 podmiotów władzy publicznej: rektora okręgu oświatowego (*recteur de l'académie*), burmistrza (*maire*), prokuratora Republiki (*procureur de la République*) i prefekta (*préfet*). Uzyskanie zgody daje możliwość prowadzenia działalności edukacyjnej „poza umową”, która może być finansowana wyłącznie przez instytucję prowadzącą taką działalność. Nie wcześniej jak po pięciu latach działalności i uzyskaniu pozytywnej oceny władz publicznych, placówka może złożyć wniosek o rozpoczęcie działalności „na podstawie umowy”. Uzyskanie takiej możliwości i podpisanie takiej umowy wymaga z jednej strony, aby instytucja edukacyjna przyjmowała uczniów lub wychowanków bez względu na ich pochodzenie, poglądy i wyznanie, a z drugiej – po stronie państwa spoczywa zobowiązanie dofinansowywania działalności takiej placówki. W 2017 roku we Francji do prywatnych przedszkoli, szkół elementarnych, szkół średnich pierwszego i drugiego stopnia uczęszczało ok. 20% wszystkich uczniów, z czego 16,5% uczniów uczęszczało do placówek „na podstawie umowy”, a 3,5% uczniów do szkół prywatnych „poza umową”⁵.

Koniec drugiej dekady XXI wieku charakteryzował się w polityce oświatowej Francji dużą aktywnością działań edukacyjnych mających na celu wzmocnienie kształcenia i wychowania obywatelskiego realizowanego przez zwiększenie dostępności, jakości i intensywności przekazywania uczniom wiedzy o istocie wartości Republiki. Przeszkolono w tym zakresie ponad 300 000 nauczycieli, powołano charytatywny ruch na rzecz uświadamiania i przekazywania uczniom wiedzy o wartościach Republiki pod nazwą Obywatelska Rezerwa Edukacji Narodowej – RCEn (*La Réserve citoyenne de l'Éducation nationale*)⁶, w którym działa ponad 6000 wolontariuszy (2019 r.), wprowadzono do wszystkich szkół Kartę laickości

⁵ Repères et références statistiques sur les enseignements, la formation et la recherche 2018, <https://www.education.gouv.fr/cid57096/reperes-et-references-statistiques.html>.

⁶ <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F34258>, Obywatelska Rezerwa Edukacji Narodowej (RCEn) została powołana w 2015 r. (Code de l'éducation – Article L911-6-1). Oferuje wszystkim obywatelom możliwość zgłaszania się do zespołów edukacyjnych, których celem jest uświadamianie i przekazywanie uczniom wiedzy o wartościach Republiki. Uczestnictwo w RCEn jest formą indywidualnego dobrowolnego zobowiązania obywatela, który pragnie pomóc w przekazywaniu wartości Republiki. Działalność ma charakter wolontaryjny i wspierający pracę nauczycieli. Członkowie Rezerwy mogą bezpośrednio uczestniczyć w kształtowaniu postaw uczniów, a instytucje oświatowe mogą skorzystać z doświadczeń i zaangażowania podmiotów społeczeństwa obywatelskiego.

szkolnej (*La charte de la laïcité à l'école*)⁷, uruchomiono wiele projektów szkoleniowych, a wśród nich flagowy program o równości płci, edukacji przeciwko rasizmowi i antysemityzmowi dotyczący rozwoju krytycznego myślenia i zapobiegania radykalizacji – Wartości Republiki (*Les valeurs de la République*)⁸. Dodatkowo wszystkie uroczystości szkolne związane z wręczeniem uczniom uzyskanych świadectw i dyplomów muszą odbywać się w zgodzie z ideą laickości publicznej oświaty.

Innym obszarem francuskiej polityki oświatowej jest reforma obowiązku szkolnego i obowiązku nauczania. Zgodnie z ustawą znaną pod nazwą „szkoła zaufania” (*loi pour une École de la confiance*) zmianie uległ wiek rozpoczęcia obowiązku szkolnego. Od roku szkolnego 2019/2020 obowiązkiem szkolnym zostały objęte wszystkie dzieci w wieku od 3 lat do 16 lat (dotychczas od 6 do 16 lat)⁹. Dodatkowo ustawa przewiduje wprowadzenie od września 2020 r. – dla osób od 16 do 18 roku życia – obowiązku kształcenia, które może odbywać się w dowolnej placówce lub instytucji publicznej lub prywatnej realizującej zadania edukacyjne, np. w szkole, w zakładzie pracy, w służbie cywilnej, w służbie obywatelskiej¹⁰.

Mimo dużych sił i środków skierowanych przez władze oświatowe na realizację w szkołach publicznych podstawowych zasad równościowych Republiki, nadal dużym problemem pozostaje zagadnienie wpływu nierówności społecznych i ekonomicznych na wyniki szkolne uczniów ze środowisk defaworyzowanych, pochodzących z rodzin zagrożonych marginalizacją lub wykluczeniem społecznym, wynikającym najczęściej z biedy, bezrobocia, niepełnosprawności, orientacji seksualnej rodziców, innej kultury, religii itp. W celu wsparcia uczniów zagrożonych marginalizacją władze oświatowe w latach 2017–2019 zintensyfikowały działania programowo-organizacyjne umożliwiające zmniejszenie edukacyjnych nierówności. Podstawą działań wspierających stał się program – Edukacja priorytetowa (*Éducation prioritaire*)¹¹. Przyjęto w nim, że główne działania skupią

⁷ <https://www.education.gouv.fr/cid95865/la-laicite-a-l-ecole.html>.

⁸ <https://www.reseau-canope.fr/les-valeurs-de-la-republique.html>, program umieszczony na stronach Réseau Canopé, francuskiej instytucji publicznej powołanej w celu rozwoju technologii informacyjnych i komunikacyjnych w edukacji, a także edukacji artystycznej i kulturalnej, pozostającej pod nadzorem Ministerstwa Edukacji.

⁹ Code de l'éducation – Article L131-1, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cid-Texte=LEGITEXT000006071191>.

¹⁰ LOI n° 2019-791 du 26 juillet 2019 pour une école de la confiance, Article 15, https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?sessionId=BEC83BD064538D4A53AEB05C32189DCD.tplgfr-28s_2?cidTexte=JORFTEXT000038829065&dateTexte=29990101.

¹¹ <https://www.education.gouv.fr/cid187/l-education-prioritaire.html>.

się na korygowaniu nierówności poprzez selektywne wzmocnienie działań edukacyjnych w obszarach i środowiskach społecznych, w których niepowodzenia szkolne są najwyższe. W pierwszej fazie realizacji programu zdiagnozowano stan aktualny i opracowano mapę placówek zakwalifikowanych do edukacji priorytetowej – REP (*Réseau d'éducation prioritaire*), w której wyodrębniono dwie kategorie: REP – wybrane szkoły o zwiększonych trudnościach społecznych oraz REP+, do której zakwalifikowano placówki z odizolowanych dzielnic lub sektorów o największej koncentracji problemów społecznych. Szkoły zakwalifikowane do REP i REP+ uzyskały prawo tworzenia małych klas (do 12 uczniów)¹², stosowania niestandardowych metod dydaktycznych, a przy realizacji programu wykorzystania indywidualnych zainteresowań i talentów uczniów. Placówki zostały zobligowane do zintensyfikowania współpracy z rodzicami i zewnętrznymi instytucjami. Program otrzymał także dodatkowe środki finansowe na nowe etaty nauczycielskie, wypłatę stałych rocznych dodatków dla każdego nauczyciela (1000 euro rocznie) zatrudnionego w szkołach REP i REP+ oraz na obowiązkowe szkolenia i konsultacje edukacyjno-zawodowe.

¹² We Francji średnia krajowa liczebności uczniów w klasach wynosi: w szkole elementarnej – 25 uczniów, w *collège* – 24, w liceach ogólnokształcących – 28 i w liceach zawodowych – 20 uczniów. Małe klasy w REP i REP+ tworzy się przez podział dotychczas istniejących klas o liczebności większej niż 18 uczniów. W 2017 r. w pierwszych trzech klasach szkół elementarnych (CP, CE1 i CE2) do klas podzielonych (*classes dédoublées*) uczęszczało 60 000 uczniów, w 2018 r. – 190 000, a w 2019 r. – 300 000 uczniów, dane na podstawie: L'éducation prioritaire, <https://www.education.gouv.fr/cid187/l-education-prioritaire.html>.

Bibliografia

Éducation et territoires – Panorama des inégalités scolaires d'origine territoriale dans les collèges d'Île-de-France. Octobre 2018, CNESCO 2018, http://www.cnesco.fr/wp-content/uploads/2018/10/181025_Cnesco_synthese_IDF.pdf.

Enseignement supérieur – 13 campus connectés à la rentrée 2019: rapprocher l'enseignement supérieur de tous les territoires. 8 mai 2019, MESRI 2019a, <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/cid141494/13-campus-connectes-a-larentree-2019-rapprocher-l-enseignement-superieur-de-tous-les-territoires.html>.

Évaluation de la politique publique sur la formation continue des professeurs du premier degré – Rapport de diagnostic. Rapport No 2017-035, Juin 2017, IGEN-IGNAENR 2017.

Investissements d'avenir – Lancement de l'appel à projets Pôles pilotes de formation des enseignants et de recherche pour l'éducation. 12 décembre 2018, MESRI 2018, <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/cid137175/lancement-de-lappel-a-projets-poles-pilotes-de-formation-des-enseignants-et-de-recherche-pour-l-education.html>.

Konstytucja Republiki Francuskiej, [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staśkiewicz, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011.

Rapport 2019 pour la France, Commission européenne 2019, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-france_fr.pdf.

Akty prawne

Kodeks oświaty (Code de l'éducation), https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=5AC894A1F5C9F15097E897DA4D0834BF.tplgfr28s_2?cidTexte=LEGI-TEXT000006071191&dateTexte=20190505.

Ustawa nr 809 z 13 sierpnia 2004 r. o wolnościach i odpowiedzialności władz lokalnych, Loi n° 2004-809 du 13 août 2004 relative aux libertés et responsabilités locales, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000804607&categorieLien=id>.

Ustawa nr 1563 z 26 grudnia 2010 r. wprowadzająca reformę wspólnot terytorialnych, Loi n° 2010-1563 du 16 décembre 2010 de réforme des collectivités territoriales, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000023239624&categorieLien=id>.

- Ustawa nr 59-1557 z 31 grudnia 1959 r. w sprawie relacji między państwem a prywatnymi placówkami edukacyjnymi, Loi n°59-1557 du 31 décembre 1959 sur les rapports entre l'Etat et les établissements d'enseignement privés, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000693420>.
- Ustawa nr 2018-266 z 13 kwietnia 2018 r. dotycząca uproszczenia i lepszego uregulowania systemu otwierania i nadzorowania prywatnych instytucji edukacyjnych, Loi n° 2018-266 du 13 avril 2018 visant à simplifier et mieux encadrer le régime d'ouverture et de contrôle des établissements privés hors contrat), <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000036798673&categorieLien=id>.
- Dekret nr 2015-1616 z 10 grudnia 2015 r. dotyczący regionów oświatowych, Décret n° 2015-1616 du 10 décembre 2015 relatif aux régions académiques, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000031593224&categorieLien=id>.
- Dekret nr 2013-682 z 24 lipca 2013 r. dotyczący zmodyfikowanych etapów edukacyjnych, Décret n° 2013-682 du 24 juillet 2013 relatif aux cycles d'enseignement modifié, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?cidTexte=LEGITEXT000006071191&idArticle=LEGIARTI000027760034&dateTexte=&categorieLien=cid>.
- Okólnik Ministerstwa Edukacji Narodowej z 23 marca 2017 r. o przygotowaniu i przeprowadzeniu egzaminów maturalnych, Le Bulletin officiel de l'éducation nationale, Circulaire n° 2017-053 du 23-3-2017, Baccalauréat. Préparation, déroulement et suivi des épreuves, NOR: MENE1708505C, MENESR – DGESCO A MPE, https://www.education.gouv.fr/pid285/bulletin_officiel.html?cid_bo=114709.

Strony internetowe

- Eurostat Gross domestic product at market prices. France, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>.
- Eurostat. Population, https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en.
- Eurostat. Statistics Explained. Total general government expenditure on education, 2017, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_expenditure_on_education.
- <https://france.comersis.com/carte-de-france.php>.
- <https://www.insee.fr/fr/statistiques/3692693>.
- <https://www.education.gouv.fr/>.
- <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr>.
- <https://www.gouvernement.fr/le-ministere-de-l-education-nationale>.
- <https://ancmsp.com/avant-l-aeres-la-mission>.

- <https://www.education.gouv.fr/ons/pid31805/l-observatoire-national-de-la-securite-et-de-l-accessibilite-des-etablissements-d-enseignement.html>.
- <https://www.education.gouv.fr/cid2035/conseil-national-de-l-innovation-pour-la-reussite-scolaire.html>.
- <https://lecoinducervanties.wordpress.com/2012/11/04/lecole-en-france/>.
- <http://astoscaf.org/informations-pratiques/systeme-educatif-francais/>.
- <https://www.education.gouv.fr/cid83948/le-parcours-avenir.html>.
- <https://eduscol.education.fr/cid108061/epi-mise-en-oeuvre.html>.
- <http://www.esen.education.fr/fr/ressources-par-type/outils-pour-agir/le-film-annuel-des-personnels-de-direction/detail-d-une-fiche/?a=61&cHash=132e4ec209>.
- <https://www.studyrama.com/revision-examen/reussir-le-brevet-des-colleges-dnb/brevet-2018-un-taux-de-reussite-de-87-1-104858>.
- <http://www.onisep.fr/Choisir-mes-etudes/Au-lycee-au-CFA/Au-lycee-general-et-technologique/Les-bacs-technologiques>.
- <https://www.education.gouv.fr/cid2558/le-brevet-etudes-professionnelles.html>.
- <https://eduscol.education.fr/cid55323/brevet-de-technicien.html>.
- <https://www.education.gouv.fr/cid2555/le-certificat-d-aptitude-professionnelle-cap.html>.
- <http://www.onisep.fr/Choisir-mes-etudes/After-le-bac/Organisation-des-etudes-superieures/Les-classes-preparatoires-aux-grandes-ecoles-CPGE/Les-etudes-en-classes-preparatoires>.
- <http://www.ens.fr/>.
- <http://www.mines-paristech.fr/>.
- <http://www2.agroparistech.fr/>.
- <http://www.sciencespo.fr/>.
- <https://www.polytechnique.edu/>.
- <https://www.ena.fr/>.
- <http://www.rncp.cncp.gouv.fr/>.
- <http://www.rncp.cncp.gouv.fr/>.
- <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F34258>.
- Institut national de la statistique et des études économiques, Bilan démographique 2018, <https://www.insee.fr/fr/statistiques/3692693>.
- L'éducation nationale en chiffres 2018. Ministère de l'Éducation nationale, <https://www.education.gouv.fr/cid57111/l-education-nationale-en-chiffres.html>.
- Rapport de suivi de l'éducation et de la formation 2019. France. Commission européenne 2019, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-france_fr.pdf.

Część 11

Grecja

11.1. Podstawowe informacje. Administracja oświatowa

Grecja jest republiką opartą na systemie demokracji parlamentarnej. Republika Grecka położona jest w Europie Południowo-Wschodniej na południowym krańcu Półwyspu Bałkańskiego. Ma dostęp do czterech mórz: Śródziemnego, Jońskiego, Kreteńskiego i Egejskiego. Prawie 1/5 powierzchni zajmuje ponad 2500 wysp, z czego tylko 165 jest zamieszkałych na stałe – najważniejsze to Kreta, Dodekanez, Cyklady i Wyspy Jońskie.

Administracyjnie Grecja podzielona jest na 7 administracji zdecentralizowanych – *apokendromeni diikisi* (αποκεντρωμένη διοίκηση), 13 regionów – *periferia* (περιφέρεια) i 325 gmin – *dimos* (δήμος) oraz okręg autonomiczny Góry Athos¹. Regiony i gminy są głównymi jednostkami administracji odpowiedzialnymi za zarządzanie sprawami lokalnymi. Do kompetencji samorządów należą przede wszystkim zadania związane z zagadnieniami z obszaru spraw społecznych, utrzymaniem infrastruktury technicznej, zapewnieniem porządku publicznego, ładu przestrzennego oraz bezpieczeństwa ekologicznego. Okręg autonomiczny obejmujący terytorium Góry Athos zgodnie z art. 105 Konstytucji Grecji (dalej: konstytucja) posiada starożytny uprzywilejowany status z zachowaniem swojej suwerenności². Zwierzchnictwo duchowe (religijne) nad Górą Athos podlega

¹ Zob. Nowa architektura administracji rządowej i programu decentralizacji Kallikratesa, N.3852/2010 Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης-Πρόγραμμα Καλλικράτης, (ΦΕΚ 87/τ.Α /07-06-2010) opublikowany w Efimeris tis Kiwnerniseos (Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Dziennik Ustaw), <https://www.eetaa.gr/ekdoseis/pdf/157.pdf>.

² Artykuł 105: *Wszyscy ci, którzy żyją tam jako zakonnicy otrzymują obywatelstwo greckie od momentu nowicjatu, bez konieczności dopełniania dodatkowych formalności. Jest ona zarządzana, zgodnie ze swoim ustrojem przez 20 świętych klasztorów, na które podzielony jest Półwysep Athos. Administracja Góry Athos sprawowana jest przez reprezentantów świętych klasztorów, które tworzą Świętą Wspólnotę. Zabronione jest dokonywanie jakichkolwiek zmian w systemie administracyjnym dotyczącym liczby klasztorów na Górze Athos, jak również w ich porządku hierarchicznym i stosunkach z poddanymi; osiedlanie innowierców i schizmatyków na tym terytorium jest zabronione. Szczegółowe określenie ustroju Góry Athos oraz zasad jego funkcjonowania zawarte jest w Karcie Statutowej Góry Athos, opracowanej i przyjętej przez 20 świętych klasztorów z udziałem reprezentantów państwa oraz ratyfikowanej przez Patriarchat Ekumeniczny i Izbę Deputowanych Grecji. Ścisłe przestrze-*

bezpośredniej jurysdykcji Patriarchatu Ekumenicznego. Zwierzchnikiem administracyjnym jest gubernator odpowiedzialny przed ministrem spraw zagranicznych Grecji.

Stolicą Grecji są Ateny.

Głową państwa jest prezydent wybierany przez jednoizbowy parlament na pięcioletnią kadencję. Władza ustawodawcza należy do Izby Deputowanych (*Βουλή των Ελλήνων*)³. Jednoizbowy parlament wybierany jest na czteroletnią kadencję. Zasiada w nim 300 deputowanych wybieranych na okres 4 lat⁴. Organem wykonawczym jest rząd (*Κυβέρνηση*), który tworzy Rada Ministrów⁵. Na czele Rady Ministrów stoi premier, którego powołuje prezydent⁶.

Grecja jest członkiem Unii Europejskiej od 1 stycznia 1981 roku.

Obszar Grecji liczy 131 957 km², zamieszkuje go 10 768 193 mieszkańców (2017 r.)⁷. Grecy stanowią ok. 92% ludności. Pozostałe grupy etniczne lub mniejszości narodowe to: Romowie (ok. 205 tys.)⁸, Arumuni (ok. 200 tys.)⁹, Albańczycy – np. Arwanicy i Czamowie (ok. 170 tys.)¹⁰, Macedończycy (ok. 150 tys.)¹¹, Turcy (ok. 65 tys.)¹² i Pomacy (ok. 40 tys.)¹³ oraz Bułgarzy, Ormianie i Żydzi, a także imigranci z obszarów Afryki i Azji. Wyznawanie religii prawosławnej deklaruje pra-

ganie ustroju Góry Athos w aspekcie życia duchowego pozostaje pod najwyższym nadzorem Patriarchatu Ekumenicznego, a w aspekcie administracyjnym pod nadzorem państwa, do którego wyłącznie należy obowiązek utrzymania porządku i bezpieczeństwa publicznego, Konstytucja Grecji, [w:] Konstytucje państw Unii Europejskiej, red. W. Staśkiewicz, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011, s. 335.

³ <https://www.hellenicparliament.gr/>.

⁴ *Konstytucja Grecji*, dz. cyt., s. 315.

⁵ <https://government.gov.gr/>.

⁶ *Konstytucja Grecji*, dz. cyt., s. 311, art. 37.

⁷ Eurostat. Population, https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en.

⁸ <https://www.worldatlas.com/articles/minority-ethnic-groups-in-greece.html>.

⁹ Tamże, <https://www.worldatlas.com/articles/minority-ethnic-groups-in-greece.html>.

¹⁰ I. Stawowy-Kawka, *Wpływ mniejszości narodowych – greckiej w Albanii i albańskiej w Grecji – na relacje grecko-albańskie po 1991 roku*, „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne”, t. XXIV, Polska Akademia Umiejętności, Kraków 2016, s. 149, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/37016/stawowy-kawka_wplyw_mniejszosci_narodowych_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

¹¹ <https://www.worldatlas.com/articles/minority-ethnic-groups-in-greece.html>.

¹² Tamże, <https://www.worldatlas.com/articles/minority-ethnic-groups-in-greece.html>.

¹³ Zgodnie z podpisanym przez Grecję i Turcję traktatem lozańskim z 1923 r. Pomacy, jako traccy muzułmanie zazwyczaj objęci są w Grecji tureckojęzycznym szkolnictwem podstawowym i średnim.

wie 90% mieszkańców Grecji, islam wyznaje ok. 6%, katolicyzm deklaruje 1,5%, a ok. 2% – nie wskazuje żadnej wyznawanej religii.

W Grecji religia prawosławna posiada oficjalny status państwowy. Zgodnie z art. 3 konstytucji¹⁴ religią państwową jest Wschodnioprawosławny Kościół Chrystusowy. Działalność nawracania na swoją wiarę (prozelityzm) jest konstytucyjnie zabroniona.

Językiem urzędowym jest grecki (nowogrecki, greka nowożytna).

Za kształtowanie polityki oświatowej Grecji odpowiada rząd i parlament. Jej wdrażaniem na poziomie centralnym zajmuje się Ministerstwo Edukacji i Spraw Religijnych (*Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων*)¹⁵, wspierane m.in. przez: Instytut Polityki Edukacyjnej (*Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής*)¹⁶, Centrum Języka Greckiego (*Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας*)¹⁷, Instytut Technologii Komputerowych i Wydawniczych (*Ινστιτούτο Τεχνολογίας και Υπολογιστών Εκδόσεων Διόφαντος*)¹⁸, Instytut Technologii Informacyjnych i Komunikacyjnych (*Ινστιτούτο Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών*)¹⁹.

Pierwsze greckie nowożytne ministerstwo edukacji powstało w 1833 roku pod nazwą Ministerstwo Edukacji Kościelnej i Publicznej. Od tego czasu instytucja wielokrotnie zmieniała nazwę, a wraz z nią także zakres dziedzin, obejmujący np.: politykę młodzieżową, sport, kulturę, kształcenie ustawiczne, szkolnictwo wyższe czy badania naukowe. Od 2019 roku urząd nosi nazwę Ministerstwa Edukacji i Spraw Religijnych (dalej: Ministerstwo Edukacji), a obszar kompetencji obejmuje sprawy edukacji przedszkolnej, szkolnictwa podstawowego, średniego i wyższego, badań naukowych, młodzieży, ustawiczności kształcenia oraz całość zagadnień związanych z religią i nauczaniem religii. Zakres kompetencji został odzwierciedlony w administracyjnej strukturze ministerstwa, w której poszczególne dziedziny odpowiedzialności przydzielono czterem sekretariatom generalnym do spraw²⁰:

- edukacji (zakres odpowiedzialności m.in.: przedszkole, szkolnictwo podstawowe, średnie, zawodowe, specjalne, szkolnictwo wyższe, szkolnictwo prywatne, szkolnictwo eksperymentalne, egzaminy i certyfikaty),

¹⁴ Tamże, s. 299.

¹⁵ <https://www.minedu.gov.gr/>.

¹⁶ <http://iep.edu.gr/el/>.

¹⁷ <https://greeklanguage.gr/en/>.

¹⁸ <http://www.cti.gr/el/>.

¹⁹ <https://www.iti.gr/iti/index.html>.

²⁰ <https://www.minedu.gov.gr/to-y-poyrgeio/organogramma-2018>.

- religii (zakres odpowiedzialności m.in.: szkolnictwo kościelne, nauczanie religii, wyznaniowość systemu szkolnego),
- badań naukowych i technologii (zakres odpowiedzialności m.in.: badania i innowacje, instytuty naukowe, międzynarodowa współpraca naukowa);
- młodzieży i ustawiczności kształcenia (zakres odpowiedzialności m.in.: uczestnictwo społeczne, wdrażanie programów międzynarodowych, licencjonowanie placówek kształcenia ustawicznego).

Głównym zadaniem Ministerstwa Edukacji jest przygotowanie, organizacja i wdrożenie polityki oświatowej w obszarze przyjętej odpowiedzialności za ustrój szkolny, ustawiczność kształcenia, badania naukowe i obszar wyznaniowości państwa. Szczególnie ważnym i charakterystycznym segmentem edukacji greckiej jest kształcenie i wychowanie religijne. Zgodnie z art. 16 pkt 2 konstytucji kształcenie jest podstawowym zadaniem państwa i ma na celu edukację moralną, kulturalną, zawodową i fizyczną Greków, a także rozwój świadomości narodowej i religijnej²¹. Wypełniając konstytucyjny zapis o świadomości narodowej i religijnej, głównym założeniem i celem programowym ministerstwa jest ochrona wolności sumienia i kultu religijnego, nadzorowanie systemu edukacji religijnej, a także dbanie o łączenie religii z edukacją i kulturą na rzecz świadomości i spójności społecznej²².

Administracja i organizacja systemu oświatowego Grecji charakteryzują się wysokim stopniem scentralizowania. Finansowanie, ustrój szkolny, programy nauczania, kształcenie kadry nauczycielskiej oraz administracja szkolna organizowane i zarządzane są z centralnego poziomu ministerstwa. Instytucjonalnymi przedstawicielami ministerstwa w 13 regionach są Regionalne Dyrekcje Edukacji (*τις Περιφερειακές Διεύθυνσεις Εκπαίδευσης*)²³. Do ich zadań należy nadzór nad wdrażaniem krajowej polityki edukacyjnej w regionie z uwzględnieniem jej regionalnych uwarunkowań. Dyrekcje nadzorują także działalność ministerialnych Regionalnych Centrów Planowania Edukacji – PEKES (*Περιφερειακά Κέντρα Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, ΠΕ.Κ.Ε.Σ.*)²⁴ odpowiedzialnych za zapewnienie wsparcia nauczycielom szkół podstawowych i średnich oraz za koordynację działalności następujących instytucji:

²¹ *Konstytucja Grecji*, dz. cyt., s. 303.

²² Ministerstwo Edukacji i Spraw Religijnych, Sekretariat Generalny ds. Religii (Γενική Γραμματεία Θρησκευμάτων), <https://www.minedu.gov.gr/gepo-menu-m/skopos-m>.

²³ https://www.minedu.gov.gr/index.php?option=com_content&view=article&layout=edit&id=9712.

²⁴ Ustawa nr 4547/18 w sprawie reorganizacji struktur wsparcia szkolnictwa podstawowego i średniego (dalej: ustawa nr 4547/18), ΦΕΚ του ν. 4547/18 Αναδιοργάνωση των δομών υποστήριξης της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις, https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2018/EPAL_N_4547_FEK_102A_12-06-2018.pdf;

- Centra Wspierania Edukacji i Doradztwa – KESY (*Κέντρων Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης, Κ.Ε.Σ.Υ.*)²⁵,
- Centra Edukacji Zrównoważonego Rozwoju – KEA (*Κέντρων Εκπαίδευσης για την Αειφορία, Κ.Ε.Α.*)²⁶ oraz
- Laboratoryjne Centra Nauk Przyrodniczych – EKFE (*Εργαστηριακών Κέντρων Φυσικών Επιστημών, Ε.Κ.Φ.Ε.*)²⁷.

Na szczelbu gmin administracyjnymi organami przedstawicielskimi Regionalnych Dyrekcji Edukacji są dyrekcje szkół podstawowych i średnich (*Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*)²⁸ złożone z dyrektorów szkół oraz przedstawicieli szkolnych rad pedagogicznych, rad rodziców i miejskich komitetów edukacji. Do ich zadań należy:

- planowanie edukacyjne, monitorowanie, koordynacja i wspieranie pracy edukacyjnej publicznych i prywatnych jednostek szkolnych, a także ośrodków laboratoryjnych (EC),
- koordynacja współpracy z instytucjami oświatowymi,
- wsparcie naukowe i pedagogiczne nauczycieli,

Ustawa nr 4299/2019 – Regulamin wewnętrzny regionalnych centrów planowania edukacyjnego, Κανονισμός λειτουργίας περιφερειακών κέντρων εκπαιδευτικού σχεδιασμού – ΠΕΚΕΣ, <https://edu.klimaka.gr/nomothesia/fek/2293-fek-4299-2018-pekess-syntonistes-ergoy>.

²⁵ Zgodnie z art. 7 ustawy nr 4547/18 misją KESY jest wsparcie placówek szkolnych w zakresie zapewnienia wszystkim uczniom równego dostępu do edukacji oraz ochrony ich harmonijnego rozwoju. Zadaniem placówek KESY jest prowadzenie działalności w zakresie oceny potrzeb edukacyjnych i psychospołecznych uczniów, a także projektowania i wdrażania rozwiązań edukacyjnych w zakresie poradnictwa zawodowego, <https://www.sch.gr/ti-einai-to-kentro-ekpaideftikis-kai-symvouleftikis-ypostirixis-k-e-s-y/>.

²⁶ Rozporządzenie w sprawie działania zrównoważonych centrów szkoleniowych, Κανονισμός λειτουργίας κέντρων εκπαίδευσης για την αειφορία (KEA). Celem działalności KEA jest: 1) wspieranie placówek szkolnych w zakresie edukacji zrównoważonego rozwoju, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony środowiska naturalnego oraz promocji zdrowia i kultury, 2) integrowanie społeczności edukacyjnej i lokalnej w celu zapewnienia na danym obszarze zrównoważonego rozwoju edukacji ekologicznej, edukacji zdrowotnej i kulturalnej w szkołach na wszystkich poziomach, <https://edu.klimaka.gr/nomothesia/dioikhthika/2225-kentra-ekpaidevsiis-gia-aeiforia-kea>.

²⁷ Celem działalności EKFE jest organizowanie i udzielanie wsparcia technicznego i organizacyjnego szkołom oraz innym publicznym placówkom edukacyjnym w prowadzeniu laboratoryjnych lekcji z biologii, chemii, fizyki, geografii i geologii. Nadzoruje jednostki szkolne i zapewnia porady dotyczące organizacji szkolnych laboratoriów. Pożycza organy nadzorcze do szkół, które ich nie mają. EFS działa zgodnie z rozporządzeniem z 2012 r. (opisanym w decyzji nr 92985/C7/ z 10 sierpnia 2012 r., Dz.Urz. B 38327 z 10 sierpnia 2012 r.

²⁸ <https://www.minedu.gov.gr/ekpaideutikoi-m/monimoi-m/metatheseis-mon-2/42483-06-08-19-apospasei-s-ekpaideftikon-protovathmias-ekpaidefsis-1>.

- konsultowanie na poziomie regionalnym projektów oświatowych oraz prowadzonych ewaluacji nauczycieli.

Finansowanie edukacji

Obowiązek finansowania działalności publicznych placówek oświatowych całkowicie spoczywa na państwie. W Grecji wydatki na oświatę pokrywane są z budżetu kilku resortów: Ministerstwa Edukacji i Spraw Religijnych (wynagrodzenia pracowników), Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (koszty funkcjonowania placówek) i Ministerstwa Finansów (środki na funkcjonowanie regionów). Dodatkowo wszelkie koszty reform i związanych z nimi programów i szkoleń edukacyjnych współfinansowane są ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Unii Europejskiej.

W 2017 roku wartość produktu krajowego brutto (PKB) wyniosła 180 217,6 mln euro, PKB na osobę – 16 760 euro²⁹. W tym samym roku wydatki publiczne Grecji na oświatę osiągnęły wartość 3,9% PKB³⁰ (w 2017 r. średnia w państwach UE to 4,6% PKB)³¹. Na edukację przedszkolną i szkolnictwo podstawowe Grecja przeznaczyła 1,3% PKB, na szkolnictwo średnie – 1,3% PKB, na szkolnictwo wyższe – 0,8% PKB oraz 0,5% PKB na inne obszary edukacyjne³².

W 2017 roku procentowy udział wydatków na oświatę w budżecie państwa utrzymywał się na poziomie 8,2%³³, co stanowi spadek w porównaniu do 8,6% w 2014 roku (w 2017 r. średnia w państwach UE to 10,2%)³⁴.

²⁹ Eurostat Gross domestic product at market prices. Greece, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>.

³⁰ Eurostat Statistics Explained. Government expenditure on education, 2017 (% of GDP), data extracted in March 2019, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

³¹ Tamże, s. 3.

³² Total general government expenditure on education, 2017 (% of GDP % of total expenditure), [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

³³ Education and Training Monitor 2019, Public expenditure on Education, 2017 (%), Publications Office of the European Union, Luxembourg 2019, s. 105, <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>.

³⁴ Tamże, s. 5–6 oraz na podstawie: National Accounts of OECD Countries General Government Accounts 2010–2017, National Accounts of OECD Countries, General Government Accounts 2018, OECD Publishing, Paris 2019, s. 32, https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/na_gga-2019-en.pdf?expires=1572094380&id=id&accname=oid031443&checksum=1E3B2772ECA07F-F8A291FAC7897FFF23.

11.2. Organizacja systemu szkolnictwa w Grecji

Podstawy prawne dotyczące greckiej edukacji zostały zawarte w konstytucji. Zgodnie z art. 16 konstytucji za organizację obowiązkowego i bezpłatnego kształcenia odpowiedzialność ponosi państwo. Długość obowiązkowej nauki w szkole nie może trwać krócej niż 9 lat¹. Szczegółowo zagadnienia dotyczące organizacji systemu szkolnictwa uregulowane zostały w ustawie nr 1566 z 30 września 1985 r. (ze zm. 2018 r. i 2019 r.; dalej: ustawa nr 1566) o strukturze i organizacji szkolnictwa podstawowego i średniego oraz innych przepisów² oraz w ogłaszanych i wydawanych w każdym roku szkolnym dekretach prezydenckich (*Προεδρικό Διάταγμα*) oraz ministerialnych rozporządzeniach (*Υπουργική Απόφαση*).

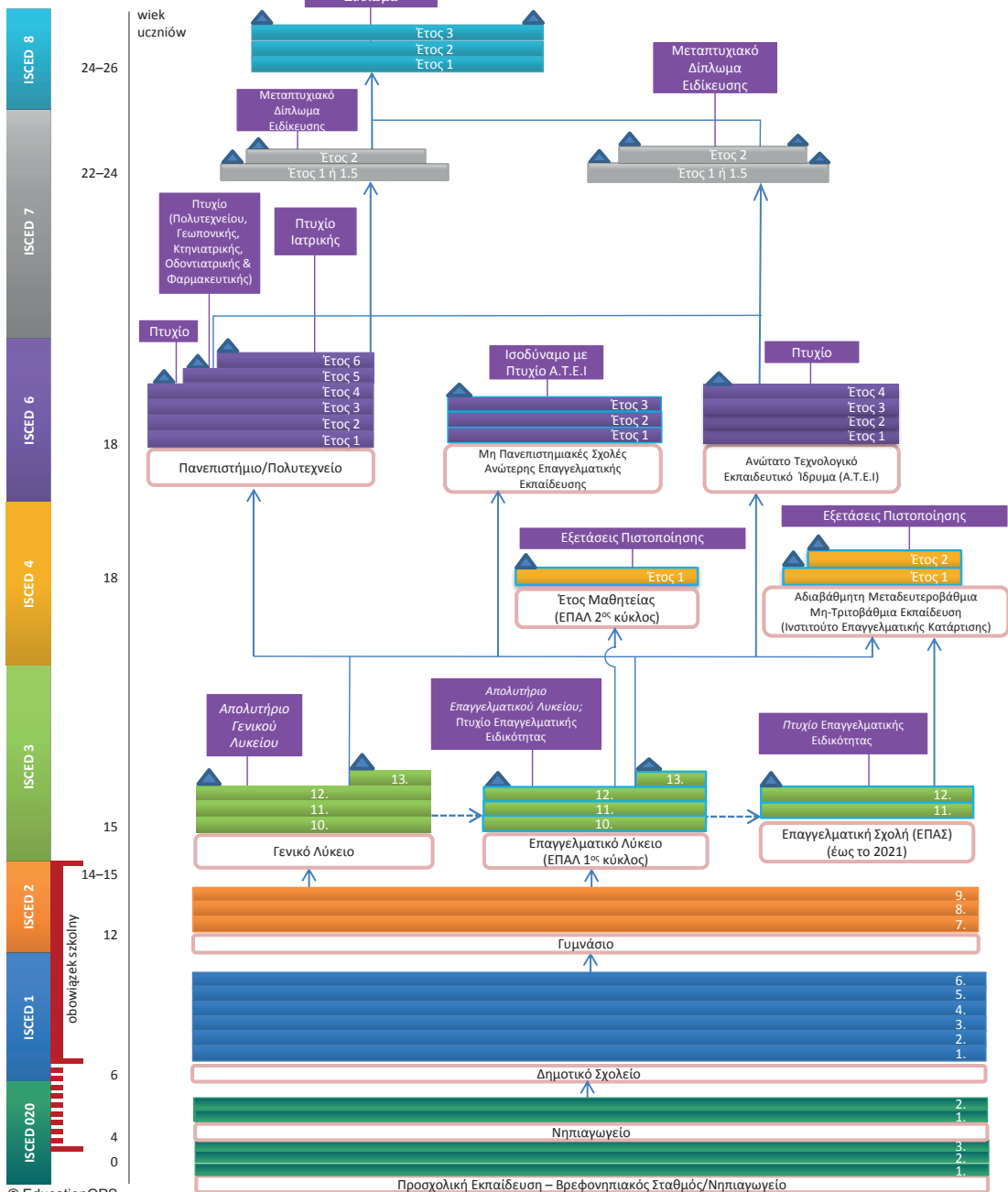
Długość obowiązku szkolnego wynosi 9 lat i objęci są nim uczniowie od 6 do 15 roku życia. Dodatkowo dzieci w wieku od 4 do 6 roku życia objęte są dwuletnim obowiązkiem przedszkolnym.

Struktura ustroju szkolnego w Grecji

- ISCED 0 – Wczesna edukacja
 - żłobek i centrum żłobkowe dla niemowląt (*Παιδικών, βρεφικοί σταθμοί*) – wiek: od 2 m-cy do 4/5 lat,
 - przedszkole – *nipiagogeio (Νηπιαγωγείο)* – wiek: 4–6 lat.
- ISCED 1 – Szkolnictwo podstawowe
 - szkoła podstawowa – *dimotiko scholeio (Δημοτικό Σχολείο)* – wiek: 6–12 lat.
- ISCED 2 – Szkolnictwo średnie I (pierwszego) stopnia
 - szkoła średnia I stopnia:
 - gimnazjum – *gymnasio (Γυμνάσιο)* – wiek 12–15 lat.
- ISCED 3 – Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia:
 - szkoła średnia II stopnia:

¹ *Konstytucja Grecji*, dz. cyt., s. 303.

² Dz.Urz. A167 z 30 września 1985 r., Νόμος 1566 ΦΕΚ Α 167/30.9.1985. *Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις*, https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/276374/nomos-1566-1985.

Legenda (wyjaśnienie terminów użytych na rysunku)

ΡΟΖΙΟΜΥ ΕΔΥΚΑΚΥΝΕ

Προσχολική Εκπαίδευση – edukacja przedszkolna (*Προσχολική Εκπαίδεψις*)

Βρεφονηπιακός Σταθμός – placówki dla niemowląt i dzieci (*Βρεφονηπιακός Σταθμός*)

Νηπιαγωγείο – przedszkola (*Νηπιαγωγείο*)

Δημοτικό Σχολείο – szkoła podstawowa (*Διμοτικό Σχολείο*)

Γυμνάσιο – gimnazjum (*Γυμνάσιο*)

Γενικό Λύκειο – liceum ogólnokształcące (*Γενικό Λύκειο*)

Επαγγελματικό Λύκειο (ΕΠΑΛ 1^{ος} κύκλος) – liceum techniczne (EPAL 1 stopnia) (*Επαγγελματικό Λύκειο (ΕΠΑΛ 1^{ος} κύκλος)*)

Επαγγελματική Σχολή (ΕΠΑΣ) (έως το 2021) – średnia szkoła zawodowa (EPAS) (działalność do roku 2021) (*Επαγγελματική Σχολή (ΕΠΑΣ) [έως το 2021]*)

Έτος Μαθητείας (ΕΠΑΛ 2^{ος} κύκλος) – rok praktyki stażowej (liceum techniczne EPAL 2 stopnia) (*Έτος Μαθητείας [ΕΠΑΛ 2^{ος} κύκλος]*)

Αδιαβάθμητη Μεταδευτεροβάθμια Μη-Τριτοβάθμια Εκπαίδευση – uproszczone studia podyplomowe na poziomie szkolnictwa policealnego (*Αδιαβάθμητη Μεταδευτεροβάθμια Μη-Τριτοβάθμια Εκπαίδευση*)

Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης – Instytut Kształcenia Zawodowego (*Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης*)

Πανεπιστήμιο – uniwersytet (*Πανεπιστήμιο*)

Πολυτεχνείο – politechnika (*Πολυτεχνείο*)

Μη Πανεπιστημιακές Σχολές Ανώτερης Επαγγελματικής Εκπαίδευσης – pozauniwersyteckie wyższe szkoły zawodowe (*Μη Πανεπιστημιακές Σχολές Ανώτερης Επαγγελματικής Εκπαίδευσης*)

Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (Α.Τ.Ε.Ι) – Wyższy Technologiczny Instytut Edukacyjny (ATEI) (*Ανότατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα [Α.Τ.Ε.Ι]*)

ΔΥΠΛΟΜΥ

Απολυτήριο Γενικού Λυκείου – dyplom ukończenia liceum ogólnokształcącego (*Απολυτήριο Γενικού Λυκείου*)

Απολυτήριο Επαγγελματικού Λυκείου; Πτυχίο Επαγγελματικής Ειδικότητας – dyplom ukończenia liceum technicznego EPAL 1 stopnia; tytuł zawodowy specjalność (*Απολυτήριο Επαγγελματικού Λυκείου; Πτυχίο Επαγγελματικής Ειδικότητας*)

Πτυχίο Επαγγελματικής Ειδικότητας – stopień specjalizacji zawodowej (*Πτυχίο Επαγγελματικής Ειδικότητας*)

Εξετάσεις Πιστοποίησης – dziedzinowe i specjalnościowe egzaminy certyfikacyjne (*Εξετάσεις Πιστοποίησης*)

Πτυχίο – licencjat po 4 latach studiów (*Πτυχίο*)

Πτυχίο (Πολυτεχνείου, Γεωπονικής, Κτηνιατρικής, Οδοντιατρικής & Φαρμακευτικής) – licencjat po 5 latach studiów (politechnika, rolnictwo, weterynaria, stomatologia i farmacja) (*Πτυχίο [Πολυτεχνείου, Γεωπονικής, Κτηνιατρικής, Οδοντιατρικής & Φαρμακευτικής]*)

Πτυχίο Ιατρικής – dyplom ukończenia 6 lat studiów medycznych (*Πτυχίο Ιατρικής*)

Ισοδύναμο με Πτυχίο Α.Τ.Ε.Ι – dyplom Wyższego Technologicznego Instytutu Edukacyjnego porównywalny z licencjatem (*Ισοδύναμο με Πτυχίο Α.Τ.Ε.Ι*)

Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης – dyplom specjalizacyjnych studiów podyplomowych (*Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης*)

Διδακτορικό Δίπλωμα – dyplom doktorski (*Διδακτορικό Δίπλωμα*)

ΟΠΙΣ ΤΡΑΝΣΦΕΡΩΝ ΕΔΥΚΑΚΥΝΥΧ (ΣΤΡΖΑΛΚΙ) Ι ΟΖΝΑΚΕΝ ΛΑΤ ΝΑΥΚΙ

1. – lata opieki żłobkowej, edukacji przedszkolnej i szkolnej

Έτος 4 – rok studiów (*Έτος 4*)

- liceum ogólnokształcące – *geniko lykeio* (Γενικό Λύκειο) – wiek: 15–18 lat,
- liceum zawodowe – *epangelmatiko lykeio* (Επαγγελματικό Γυμνάσιο) – wiek: 15–18 lat,
- szkoła zawodowa – *epangelmatikes scholes* (Επιγγελματικά Σχόλια) – wiek: 16–18 lat.
- ISCED 4 – Szkolnictwo policealne
 - przyuczenie do zawodu – *étos mathiteías* (Έτος Μαθητείας) – wiek: powyżej 18 lat,
 - policealne instytuty kształcenia zawodowego – *institoúto epangelmatikís katártisis* (Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης) – wiek: powyżej 18 lat.
- ISCED 5, 6, 7, 8 – Szkolnictwo wyższe
 - szkolnictwo wyższe – *tritováthmia ekpaídefsi* (Τριτοβάθμια Εκπαίδευση) – wiek: od 18/19–24/26 lat.

Edukacja przedszkolna

W Grecji podstawowymi dokumentami regulującymi zagadnienia opieki żłobkowej i edukacji przedszkolnej dzieci w wieku do 6 roku życia jest ustawa nr 1566³ oraz ustawy: nr 4521 z 4 marca 2018 o założeniu Uniwersytetu Zachodniej Attyki⁴ oraz nr 4559 z 3 sierpnia 2018 r. o Uniwersytecie Ioannina i innych przepisach⁵. Zgodnie z art. 3 ustawy nr 1566 edukacja przedszkolna organizowana jest w formie nieobowiązkowej opieki żłobkowej i obowiązkowej opieki przedszkolnej.

Nieobowiązkowa opieka żłobkowa dla dzieci w wieku od 2 miesiąca życia do 4–5 lat realizowana jest w różnych typach placówek. Zależnie od organu założycielskiego oraz charakteru i zakresu opieki są to: żłobki, centra dla niemowląt, centra dla niemowląt i dzieci lub centra dla dzieci. Opieka żłobkowa finansowana jest z budżetu władz lokalnych, jednak w niektórych placówkach część opłat ponoszą rodzice. Placówki żłobkowe podlegają Ministerstwu Zdrowia, Opieki Społecznej i Ubezpieczeń Społecznych, ale za bezpośrednią organizację i nadzór odpowiedzialne są władze miejskie. Natomiast całe prawodawstwo dotyczące placówek żłobkowych regulowane jest wspólnymi rozporządzeniami ministrów

³ Tamże.

⁴ <https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2018/n.4521-18.pdf>.

⁵ Dz.Urz. A 142 z 3 sierpnia 2018 r., ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4559 ΦΕΚ Α΄ 142/03.08.2018. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιόνιο Πανεπιστήμιο και άλλες διατάξεις, https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/388377/nomos-4559-2018.

dwóch resortów – Zdrowia, Opieki Społecznej i Ubezpieczeń Społecznych oraz Edukacji i Spraw Religijnych.

Dzieci w wieku od 4 do 6 lat objęte są obowiązkową opieką przedszkolną. Placówki przedszkolne *nipiagogeío* (*νηπιαγωγείο*) podlegają Ministerstwu Edukacji. Zakładane, prowadzone i finansowane są przez władze lokalne.

Zapewnienie powszechnego obowiązkowego przedszkolnego ma ułatwić wyrównanie szans edukacyjnych młodego pokolenia i w ten sposób przyspieszyć adaptację do warunków szkolnych. Ustawowym celem edukacji przedszkolnej jest zapewnienie wszystkim dzieciom wsparcia w psychofizycznym, emocjonalnym i społecznym rozwoju oraz w przygotowaniu do podjęcia nauki w szkole podstawowej. Do najważniejszych ustawowych celów wczesnej edukacji zaliczono:

- zapewnienie zdobycia doświadczeń związanych ze środowiskiem naturalnym, otoczeniem społecznym wraz z nabyciem umiejętności rozpoznawania istniejących związków i zachodzących interakcji,
- rozwijanie relacji międzyludzkich,
- sprzyjanie rozwijaniu inicjatyw własnych i grupowych. Dzieci kończące edukację przedszkolną uzyskują świadectwo ukończenia przedszkola *Pistopoiitiko apofoítisis nipiagogeíou* (*Πιστοποιητικό αποφοίτησης νηπιαγωγείου*), które uprawnia do przyjęcia do szkoły podstawowej.

Szkolnictwo podstawowe

Podstawę prawną dla funkcjonowania szkolnictwa podstawowego stanowi ustawa nr 1566 oraz dekret prezydencki nr 79/2017 z 1 sierpnia 2017 r. o organizacji i funkcjonowaniu przedszkoli i szkół podstawowych (dalej: dekret prezydencki nr 79/2017)⁶. Kształcenie w sześcioklasowej szkole podstawowej *dimotikó scholeío* (*δημοτικό σχολείο*) jest obowiązkowe, trwa 6 lat i obejmuje uczniów w wieku od 6 do 12 roku życia. Poszczególne klasy, od najmłodszej do najstarszej, oznaczone są jako: A – 1 klasa, B – 2 klasa, C – 3 klasa, D – 4 klasa, E – 5 klasa, F – 6 klasa. Zgodnie z przepisami liczebność klas nie może przekraczać 25 uczniów. Zajęcia w szkole podstawowej prowadzone są przez jednego nauczyciela z wyjątkiem lekcji języków obcych, muzyki i wychowania fizycznego, które pozostają w gestii

⁶ Dz.Urz. 109/A z 1 sierpnia 2017 r., Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 109/A/1-8-2017 το Προεδρικό Διάταγμα 79/2017 με τίτλο „Οργάνωση και λειτουργία νηπιαγωγείων και δημοτικών σχολείων”, https://www.alfavita.gr/ekpaideysi/ypoyrgeio-paideias/228231_fek-gia-tin-organosi-kai-leitoyrgia-nipiagogeion-kai-dimotikon.

nauczycieli przedmiotowych. Długość jednostki lekcyjnej w zależności od przedmiotu i potrzeb dydaktycznych wynosi od 40 do 50 minut.

Wytyczne Ministerstwa Edukacji i Spraw Religijnych nr 12/657/70691/D1/2016 w sprawie dziennego harmonogramu szkoły podstawowej⁷ szczegółowo określają tygodniową liczbę godzin lekcyjnych oraz godzinowy rozkład dnia. W klasach A i B obowiązuje w tygodniu 25 godzin lekcyjnych, a w klasach od C do F 30 godzin lekcyjnych. Niektóre przedmioty, jak religia i historia, wprowadzane są dopiero w klasie C, a fizyka, geografia, wiedza o społeczeństwie oraz drugi język obcy w klasie E.

Wytyczne ministerstwa określają także ujednolicony dla całego obszaru kraju scentralizowany dzienny harmonogram pracy szkół. Zgodnie z nim zajęcia mogą odbywać się w godzinach 7:00–16:00. Lekcje z przedmiotów obowiązkowych odbywają się w godzinach 8:15–13:15, natomiast zajęcia do wyboru, nieobowiązkowe i dodatkowe mogą być prowadzone rano w godzinach 7:15–8:00 i/lub popołudniu w godzinach 14:00–16:00. Plan dnia przewiduje 6 obowiązkowych przerw o różnej długości i przeznaczeniu, organizowanych w ściśle wyznaczonych godzinach: pierwsza przerwa 20 min. (9:40–10:00), druga przerwa 15 min. (11:30–11:45), trzecia przerwa 10 min. (12:25–12:35); czwarta przerwa – obiadowa – 45 min. (13:15–14:00), piąta przerwa – poobiedni odpoczynek – 15 min. (w godz. 14:00–14:15), szósta przerwa 15 min. (w godz. 15:00–15:15).

Krajowy program nauczania dla szkół podstawowych opracowywany jest przez Instytut Polityki Edukacyjnej – IEP⁸ oraz zatwierdzany przez Ministerstwo Edukacji. Zgodnie z art. 11 dekretu prezydenckiego nr 79/2017 program nauczania przewiduje następujące przedmioty: religia, język grecki, matematyka, historia, środowisko, geografia, fizyka, wiedza o społeczeństwie, edukacja estetyczna, wychowanie fizyczne, język angielski, drugi język obcy, eksperymenty i projekty badawcze⁹, informatyka. Realizując program, nauczyciele zobowiązani są do korzystania z podręczników oraz metod dydaktycznych wskazanych na początku każdego roku szkolnego w oficjalnych zaleceniach Instytutu Polityki Edukacyjnej.

⁷ Αρ.Πρωτ.Φ.12/657/70691/Δ1/2016/ΥΠΠΕΘ: Ωρολόγιο Πρόγραμμα Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου, <https://edu.klimaka.gr/sxoleia/dimotiko/205-wrologio-programma-olohmero-dhmotiko>.

⁸ <http://iep.edu.gr/el/>.

⁹ Pełna nazwa przedmiotu: strefa elastyczna – działania eksperymentalne (*Ευέλικτη Ζώνη-Βιωματικές Δράσεις*). Program przewiduje wprowadzenie zagadnień o charakterze interdyscyplinarnym, które mają umożliwić uczniom wykorzystanie ich indywidualnych zainteresowań. Celem przedmiotu jest zachęcenie uczniów do eksperymentowania i rozwiązywania problemów poprzez wykorzystanie wiedzy oraz doświadczeń z różnych dziedzin i przedmiotów, <http://dipe.kav.sch.gr/wp-content/uploads/2016/11/odigies.pdf>.

Zgodnie z rozporządzeniem nr 7A/FM/212191/D1 Ministerstwa Edukacji i Spraw Religijnych w sprawie oceny uczniów szkoły podstawowej¹⁰ uczniowie oceniani są przez nauczycieli w sposób ciągły. Przez pierwsze dwa lata nauki stosuje się wyłącznie oceny opisowe, a promocja uczniów z klasy do klasy odbywa się na podstawie ich frekwencji. W kolejnych dwóch latach nauki ocena opisowa uzupełniona jest ocenami (w postaci liter, gdzie A to ocena najwyższa, a D – najniższa), a promocja do wyższych klas odbywa się na podstawie osiągniętych wyników z poszczególnych przedmiotów. W ostatnich dwóch klasach szkoły podstawowej uczniowie podlegają ocenie opisowej uzupełnionej ocenami wyrażonymi w skali numerycznej: 10 i 9 – to ocena doskonała, 8 i 7 – ocena bardzo dobra, 6 i 5 – ocena dobra, 4 i 3 – ocena wystarczająca. Jeżeli średnia uzyskanych ocen jest niższa od 4,5 uczeń musi powtórzyć klasę.

Po ukończeniu ostatniej klasy szkoły podstawowej i uzyskaniu co najmniej średniej oceny 4,5 ze wszystkich przedmiotów, uczeń uzyskuje świadectwo ukończenia szkoły podstawowej *Apolytírio tou Dimotikou* (*Απολυτήριο του Δημοτικού*)¹¹. Świadectwo uprawnia do kontynuowania nauki w gimnazjum.

Szkolnictwo średnie

W Grecji szkolnictwo średnie podzielone jest na dwa etapy: szkolnictwo średnie pierwszego stopnia (ISCED 2) i szkolnictwo średnie drugiego stopnia (ISCED 3).

Szkolnictwo średnie pierwszego stopnia

Szkoła średnia I stopnia – gimnazjum *gymnasio* (γυμνάσιο) – jest obowiązkowa dla uczniów w wieku od 12 do 15 roku życia, trwa 3 lata i obejmuje klasy, których poziomy oznaczone są literami A, B i C. Przyjęcie do gimnazjum odbywa się bez egzaminów wstępnych i konkursu świadectw. Warunkiem przyjęcia jest posiadanie świadectwa ukończenia szkoły podstawowej oraz zapisanie ucznia do wybranej placówki w okręgu szkolnym określonym dla miejsca zamieszkania. Zgodnie z art. 5 ustawy nr 1566 celem gimnazjum jest promowanie rozwoju uczniów stosownie do ich potrzeb i możliwości psycho-fizycznych, a w szczególności pomoc

¹⁰ Αξιολογήση μαθητών δημοτικού σχολείου – ενισχυτική διδασκαλία ΑΡ.ΠΡΩΤ.Φ.7Α/ΦΜ/212191/Δ1/04-12-2017/ΥΠΠΕΘ, <https://edu.klimaka.gr/sxoleia/dimotiko/1586-axiologhsh-mathites-dhmotiko-scholeio>.

¹¹ Oficjalny dziennik prawodawstwa edukacyjnego, ΦΕΚ Εκπαιδευτικής Νομοθεσίας, <https://edu.klimaka.gr/nomothesia/fek>.

w zdobyciu wiedzy o indywidualnych talentach i zdolnościach umożliwiających świadomy rozwój zainteresowań uczniów ukierunkowanych na dalszą drogę edukacyjną i zawodową.

Gimnazja realizują program ogólnokształcący, jednak prawo dopuszcza otwarcie w większych miastach gimnazjów o profilach sportowych i artystycznych. Profilowane gimnazja powoływane są dekretem prezydenckim wydawanym na wniosek ministrów dwóch resortów – edukacji i finansów. Oddzielną kategorią placówek szkolnictwa średniego pierwszego stopnia są gimnazja kościelne *ekklisiastiká gymnásia* (Εκκλησιαστικά Γυμνάσια)¹², których celem jest przygotowanie do przyszłej edukacji duchownych i pracowników świeckich dla potrzeb Kościoła prawosławnego w Grecji. Najczęściej gimnazja kościelne są częścią zespołu szkół kościelnych, w skład których wchodzi gimnazjum, liceum i wyższe seminarium duchowne. W 2019 roku lista Ministerstwa Edukacji zawierała 10 gimnazjów kościelnych¹³.

Gimnazja ogólnokształcące, sportowe i artystyczne z założenia są szkołami dziennymi *imerisiou gymnásia* (ημερησίου γυμνάσια)¹⁴ przeznaczonymi dla uczniów do 15 roku życia. Jednakże w Grecji, zwłaszcza poza dużymi aglomeracjami miejskimi, istnieje grupa osób powyżej 15 roku życia, które z różnych powodów nie ukończyły obowiązkowej edukacji gimnazjalnej, co uniemożliwia im na przykład zdobycie zawodu przez podjęcie nauki w zawodowych szkołach średnich drugiego stopnia. Tym samym pojawiło się zapotrzebowanie społeczne wśród osób dorosłych związane z chęcią i potrzebą uzyskania dyplomu ukończenia obowiązkowej szkoły średniej pierwszego stopnia. Dlatego też w strukturze ustroju szkolnego funkcjonują gimnazja wieczorowe *esperiná gymnásia* (Εσπερινά Γυμνάσια)¹⁵, które powoływane są na podstawie decyzji ministra edukacji¹⁶.

¹² <https://edu.klimaka.gr/sxoleia/ekklhsiasitika/441-katalogos-ekklhsiasitika-scholeia>.

¹³ Lista gimnazjalnych szkół kościelnych (Κατάλογος Εκκλησιαστικών Σχολείων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης), <https://edu.klimaka.gr/sxoleia/ekklhsiasitika/441-katalogos-ekklhsiasitika-scholeia>.

¹⁴ Decyzja Ministerstwa Edukacji i Spraw Religijnych nr 145833/D2 z 19 września 2019 r. dotycząca stosowania nazw szkół i tytułów dyplomów gimnazjalnych, ΑΠΟΦΑΣΗ Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Αρ. Πρωτ. 145833/Δ2, Μαρούσι, 19-09-2019, «Καθορισμός του τύπου των τίτλων του Γυμνασίου», https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2019/ΕΕΕ_-_145833_-_2019_-_Απαλοιφή_των_πεδίων_ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ_και_ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ_στους_τίτλους_του_Γυμνασίου_.pdf.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Na początku roku szkolnego 2019/2020 w strukturze systemu szkolnego Grecji zarejestrowane były 1793 gimnazja, z czego 73 to placówki wieczorowe, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-lower-secondary-education-16_el.

Wytyczne Ministerstwa Edukacji i Spraw Religijnych nr 121072/D2 w sprawie planu zajęć gimnazjalnych¹⁷ przewidują w klasach A, B i C obowiązkowe 32 godziny zajęć dydaktycznych tygodniowo. Program nauczania dla szkół gimnazjalnych opracowywany jest przez Instytut Polityki Edukacyjnej i zatwierdzany przez Ministerstwo Edukacji. Program nauczania przewiduje następujące przedmioty: nowożytny i starożytny język grecki, matematyka, fizyka, chemia, biologia, geologia-geografia, historia, wiedza o społeczeństwie i polityce, religia, ekonomia domowa¹⁸, język angielski, drugi język obcy, wychowanie fizyczne, informatyka, edukacja artystyczna.

Zgodnie ustawą nr 120/2018 o organizacji i funkcjonowaniu szkoły średniej gimnazjalnej¹⁹ uczęszczanie do szkoły jest obowiązkowe dla uczniów do 15 roku życia. Obecność na poszczególnych lekcjach stanowi podstawę do oceny ucznia. Liczba nieobecności ogółem na lekcjach w roku szkolnym nie może przekraczać 114 godzin. Po przekroczeniu tej liczby frekwencję uczniów określa się jako niewystarczającą, a to oznacza obowiązkowe powtarzanie klasy i wszystkich przedmiotów bez względu na uzyskane oceny.

W gimnazjum ocenianie postępów ucznia realizowane jest w sposób ciągły. Na ocenę składają się: obecność ucznia na lekcji, sposób jego zachowania, ogólnie poczynione postępy w poszczególnych przedmiotach, wyniki uzyskane z odpowiedzi ustnych, domowych prac pisemnych, sprawdzianów oraz końcowych egzaminów²⁰. Końcowe egzaminy gimnazjalne składają się z czterech przedmiotów z tzw. grupy A: nowożytny język grecki, historia, matematyka i fizyka. Oceny

¹⁷ Plan zajęć gimnazjalnych. Modyfikacja na podstawie wytycznych nr 93381/D2 z 7 czerwca 2016 r. (B 1640) w sprawie „Harmonogramu kursów pierwszej, drugiej, trzeciej klasy codziennego gimnazjum”, *Ωρολόγιο Προγραμμα Μαθημάτων Γυμνασίου, Αρ.Πρωτ.121072/Δ2/22-07-2016. Τροποποίηση της με αρ. πρωτ. 93381/Δ2/07-06-2016 Υ.Α. (Β 1640) με θέμα „Ωρολόγιο Πρόγραμμα των μαθημάτων των Α, Β, Γ τάξεων του Ημερησίου Γυμνασίου”*, <https://edu.klimaka.gr/sxoleia/gymnasia/770-wrologio-programma-mathmatwn-gymnasiu-fek21292008>.

¹⁸ *Οικονομία (Οικιακή Οικονομία)* to interdyscyplinarny przedmiot, którego celem jest wdrożenie młodego człowieka do autonomicznego, odpowiedzialnego, wszechstronnego, harmonijnego i zrównoważonego rozwoju. Program przewiduje zagadnienia związane ze środowiskiem rodzinnym i społecznym, finansami rodziny, edukacją zdrowotną, dbałością o ubiór i miejsce zamieszkania, <https://www.ionios.gr/πρόγραμμα-σπουδών-γυμνασίου/οικιακή-οικονομία>.

¹⁹ Dz.Urz. 120 z 2018 r., ΦΕΚ 120/2018 Οργάνωση και Λειτουργία Γυμνασίων/Λυκείων, <https://edu.klimaka.gr/nomothesia/fek/1947-fek-organwsh-leitourgia-gymnasio-lykeio>.

²⁰ https://www.alfavita.gr/ekpaideysi/ypoyrgeio-paideias/287734_programmatismos-exetaseon-ton-gymnasion-egkyklios.

końcowe z pozostałych przedmiotów umieszczonych w tzw. grupie B (starożytna greka, religia, chemia, biologia, geologia-geografia, wiedza o społeczeństwie i polityce, ekonomia domowa, język angielski, drugi język obcy) uzyskiwane są przez uczniów w wyniku sprawdzianów przeprowadzanych przez nauczycieli poszczególnych przedmiotów pod koniec roku szkolnego. Oceny osiągnięte z wychowania fizycznego, informatyki i edukacji artystycznej nie są brane pod uwagę przy wydawaniu końcowego świadectwa gimnazjalnego.

W gimnazjum uczniowie oceniani są według skali 0–20, gdzie 0 jest oceną najniższą, a 20 – najwyższą. Ocena 10 jest najniższą wartością zaliczającą wymagania egzaminacyjne. Zatem uczniowie, którzy zdali końcowe egzaminy gimnazjalne oraz uzyskali pozytywne oceny z przedmiotów znajdujących się w wykazie grupy B (nieobjętych końcowym egzaminem), otrzymują świadectwo ukończenia gimnazjum (Απολυτήριο ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ)²¹. Świadectwo potwierdza ukończenie szkoły średniej pierwszego stopnia i daje możliwość kontynuacji kształcenia na poziomie szkoły średniej drugiego stopnia.

Szkolnictwo średnie drugiego stopnia

Zgodnie z art. 6 ustawy nr 4186 z 17 września 2013 r. o restrukturyzacji szkolnictwa średniego i innych przepisach (dalej: ustawa nr 4186)²² celami szkoły średniej II stopnia są w szczególności:

- zapewnienie wysokiego poziomu edukacji ogólnej poprzez promowanie krytycznego myślenia, inicjatywności, kreatywności i kompetencji uczniów,
- pielęgnowanie narodowego, religijnego i kulturowego dziedzictwa oraz przygotowanie młodych ludzi do europejskiego społeczeństwa obywatelskiego,
- rozwój podstawowych umiejętności społecznych niezbędnych do rozwoju osobowości i integracji społecznej,
- zapewnienie uczniom kompleksowej wiedzy i umiejętności zawodowych w celu uzyskania dostępu do rynku pracy,
- wzmocnienie umiejętności rozumienia mechanizmów rynku pracy, a także umiejętności przyswajania aktualnej wiedzy zawodowej w kontekście uczenia się przez całe życie.

²¹ <https://proson.eoppep.gr/el/QualificationTypes/Details/48>.

²² Dz.Urz. A193 z 17 września 2013 r., ΝΟΜΟΣ ΥΪ ΑΡΙΘ. 4186 ΦΕΚ Α193/17.9.2013. Αναδιάρθρωση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και λοιπές διατάξεις, https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/75831/nomos-4186-2013.

Szkolnictwo średnie drugiego stopnia nie jest objęte obowiązkiem szkolnym. W obszarze tego poziomu edukacyjnego w wyróżniamy trzy typy szkół:

- liceum ogólnokształcące – GL, *geniko lykeio* (γενικό λύκειο),
- liceum techniczne pierwszego stopnia – EPAL 1°, *epangelmatiko lykeio* (επαγγελματικό λύκειο),
- średnia szkoła zawodowa – EPAS, *epangelmatikí scholí* (επαγγελματική σχολή – ΕΠΑΣ).

Liceum ogólnokształcące

Licea ogólnokształcące to trzyletnie placówki zapewniające kształcenie ogólne ze stopniową specjalizacją z poszczególnych przedmiotów realizowaną w starszych klasach²³.

Zgodnie z art. 1 ustawy nr 4186 najważniejszymi celami liceów ogólnokształcących są:

- zapewnienie wysokiego poziomu edukacji ogólnej, który powinien stać się podstawą do zrównoważonego rozwoju poznawczego, emocjonalnego, duchowego i fizycznego uczniów,
- promowanie krytycznego myślenia, inicjatywności i kreatywności uczniów oraz rozwijanie umiejętności, które ułatwią im dostęp do rynku pracy,
- utrwalanie dziedzictwa narodowego, religijnego i kulturowego, budowanie świadomości obywatelskiej oraz przygotowanie uczniów do europejskiego społeczeństwa obywatelskiego,
- poszanowanie praw człowieka i różnorodności kulturowej w społeczeństwie wielokulturowym,
- zapewnienie równowagi w życiu szkolnym w taki sposób, aby uczniowie łącząc naukę w szkole, wykorzystując swoje zainteresowania pozalekcyjne oraz czas wolny mogli uczestniczyć w tworzeniu wspólnych projektów szkolnych.

Działalność trzyletnich liceów ogólnokształcących reguluje ustawa nr 1566 oraz ustawa nr 4186. Zgodnie z art. 6 ustawy nr 1566 licea ogólnokształ-

²³ W strukturze ustroju szkolnego Grecji na poziomie szkolnictwa licealnego dominującą rolę odgrywają licea ogólnokształcące i dlatego im poświęcono tę część opracowania. Dla porządku należy jednak zauważyć, że dzielą się one na dzienne (Ημερήσια Γενικά Λύκεια) i wieczorowe dla pracujących (Εσπερινά Γενικά Λύκεια), a oprócz nich w ofercie edukacyjnej znajdują się także licea artystyczne (Καλλιτεχνικά λύκεια), muzyczne (Μουσικά λύκεια), licea dla duchownych (Γενικά εκκλησιαστικά λύκεια), dla mniejszości narodowych (Μειονοτικά λύκεια), licea międzykulturowe (Διαπολιτισμικά λύκεια) oraz eksperymentalne (Πειραματικά).

jące podzielone są na trzy klasy: A, B i C. Tygodniowy program zajęć obejmuje 35 godzin dydaktycznych²⁴ podzielonych na wspólne przedmioty podstawowe oraz przedmioty do wyboru, które tworzą ścieżkę specjalizacji ucznia. Program obejmuje przedmioty obowiązkowe (tzw. grupa A) i przedmioty obowiązkowe do wyboru (tzw. grupa B). Przedmioty obowiązkowe to: język grecki (greka klasyczna, język grecki nowożytny, współczesna literatura grecka), matematyka (algebra, geometria), nauki przyrodnicze (biologia, chemia, fizyka), historia, edukacja polityczna, religia, język obcy (angielski, niemiecki lub francuski), interdyscyplinarny projekt badawczy, wychowanie fizyczne²⁵. Spośród obowiązkowych do wyboru uczeń musi wybrać co najmniej jeden z następujących przedmiotów: informatyka (aplikacje), geologia (zasoby naturalne), edukacja artystyczna (plastyka, muzyka, elementy wiedzy o teatrze). Program jest tak skonstruowany, aby w klasie A uczeń mógł zdobyć jak najszerszą wiedzę ogólną, w klasie B – zaczął precyzować swoje zainteresowania, a w klasie C mógł koncentrować się na wybranych profilach zainteresowań: profil humanistyczny, przyrodniczo-matematyczny, ekonomiczno-informatyczny. Dodatkowo program sprofilowanych klas C przewiduje jeden obowiązkowy przedmiot dodatkowy do wyboru: drugi język obcy, rysunek odręczny, historia sztuki, zasady organizacji i zarządzania przedsiębiorstwem.

Ukończenie liceum ogólnokształcącego wiąże się zaliczeniem w trakcie trzyletniej nauki wszystkich przedmiotów z grupy A wskazanych w programie szkoły, wszystkich przedmiotów z wybranego profilu klasy oraz zdaniu końcowych egzaminów. Egzaminami końcowymi objęte są przedmioty obowiązkowe umieszczone w grupie A. Zagadnienia dotyczące egzaminów końcowych, przygotowanie tematów egzaminacyjnych lub testów, sposób przeprowadzenia sprawdzianów i ich ocena zostały zawarte w zarządzeniu Ministra Edukacji i Spraw Religijnych nr 100684/D2/ z 24 czerwca 2019 r. w sprawie modyfikacji wcześniejszej decyzji ministerialnej nr 76099/D2/ dotyczącej zadań dla 3 klasy liceum ogólnokształcącego²⁶ oraz w decyzji Ministra Edukacji i Spraw Religijnych nr 71388/D2 z 14 maja 2019 r. w sprawie przedmiotów i kursów przedmiotowych, metody i czasu egza-

²⁴ https://www.eoppep.gr/teens/index.php/spoudes_meta_to_gymnasio/173-imerisio_gen_lykeio-2

²⁵ <https://edu.klimaka.gr/ekpaideytikoi/wrario-anatheseis/1007-anatheseis-mathhmatwn-se-genika-lykeia>.

²⁶ Αρ.Πρωτ.100684/Δ2/24-06-2019/ΥΠΠΕΘ; Τροποποίηση της με αρ. πρωτ. 76099/Δ2/11-05-2018 Υπουργικής Απόφασης «Αναθέσεις μαθημάτων Γυμνασίου και Γενικού Λυκείου» (Β1704) ως προς τις αναθέσεις μαθημάτων της Γ΄ Τάξης Γενικού Λυκείου, <https://edu.klimaka.gr/ekpaideytikoi/wrario-anatheseis/1007-anatheseis-mathhmatwn-se-genika-lykeia>

minowania oraz oceniania, obowiązków nauczycieli i opiekunów, obowiązków ucznia podczas egzaminu. Ocenianie, zaliczanie i wydawanie dyplomów²⁷.

Rok szkolny podzielony jest na dwa czteromiesięczne semestry *tetrámina* (τετράμηνα). Pierwszy semestr trwa od września do stycznia, a drugi od stycznia do maja. Pod koniec semestru uczeń uzyskuje ocenę z każdego przedmiotu. Nauczyciel wystawiając ocenę jest zobowiązany wziąć pod uwagę następujące aspekty semestralnej pracy ucznia:

- zaangażowanie i zainteresowanie przedmiotem,
- wyniki ze sprawdzianów podsumowujących semestr,
- wyniki prac domowych oraz zadań wykonywanych w szkole,
- ocena wkładu i jakości pracy ucznia w realizację projektu, w którym bierze udział zespół uczniów²⁸.

Ocena wyników osiągniętych przez uczniów oraz frekwencja w kolejnych trzech klasach A, B i C stanowią podstawę dopuszczenia do licealnych egzaminów końcowych. W liceach ogólnokształcących stosowana jest skala ocen obejmująca wartości od 0 do 20²⁹. Zaliczenie każdego przedmiotu wymaga uzyskania co najmniej oceny 9,5, liczonej jako średnia semestralna ze wszystkich sprawdzianów, projektów, prac domowych oraz ewaluowanej aktywności dydaktycznej ucznia. Ponadto pod uwagę brane są nieobecności, które nie mogą przekroczyć 130 przedmiotowych godzin dydaktycznych. W razie uzyskania średniej oceny poniżej 9,5 i/lub przekroczenia 130 godzin nieobecności uczniowie muszą powtórzyć rok szkolny. Uczniowie, którzy spełniają powyższe wymagania i ukończyli ostatnią klasę *geniko lykeio*, mogą przystąpić do końcowych pisem-

²⁷ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ Αριθμ. 71388 / Δ2. Ομάδες και κλάδοι μαθημάτων, τρόπος και χρόνος εξέτασης και βαθμολόγησης, ορισμός και υποχρεώσεις των επιτηρητών, υποχρεώσεις των μαθητών κατά τη διάρκεια της εξέτασης, τρόπος διατύπωσης των θεμάτων, βαθμολόγηση των γραπτών δοκιμίων των προαγωγικών και απολυτηρίων εξετάσεις, αναβαθμολόγηση των γραπτών δοκιμασιών προαγωγικών και απολυτικών εξετάσεων της Γενικής φύσης, γραπτών και κάθε άλλο σχετικό θέμα, <https://www.esos.gr/sites/default/files/articles-legacy/lykeio.pdf>.

²⁸ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-general-upper-secondary-education-23_el.

²⁹ Skala ocen w liceach ogólnokształcących:
od 0 do 5,0 – ocena niedostateczna (Κακώς),
od 5,1 do 9,4 – ocena niewystarczająca (Ανεπαρκώς),
od 9,5 do 13,0 – ocena dostateczna (Σχεδόν καλώς),
od 13,1 do 16,0 – ocena dobra (Καλώς),
od 16,1 do 18,0 – ocena bardzo dobra (Λίαν καλώς),
od 18,1 do 20,0 – ocena celująca (Άριστα).

nych egzaminów zaliczających poszczególne przedmioty *exetáseis proagogikés* (εξετάσεις προαγωγικές) oraz do egzaminów maturalnych *exetáseis apolytíries* (εξετάσεις απολυτήριες). Tematy z poszczególnych przedmiotów są opracowywane i ustalane wspólnie przez nauczycieli konkretnego przedmiotu, którzy uczą w placówce szkolnej, oraz zatwierdzone przez dyrektora szkoły. Źródłem tematów egzaminacyjnych są podręczniki i materiały wskazane uczniom przez ich nauczycieli przedmiotowych, a pytania i zagadnienie są analogiczne do tych znajdujących się w podręcznikach i w wytycznych Instytutu Polityki Edukacyjnej. Terminy egzaminów ustalane są centralnie przez Ministerstwo Edukacji. Egzaminy obejmują wszystkie przedmioty obowiązkowe z tzw. grupy A oraz przedmioty obowiązkowe wybrane przez ucznia z tzw. grupy B (obowiązkowe do wyboru).

Uczniowie, którzy zdali wszystkie określone prawem egzaminy, uzyskują dyplom ukończenia liceum ogólnokształcącego *apolytírío genikoú lykeíou* (απολυτήριο γενικού λυκείου)³⁰. Dyplom wydawany jest przez szkołę, która zorganizowała i przeprowadziła egzaminy. Dokument zawiera wykaz ocen uzyskanych ze wszystkich egzaminów przedmiotowych, potwierdza profil ukończonej klasy, posiada zdjęcie absolwenta oraz pieczęcie szkoły i podpisy członków komisji egzaminacyjnej.

Absolwenci *geniko lykeio* posiadający dyplom ukończenia liceum ogólnokształcącego mają do wyboru następujące możliwości zawodowo-edukacyjne:

- podjęcie pracy jako urzędnik niższego szczebla lub uruchomienie działalności na własny rachunek w dziedzinach zawodowych, w których nie są wymagane specjalne zezwolenia ani specjalistyczne wykształcenie,
- uzupełnienie wykształcenia ogólnego przez rozpoczęcie nauki w drugiej klasie trzyletniego liceum technicznego (EPAL) i uzyskanie uprawnień zawodowych,
- uzyskanie specjalizacji zawodowej przez podjęcie nauki w Instytucie Kształcenia Zawodowego – IEK (Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης)³¹,
- podjęcie nauki na poziomie studiów wyższych (uniwersytety, szkoły wyższe).

³⁰ <https://proson.eoppep.gr/el/QualificationTypes/Details/52>.

³¹ Instytut jest organem edukacyjnym posiadającym ok. 100 publicznych (bezpłatnych) i prywatnych (płatnych) placówek nieformalnej edukacji oferujących kształcenie zawodowe w różnych specjalnościach. Kształcenie w IEK trwa 2–2,5 roku. Program kursu przewiduje 4 semestry szkolenia teoretycznego i laboratoryjnego (1200 godzin) i 1 semestr stażu (960 godz.). Absolwenci uzyskują dyplom IEK uprawniający do wykonywania wyuczonego zawodu, <http://www.oaed.gr/iek>.

Liceum techniczne

Licea techniczne pierwszego stopnia – EPAL 1° (*ΕΠΑΛ 1^{ος} κύκλος*)³² to trzyletnie placówki łączące kształcenie ogólne z profilem technicznym i zawodowym³³. Warunkiem rozpoczęcia nauki w EPAL 1° jest uzyskanie świadectwa ukończenia gimnazjum. Szkoły oferują 9 kierunków w następujących obszarach:

- rolnictwo, żywność i środowisko naturalne,
- administracja i ekonomia,
- projektowanie architektoniczne, prace konstrukcyjne,
- sztuka stosowana,
- elektryka, elektronika i automatyka,
- inżynieria,
- zawody związane z morzem i gospodarką morską,
- informatyka,
- opieka zdrowotna i zdrowy tryb życia.

Działalność liceów technicznych EPAL 1° reguluje ustawa nr 3475/2006 o organizacji i funkcjonowaniu wtórnego kształcenia zawodowego (dalej: ustawa nr 3475/2006)³⁴. Zgodnie z art. 4 ustawy nr 3475/2006 dzienne licea techniczne podzielone są na trzy klasy: A, B i C, w których tygodniowy program zajęć obejmuje 35 godzin dydaktycznych:

- klasa A, nazywana podstawową klasą umiejętności *táxi vasikón dexiotítion* (*τάξη βασικών δεξιοτήτων*)³⁵, realizuje wspólne dla wszystkich uczniów: przedmioty ogólnokształcące (22 godz.), lekcje orientacji zawodowej (7 godz.) i 3 dwugodzinne kursy fakultatywne (6 godz.). Głównym celem klasy A jest orientacja pedagogiczno-zawodowa. Program jest tak skonstruowany, aby pomóc uczniom w określeniu ich zainteresowań i talentów oraz wesprzeć w wyborze dalszej specjalizacji,
- klasa B, nazywana klasą branż zawodowych *táxi epangelmatikón toméon* (*τάξη επαγγελματικών τομέων*)³⁶, realizuje wspólne dla wszystkich uczniów

³² W strukturze ustroju szkolnego Grecji oprócz EPAL 1°, będącego częścią szkoły średniej, na poziomie szkolnictwa policealnego istnieją licea techniczne drugiego stopnia – EPAL 2° (*ΕΠΑΛ 2^{ος} κύκλος*).

³³ Licea wieczorowe są zorganizowane jako szkoły czteroletnie.

³⁴ Dz.Urz. 146 z 2006 r., N.3475/2006 – ΦΕΚ 146/2006 Οργάνωση και λειτουργία της δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις, <https://edu.klimaka.gr/arxeio/nomothesia-fek/fek-146-2006-organwsh-lesitourgia-epaggelmatikhs-ekpaidevshs-n3475-klimaka.pdf>.

³⁵ https://www.eoppep.gr/teens/index.php/spoudes_meta_to_gymnasio/189-epal.

³⁶ Tamże.

przedmioty ogólnokształcące (12 godz.) oraz zgodnie z zadeklarowaną dziedziną specjalizacji teoretyczne i warsztatowe przedmioty zawodowe (23 godz.),

- klasa C, nazywana klasą specjalności zawodowych *táxi epangelmatikón eidikotítton* (τάξη επαγγελματικών ειδικοτήτων)³⁷, realizuje wspólne dla wszystkich uczniów przedmioty ogólnokształcące (12 godz.) oraz zgodnie z wybraną w klasie B dziedziną specjalizacji teoretyczne i warsztatowe specjalizacyjne przedmioty zawodowe (23 godz.).

Ewaluacja postępów nauczania osiągniętych przez uczniów we wszystkich trzech klasach koncentruje się na ocenie przyswojenia zagadnień objętych programem rozumienia podstawowych pojęć, a także na zdobyciu umiejętności poznawczych i kompetencji w obszarze syntetycznego i krytycznego myślenia, umiejętności rozwiązywania problemów oraz wyciągania końcowych wniosków. W liceach technicznych stosuje się cyfrową skalę ocen 0–20, w której 0 jest oceną najniższą, a 20 – najwyższą³⁸.

Zaliczenie programu nauczania wiąże się z uzyskaniem ocen częściowych z wymaganych przedmiotów oraz zdanie egzaminów końcowych, które odbywają się dla klasy A, B i C pod koniec każdego roku szkolnego.

W trakcie trwania roku szkolnego uczniowie oceniani są w trybie ciągłym. W klasie A decyzję o promocji do następnej klasy podejmuje się na podstawie średniej oceny z przedmiotów ogólnokształcących uzyskanych w trakcie roku szkolnego (sprawdziany, prace domowe, odpowiedzi ustne). Najniższą oceną umożliwiającą promocję jest ocena 9,5. Innym elementem, który bierze się pod uwagę przy promowaniu ucznia, jest jego świadomość własnych potrzeb i zainteresowań zawodowych potwierdzona poziomem wyboru przedmiotów fakultatywnych oraz aktywnością w obszarze przedmiotów związanych z orientacją zawodową. W klasie B system oceniania jest podobny, przy czym ocenie podlega przede wszystkim teoria i praktyka kierunkowych przedmiotów zawodowych. W ostatniej klasie C ocenianie skupione jest przede wszystkim na specjalizacyjnych przedmiotach zawodowych, ze szczególnym uwzględnieniem znajomości teorii i jakości wykonywania zadań warsztatowych.

Oprócz rocznego oceniania postępów z poszczególnych przedmiotów, pod koniec każdego roku szkolnego uczniowie przystępują do egzaminów kończących naukę w konkretnej klasie. Procedura dotyczy też egzaminów kończących ostat-

³⁷ Tamże.

³⁸ https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/75831/nomos-4186-2013, https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/276374/nomos-1566-1985.

nią klasę C, które *de facto* są egzaminami kończącymi szkołę. Do końcowego egzaminu z wybranego przedmiotu może przystąpić uczeń, który w poprzednim roku uzyskał z tego przedmiotu średnią ocenę minimum 9,5. Zgodnie z art. 3 ustawy nr 4186 i art. 13 ustawy nr 4326/2015 o zmianie przepisów³⁹ pisemne egzaminy dyplomowe (*γραπτές προαγωγικές εξετάσεις*) z poszczególnych przedmiotów, w tym także zawodowych, opracowuje i przeprowadza szkoła. Za zakres i tematykę egzaminu z konkretnej dziedziny oraz za sprawdzenie pracy i wystawienie oceny odpowiada nauczyciel przedmiotu lub wyznaczeni członkowie Rady Pedagogicznej. Uczniowie, którzy zdali egzamin, uzyskują dyplom ukończenia liceum technicznego *απολυτήριο επαγγελματικού λυκείου*⁴⁰ oraz tytuł zawodowy technika w wyuczonyj specjalności *πτυχίο επαγγελματικής* (*πτυχίο επαγγελματικής*)⁴¹.

Po ukończeniu liceum technicznego I stopnia i uzyskaniu niezbędnych dyplomów absolwenci EPAL 1° mają do wyboru następujące możliwości zawodowo-edukacyjne:

- podjęcie pracy jako dyplomowany technik w wyuczonym zawodzie,
- uzyskanie drugiej specjalności w EPAL 1° przez powtórzenie klasy C o innym profilu,
- kontynuacja nauki w formie specjalistycznego stażu na poziomie szkolnictwa policealnego w liceum technicznym drugiego stopnia EPAL 2° w rocznej podyplomowej klasie stażowej (*μεταλυκειακό έτος-τάξη μαθητείας*)⁴², która kończy się uzyskaniem dyplomu szkolnictwa policealnego w określonej specjalności (*εξετάσεις πιστοποίησης*)⁴³,
- podjęcie doskonalenia zawodowego w Instytucie Kształcenia Zawodowego – IEK *Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης* (*Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης*),
- podjęcie nauki na poziomie studiów wyższych na wydziałach tematycznie odpowiadających obszarom ukończonych szkół i uzyskanych dyplomów. Dla absolwentów EPAL zarezerwowana jest też pewna liczba miejsc w wyższych szkołach sił zbrojnych, policji, straży pożarnej i handlowej szkole morskiej.

³⁹ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4326 ΦΕΚ Α 49 /13.5.2015, https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/105356/nomos-4326-2015

⁴⁰ http://3sek-an-attik.att.sch.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=455&Itemid=862

⁴¹ Tamże.

⁴² <http://www.iep.edu.gr/el/tee-yliko/metalykeiako-etos-taksi-mathiteias>.

⁴³ Tamże.

Średnia szkoła zawodowa – EPAS

Średnie szkoły zawodowe to dwuletnie placówki przysposobienia zawodowego przeznaczone dla uczniów w wieku od 16 do 23 lat, których działalność reguluje ustawa nr 3475/2006. Warunkiem rozpoczęcia nauki w EPAS jest ukończenie pierwszej klasy orientacyjnej liceum ogólnokształcącego lub technicznego. W przyjęciu do pierwszej klasy EPAS obowiązuje limit wieku wynoszący 23 lata.

Szkoły oferują kształcenie w różnych zawodach, np. cukiernik, fryzjer, kosmetyczka, kucharz, asystent apteczny, mechanik samochodowy, instalator urządzeń chłodniczych, stolarz, pracownik biurowy itp.⁴⁴

Zgodnie z art. 10 ustawy nr 3475/2006 szkoły zawodowe obejmują kształcenie w dwóch klasach – A i B. Program kształcenia trwa 4 semestry i zbudowany jest z dwóch części: praktycznej i teoretycznej. Praktyki realizowane są w sektorze publicznym lub prywatnym i odbywają się we wczesnych godzinach porannych przez 4 lub 5 dni w tygodniu. Kształcenie teoretyczne oraz warsztato-laboratoryjne prowadzone jest w godzinach popołudniowych w wymiarze 21 godzin tygodniowo. Jeżeli dany kierunek lub specjalność kształcenia zawodowego wymaga odbycia dłuższego stażu, istnieje możliwość wydłużenia przez szkołę programu nauczania o jeden rok. Uczniowie i przyuczający się do zawodu i odbywający staż – zgodnie z decyzją ministrów resortu edukacji oraz pracy i opieki społecznej nr 10186/D5.12/9-4-2013 z 12 kwietnia 2013 r. o zmianie wspólnej decyzji ministerialnej nr 1186/2011 w sprawie ustalania wysokości wynagrodzeń i wynagrodzeń uczniów przyuczających się do zawodu na podstawie ustawy nr 3475/2006⁴⁵ – uzyskują za pracę wykonaną podczas stażu wynagrodzenie dzienne w wysokości 17,12 euro (2018 r.). Kwota ta stanowi 75% minimalnego wynagrodzenia niewykwalifikowanego pracownika ustalonego przez ogólnokrajowy układ zbiorowy pracy.

Absolwenci średnich szkół zawodowych po zdaniu wszystkich egzaminów teoretycznych i praktycznych otrzymują dyplom ukończenia szkoły zawodowej *Ptychío Epangelmatikís Scholís (Πτυχίο Επαγγελματικής Σχολής)*⁴⁶ wraz z certyfi-

⁴⁴ Specjalności EPAS (Ειδικότητες ΕΠΑΣ), http://www.oaed.gr/eidikotetes-epas?p_p_id=56_INSTANCE_I0smOh12L4Mb&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-3&p_p_col_count=1&_56_INSTANCE_I0smOh12L4Mb_page=1.

⁴⁵ Αριθ. 10186/Δ5.12, 12 Απριλίου 2013, Τροποποίηση της κοινής υπουργικής απόφασης 1186/2011 „Καθορισμός ημερομισθίου και ποσοστών αμοιβής των μαθητών των ΕΠΑΣ Μαθητείας του ΟΑΕΔ του Ν.3475/2006”, <https://www.e-forologia.gr/lawbank/document.aspx?digest=67C63C277219E500.1D031AEA53&version=2013/04/09>

⁴⁶ <https://proson.eoppep.gr/el/QualificationTypes/Details/51>.

katami uzyskanych kwalifikacji w danej specjalności umożliwiającym wykonywanie zawodu zgodnie z postanowieniami każdej specjalności.

Po ukończeniu średniej szkoły zawodowej i uzyskaniu niezbędnych dyplomów absolwenci EPAS mają do wyboru następujące możliwości zawodowo-educacyjne:

- mogą podjąć pracę jako wykwalifikowani, dyplomowani pracownicy w wyuczonym zawodzie lub
- rozpocząć dalsze doskonalenie zawodowe w publicznych lub niepublicznych placówkach Instytutu Kształcenia Zawodowego – IEK.

Szkolnictwo policealne

W Grecji placówki szkolnictwa policealnego *meta-defterováthmia ekpaídefsi* (μετα-δευτεροβάθμια εκπαίδευση) prowadzone są przez licea techniczne drugiego stopnia – EPAL 2° (ΕΠΑΛ 2^ο κύκλος)⁴⁷ oraz przez publiczne i niepubliczne placówki Instytutu Kształcenia Zawodowego – IEK. Kształcenie w liceach EPAL 2° realizowane jest w rocznej podyplomowej klasie stażowej (μεταλυκειακό έτος-τάξη μαθητείας)⁴⁸ i przeznaczone jest dla absolwentów liceów technicznych pierwszego stopnia – EPAL 1°. Ministerialny program przewiduje zajęcia laboratoryjno-warsztatowe oraz staż realizowany w instytucjach tematycznie związanych z obraną przez ucznia specjalizacją. Wybrana specjalność ściśle związana jest z zakresem stażu, którego program i zakres ustanawiany jest odpowiednim rozporządzeniem ministra edukacji. Lista specjalności jest obszerna i zawiera na przykład staże z obszaru administracji i finansów⁴⁹, instalacji i sieci elektrycznych⁵⁰, projektowania robót konstrukcyjnych i geoinformatyki⁵¹, czy zarządzania nowoczesnym rolnictwem⁵². Kształcenie kończy się uzyskaniem dyplomu szkolnictwa policealnego w określonej specjalności *exetáseis pistopoíisis* (εξετάσεις πιστοποίησης)⁵³.

⁴⁷ <http://2epal-amaliad.ilei.sch.gr/epaggelmatiko-lykeio/plirofories-gia-epal>.

⁴⁸ <http://www.iep.edu.gr/el/tee-yliko/metalykeiako-etos-taksi-mathiteias>.

⁴⁹ Υπάλληλος Διοίκησης και Οικονομικών Υπηρεσιών; Υπουργική Απόφαση Φ2/ 33678 /Δ4 ΦΕΚ 730B/09-03-2017.

⁵⁰ Τεχνικός Ηλεκτρολογικών Συστημάτων, Εγκαταστάσεων και Δικτύων; Υπουργική Απόφαση Φ2/ 33685/Δ4 ΦΕΚ 732B/09-03-2017.

⁵¹ Σχεδιαστής Δομικών Έργων και Γεωπληροφορικής; Υπουργική Απόφαση Φ2/33692/Δ4 ΦΕΚ 780B/13-03-2017.

⁵² Σύγχρονη Επιχειρηματική Γεωργία; Υπουργική Απόφαση Φ2/26651/Δ4 ΦΕΚ 756B/09-03-2017.

⁵³ Tamże.

Popularną formą kształcenia policealnego, ale także ustawicznego, są placówki Instytutu Kształcenia Zawodowego – IEK. Zgodnie ustawą nr 3879 z 21 września 2010 r. o kształceniu się przez całe życie (ujednoliconą 25 września 2019 r.)⁵⁴ są one placówkami edukacyjnymi zapewniającymi kształcenie w wybranym zawodzie, ustawiczne doksztalcanie absolwentów liceów ogólnokształcących, liceów technicznych, szkół zawodowych oraz osób poszukujących możliwości przekwalifikowania lub podniesienia kwalifikacji. Z oferty IEK korzystają także absolwenci uczelni wyższych. Na greckim rynku oświatowym funkcjonuje ok. 100 publicznych (bezpłatnych) i prywatnych (płatnych) placówek IEK oferujących kształcenie zawodowe w różnych specjalnościach, np.: hagiograf bizantyjskich ikon i murali, technik inżynierii dźwięku, technik energetyk, technik multimedialnych aplikacji, technik mechanik pojazdów, technik ds. transportu lotniczego, pielęgniarka operacyjna, dietetyk itd.⁵⁵ Realizowane programy kształcenia posiadają akredytacje Krajowej Organizacji ds. Certyfikacji Kwalifikacji i Poradnictwa Zawodowego – EOPPEP *Ethnikós Organismós Pistoποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού* (Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού)⁵⁶, gwarantującej odpowiedni poziom jakości edukacyjnej zgodny z uznanym na całym świecie modelem doskonałości Europejskiej Fundacji Zarządzania Jakością – EFQM (*European Foundation for Quality Management*)⁵⁷.

Kształcenie w IEK trwa 2–2,5 roku. Program kursu przewiduje 4 semestry szkolenia teoretycznego i laboratoryjnego (1200 godz.) i 1 semestr stażu (960 godz.) z pełnymi prawami pracowniczymi, które wynoszą dla stażystów 75% płacy minimalnej. Absolwenci uzyskują certyfikat kształcenia zawodowego – BEK *vevaiósi epangelmatikís katártisis* (βεβαίωση επαγγελματικής κατάρτισης)⁵⁸, który upraw-

⁵⁴ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3879 Ανάπτυξη της Δια Βίου Μάθησης και λοιπές διατάξεις, <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/n-3879-2010.html>

⁵⁵ Specjalności IEK, <http://www.oaed.gr/eidikotetes-iek>.

⁵⁶ Organizacja jest podmiotem prawa prywatnego, nadzorowanym przez ministra edukacji i religii, z siedzibą w Atenach. Jest to instytucja powstała z połączenia Krajowej Organizacji Kwalifikacji (EQAF), Krajowego Centrum Certyfikacji Struktur Uczenia się przez całe życie (EKEPIS) i Krajowego Centrum Poradnictwa Zawodowego (EKEP). Opracowuje ona i wdraża kompleksowe krajowe systemy akredytacji kształcenia pozaformalnego oraz zapewnia naukowe i techniczne wsparcie w projektowaniu i wdrażaniu krajowej polityki poradnictwa zawodowego. Głównym celem jest podnoszenie kwalifikacji zawodowych społeczeństwa greckiego przez dostosowanie kształcenia i szkolenia zawodowego do potrzeb rynku pracy, <https://eoppep.gr/index.php/el/eoppep/identity>.

⁵⁷ <https://www.efqm.org/>.

⁵⁸ https://www.iek-chiou.gr/?page_id=763.

nia do przystąpienia do specjalistycznych egzaminów zawodowych, w wyniku których można uzyskać dyplom zawodowy *diplómatos epangelmatikís* (διπλώματος επαγγελματικής)⁵⁹ uznawany w Grecji i w państwach Unii Europejskiej.

Szkolnictwo wyższe

Nadzór nad szkolnictwem wyższym sprawuje Ministerstwo Edukacji i Spraw Religijnych, a w przypadku specjalistycznych szkół wyższych – Ministerstwo Kultury i Sportu (wyższe szkoły tańca i sztuki dramatycznej), Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (Wyższa Szkoła Policyjna), Ministerstwo Turystyki (wyższe szkoły edukacji turystycznej), Ministerstwo Obrony (wyższe szkoły oficerskie), Ministerstwo Polityki Morskiej i Wyspowej (Akademia Marynarki Handlowej).

Zgodnie z art. 16 pkt 5 konstytucji wykształcenie na poziomie uniwersyteckim zapewniają w pełni samorządne jednostki będące publicznymi osobami prawnymi. Jednostki te podlegają kontroli ze strony państwa i mają prawo do pomocy finansowej z jego strony⁶⁰. Zasady tworzenia, utrzymywania, zarządzania i funkcjonowania jednostek szkolnictwa wyższego uregulowane zostały w ustawie nr 2916 z 11 czerwca 2001 r. o strukturze szkolnictwa wyższego i regulacji problemów technologicznych⁶¹, ustawie nr 4009 z 6 września 2011 r. o strukturze, jakości i umiędzynarodowieniu szkolnictwa wyższego⁶², ustawie nr 4485 z 4 sierpnia 2017 r. o organizacji i działalności szkolnictwa wyższego (dalej: ustawa nr 4485)⁶³ oraz ustawie nr 4610 z 7 maja 2019 r. o synergii uniwersytetów i technologicznych instytucji edukacyjnych, dostępie do szkolnictwa wyższego, szkół pilotażowych, państwowych archiwów ogólnych i innych przepisach⁶⁴.

⁵⁹ Tamże.

⁶⁰ *Konstytucja Grecji*, dz. cyt., s. 303.

⁶¹ Dz.Urz. 114 z 11 czerwca 2001 r., ΝΟΜΟΣ 2916/2001 (ΦΕΚ 114/11.06.2001, τεύχος Α) „Διάρθρωση της ανώτατης εκπαίδευσης και ρύθμιση θεμάτων του τεχνολογικού τομέα αυτής”, http://www.fa3.gr/nomothesia_2/nomoth_education/aei_nomothesia/2_2916-2001-tee.htm.

⁶² ΝΟΜΟΣ ΥΠ’ ΑΡΙΘ. 4009 6 Σεπτεμβρίου 2011, Δομή, λειτουργία, διασφάλιση της ποιότητας των σπουδών και διεθνοποίηση των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων., http://www.et.gr/idocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFYAFdDx4L2G3dtvSoClrL8vnZozRHI6VJ5MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LldQ163nV9K-td6SIuUNbGrw4_MZOPH9woNIE-GN3ujGXNEeDGrH-M7LI-t3PR.

⁶³ Οργάνωση και λειτουργία της ανώτατης εκπαίδευσης, ρυθμίσεις για την έρευνα και άλλες διατάξεις, <https://www.taxheaven.gr/laws/law/index/law/829>.

⁶⁴ Dz.Urz. 70 z 7 maja 2019 r., ΝΟΜΟΣ ΥΠ’ ΑΡΙΘΜ. 4610 Τεύχος Α’ 70/07.05.2019, https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/514559/nomos-4610-2019, https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/514559/nomos-4610-2019.

Zgodnie z art. 1 ustawy nr 4485 system szkolnictwa wyższego zbudowany jest z dwóch równoległych uzupełniających się obszarów akademickich – uniwersyteckiego i technologicznego. W sektorze uniwersyteckim znajdują się 22 placówki uniwersyteckie *panepistímio* (πανεπιστήμιο), uniwersytety techniczne, politechniki *polytechneío* (πολυτεχνείο) oraz Wyższa Szkoła Sztuk Pięknych *Anotátis Scholís Kalón Technón* (Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών)⁶⁵, a w technologicznym – kilkanaście wyższych szkół i instytutów kształcenia technicznego – TEI *Technologiká Ekpaideftiká Idrýmata* (Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα) oraz Wyższa Szkoła Edukacji Pedagogicznej i Technologicznej – ASPETE *Anótati Scholí Paidagogikís kai Technologikís Ekpaídeusis* (Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης – ΑΣΠΑΙΤΕ).

Oprócz uczelni sprofilowanych na dziedzinę humanistyczne, społeczne, prawnicze, ekonomiczne oraz matematyczno-przyrodnicze dużym prestiżem i zainteresowaniem studentów cieszą się:

- Helleński Uniwersytet Otwarty – EAP *Ellinikó Anoiktó Panepistímio* (Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, ΕΑΠ)⁶⁶ – uczelnia specjalizująca się w kształceniu na odległość,
- Międzynarodowy Uniwersytet Helleński – DIPAE *Diethnés Panepistímio tis Elládos* (Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος, ΔΙΠΔΕ)⁶⁷ – uczelnia prowadząca studia wyłącznie w języku angielskim,
- Wyższa Akademia Kościelna w Salonikach *Anótati Ekklesiastikí Akadimía Thessaloníkis* (Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Θεσσαλονίκης)⁶⁸ – uczelnia realizująca program edukacji kapłanów oraz kościelny program zarządzania pomocą,
- Akademia Straży Pożarnej *Pyrovestiki Akadimía* (Πυροσβεστική Ακαδημία)⁶⁹,
- Akademia Policyjna *Astynomikí Akadimía* (Αστυνομική Ακαδημία)⁷⁰.

Zgodnie z art. 4 ustawy nr 4485 misją szkolnictwa wyższego jest:

- wytwarzanie i przekazywanie wiedzy przez prowadzenie badań naukowych i kształcenie w celu jej zastosowania,

[gr/nomologia/download_fek?f=fek/2019/a/fek_a_70_2019.pdf&t=2ac026087567b297562548697387006f](http://nomologia/download_fek?f=fek/2019/a/fek_a_70_2019.pdf&t=2ac026087567b297562548697387006f).

⁶⁵ Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών (Α.Σ.Κ.Τ.), <http://www.asfa.gr/idrima/istoria>.

⁶⁶ <https://www.eap.gr/el/>.

⁶⁷ <https://www.ihu.gr/>.

⁶⁸ <http://erasmus.aeath.gr/index.php/el/>.

⁶⁹ <https://academy.fireservice.gr/>.

⁷⁰ http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=61.

- wykorzystywanie kształcenia ustawicznego do podwyższania poziomu wykształcenia społeczeństwa,
- zaspokajanie potrzeb rozwojowych kraju, rozpowszechnianie wiedzy o sztuce, wykorzystywanie wyników badań i innowacji zgodnie z zasadami etyki naukowej, zrównoważonego rozwoju i spójności społecznej,
- promowanie współpracy z innymi instytucjami edukacyjnymi i badawczymi w kraju i za granicą; dbanie o mobilność kadry nauczycielskiej, studentów i absolwentów uczelni.

W Grecji placówki szkolnictwa wyższego są podmiotami prawa publicznego finansowanymi z budżetu państwa. Zgodnie z art. 16 pkt 8 konstytucji zakładanie szkół wyższych przez osoby prywatne jest zabronione⁷¹. Warunki i zasady, na jakich przyznawane są zezwolenia na tworzenie i prowadzenie placówek nauczania nienależących do państwa, formy nadzoru nad nimi oraz status kadry nauczającej określa ustawa. Ustawowym zadaniem sektora uniwersyteckiego jest stałe podnoszenie i utrzymanie wysokiego potencjału naukowego i dydaktycznego placówek, ich pracowników i absolwentów, a w konsekwencji uzyskanie wysokiego poziomu wykształcenia całego społeczeństwa. Celem sektora technologicznego jest dbanie o transfer nauki w obszary gospodarki.

System kształcenia wyższego oparty jest na trójstopniowej strukturze studiów. Studia pierwszego stopnia w zależności od dziedziny kształcenia trwają od 4 lat do 6 lat (na kierunkach inżynierskich trwają 5 lat, a na medycynie 6 lat) i kończą się zdobyciem tytułu licencjata, który w Grecji nosi nazwę *Ptychio (Πτυχίο)*⁷². Studia drugiego stopnia oferują naukę od 1–1,5 roku do 2 lat, po których można uzyskać dyplom magisterski – *Metaptychiako Diploma Eidikefsis (Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης)*⁷³. Ostatnim poziomem edukacyjnym są studia trzeciego stopnia, których minimalna długość wynosi 3 lata. Po ukończeniu studiów doktorskich i obronie pracy doktorskiej uzyskuje się stopień doktora potwierdzony dyplomem doktorskim – *Didaktoriko Diploma (Διδακτορικό Δίπλωμα)*⁷⁴.

⁷¹ *Konstytucja Grecji*, dz. cyt., s. 304.

⁷² Krajowa Organizacja Certyfikacji (*Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού – Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.*); Πτυχίο / Δίπλωμα ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, <https://proson.eoppep.gr/el/QualificationTypes/Details/59>.

⁷³ Krajowa Organizacja Certyfikacji (*Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού – Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.*); Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης, <https://proson.eoppep.gr/el/QualificationTypes/Details/60>.

⁷⁴ Krajowa Organizacja Certyfikacji (*Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού – Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.*); Διδακτορικό Δίπλωμα; <https://proson.eoppep.gr/el/QualificationTypes/Details/61>.

Warunkiem koniecznym rozpoczęcia studiów na poziomie szkolnictwa wyższego jest ukończenie szkoły średniej potwierdzone świadectwem ostatniej klasy liceum lub – gdy kandydat jest absolwentem innego typu szkoły – świadectwem *Vevaiosi* (*Βεβαίωση*) uzyskiwanym w wyniku zdania specjalnego państwowego egzaminu, podczas którego sprawdzana jest wiedza z dziewięciu przedmiotów podstawowych i kierunkowych. Liczba miejsc w szkolnictwie wyższym jest ograniczona zgodnie z zasadą *numerus clausus* i każdego roku ogłaszana w odpowiednim rozporządzeniu resortu edukacji. W procesie rekrutacji brane są pod uwagę oceny uzyskane z poszczególnych przedmiotów widniejące na świadectwie, dobra znajomość języka greckiego (studenci zagraniczni), wyniki egzaminów wstępnych na niektóre kierunki (np. architektura, filologie, studia muzyczne, plastyczne itp.), wyniki wstępnych badań zdrowotnych, sportowych, psychologicznych (szkoły policyjne, wojskowe, sportowe)⁷⁵.

Kształcenie na poziomie studiów licencjackich jest bezpłatne, czesne płać ją jedynie słuchacze Helleńskiego Uniwersytetu Otwartego (500–1500 euro rocznie). Studia magisterskie są płatne. Wysokość opłat określana jest przez poszczególne uczelnie w zależności od kierunku i wybranej specjalności. Koszt roku nauki kształtuje się od 300 euro do 15 000 euro, ale w większości uczelni nie przekracza kwoty 4000 euro.

⁷⁵ W greckim szkolnictwie wyższym obowiązuje system oceniania studentów według cyfrowej skali 0–10, w której próg zaliczenia wynosi 4,9. Uzyskany przez studenta wynik 5,00–6,49 to ocena dobra, 6,50–8,49 oznacza ocenę bardzo dobrą, a 8,50–10,00 – ocenę doskonałą.

11.3. Kształcenie nauczycieli

W Grecji kształcenie nauczycieli pracujących w przedszkolach, szkołach podstawowych i średnich odbywa się na poziomie szkolnictwa wyższego. Zgodnie z ustawą nr 3848 z 19 maja 2010 r. o zwiększeniu roli nauczyciela w ustanawianiu zasad oceny i innych przepisach (dalej: ustawa nr 3848)¹ wszyscy nauczyciele podejmujący pracę w placówkach szkolnych muszą posiadać wykształcenie wyższe uzyskane na uniwersytecie, uniwersytecie technicznym lub w wyższej szkole edukacji pedagogicznej i technologicznej. Asystenci nauczycieli, nauczyciele przedszkolni, nauczyciele szkół podstawowych i średnich oraz nauczyciele przedmiotowi muszą ukończyć co najmniej czteroletnie studia licencjackie. Nabór na kierunki pedagogiczne, zależnie od szkoły wyższej, realizowany jest na podstawie konkursu świadectw i/lub na podstawie egzaminów sprawdzających predyspozycje pedagogiczno-zawodowe kandydatów.

Kształcenie nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i nauczycieli szkół podstawowych odbywa się w ośrodkach uniwersyteckich, na wydziałach pedagogicznych – na kierunkach edukacji przedszkolnej *proscholikis agogis* (προσχολικής αγωγής) i edukacji podstawowej *dimotikis ekpaidefsis* (δημοτικής εκπαίδευσης). Dyplomy licencjackie ukończenia studiów na wydziałach edukacji przedszkolnej *Paidagogiká Tmímata Proscholikis Agogis* (Παιδαγωγικά Τμήματα Προσχολικής Αγωγής) i wydziałach edukacji podstawowej *Paidagogiká Tmímata Dimotikis Ekpaidefsis* (Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης) dają absolwentom tytuł *Ptychio* (Πτυχίο) uprawniający do podjęcia pracy jako nauczyciel przedszkolny lub nauczyciel nauczania początkowego (nauczanie zintegrowane).

Kształcenie nauczycieli przedmiotu, którzy podejmą pracę w szkołach średnich pierwszego i drugiego stopnia, odbywa się dwutorowo – studia kierunkowe i pedagogiczne. W obszarze kierunkowym – kandydaci muszą ukończyć co najmniej licencjackie studia dziedzinowe z zakresu wybranego przedmiotu nauczania, uzyskując tytuł *Ptychio*, a w obszarze pedagogicznym – studia z zakresu pedagogiki.

¹ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3848 Αναβάθμιση του ρόλου του εκπαιδευτικού – καθιέρωση κανόνων αξιολόγησης και αξιοκρατίας στην εκπαίδευση και λοιπές διατάξεις, <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/n-3848-2010.html>.

W Grecji nauczyciele posiadają status funkcjonariuszy publicznych. Zgodnie z art. 103 pkt 5 konstytucji rekrutacja do pracy w zawodzie odbywa się na podstawie konkursu lub w drodze selekcji przeprowadzanej przez niezależny organ². Instytucją, która odpowiedzialna jest za nabór między innymi do zawodu nauczycielskiego, jest Rada Najwyższa ds. Doboru Kadr Służby Cywilnej – ASEP *Anótato Symvouílio Epilogís Prosopikou* (Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού, ΑΣΕΠ)³.

Procedura naboru do zawodu nauczycielskiego jest scentralizowana i oparta na elektronicznym systemie prowadzonym przez Ministerstwo Edukacji. Każda placówka szkolna wprowadza do centralnego systemu dane między innymi o aktualnym zatrudnieniu i planowanych potrzebach kadrowych. Po ich weryfikacji ministerstwo wnioskuje do ASEP o przeprowadzenie niezbędnych konkursów umożliwiających nabór i zatrudnienie nauczycieli. W konkursach mogą brać udział kandydaci spełniający formalne wymagania w zakresie edukacji potwierdzone odpowiednimi dyplomami i certyfikatami. Na podstawie punktacji uzyskanej w wyniku konkursu ASEP tworzy rankingowe listy kandydatów. Najwyżej punktowani mają pierwszeństwo w wyborze miejsca zatrudnienia. W przypadku wystąpienia wakatów ASEP przygotowuje kolejną turę konkursu.

Nauczyciel szkoły podstawowej lub średniej rozpoczynający swoją karierę zawodową zostaje zatrudniony na dwuletni okres próbny jako nauczyciel praktykant *dókimos ekpaideftikós* (δόκιμος εκπαιδευτικός)⁴. W tym okresie podlega obowiązkowemu szkoleniu wstępnemu, którego celem jest wdrożenie do pracy w środowisku oświatowym. Program obejmuje 100 godzin zajęć: wykładów, prowadzenia monitorowanych lekcji, konsultacji z opiekunami szkolenia. Za realizację programu odpowiedzialny jest Instytut Polityki Edukacyjnej – IEP *Institoúto Ekpaideftikís Politikís* (Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, ΙΕΠ)⁵ oraz Regionalne Centra Szkoleniowe – PEK *Perifereiaká Epimorfotiká Kéntra* (Περιφερειακά Επιμορφωτικά Κέντρα, ΠΕΚ)⁶. Po zakończeniu okresu próbnego dyrektor szkoły przygotowuje opinię o nauczycielu praktykancie i jeśli ocena jest pozytywna,

² Rozdział drugi. Status organów administracji. Art. 103, [w:] *Konstytucja Grecji*, dz.cyt., s. 334.

³ Rada utworzona na podstawie ustawy nr 2190 z 3 marca 1994 r. o powołaniu niezależnego organu do spraw doboru kadr w służbie cywilnej. ASEP to niezależny organ odpowiedzialny za nadzorowanie prawidłowego stosowania przepisów regulujących rekrutację kadr w sektorze publicznym, <https://www.asep.gr>.

⁴ Artykuł 4 ustawy nr 3848, <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/n-3848-2010.html>.

⁵ <http://iep.edu.gr/el/>.

⁶ <https://www.esos.gr/tags/perifereiaka-epimorfotika-kentra>.

kieruje wniosek o uzyskanie przez praktykanta statusu nauczyciela wraz z odpowiednim wnioskiem o nadanie statusu nauczyciela mianowanego *mónimou ekpaideftikou* (μόνιμου εκπαιδευτικού)⁷. Przez pierwsze 10 lat pracy nauczyciela mianowanego pracującego w szkole podstawowej i/lub średniej obowiązuje tygodniowo przepracowanie 24 godzin dydaktycznych, a nauczyciela ze stażem ponad 20 lat pracy – 21 godzin. Zarobki nauczycieli uzależnione są od wykształcenia, posiadanych uprawnień edukacyjnych, pełnionych funkcji i stażu pracy⁸.

⁷ <https://www.alfavita.gr/diorismoi-ekpaideytikon>.

⁸ W 2016 r. średnie roczne uposażenie nauczycieli przedszkolnych i szkół podstawowych w wieku 25–64 lat wynosiło ok. 24 770 USD, a nauczycieli szkół średnich ok. 26 697 USD, źródło: Education at a Glance 2018, OECD Indicators, <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2018-en>.

11.4. Podsumowanie. Problemy

Grecja to państwo o silnie scentralizowanej administracji. Większość decyzji administracyjnych zapada na szczeblu rządowym. Mimo wyraźnego podziału na administrację rządową i samorządową, to właśnie ta druga podlegała od lat siedemdziesiątych XX wieku najczęstszym reformom. Niezależnie od zmian w polityce edukacyjnej w dalszym ciągu dominuje zasada państwowości, co w konsekwencji skutkuje centralnym sterowaniem oświaty.

Częste zmiany rządów, brak stabilizacji politycznej, kryzys gospodarczy, brak perspektywicznej polityki regionalnej oraz problemy z międzynarodowymi wierzycielami wywarły negatywny wpływ na większość obszarów polityki państwa, w tym także na edukację.

Rosnące oczekiwania i wymagania greckiego społeczeństwa wobec szkolnictwa, a także świadomość władz oświatowych w sprawie konieczności wprowadzenia reform w oświacie sprawiły, że w grudniu 2015 roku Ministerstwo Edukacji i Spraw Religijnych powołało dwie komisje, których zadaniem było opracowanie rekomendacji dotyczących obszarów edukacyjnych, w których konieczne byłoby wprowadzenie zmian. Owe komisje to Komisja Dialogu Narodowego i Społecznego w sprawie Edukacji *Epitropí Ethnikou kai Koinonikou Dialógu gia tin Ekpaídeysi* (Επιτροπή Εθνικού και Κοινωνικού Διαλόγου για την Εκπαίδευση)¹ oraz Parlamentarna Komisja ds. Edukacji *Koinovouleftikí Epitropí gia tis Morfotikés Ypothéseis* (Κοινοβουλευτική Επιτροπή για τις Μορφωτικές Υποθέσεις)². W wyniku prac obu komisji powstał Krajowy plan polityki edukacyjnej – wnioski na lata 2016–2019 *Ethnikó Schédio Ekpaideftikís Politikís* (Εθνικό Σχέδιο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (2016–2019))³. Na jego podstawie oraz we współpracy z OECD rząd zaproponował inicjatywy mające na celu aktualizację programów szkolnych oraz poprawę jakości nauczania. Wśród najważniejszych kierunków reform zaproponowano:

- wprowadzenie dwuletniego obowiązku przedszkolnego,
- zreformowanie szkolnictwa podstawowego i średniego,

¹ <https://dialogos.minedu.gov.gr/>.

² <https://www.hellenicparliament.gr/Koinovouleftikes-Epitropes/Katigories>.

³ https://dialogos.minedu.gov.gr/wp/content/uploads/2016/04/PORISMATA_DIALOGOU_2016.pdf.

- przyjęcie strategii podnoszenia jakości kształcenia i szkolenia zawodowego,
- podwyższenie jakości szkolnictwa wyższego przez wdrożenie strategii jednolitej przestrzeni edukacyjnej i badawczej związanej z optymalizacją i łączeniem niektórych instytucji badawczo-edukacyjnych,
- reorganizacja administracji oświatowej między innymi przez ograniczenia biurokracji i usprawnienia organizacyjne.

W konsekwencji lata 2016–2019 zaowocowały wieloma inicjatywami władz oświatowych w różnych obszarach i różnej skali oddziaływania⁴. Rozbudowano sieć placówek edukacji specjalnej⁵, zwiększono i unowocześniono liczbę bibliotek szkolnych i punktów bibliotecznych⁶, wprowadzono ustawowe ograniczenie maksymalnej liczby uczniów w klasie z 25 do 22⁷ oraz zobowiązano nauczycieli do obowiązkowej obecności w placówce szkolnej w wymiarze do 6 godzin dziennie lub 30 godzin tygodniowo w celu wykonywania zadań związanych z obowiązkami pedagogiczno-edukacyjnymi⁸, wznowiono ogólnokrajową emisję telewizyjnych programów edukacyjnych, zreorganizowano strukturę poradni pedagogiczno-zawodowych wspierających szkolnictwo podstawowe i średnie⁹, ustanowiono priorytetowe strefy edukacyjne – ZEP *Zonón Ekpaideftikís Proteraiótítas (Zωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας, ZEID)*¹⁰, których celem jest ograniczenie zjawiska przedwczesnego kończenia nauki wśród uczniów ze środowisk zaniedbanych wychowawczo lub wywodzących się z zamkniętych grup kultu-

⁴ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/national-reforms-school-education-27_el

⁵ Decyzja rządu nr 102535/W3(1) z 2 lipca 2019 r. o ustanowieniu i promocji szkoleń i placówek edukacji specjalnej, ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ Αριθμ. 102535/Δ3 (1); Ιδρύσεις, Προαγωγές και Καταργήσεις Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, http://www.et.gr/idocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFqnM3eAbJzrXdtvSoClrL-8WV10BfAfsLbnMRVjyfnPUeJInJ48_97uHrMts-zFzeyCiBSQOpYnTy36MacmUFCx2ppFvBej-56Mmc8Qdb8ZfRjQznsIAdk8Lv_e6czmhEembNmZCMxLMtYAJjMkY6bnsZVvrmxIZ0E-3HmXx9NaWH6TnPERgCAZTL.

⁶ <https://diavgeia.gov.gr/doc/%CE%A8%CE%A0%CE%A7%CE%A54653%CE%A0%CE%A3-%CE%9D%CE%92%CE%A1?inline=true>.

⁷ <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/nomos-4547-2018-phkek-102a-12-6-2018.html>.

⁸ <https://www.esos.gr/artheta/53622/rythmiseis-zonon-ekpaideytikis-proteraiotitas-zep-idrysi-taxeon-ypodohis-zep-se>.

⁹ Ustawa nr 4547/18 w sprawie reorganizacji struktur wsparcia szkolnictwa podstawowego i średniego, ΦΕΚ του ν. 4547/18 Αναδιοργάνωση των δομών υποστήριξης της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις, https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2018/EPAL_N_4547_FEK_102A_12-06-2018.pdf.

¹⁰ https://www.alfavita.gr/ekpaideysi/ypoyrgeio-paideias/292994_fek-ta-sholeia-poy-entassontai-stis-zones-ekpaideytikis.

rowych i religijnych, ustanowiono w szkołach instytucję nauczyciela-doradcy *symvoulou-kathigiti* (συμβούλου-καθηγητή)¹¹, którego zadaniem jest wspieranie i pomoc uczniom we wszelkich sprawach wychowawczo-zawodowych.

Zmiany objęły także szkolnictwo wyższe i przede wszystkim skupiły się na modernizacji i umiędzynarodowieniu badań, programów nauczania oraz metod kształcenia. Ustawowo zagwarantowano respektowanie wolności akademickich w badaniach i nauczaniu wraz z prawem do swobodnego wyrażania i rozpowszechniania myśli i idei¹². Szczególnie widoczne zmiany zaszły w obszarze zintensyfikowania polityki restrukturyzacji szkolnictwa wyższego, polegającej na łączeniu badawczych i dydaktycznych ośrodków uniwersyteckich oraz placówek technologicznych¹³ – zwłaszcza w regionach środkowej, wschodniej i zachodniej Macedonii, w zachodniej Grecji i na Peloponezie. Zintensyfikowano rozwój Międzynarodowego Uniwersytetu Helleńskiego poprzez przygotowanie programów badawczych i edukacyjnych dla studentów zagranicznych. Na Krecie w Heraklionie powołano nową jednostkę uniwersytecką pod nazwą Grecki Śródziemnomorski Uniwersytet *Ellinikó Mesogeiakó Panepistímio* (Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο)¹⁴, do którego włączono wcześniej działający tam kreteński Instytut Technologiczno-Edukacyjny. Ponadto w strukturze uniwersytetu powołano Uniwersyteckie Centrum Badawcze – PEK *Panepistimiakó Erevnitikó Kéntro* (Πανεπιστημιακό Ερευνητικό Κέντρο, ΠΕΚ)¹⁵, do zadań którego należy: prowadzenie badań podstawowych i stosowanych na rzecz uczelni, podmiotów publicznych i prywatnych oraz prowadzenie współpracy z zagranicznymi placówkami badawczymi.

Omówione reformy i zmiany mają stać się początkiem niezbędnej przebudowy greckiego systemu szkolnego zgodnego z potrzebami społecznymi i przemianami cywilizacyjnymi zachodzącymi we współcześnie zmieniającym się świecie.

¹¹ Cele i zadania instytucji nauczyciela-doradcy, Ο θεσμός του Συμβούλου Καθηγητή στα ΕΠΑΛ, https://mnaepal.wordpress.com/simvoulos_kathigitis/.

¹² Ustawa nr 4623/2019 z 9 sierpnia 2019 r. o przepisach dotyczących zarządzania cyfrowego, ustalenia emerytur i w sprawie innych pilnych kwestii, Νόμος 4623/2019 Ρυθμίσεις του Υπουργείου Εσωτερικών, διατάξεις για την ψηφιακή διακυβέρνηση, συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις και άλλα επείγοντα ζητήματα; ΦΕΚ Α' 134/09-08-2019, <https://www.taxheaven.gr/laws/law/index/law/944>.

¹³ Ustawa nr 4610 z 7 maja 2019 r. o synergii uniwersytetów i technologicznych instytucji edukacyjnych, dostępie do szkolnictwa wyższego, szkół pilotażowych, państwowych archiwów ogólnych i innych przepisach, ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4610 Τεύχος Α' 70/07.05.2019, https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/514559/nomos-4610-2019.

¹⁴ *Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο*, <https://www.hmu.gr/>.

¹⁵ *Πανεπιστημιακό Ερευνητικό Κέντρο*, <https://www.ihu.gr/monades/pek/>.

Bibliografia

- Konstytucja Grecji*, [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staśkiewicz, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011.
- Sonmark K. et al., *Understanding teachers' pedagogical knowledge: report on an international pilot study*, OECD Education Working Papers 2017, No. 159, <https://doi.org/10.1787/43332ebd-en>, www.iky.gr/el/epale.
- Stawowy-Kawka I., *Wpływ mniejszości narodowych – greckiej w Albanii i albańskiej w Grecji – na relacje grecko-albańskie po 1991 roku*, „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne”, t. XXIV, Polska Akademia Umiejętności, Kraków 2016, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/37016/stawowy-kawka_wplyw_mniejszosci_narodowych_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Tzoraki O., *A Descriptive Study of the Schooling and Higher Education Reforms in Response to the Refugees' Influx into Greece*, „Social Sciences” 2019, nr 8/72, <https://doi.org/10.3390/socsci8030072>.
- U-Multirank 2019: Greek Universities in Global Comparison,
- U-Multirank 2019, <https://www.umultirank.org/export/sites/default/press-media/documents/UMR-Proposal/Country-Reports-2019/GR-Countryreport-2019.pdf>.

Akty prawne

- Ustawa nr 1566 z 30 września 1985 r. o strukturze i organizacji szkolnictwa podstawowego i średniego oraz innych przepisów, Dz.Urz. A167 z 30 września 1985 r., Νόμος 1566 ΦΕΚ Α 167/30.9.1985. Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις, https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/276374/nomos-1566-1985.
- Ustawa nr 4559 o Uniwersytecie Ioannina i innych przepisach, Dz.Urz. A 142 z 3 sierpnia 2018 r., ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4559 ΦΕΚ Α142/03.08.2018. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιόνιο Πανεπιστήμιο και άλλες διατάξεις, https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/388377/nomos-4559-2018.
- Ustawa nr 4547/18 w sprawie reorganizacji struktur wsparcia szkolnictwa podstawowego i średniego, ΦΕΚ του ν. 4547/18 Αναδιοργάνωση των δομών υποστήριξης της

- πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις, https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2018/EPAL_N_4547_FEK_102A_12-06-2018.pdf.
- Ustawa nr 4299/2019 – Regulamin wewnętrzny regionalnych centrów planowania edukacyjnego, Κανονισμος λειτουργιασ περιφερειακων κεντρων εκπαιδευτικου σχεδιασμου – ΠΕΚΕΣ, <https://edu.klimaka.gr/nomothesia/fek/2293-fek-4299-2018-pek-es-syntonistes-ergoy>.
- Ustawa nr 4186 z 17 września 2013 r. o restrukturyzacji szkolnictwa średniego i innych przepisach, Dz.Urz. A193 z 17 września 2013 r., ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4186 ΦΕΚ Α' 193/17.9.2013. Αναδιάρθρωση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και λοιπές διατάξεις, https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/75831/nomos-4186-2013.
- Ustawa nr 3475/2006 o organizacji i funkcjonowaniu wtórnego szkolenia zawodowego, Dz.Urz. 146 z 2006 r., N.3475/2006 – ΦΕΚ 146/2006 Οργάνωση και λειτουργία της δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις, <https://edu.klimaka.gr/arxeio/nomothesia-fek/fek-146-2006-organwsh-lesitourgia-epaggelmatikhse-ekpaidevshs-n3475-klimaka.pdf>.
- Ustawa nr 3879 z 21 września 2010 r. o kształceniu się przez całe życie, ujednolicono 25 sierpnia 2019 r., ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3879 Ανάπτυξη της Δια Βίου Μάθησης και λοιπές διατάξεις, <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/n-3879-2010.html>.
- Ustawa nr 2916 z 11 czerwca 2001 r. o strukturze szkolnictwa wyższego i regulacji problemów technologicznych, Dz.Urz. 114 z 11 czerwca 2001 r., *Νόμος 2916/2001 (ΦΕΚ 114/11.06.2001, τεύχος Α „Διάρθρωση της ανώτατης εκπαίδευσης και ρύθμιση θεμάτων του τεχνολογικού τομέα αυτής”*, http://www.fa3.gr/nomothesia_2/nomoth_education/aei_nomothesia/2_2916-2001-tee.htm.
- Ustawa nr 4009 z 6 września 2011 r. o strukturze, jakości i umiędzynarodowieniu szkolnictwa wyższego, ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4009 6 Σεπτεμβρίου 2011, Δομή, λειτουργία, διασφάλιση της ποιότητας των σπουδών και διεθνοποίηση των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, http://www.et.gr/idocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFYAFdDx4L2G3dtvSoClrL8vnZOzRHI6VJ5MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATU-kJb0x1LIIdQ163nV9K--td6SIuUNbGrw4_MZOPH9woNLEGN3uJGXNEeDGrH-M7LI-t3PR.
- Ustawa nr 4485 z 4 sierpnia 2017 r. o organizacji i działalności szkolnictwa wyższego, Νόμος 4485/2017, Οργάνωση και λειτουργία της ανώτατης εκπαίδευσης, ρυθμίσεις για την έρευνα και άλλες διατάξεις, <https://www.taxheaven.gr/laws/law/index/law/829>.
- Ustawa nr 4610 z 7 maja 2019 r. o synergii uniwersytetów i technologicznych instytucji edukacyjnych, dostęp do szkolnictwa wyższego, szkół pilotażowych, państwowych archiwów ogólnych i innych przepisach, ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4610 *Τεύχος Α' 70/07.05.2019*, https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/514559/nomos-4610-2019.

- Ustawa nr 3848 z 19 maja 2010 r. o zwiększeniu roli nauczyciela w ustanawianiu zasad oceny i innych przepisach, ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3848 Αναβάθμιση του ρόλου του εκπαιδευτικού – καθιέρωση κανόνων αξιολόγησης και αξιοκρατίας στην εκπαίδευση και λοιπές διατάξεις, <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/n-3848-2010.html>.
- Rozporządzenie w sprawie działania zrównoważonych centrów szkoleniowych, Κανονισμος λειτουργιασ κεντρων εκπαιδευσησ για την αειφορια (KEA), <https://edu.klimaka.gr/nomothesia/dioikhtika/2225-kentra-ekpaidevisis-gia-aeiforia-kea>.
- Dekret prezydencki nr 79/2017 z 1 sierpnia 2017 r. o organizacji i funkcjonowaniu przedszkoli i szkół podstawowych, Dz.Urz. 109/A z 1 sierpnia 2017 r., Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 109/A/1-8-2017 το Προεδρικό Διάταγμα 79/2017 με τίτλο “Οργάνωση και λειτουργία νηπιαγωγείων και δημοτικών σχολείων”, https://www.alfavita.gr/ekpaideysi/yroyrgeio-paideias/228231_fek-gia-tin-organosi-kai-leitoyrgia-nipiagogeion-kai-dimotikon.
- Wytyczne Ministerstwa Edukacji i Spraw Religijnych nr 12/657/7069/D1/2016 dotyczące dziennego harmonogramu szkoły podstawowej, Αρ.Πρωτ.Φ.12/657/70691/Δ1/2016/ΥΠΠΕΘ: Ωρολόγιο Πρόγραμμα Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου, <https://edu.klimaka.gr/sxoleia/dimotiko/205-wrologio-programma-olohmero-dhmotiko>.
- Rozporządzenie nr 7A/FM/212191/D1 z 4 grudnia 2017 r. Ministerstwa Edukacji i Spraw Religijnych w sprawie oceny uczniów szkoły podstawowej, Αξιολογηση μαθητων δημοτικου σχολειου – ενισχυτικη διδασκαλια ΑΡ.ΠΡΩΤ.Φ.7Α/ΦΜ/212191/Δ1/04-12-2017/ΥΠΠΕΘ, <https://edu.klimaka.gr/sxoleia/dimotiko/1586-axiologhsh-mathites-dhmotiko-scholeio>.
- Decyzja ministra edukacji nr 71388/D2 z 14 maja 2019 r. w sprawie przedmiotów i kursów przedmiotowych, metody i czasu egzaminowania oraz oceniania, obowiązków nauczycieli i opiekunów, obowiązków ucznia podczas egzaminu. Ocenianie, zaliczanie i wydawanie dyplomów, ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ Αριθμ. 71388/Δ2. Ομάδες και κλάδοι μαθημάτων, τρόπος και χρόνος εξέτασης και βαθμολόγησης, ορισμός και υποχρεώσεις των επιτηρητών, υποχρεώσεις των μαθητών κατά τη διάρκεια της εξέτασης, τρόπος διατύπωσης των θεμάτων, βαθμολόγηση των γραπτών δοκιμίων των προαγωγικών και απολυτηρίων εξετάσεις, αναβαθμολόγηση των γραπτών δοκιμασιών προαγωγικών και απολυτικών εξετάσεων της Γενικής φύσης, γραπτών και κάθε άλλο σχετικό θέμα, <https://www.esos.gr/sites/default/files/articles-legacy/lykeio.pdf>.
- Decyzja Ministerstwa Edukacji i Spraw Religijnych nr 145833/D2 z 19 września 2019 r. dotycząca stosowania nazw szkół i tytułów dyplomów gimnazjalnych, ΑΠΟΦΑΣΗ Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Αρ. Πρωτ. 145833/Δ2, Μαρούσι, 19-09-2019, „Καθορισμός του τύπου των τίτλων του Γυμνασίου”, https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2019/ΕΕΕ_-_145833_-_2019_-_Απαλοιφή_των_πεδίων_ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ_και_ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ_στους_τίτλους_του_Γυμνασίου_.pdf.

Organizacja i funkcjonowanie gimnazjów/szkół średnich, Dz.Urz. 120 z 2018 r., ΦΕΚ 120/2018 Οργάνωση και Λειτουργία Γυμνασίων/Λυκείων, <https://edu.klimaka.gr/nomothesia/fek/1947-fek-organwsh-leitourgia-gymnasio-lykeio>.

Strony internetowe

Education and Training Monitor 2019. Greece, European Commission, 2019, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-greece_en.pdf.

Eurostat, https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en.

Eurostat Gross domestic product at market prices. Greece, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>.

Total general government expenditure on education, 2017 (% of GDP % of total expenditure), [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png).

<https://www.hellenicparliament.gr/>.

<https://government.gov.gr/>.

<https://www.worldatlas.com/articles/minority-ethnic-groups-in-greece.html>.

<https://www.minedu.gov.gr/>.

<http://iep.edu.gr/el/>.

<https://greeklanguage.gr/en/>.

<http://www.cti.gr/el/>.

<https://www.iti.gr/iti/index.html>.

<http://mavoieproeurope.onisep.fr/en/initial-vocational-education-and-training-in-europe/greek-system/>.

<http://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=GRC>.

<http://iep.edu.gr/el/>.

https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/75831/nomos-4186-2013.

https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/276374/nomos-1566-1985.

<https://www.eap.gr/el/>.

<https://www.ihu.gr/>.

<http://erasmus.aeath.gr/index.php/el/>.

<https://academy.fireservice.gr/>.

Zakończenie

Przedstawiony przegląd współczesnych ustrojów szkolnych 11 państw członkowskich Unii Europejskiej jest pierwszym tomem poświęconym temu zagadnieniu. W kolejnych dwóch tomach zaprezentowane zostaną systemy szkolne pozostałych państw Unii Europejskiej.

Celem niniejszej publikacji było dokonanie usystematyzowanego przeglądu współczesnych ustrojów szkolnych państw członkowskich Unii Europejskiej z uwzględnieniem najważniejszych cech krajowych systemów edukacyjnych uzupełnionych krótką analizą występujących problemów oraz planowanych kierunków zmian edukacyjnych.

Ustroje szkolne stanowią wypadkową przyjętych strategii oświatowych, których fundamentem są uwarunkowania ekonomiczne, ustrojowo-polityczne, historyczno-narodowe, społeczne, kulturowe, językowe, geograficzne i demograficzne każdego państwa. Stąd też pojawiające się cechy charakterystyczne, różnice i podobieństwa, w organizacji systemów edukacyjnych poszczególnych państw.

Poniżej przedstawiono przegląd wybranych charakterystycznych cech analizowanych ustrojów szkolnych Austrii, Belgii, Bułgarii, Chorwacji, Cypru, Czech, Danii, Estonii, Finlandii, Francji i Grecji.

W **Austrii** odpowiedzialność za uchwalanie i wdrażanie przepisów oświatowych podzielona jest między federację i landy. Szczebel federalny wyznacza ogólne ramy, natomiast wdrażaniem szczegółowych przepisów zajmują się landy. Obowiązek finansowania działalności publicznych placówek oświatowych całkowicie spoczywa na państwie. W 2017 roku wydatki publiczne Austrii na oświatę sektora rządowego i samorządowego osiągnęły wartość 4,8% PKB przy średniej 4,6% PKB przeznaczanego na oświatę przez państwa Unii Europejskiej. Jednocześnie w 2017 roku procentowy udział wydatków z budżetu państwa przeznaczonych na oświatę utrzymywał się na poziomie 9,9%, (średni procent wydatków z budżetu państw UE wynosi 10,2%).

Długość obowiązkowego szkolnego określona została na 9 lat i objęci są nim uczniowie od 6 do 15 roku życia. Obowiązkowy jest także ostatni rok wychowania przed-

szkolnego przeznaczony dla dzieci w wieku 5–6 lat. Do najważniejszych tendencji w austriackiej oświacie należy zaliczyć realizację idei Nowej Szkoły Średniej, której celem jest włączenie orientacji i poradnictwa zawodowego w proces dydaktyczny oraz wprowadzenie zmian organizacyjnych i programowych w kształceniu nauczycieli.

W **Belgii** nie ma jednego federalnego ministerstwa oświaty. Zarządzanie i odpowiedzialność za kształt oraz funkcjonowanie oświaty, spoczywa na trzech wspólnotach: Francuskiej, Flamandzkiej i Niemieckojęzycznej. W konsekwencji struktury oświatowe poszczególnych wspólnot są regulowane odrębnymi ustawami. Występują w nich inne typy szkół, inne programy, inne modele kształcenia nauczycieli i odmienne organizacje pracy szkolnej. Obowiązek finansowania działalności publicznych placówek oświatowych całkowicie spoczywa na władzach publicznych. Środki finansowe pochodzą przede wszystkim z budżetów wspólnot i uzupełniane są dotacjami federalnymi. W 2017 roku wydatki publiczne Belgii na oświatę osiągnęły wartość 6,3% PKB, natomiast procentowy udział wydatków z budżetu państwa przeznaczonych na oświatę utrzymywał się na poziomie 12,1%.

Na obszarze całej Belgii, we wszystkich wspólnotach, obowiązkowy okres uczęszczania do szkoły oraz pobierania nauki wynosi 12 lat i objęci są nim uczniowie od 6 do 18 roku życia.

Wśród głównych kierunków rozwoju oświaty na najbliższe lata Wspólnota Francuska wskazuje między innymi wprowadzenie obowiązku przedszkolnego dla dzieci od 5 roku życia oraz walkę z drugorocznością. Wspólnota Flamandzka planuje przeprowadzenie systemowych zmian w szkolnictwie średnim wraz z unowocześnieniem wyposażenia i infrastruktury szkół technicznych oraz zawodowych. Wspólnota Niemieckojęzyczna zwraca uwagę na organizację wsparcia językowego dla nowo przybyłych uczniów bez znajomości języka niemieckiego, aby przyspieszyć ich integrację z niemieckojęzycznym środowiskiem rówieśniczym szkoły.

W **Bułgarii** administracja oświatowa jest podzielona na cztery szczeble: krajowy, regionalny, gminny i szkolny. W ostatnich latach autonomia szkół została znacznie rozszerzona, zwłaszcza w obszarze procesu dydaktycznego oraz w zakresie administracji i zarządzania.

Obowiązek finansowania działalności placówek oświatowych spoczywa na władzach centralnych oraz administracji lokalnej. W 2017 roku wydatki publiczne Bułgarii na oświatę osiągnęły wartość 3,6% PKB, natomiast procentowy udział wydatków z budżetu państwa przeznaczonych na oświatę utrzymywał się na poziomie 10,2%.

Długość obowiązku szkolnego wynosi 9 lat i objęci są nim uczniowie od 7 do 16 roku życia. Dzieci od 5 do 7 roku życia obowiązkowo uczestniczą w dwuletniej edukacji przedszkolnej.

Podstawowym problemem bułgarskiego szkolnictwa jest niska jakość kształcenia spowodowana brakiem wykwalifikowanych i zmotywowanych kadr nauczycielskich. Najważniejszym zadaniem, przed którym stoi aktualnie bułgarskie szkolnictwo, jest kompleksowa reforma oświatowa w celu dostosowania publicznej edukacji do oczekiwań gospodarczych, uwarunkowań demograficznych i potrzeb społecznych. Wśród wprowadzanych zmian, najważniejsze to między innymi reformy programów nauczania i procesu kształcenia oraz zwiększenie prestiżu i statusu społecznego nauczycieli przez poprawę warunków pracy i wzrost wynagrodzenia.

W **Chorwacji** nadzór nad edukacją przedszkolną, szkolnictwem podstawowym, średnim, wyższym, szkoleniem kadry pedagogicznej oraz nad kształceniem ustawicznym sprawują centralne władze oświatowe. Jednakże w zarządzaniu placówkami szkolnymi coraz częściej pojawiają się tendencje do przekazywania przez władze centralne zarządczych uprawnień oświatowych na niższe szczeble władzy samorządowej – regionalne i lokalne.

Nakłady finansowe na szkolnictwo wyniosły w Chorwacji w 2017 roku – 4,7% PKB, natomiast procentowy udział wydatków budżetu państwa przeznaczonych na oświatę utrzymywał się na poziomie 10,5%. Ponad 75% wydatków na oświatę pochodzi z budżetu centralnego, 22% z budżetu władz lokalnych i 3% to finansowanie pozabudżetowe.

Długość obowiązku szkolnego określona została na 8 lat i objęci są nim uczniowie od 6/7 do 14/15 roku życia. Edukacja przedszkolna nie jest obowiązkowa.

Do najważniejszych kierunków rozwoju chorwackiej oświaty należy zaliczyć podjęcie reformy oświaty ukierunkowanej na wdrożenie krajowej strategii w zakresie nowoczesnej edukacji, nauki i technologii. Krajowy program nauczania wprowadza między innymi zmiany zgodne z ideą uczenia się przez całe życie oraz mechanizmy pozwalające na aktywne uczestnictwo we współczesnym rynku pracy. Innym charakterystycznym obszarem chorwackiej oświaty jest edukacja w językach mniejszości narodowych. Członkowie mniejszości narodowych mają możliwość kształcenia się w języku ojczystym na wszystkich poziomach edukacji – od przedszkola po szkolnictwo wyższe.

Na **Cyprze** system oświatowy jest silnie scentralizowany. Ministerstwo Edukacji i Kultury szczegółowo określa program nauczania, podręczniki, zasady kształcenia nauczycieli i ich ścieżkę kariery zawodowej, a także sposób dystrybucji środków finansowych.

Obowiązek finansowania działalności placówek oświatowych całkowicie spoczywa na państwie. W 2017 roku wydatki publiczne Cypru na oświatę publiczną osiągnęły wartość 5,7% PKB, natomiast procentowy udział wydatków z budżetu państwa przeznaczonych na oświatę utrzymywał się na poziomie 15,3%.

Długość obowiązku szkolnego określona została na 10 lat i 4 miesiące. Obowiązkiem objęte są dzieci i młodzież w wieku od 5 lat i 8 miesięcy do 15 roku życia. Dzieci w wieku od 4 lat i 8 miesięcy do 5 lat i 8 miesięcy obowiązkowo uczestniczą w rocznej edukacji przedszkolnej. Mimo że powyżej 15 roku życia nie ma ustawowego obowiązku uczęszczania do szkoły, to w grupie wiekowej 15–18 lat współczynnik skolaryzacji wynosi prawie 95%.

Za jedno z najważniejszych zadań oświaty cypryjskiej uznano rozwój średniego i wyższego szkolnictwa zawodowego, koncentrujący się na idei ustawiczności kształcenia i mobilności zawodowej oraz na nawiązywaniu współpracy pomiędzy placówkami szkolnymi a rynkiem pracy. Natomiast w sektorze nauki i szkolnictwa wyższego głównym kierunkiem rozwoju i reform jest zbudowanie pozycji Cypru jako edukacyjno-naukowego centrum w regionie. Ma temu służyć rozszerzenie oferty programowej i rozbudowa bazy edukacyjnej dla szkolnictwa wyższego.

W **Czechach** oświata i organizacja kształcenia pozostaje w gestii Ministerstwa Edukacji, Młodzieży i Sportu, które odpowiada za zintegrowaną politykę edukacyjną państwa, opracowując długoterminowe strategie kształcenia i rozwoju oświaty.

W 2017 roku wydatki publiczne na oświatę osiągnęły wartość 4,6% PKB. Jednocześnie w 2017 roku procentowy udział wydatków na oświatę w budżecie państwa utrzymywał się na poziomie 11,9%.

W Czechach długość obowiązku szkolnego wynosi 9 lat i obejmuje uczniów w wieku od 6 do 15 roku życia. Dzieci w wieku 5–6 lat obowiązkowo uczestniczą w rocznej edukacji przedszkolnej.

Do najważniejszych elementów długofalowej polityki edukacyjnej państwa zaliczono zmniejszenie nierówności w edukacji, wspieranie jakości kształcenia nauczycieli oraz odpowiedzialne i skuteczne zarządzanie systemem edukacji. Wśród aktualnych problemów czeskiej oświaty wskazuje się tradycyjny system kształcenia i brak aktualizacji programów szkolnictwa zawodowego, a także niedobór kadry nauczycielskiej w całym systemie edukacyjnym powodowany między innymi niskimi zarobkami oraz brakiem dodatkowych zachęt do podejmowania przez młodych ludzi pracy w szkolnictwie.

W **Danii** za całokształt polityki edukacyjnej państwa odpowiada Ministerstwo Edukacji. Za organizację, prowadzenie szkół i jakość nauczania odpowiadają rady gmin oraz rady szkolne, których obowiązkiem jest zapewnienie wszystkim dzieciom w gminie powszechnej i bezpłatnej edukacji.

Obowiązek finansowania działalności placówek oświatowych spoczywa na państwie oraz administracji lokalnej. W 2017 roku wydatki publiczne na oświatę osiągnęły wartość 6,5% PKB. Jednocześnie w 2017 roku procentowy udział wydatków na oświatę w budżecie państwa utrzymywał się na poziomie 12,7%.

W Danii w wyniku wielowiekowych uwarunkowań historyczno-społecznych obowiązek edukacyjny regulowany jest poprzez obowiązek nauczania, a nie obowiązek szkolny. W konsekwencji kształcenie nie musi odbywać się w ogólnodostępnych szkołach publicznych, ale może być realizowane w domu lub innej placówce. Długość obowiązku nauczania została określona na 10 lat i objęci są nim uczniowie szkoły podstawowej od 6 do 16 roku życia.

Jednym z najważniejszych kierunków w rozwoju duńskiej edukacji jest realizacja strategii uczenia się przez całe życie – Edukacja i doskonalenie umiejętności dla wszystkich. Wśród najważniejszych celów strategii realizowanej od 2007 roku znalazło się między innymi stworzenie spójnego systemu edukacji, obejmującego przedszkole, szkołę podstawową, średnią i wyższą, dającego wszystkim jego uczestnikom możliwość wyrównania szans edukacyjnych przez wdrożenie do uczenia się przez całe życie.

W **Estonii** zarządzanie oświatą jest zdecentralizowane. Centralne władze oświatowe opracowują krajowe plany rozwoju w dziedzinie edukacji, badań naukowych, polityki młodzieżowej i językowej oraz dbają o ich spójność z krajowymi i sektorowymi planami rozwoju. Za tworzenie i prowadzenie placówek oświatowych oraz realizację programów nauczania odpowiedzialne są władze lokalne oraz dyrekcja i nauczyciele poszczególnych szkół.

Obowiązek finansowania działalności placówek oświatowych spoczywa na państwie oraz administracji lokalnej. W 2017 roku wydatki publiczne na oświatę osiągnęły wartość 5,8% PKB. Jednocześnie w 2017 roku procentowy udział wydatków na oświatę w budżecie państwa utrzymywał się na poziomie 14,8%.

Długość obowiązku szkolnego wynosi 9 lat i objęci są nim uczniowie szkoły podstawowej w wieku od 7 do 16 roku życia.

Najważniejszym priorytetem estońskiej oświaty jest zapewnienie wysokiej jakości kształcenia umożliwiającego dzieciom, młodzieży, osobom dorosłym oraz seniorom godną samorealizację w środowisku zawodowym, społecznym

i rodzinnym. Cele szczegółowe zostały zawarte w Estońskiej strategii uczenia się przez całe życie 2020.

W **Finlandii** cechą charakterystyczną zarządzania systemem oświaty jest wysoki stopień decentralizacji podejmowanych decyzji, które w dużej mierze zapadają na poziomie władz lokalnych. Do zadań centralnych władz oświatowych należy wypracowywanie koncepcji edukacyjnych, stanowienie projektów prawa oświatowego i utrzymywanie nadzoru nad całym szkolnictwem. Natomiast na władzach lokalnych spoczywa obowiązek zorganizowania i prowadzenia edukacji przedszkolnej, podstawowej i zawodowej.

W 2017 roku wydatki publiczne na oświatę osiągnęły wartość 5,7% PKB. Jednocześnie w 2017 roku procentowy udział wydatków na oświatę w budżecie państwa utrzymywał się na poziomie 10,5%.

W Finlandii długość obowiązku szkolnego wynosi 10 lat. Objęci są nim uczniowie od 6 do 16 roku życia. Na obowiązkową edukację składa się roczny obowiązek edukacji przedszkolnej i 9 lat nauki w szkole podstawowej.

Główne priorytety edukacyjne dla fińskich instytucji edukacyjnych na okres do 2030 roku zostały przyjęte w rządowej strategii oświatowej – Edukacja z wiedzą, umiejętnościami i emocjami. Jej trzy główne cele to: 1) ogólne wzmocnienie efektów pracy edukacyjnej z uczniami w obszarze wiedzy i umiejętności jej wykorzystania, 2) podejmowanie świadomych, twórczych i badawczych działań na rzecz wzmocnienia mechanizmów i relacji społecznych, 3) ochrona idei równości wobec praw człowieka i prawa do indywidualnego rozwoju. Częścią strategii jest także edukacja imigrantów, która opiera się na krajowym programie nauczania uwzględniającym również pochodzenie uczniów, a więc język ojczysty, kulturę, przyczynę i okres pobytu. W edukacji imigrantów nadrzędnym celem szkoły wobec uczęszczających tam obcokrajowców jest jak najszybsza nauka języka fińskiego oraz wyjaśnienie istoty i zasad funkcjonowania fińskiej szkoły, społeczeństwa oraz instytucji państwa ich aktualnego pobytu.

We **Francji** cechą charakterystyczną jest scentralizowany, wielopoziomowy, hierarchiczny system zarządzania ustrojem szkolnym, w którym ważną rolę pełnią rektorzy okręgów oświatowych, inspektorzy akademii, regionalne komisje oświatowe, dyrektorzy szkół, rady szkolne i klasowe.

W 2017 roku wydatki publiczne na oświatę osiągnęły wartość 5,4% PKB. Jednocześnie w 2017 roku procentowy udział wydatków na oświatę w budżecie państwa utrzymywał się na poziomie 9,6%.

We Francji długość obowiązku szkolnego wynosi 10 lat i obejmuje uczniów od 6 do 16 roku życia. Ponadto dzieci w wieku 3–6 lat są objęte obowiązkiem

trzyletniej edukacji przedszkolnej. Planowane jest, aby od roku szkolnego 2020/2021 wszyscy uczniowie do 18 roku życia zostali objęci obowiązkiem nauczania.

Wśród priorytetów francuskiej polityki oświatowej końca drugiej dekady XXI wieku znalazły się działania edukacyjne mające na celu wzmocnienie kształcenia i wychowania obywatelskiego realizowanego poprzez zwiększenie dostępności, jakości i intensywności przekazywania uczniom wiedzy o istocie wartości Republiki. Do wszystkich szkół wprowadzono Kartę laickości szkolnej, uruchomiono wiele projektów szkoleniowych, między innymi flagowy program o równości płci, edukacji przeciwko rasizmowi i antysemityzmowi, skupiony na rozwoju krytycznego myślenia i zapobiegania radykalizacji pod nazwą Wartości Republiki.

W **Grecji** organizacja systemu oświatowego charakteryzuje się wysokim stopniem scentralizowania. Finansowanie, ustrój szkolny, programy nauczania, kształcenie kadry nauczycielskiej oraz administracja szkolna organizowane i zarządzane są z centralnego poziomu ministerstwa. Instytucjonalnymi przedstawicielami ministerstwa w regionach są Regionalne Dyrekcje Edukacji. Do ich zadań należy nadzór nad wdrażaniem krajowej polityki edukacyjnej z uwzględnieniem jej regionalnych uwarunkowań. Szczególnie ważnym i charakterystycznym segmentem edukacji greckiej jest kształcenie i wychowanie religijne. Zgodnie z zapisami konstytucji kształcenie jest podstawowym zadaniem państwa i ma na celu edukację moralną, kulturalną, zawodową i fizyczną Greków, jak również rozwój świadomości narodowej i religijnej.

W Grecji obowiązek finansowania działalności publicznych placówek oświatowych całkowicie spoczywa na państwie. W 2017 roku wydatki publiczne na oświatę osiągnęły wartość 3,9% PKB. Jednocześnie w 2017 roku procentowy udział wydatków na oświatę w budżecie państwa utrzymywał się na poziomie 8,2%.

Długość obowiązku szkolnego wynosi 9 lat i objęci są nim uczniowie od 6 do 15 roku życia. Ponadto obowiązkowa edukacja szkolna uzupełniona jest dwuletnim obowiązkiem przedszkolnym, którym objęte są dzieci w wieku od 4 do 6 roku życia.

Do najważniejszych długoterminowych priorytetów oświaty i kierunków reform zaliczono aktualizację programów szkolnych oraz poprawę jakości nauczania, zreformowanie szkolnictwa podstawowego i średniego, przyjęcie strategii podnoszenia jakości kształcenia i szkolenia zawodowego, podwyższenie jakości szkolnictwa wyższego oraz reorganizację administracji oświatowej między innymi przez ograniczenia biurokracji i wprowadzenie usprawnień organizacyjnych.

Spis ilustracji

Schemat systemu szkolnego Austrii	20
Schemat systemu szkolnego w Belgii we Wspólnocie Francuskiej	46
Schemat systemu szkolnego w Belgii we Wspólnocie Flamandzkiej	64
Schemat systemu szkolnego w Belgii we Wspólnocie Niemieckojęzycznej	82
Schemat systemu szkolnego w Bułgarii	104
Schemat systemu szkolnego w Chorwacji	132
Schemat systemu szkolnego Cypru	156
Schemat organizacji systemu szkolnictwa w Czechach	180
Schemat systemu szkolnego w Danii	200
Schemat systemu szkolnego w Estonii	226
Schemat organizacyjny fińskiego Ministerstwa Edukacji i Kultury (2019 r.)	247
Schemat systemu szkolnego w Finlandii	252
Schemat systemu szkolnego we Francji	290
Schemat systemu szkolnego w Grecji	330